ЛННБ України ім.В.Стефаника
01160256 (L)

2012

КАРПАТО-РУСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО

XVII—XVIII вв.

Написав

Др. Іван Франко.

У ЛЬВОВІ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

В. 3286

КАРПАТО-РУСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО

XVII—XVIII вв.

Написав

Др. Іван Франко.

У ЛЬВОВІ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА
ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И36 953

Карпаторуська лїтература XVII—XVIII вікiв.

Подав **Др. ІВАН ФРАНКО.**

Дослїд істориї лїтератури по териториям у нас доси майже не початий, хоча приклад дослїдів полїтичної і социяльної істориї рiжних територий нашого краю, з такими гарними успiхами ведений в остатнiх десятках лїт, повинен би був заохотити до анальоґічної працї і на історично-лїтературному полї. Правда, дослїди над істориєю української лїтератури, особливо давнiйших вiків, на українськім ґрунтї доси загалом не дуже широкі. Маємо цiнні моноґрафії, але одинока проба цїлости, зроблена пок. Огоновським, не сповняє навіть задач порядної бібліоґрафії. Та при тім в часї, коли пок. Огоновський писав перший том свойого компендіюма, справа дослїдів територияльних відмін і течій лїтературного руху і де інде (прим. у Поляків) тілько що дискутувалась і від тоді, можна сказати, майже й не поступила наперед по за деякі надто апріорні і невдатні проби.

У нас поставив справу на широкім науковім ґрунтї у перве Драгоманов у своїх статях про галицьку й українську лїтературу, хоч і він не встеріг ся в тій працї від надто поспішних і наскрізь ненаукових розріжнень (прим. розриваючи Тургенева на росийського і великоруського, Гоголя на південно- і обще-руського писателя і т. д.). Виразнiйше підчеркнено прінціп студіованя писателя в звязку з териториєю, на якій і для якої він працював, у його статях про Квітку і Шевченка (Громада т. IV). Але публіцистична і полємічно-тенденційна закраска шкодила тим статям, так що тілько в звісній рецензиї проф. Дашкевича на „Очерки“ Петрова ми одержали перший широкий і строго мето-

дольоїчно виконаний огляд української літературної історії від Котляревського аж до 60-тих років. Розвій укр. літератури в звязку з суспільним життєм, місцевими традиціями і інтересами показаний тут дуже гарно і широко; укр. література являєть ся випливом дійсних духових потреб, випливом історії і розвою даної території.

Від часу виданя праці проф. Дашкевича зроблено дуже мало для того, щоб провести далі, розширити і поглубити його досліди. Певна річ, материялів прибула й прибуває раз у раз велика сила, але брак тямущої руки, що вміла-б визискати їх. Особливо соті роковини виданя Енеіди і початку нової укр. літератури оживили на ново питанє про перші незначні початки тої літератури, тих язикових і літературних форм, у яких вилила ся талановита діяльність Котляревського. Звернено увагу на попередників Енеіди — гумористичні вірші, інтермедиї, драми; в цїлім ряді моноґрафій Дашкевича, Грушевського, Житецького, Сумцова і иньших осьвітлювано чи то поодинокі питаня, чи більші їх комплєкси, а проф. Петров, і в остатнїм роцї Житецький дають проби огляду всего письменського дорібку України в XVIII в. Та коли праця Петрова своїм обсягом занадто тїсна і обмежаєть ся майже на самий Київ з його „Академією“, в праці Житецького видно вже бажанє роздивити ріжні центри письменської праці і ріжні її форми — православні й унїятські, то-б то східні й західні.

Правда, і ся найновійша праця, при всїх її добрих прикметах, не може вичерпати теми. Одно тому, що автор обмежив себе на дослїдженє ґенезіса Енеіди, а друге тому, що великі обшири дослїду, великі териториї, де була своєрідна духова і літературна робота, лишають ся д. Житецькому невідомі задля браку опублїкованого материялу. Одною з таких невідомих доси територий я вважаю нашу Карпатську Русь, то-б то весь обшир Карпатських гір заселений Русинами починаючи від Спішу на заході і доходячи до Кімполюнґа на Буковинї, разом з досить широкими підгірями на північ і на південь Карпат, по Перемишль, горішній Днїстер, Прут і Черемош з одного, над Угом, Лаборцою і горішньою Тисою з другого боку. Етноґрафічно се (з виємком найдальших західніх осад) територия найчистїйше заселена Русинами, з найменшим процентом чужинцїв, найменше винародовлювана і найконсервативнїйша в захованю свого типа, своєї мови, звичаїв і способу житя. Історично се територия найменше шарпана чужими наїздами, найзатишнїйша; хвилї історичних

катастроф, що потрясали иньші частини нашої вітчини, сюди доходили в дуже ослабленій формі: козацькі рухи 1648 — 49, шведські напади, на Угорщині боротьба Куруців з Лабанцями — от і все. Та рівночасно суспільний побут народа був тут не такий тяжкий, як де інде. Країна переважно лїсиста, бідна на хлїб, робила неможливим заведене панщизняного гнету, давала богато поля до кочового, пастирського або й розбійницького житя. Часті неврожаї змушували з давна гірняків періодично шукати заробітків по долах; відси їх цїкавість до новинок, до авантур і сьмілих вандрівок. Осьвіта в тих сторонах з давна була мінімальна, держала ся в селї звичайно в якійсь попівській родині. Се мало той добрий бік, що релїґійна пропаґанда, протестантська, унїятська чи католицька, не горячила тут нїкого. На прості обставини житя вистарчала проста етика, а для доґматичних тонкостей не було зрозуміня.

Про спеціяльне письменство, яке могло істнувати на тій території в XVII—XVIII в., доси не було мови. Воно спочивало в рукописах розсипаних по курних мужицьких хатах, дяківках або парафіяльних горищах; маса памяток без сумніву затратилась, нераз на наших очах, а те, що було звісне, прим. невеличка публїкация дра Ом. Калитовского, могло вважати ся якимсь спорадичним, виємковим явищем. Люди, що мали в руках більше число рукописних памяток сего письменства, прим. о. Петрушевич, дивили ся на них з погордою за їх буцїм то попсовану польсько-руську мову, або публїкували з них (тай то некритично) тілько дрібні шматочки (вкажу на томи Петрушевичевої „Сводной Лѣтописи“). Тілько в остатнїх роках, по части рядом щасливих випадків удало ся розшукати значнїйше число рукописів, із яких ми можемо хоч у приближеню виробити собі образ духового житя і писменських інтересів на тій території. Видані мною два томи „Памяток українсько-руської мови і літератури“ подали вже досить значне число текстів і позволяють робити деякі виводи. Але те, що опубліковано в тих томах — тілько мала частина того рукописного материялу, який був доступний менї. От тим то я бажаю на основі рукописів, яких детальні описи подані в додатку до отсеї статї, показати хоч із дебільшого характер і розвій того Карпаторуського письменства, що по моїй думцї в XVII—XVIII в. виявило до певної міри свою окрему фізіономію і повинно заняти своє місце в загальній конструкції нашої літературної історії як один із її добре обрисованих типів.

Що наперед усего треба вважати характерною прикметою сего письменства, так се його популярність. На Карпато-руській териториї в XVII—XVIII в. не було руських значнійших шкіл анї просьвітних центрів, отже не було для кого писати по вченому, по церковному. За те тут, особливо в західній части сеї териториї, в Перемищинї, Сяніччинї, Сандеччинї і на Спішу, чи то через сусїдство до Мазурів і Словаків, чи через які невідомі нам впливи, прим. протестантизму, вчасно виростає потреба проповідництва, навчаня народа народньою мовою. Варто пригадати, що в тих сторонах ще в половинї XVI в. дуже голосною і рухливою була купка людей, що хилили ся до протестантизму, в їх числї Станїслав Оріховський, син руського сьвященника, що сам себе завсїгди називав Русином і значно перед руськими полємістами написав книжку в оборонї руського обряду, особливо-ж права сьвященників на женячку. В Сандецьких горах якийсь час був центр соцінїянства, були школи, проповіді — певно по латинї, для панів, але дещо з того могло дійти й до руських сьвященників. Пригадаю, що й таємниче доси посланиє Половця Смери до Володимира якимось робом вяжеть ся з Перемишлем, де його мав знайти по церковному і перекласти на руську, то-б то близьку до народньої, мову Андрій Колодинський, диякон із Вітебська[1]). Чи Колодинський був автором сего апокріфічного послания, як догадуєть ся Малишевський, чи нї, в усякім разї вказівка на Перемишль як на місце, де буцїм то заховав ся старий його оріґінал і де зладжений був переклад на новійшу мову, має деяке значінє. Як певного рода противдїланє протестантській пропаґандї в тих сторонах можна би вважати „Другий лист небесний“, апокріф, що буцїм то був доповненєм до першого листа, то-б то звісної „Епистолїи о недѣли“. Сей другий лист небесний, на мові досить близькій до народньої, був зложений при кінцї XVI в. десь у Перемищинї (див. Додаток I) і визначаєть головно тим, що з великим натиском підносить конечність заховуваня постів, проти котрих виступали протестанти. Відгук антипротестантської полєміки бачимо ще в половинї XVIII в. в рукописї о. Іллї Яремецького-Білахевича (дод. XVI).

Та про те, полємізуючи з протестантами на таких пунктах, як пости або шанованє образів, руське духовенство могло від них

[1]) Малышевскій, Подложное письмо Половца Ивана Смеры (Труды III археологическаго съѣзда, Кіевъ, 1878, т. II), ст. 307 — 316.

брати собі приклад проповідницького запалу. Правда, те духовенство було невчене, і йому треба було дати в руки підручники, готові проповіди. Поки їх не було на руській мові, духовні, особливо по селах, хапали польські „Postylle“, протестантські і католицькі. І так біографи польського письменника Миколи Рея (родив ся і жив у Журавні над Дністром) подають — не знати чи факт, чи анекдоту, що руські духовні відчитували в церквах замість власних проповідей казаня із його „Postylli“, а один навіть звик був говорити, забираючи ся до такого читаня: „Послухайте, християне, казаня сьвятого Рея“[1]). А який міг бути вплив сего оріґінального сьвятого, легко зрозуміти, коли пригадаємо, що його „Postylla“ наїжена злобними нападами на католицьке духовенство, а між ілюстраціями поміщеними в ній знаходимо прим. образки папи, латинських епископів і кардиналів у звірячих шкурах і з вовчими мордами, або Єзуїтів як злодіїв, що по ночи по драбині лізуть у вікно дому, коли тимчасом папа і епископи вилазять із нутра тогож дому на дах дірами проломаними в дасї (див. Postylla, вид. 1571 р. ч. II, к. 187 і ч. III, к. 344). От тим то не диво, що для противділаня таким впливам православні ще в кінцї XVI в. приступили до виданя т. зв. Учительного євангелия, то-б то коротких проповідей на всї неділї і сьвята цїлого року. Перше таке „Євангеліе толъковое“, зложене мовою близькою до народньої української, вийшло в Вільнї 1595 р. Як дуже на часї була ся книга, видно з того, що швидко треба було нових видань. І так 1606 р. видає Болобан у Крилосї в церковно-славянськім перекладї „Учительное Євангеліе“ Каллїста „къ ωбщѣю ползѣ великοмѵ россїйскомѵ родѣ“; сю саму книгу передруковано 1616 р. в Вільнї, а вже 1619 р. виходить у Рохманові „Учительное Євангеліе“ Кирила Транквілїона Ставровецкого, що було потім передруковуване 1668 і 1696 р. в Уневі. Того самого 1619 р. вийшло якесь Учительне євангелиє в Могилеві, а 1643 в Яссах (Каратаевъ, Описаніе 357, 358, 504). Що однак і сї друковані виданя не вистарчали для потреб церкви, се бачимо з великого числа писаних екземплярів, які заховали ся до наших часів. Лишаючи на боцї иньші околиці України-Руси я згадаю тут тілько про ті Учительні євангелия, що були списані на Карпаторуській териториї. І так у нинїшнїм Жидачівськім повітї, в с.

[1]) Bronislaw Zawadzki, Mikołaj Rej z Nagłowic. Lwów. 1875, стор. 63.

Човганах була списана в р. 1603 „Книга Євангеліе выкладное“ (Петрушевичъ, Сводная Лѣтопись в Литератур. Сборн. Матицы 1872—73, стор. 21); ся книга була до недавна в посіданю пок. Миколи Устіяновича. В р. 1635 списав сьвященик Тимофій у Височанах, теперішнього Сяніцкого пов., Учительне євангеліе „малорусскимъ нарѣчіемъ“, як подає о. Петрушевич (op. cit. 75), що бачив сю книгу в бібліотеці Народного Дому. В бібліотеці капітульній у Перемишлї маємо аж 9 копій Учительних євангелий із XVII в., а з них бодай деякі на народній мові. До таких належить євангеліе сьвящ. Яворського, писане також десь у Сяніцких горах і євангеліе Стефана Рихвальського, писане 1666 р. у Рихвалтї; о Петрушевич (op. cit. 147) твердить, що се копія виданя Печерської Лаври з р. 1637, але в тім роцї анї загалом у Печерській Лаврі нїяке Учительне євангеліе не було видане. З половини XVII в. походить також Угроруське Учительне євангеліе, писане в Данилові, віднайдене д. Гіядором Стрипським; із сего євангелия були проби тексту опубліковані в моїй збірцї апокріфів (Памятки II, 98 — 100, 101—102, 112—116, 220—221); опис рукопису подаю в додатку II. На угорській Руси списане було й те Учительне євангеліе о. Теодора Дулишковича з р. 1673, про яке подав звістку др. В. Охримович (Записки XIX, Misc. 4—6).

Щоб зрозуміти важність докладного простудіованя всїх Учительних євангелий, як друкованих (особливо вид. з 1595 і Транквілїонового) так і писаних, не завадить додати, що майже анї одна копія не передає докладно оріґіналу, а в писаних Учит. євanг., навіть там, де в титулї виставлено якогось сьвятого отця, можна здибати вставки самого переписувача, черпані з найріжнїйших жерел, не виключаючи й народніх традиций та вірувань, як ось прим. бачимо і в Данилівськім Учит. євангелию. Не маючи змоги присьвятити сїй темі докладнїйшої працї, я рад би бодай заохотити до неї декого з наших молодших ученых.

До типу Учительних євангелий прийдеть ся мабуть зачислити і той рукопис, що описаний у додатку під III яко „Староміський рукопис“. Се властиво уривок якоїсь більшої цїлости, знайдений недавно одним нашим товаришем — у виходку одного сьвященника в Староміськім повітї. До сїм'ї Учительних євангелий можна зачислити сей рукопис тому, бо подає мовою близькою до народньої переклади уступів євангелий на всї неділї в роцї і дає до них декуди короткі поученя; але по над се він дає дещо таке, чого нема звичайно в Учительних євангелиях, а власне

переклади перікоп апостольських писань на тіж неділі і навіть на поодинокі дні кождого тижня, а в віддїлї празників господських і богородичних дає також ширші оповіданя та леґенди, що дотикають ся тих празників, і переклади деяких церковних гимнів та стихир, що співають ся в ті празники. Для якої цїли міг бути зложений сей рукопис? Перша часть очевидно має на меті уживанє його в церкві, звісно, не для відправи, а для проповіди та поучень, але яку мету мала друга часть? Ми бачимо в нїй перехід від типу старших Учительних євангелий до пізнїйшого типу популярних „Соборників“, про які зараз буде мова, заповнених оповіданями, апокріфами, житиями сьвятих, леґендами та притчами. Новістю треба вважати поученя держані в лїрично-риторичнім тонї і зложені в значній части з церковних стихир та гимнів. На якийсь постороннїй, може латинсько-католицький вплив при складаню сего рукопису вказують систематичні при кождій неділї вказівки на польське євангелиє. Автор покликаєть ся також на якесь Учительне євангелиє, з якого черпає свої поученя. Особливо варті уваги дві перші картки рукопису, на жаль, не вповнї заховані, де знаходить ся переклад „Вірую“ і „Десятьох божих заповідей“, переклад доконаний мабуть із якогось польського взірця, на що крім польонїзмів у мові вказує також латинський, зглядно унїятський додаток filioque у Вірую.

Полїтичні і громадські інтереси в житю Русинів тої території займали дуже мале місце. І не диво. Ті Русини, що полишали нам свої письменні памятки з того часу, були люде вбогі, прості, неповноправні — селяне, дяки, духовні, виємково може дрібні шляхтичі. Значнїйша шляхта, навіть коли вона признавала ся до Русинів і держала ся руської церкви, писала по польськи або по латинї. Вузкість полїтичних інтересів видно найлїпше з тих лїтописних записок, які роблено в тих сторонах у XVII і XVIII в. Таких записок дійшло до нас декілька. Найстарша з них — Добромильська, частками опубліковала кр. Петрушевичем у його Сводній лїтописи, а в цїлости В. Б. Антоновичем[1]). Вона ведена від 1648 до 1700 р. Семеоном Коростенським, деканом добромильським; її історична вартість майже нїяка, але як характеристика того, чим цїкавив ся автор, вона цінна. Елєментарні нещастя, фамілійні події місцевих панів

[1]) Сборникъ лѣтописей относящихся къ исторіи Южной и Западной Руси. Кіевъ 1888, стор. 239 -240.

і тілько в ряди-годи скупі вісти про далекі війни та напади — ось що заносить він у свою „лїтопись“. Вкладна́ Страшевицької Минеї з 1578 р. (дод. I) виявляє далеко ширший полїтичний кругозір. З язикового погляду Добромильська лїтопись має деякий інтерес; особливо цїкаві тут такі форми, як: „по вшисткуй Польще“, „вуйна“ зам. война, „Подулски“ зам. Подолски, „рукъ“ зам. рокъ, „люпъшую“ зам. лѣпшую, „Ілъвувъ“ зам. Львовъ, „дороґутня“ зам. дороготня, „для панувъ Полякувъ“, „вувторка“, „огномъ“ зам. огньомъ і т. и. Роком 1660-тим починаєть ся Гукливська лїтопись, писана в с. Гукливе на північній Угорщинї; вирывки з неї опублїкував Е. Сабов'). І тут обік деяких мадяризмів (марга) знаходимо такі форми, як „на пудгорю“, „зимивлѣ“. Подібним характером визначають ся лїтописні записки Солотвинські і Лаврівські, опубліковані о. Петрушевичем (Свод. лѣтоп., див. стор. 34, 252—253), на жаль не повно і без докладного опису оріґіналів.

Далеко більший інтерес мають памятки поетичного письменства, що зберегли ся з тих часів. Може найстарша з них, захована з датою, се уривок рождественської вірші, списаний на марґінесах Комарнянського Прольоґа. Дата, покладена коло того уривка і написана тим самим скорописом, що й сам уривок, стверджує, що писано його 1 цьвітня 1655 р. На жаль при пізнїйшій оправі рукопис обрізано і через се пропав дальший текст нашої вірші. Ось те, що заховало ся з неї:

Панове братя, що то за рада?
Або коли тежъ меже вами якая звада,
послухайте но вы мене,
услишете щоколвекъ от мене.
Слышалемъ, же ангели спѣваютъ,
„Слава во вишнихъ“ оповѣдаютъ.
„На земли покой, добрая воля!“
котрая то пѣснь загримѣла с поля.
Ово єно ся мѣ ....
котрый то повѣсть нам речет певную.

Є се найстарший, скілько можна зміркувати, певний слїд істнованя на галицькім Підгірю духовної вірші, держаної в легкім, гумористичнім тонї. В XVIII в. таких віршів складало ся богато на Вкраїнї, але в Галичинї їх майже нема. Далеко важнїйшою памяткою треба вважати віднайдену о. Петрушевичем

[1]) Евменій Сабовъ, Христоматія церковно-славянскихъ и Угрорусскихъ лит. памятниковъ. Унгваръ, 1893, стор 2—3.

пісню про події 1683 р., хоча на жаль, текст її, опубліковáний сим ученим[1]), дуже далекий від корректности і дійшов до нас у досить попсованій копії. Відсилаючи цікавих до публікації о. Петрушевича і його уваг доданих до неї, передаю сю пісню гражданським письмом і з такими поправками, які мені видають ся реституцією (де можна) первісного тексту, та з зазначенєм прогалин там, де їх не зазначив о. Петрушевич (дод. X). Пісня зложена, як видно зі змісту, безпосередно по оповіданих у ній подіях, а оповіданє приточено до факту спаленя церкви в Клокочі, Унґського комітату, і перенесеня з того села образа Божої Матери до Мукачова.

Ся пісня, зложена якимось досить письменним і зі станом подій обізнаним чоловіком, уводить нас в осередок бажань та симпатій тодішніх осьвічених Русинів. Її автор, як і слід було ждати, противник мадярської самостійної, чи мадярсько-турецької держави, а прихильник Німців. Він рад би, щоб Турків вигнано не тілько з Угорщини, але і зі Стамбула і ся евентуальність по побіді 1683 р. видаєть ся йому досить близькою. Про польську поміч під Віднем він згадує симпатично, але не признає їй такого рішучого впливу на побіду, як се чинять Поляки. Віденьський терен від него далекий; за те про утяжливу роботу очищуваня Угорщини від Турків він знає більше, а тут виступають уже самі Німці.

При кінці XVII в. бачимо на території, про яку говоримо в нашім оглядї, певну зміну в смаку і в духових вимогах письменних людей. Ми не знаходимо вже нових копій Учительних євангелий, так улюблених недавно; правда, форма „Слова“ або „Казаня“ лишаєть ся, але зміст її розширяєть ся. Зі сходу і з заходу нанесено вже перед тим велику силу ріжних творів, апокріфів, леґенд, апольоґів, сьвітських оповідань, і ось тепер на ріжних точках нашої території (подібне дїяло ся зрештою й по иньших сторонах) іде популяризация сего материялу. Початок зробили звісні укр. писателї, автори проповідей та збірок, як ось Ставровецкий зі своїм „Перломъ многоцѣннымъ“, Галятовський і иньші. Їх твори здобувають собі на нашій території велику популярність, якої подекуди не стратили й доси. Уступи з Перла многоцѣнного, з Ключа разумѣнія і т. и. переписують ся і заводять ся до рукописних збірників, а оповідані там „приклади“ та чуда переходять в уста народа, вплітають ся в канву давнїйших оповідань, пісень, колядок. Прикладом може служити колядка записана о. М. Зубрицьким у с. Мшанци

[1]) А. С. Петрушевичъ, Историческая пѣснь Карпаторуссовъ изъ 1683 г. (Литерат. Сборн. Матицы 1886, стор. 190—198).

староміського пов., де знаходимо оповіданє про те, як з наказу Божої Матери сорок ремісників будувало

сьвяту Софію в сьвятім Кійові,
що на нїй било сїмдесять верхів,
сїмдесять верхів, сїмдесять крижів,
семеро дверий, а одні підлоги.

Далї оповідаєть ся ось яка пригода:

Тамтуди лежит з давну стежейка,
стежкою іде польська вінойка,
меже ними йде полковничейко.
Стала вінойка в крижі стріляти.
Рече словейко полковничейко:
„А не стріляйте ж в сьвятії крижі,
бо спустит Господь огняний дожджик,
огняний дожджик, громові кулї,
затопит Господь польську вінойку".
Вни не слухали, в крижі стріляли;
а й так ся стало, як він говорив:
іспустив Господь огняний дожджик,
огняний дожджик, громові кулї,
затопив Господь польську вінойку,
хиба лиш зістав полковничейко[1]).

В „Кіевской Старинѣ" 1891 р. (кн. XII, ст. 476) я вказав безпосереднє, по моїй думцї, жерело сего уступа колядки в однім „чудї", яке оповідає Ґалятовський у додатку до свого „Ключа разумѣнія". Читаємо там (львівське вид. к. 138): „Чудо пѣ. Року ҂ᾳχ҃л. (1630). Гды едного часу войско полское приступило подъ монастырь Печерскій и хотѣло его збурити, чуючи, же тамъ Шулга полковникъ з рицерством запорозкимъ знайдуєтся, в той часъ Пресвятая Богородица манастырь свой отъ небезпеченьства оборонила, бо за еи предстателством огнистый дожчъ спалъ з неба на войско польское и одогнал єго от манастыря Печерского, що потымъ сами Ляхове и Нѣмцы, которыи были зъ ними, повѣдали. Надъ тымъ войскомъ Бутлеръ и Жолтовскій были преложоными"[2]).

[1]) Повний текст сеї колядки з моїми увагами див. Кіевская Старина 1889, янв. ст. 231—233.

[2]) Подібний мотив, тілько ще з більше чудесним підмальованєм, перенесено в XVIII в. і на Почаївську ікону Божої Матери. Тут Турки і Татари облягають Почаїв і стріляють до манастиря, але, як каже в польській пісні апост. нотарій Каспрович:

Nazad leciały puszczone tu strzały,
Co widząc zgraie Otomańskie drżały,

На живе чутє спільности з Київом, на добру память про його сьвятощі вказує також віднайдений дром Охримовичем на окладці угроруського Учительного євангелия уривок пісні „кієвскаго печарского монастиря", буцїмто „виложеної в Кієвѣ градѣ пресвятой Богородици". (Записки XIX, Misc. 6). Ся пісня, так як вона записана в угроруськім рукописї, не має нїчого спільного з Київом; є се невдатний переклад звісного польського гимну „Panno chóru anielskiego", переклад доконаний правдоподібно таки на нашій Карпаторуській териториї, повний польонїзмів. Для нас цїкавий тілько його титул, а власне фактъ, що перекладачеви захотїло ся конче пришпилити сей гимн до Київського Печерського манастиря; він силкував ся для сеї цїли робити вставки і в сам текст гимну і так повстав двостих:

Високо лѣтают орлове,
Киевъскихъ печар отцове —

що анї розміром, анї змістом не вяжеть ся з рештою гимну, але відповідав патріотичному намірови перекладача.

З якогось книжного жерела, подібного до „Ключа разумѣнія", пішла також „Киевская" пісня, захована в Камянськім рукописнім Богогласнику з 1734 р. (дод. XIX). Хоча зложена твердою церковною мовою, вона варта нашої уваги вже тим, що й доси не перестала служити до церковного вжитку в однім із найдальше на захід висунених закутків нашого краю, не перестала піддержувати там памяти про Київ.

Текст пісні сильно попсований, декуди майже незрозумілий; топографія неясна; так і видно, що складав пісню хтось, що не мав ясного понятя про місцевість, а користував ся тілько книжковими ремінїсценциями. Про ті жерела, з яких черпав автор пісні і про сам фактъ, що творить її основу, поки що не вмію сказати нїчого. Та чи була ся пісня зложена в західнїх Карпатах, чи нї, в усякім разї вже те, що вона там співала ся і співаєть ся й доси, в звязку з мшанецькою колядкою, де говорить ся також про Київ, показує, що зацїкавленє навіть тодїш-

---

Kiedy się na nich broń ich obrócíła
I trupem zaraz poległo ich siła.

(Богогласникъ 1790).

А в звісній руській пісни читаємо:

Турки Татары смѣло ступаютъ,
На гору стрѣлы якъ дощь пускаютъ,
Ихже всѣ стрѣлы
Назадъ летѣли.

нім, нїби то мертвим та схолястичним письменством, будило і підтримувало серед народа ширші національні інтереси, тямку про далекі центри національного житя, сьвідомість про його ворогів.

При кінцї XVII і з початком XVIII в. в нашій території йде досить живий письменський рух, про який ми поки що знаємо дуже мало. При страшеннім браку осьвіти, при упадку громадського житя і національної сьвідомости сей рух варт близшої уваги. Він проявляє себе в ріжних рукописних збірниках, у яких крізь зверхню хаотичність і ріжнородність тем проглядає бажанє — обняти як найширший круг відомостей, знайти відповідь на масу фізіографічних, історичних та моральних питань — і передати те все широкій масї, мовою доступною для неї, в формі легкій і привичній — проповіди, коротенького оповіданя, вірші. Правда, відомости се застарілі супроти тодїшньої европейської науки, відповіди не виходять із круга традицийної византийщини або середньовікової схолястики, але сама форма — нова, стиль простий, виклад приладжений до потреб невчених читачів і слухачів.

Сей енцикльопедичний характер мають рукописні збірники, яких доси звісно нам кілька, а яких певно мусїло бути далеко більше. Такі збірники складано у нас церковною мовою з давнїх давен; ще один із давнїх індексів заборонених книг говорить про „толстые сборники обрѣтающіе ся по попомъ“ і начинені всякими неправовірними річами. Маємо в руках один такий збірник із XVII в., прозваний мною відповідно до підпису його власника (а може й складача) збірником о. Теодора з Дубівця, але я вважаю зайвим подавати тут його опис, бо він зложений ще весь церковною мовою і правдоподібно в місцевости досить далекій від обнятої нашими увагами території. Завважу тілько, що окрім численних статей апокріфічного змісту тут переписано чимало житий, леґенд, проповідей, цїлий Апокалїпсіс сьв. Івана, Зизанієву книжечку про Антихриста і староруське „Хожденіе“ Данила Паломника.

Одним із найстарших рукописних збірників нового типу, тоб то в нар. мові був мабуть той самбірський рукопис із кінця XVII в., про який згадує Жеґота Паулї (Ż. Pauli, Pieśni ludu ruskiego w Galicyi I, 134). Сей рукопис, у 8-цї, писаний на замку Старосамбірськім якимсь Юрієм ковалем Грушатицьким містив, як подає Ж. Павлї „крім кількох набожних пісень молитви відмовлювані в часї татарських нападів, ріжні леґенди, в тім числї житє Володимира Великого, зложене укр.-руською

мовою", а також звісну, передруковану в збірці Ж. Павлї пісню про здобутє козаками Варни 1605 р. Де подів ся сей рукопис — не звісно; правдоподібно знайдеть ся в музеї Чарторийських у Кракові.

Що житиє сьв. Володимира в перекладї на народню мову в XVII в. не було унїкатом, на се маємо доказ у однім Прольозї, що знаходить ся в Перемиській капітульній бібліотецї (LII, B. 5) і був написаний у XVII в. церковною мовою; тілько одно житиє, а власне житиє Евстахія Плакиди написано мовою близькою до народньої.

До нас дійшли чотири збірники, зложені або виключно або переважно народньою мовою при кінцї XVII або в початку XVIII в. і то всї чотири з північної Угорщини, а три подібні збірники з Галичини, зложені або в самих горах або на Підгірю. Се збірники: Ст. Теслевцьового (додаток IV), Унґварський (дод. V), два рукописи з с. Літманової на Спішу (дод. VI і VII), Теодора Поповича Тухлянського (дод. VIII) і Кузикевича (дод. IX). Отсї збірники позволяють сказати декілька слів загальної характеристики. Їх автори очевидно сїльські духовні, а їх рукописи — або готові проповіди, або материяли прилагоджені для визисканя в проповідях. Але якжеж далеко відбігли ті проповіди від типа Учительних євангелий! Коли там переважав простий виклад євангелия і головних точок віри та моралїзация, тут найголовнїйше місце займають оповіданя. Автори рукописей стягають для сеї цїли материял із усяких можливих жерел, із житий сьвятих, із збірок середньовікових лєґенд і прикладів, із сьвітських новель та казок або моралїзацийних апольоґів, не гордують навіть оповіданями зачутими з народнїх уст, народнїми віруваннями та традициями. Все те подиктоване щирим і горячим бажанєм — просьвітити нарід, напутити темних. Але при тім якже зворушує нас вид тих просьвітителїв! Вони-ж самі темні! Хоч уміють читати і писати, володїють крім руської ще церковною, польською чи може й ще якою мовою, та про те від дійсної науки, тої, що була тодї в Европі, вони стоять майже так само далеко, як і їх неписьменні слухачі. Що може бути наївнїйше частих упімнень тих проповідників: „Прислухай ся добре отсьому мойому казаню, а будеш знати" се й те! Що може бути забавнїйше, як їх вияснюванє природних явищ, як їх мітольоґічні коментарії про метеори, „єродия" і т. и. (див. Памятки I, 326 — 328; II, 105—106). На якім допотопнім рівнї стоїть їх полємїка з недовірками! Сих наших проповідників не цї-

кавлять нїякі доґматичні тонкости анї диялєктичні докази; їх теольоґія груба, антропоморфічна, прімітивна, хоч і порушаєть ся в рамах „православної“ церкви. Унії бачимо хиба слїди, але не чуємо найменшого подиху тої боротьби, що велася довкола неї. Авторів і їх слухачів цїкавлять найбільше оповіданя, чудеса; но за се їх моралїзация обертає ся в тїснім кругї конвенціональної моралї, можна сказати, в кругї десятьох заповідей, а пастирське богословіє зводить ся до даваня „пострахy христіянського“ і до упімнень, щоб люди не жалували давати духовному приносів. Але що є справдї нове і цїнне в тих оповіданях і поученях, так се їх мова — проста, народня, з мадяризмами і польонїзмами вживаними в даній місцевости, з закраскою місцевого диялєкту, декуди з невеличкою примішкою церковщини, не більшою, як її можна було чути в устах дяків і сїльських грамотіїв. А надто спосіб оповіданя! Автори наших рукописних збірок нїде не перекладають дословно своїх жерел, не переписують дословно своїх взірцїв. Кождий із них бере зі свого взірця тілько основу і перероблює, переповідає її по свойому, один з меншим, другий з більшим талантом. Хоча автори збірок Унґварської, Теслевцьового і Тухлянської по части черпають із спільних жерел, подають спільні оповіданя, то про те анї одно оповіданє не згоджує ся з другим дословно, а звичайно перерібка сягає далеко дальше по за стилїстичні відміни, модифікує й саму річ. Видно, що автори трактують свої теми зовсїм не як якісь сьвятощі, а по просту як літературні теми і оброблюють їх свобідно, силкуючи ся поперед усего надати їм по змозї яркий місцевий кольорит. Старі патріархи і пророки, Греки і Римляне, царі і сьвяті говорять тут зовсїм так як Карпаторуські гірняки, уживають їх характерних зворотів і поведїнок. Пригадаю поводженє Йосифових братів у Єгиптї (Памятки I, 168—172) і їх характерну промову: „ми сини патріарха Якова — може-сте чували про него“. Пригадаю епізод із Валаамом, де в однім рукописї сказано по просту, що Мадиянїти покликали його на поміч, а в другім уже скомпоновано лист до него від короля (Пам. I, 258, 260) на взір численної в тім самім родї дипльоматичної переписки поданої в популярній „Александрії“.

Бо й „Александрія“ належала до тих творів, що в тім самім часї, в кінцї XVII і на початку XVIII в. мали широку популярність на нашій території; і вона була перероблювана таким самим методом. Ми маємо під рукою дві такі перерібки: одну з північної Угорщини (див. додаток XI), а другу поміщену

в Хитарськім рукописї, описанім мною і д. Гнатюком (Записки т. X, Misc. ст. 7—14). Про третю перерібку, що була доконана на Покутю над Прутом в с Ілинцях Коломийського пов., подав коротку звістку о. Петрушевич (Сводная лѣтопись 1700—1772 г. стор. 102). Вона була списана 1726 р. Андрієм Помяковим „на малорусскомъ нарѣчіи“; рукопис знаходить ся в бібліотеці о. Петрушевича. Надіючи ся з часом опубліковувати ті перерібки, я поки що даю тілько невеличкі проби їх текстів, вибираючи для сего один роздїл, який подаю в обох перерібках, а надто випис роздїлів, на які поділено текст повісти в обох перерібках і вставлений у оповіданє виклад космографії (додаток XI).

Сїмнацятий вік був у нас загалом героїчним часом, а тим самим і часом, коли люди, самі переживаючи найріжнороднїйші пригоди, любували ся в оповіданях таких пригод. Бачимо се і на нашій території, де те саме замилуванє від міської інтелїґенциї звільна переходить і на села і стає ся мотивом до переробляваня, перекладаня ріжних романтичних повістей та леґенд на народню мову. „Алєксандрія“ була найяркійшим, але не одиноким прикладом. Ще в половинї XVII в., як уже згадано, в однім перемиськім Прольозї (LII, B, 5) зложенім церковною мовою, знаходимо (стор. 116—130) „Житіе Евстафія Плакида стратилата и Феописты жены его и чадъ его Феописта и Агапія“ перекладене на народню мову з відтїнками гірського диялєкту. Житє сьв. Володимира і иньші леґенди бачили ми в Старосамбірськім рукописї, збірку леґенд у Хитарськім рукописї (дод. XI), оповіданє про чистилище сьв. Патрикія додав о. Прислопский до свого перекладу коментованої Псалтирі з 1760 р. (дод. XIII), а в рукописї Степана Самборини (додаток XII) знаходимо крім збірки апокріфічних оповідань про житя апостолів та про загробне житє також переклад звісної книжки Gesta Romanorum, доконаний із польського. Переклад, що правда, не блискучий; він вповнї підходить під ту характеристику руських перекладаних повістей XVII—XVIII в., яку подав др. Мурко[1]), — але видно, що була тодї потреба таких перекладів, і то потреба серед кругів, для яких незрозумілою була стара, книжна церковщина. Правда, ся потреба неосьвічених селян, далеких від цивілїзацийного руху, не була широка. Вони мали свої казки і пісні, свою устну словесність; письменство доповнювало її, подаючи їм леґенди та притчі, приладжені

[1]) M. Murko, Die ersten Schritte des russischen Romanes, Wien, 1897, стор. 12—14.

для моралїзациї, а іноді й не зовсїм приладжені для неї, як ось прим. оповіданє про Большевича і Волотовича в рукописї Унґварськім і Теслевцьового, про бражника в Калуськім (дод. XIV), про Соломона і чортів у бочцї в Іспаськім (дод. XV), про Елевферія в збірцї Кузикевича (дод. IX). Цїкаво, що дуже пильну увагу звертано на есхатольоґію. Сюди належать не тілько широкі перерібки оповідань про Антихриста і страшний суд (у рукоп. Теслевцьового, Поповича), але також збірки перекладених статей про митарства і загробне житє в рукописї Самборини і ширші або коротші перерібки старого апокріфа про вандрівку Богородицї по муках; у наших рукописах маємо дві такі перерібки: в збірцї Кузикевича і в рукописї о. Яремецького Білахевича (дод. XVI, друковано в Житю і Слові II, 81—88, 224—237). Сюди належить також переклад польського твору „Пекелная вѣчность", що заховав ся нам у двох неповних копіях, у кождій з додатком цїлого ряду леґенд, що також мають темою загробне житє (дод. XVII і XVIII). Ми маємо сьвідоцтва, що власне загробне житє і пекельні кари були улюбленими темами руських проповідників старої дати при кінцї XVIII в. і що ті проповідники помагали собі при проповідях не тілько драстичними упімненями, леґендами і притчами, але також малюнками страшного суду, що часто переходили всякі границї „чемної подоби", так що аж церковні власти мусїли виступати против них (Записки Наук. тов. ім. Шевченка, т. XXVII, Misc. 10—11).

Нам лишає ся ще сказати декілька слів про вірші і пісні, які в XVIII в. були зложені або розширені на нашій териториї. Головну увагу треба тут звернути на цїкаву пробу, зроблену 1734 р. далеко на заходї в Карпатських горах, на угорськім чи на польськім боцї — сего не можемо сказати напевно, — зложити великий Богогласник, себ то збірку духовних віршів на всї неділї і сьвята цїлого року, на ріжні чудовні образи і на ріжні пригоди людського житя. О скілько можемо догадувати ся, ся збірка складала са з трьох а може й більше частей. Із першої з них, яку мав у руках о. Петрушевич і про котру каже (Литературный Сборникъ Матицы 1886, ст. 190), що вона знаходить ся при церкві в Малім Липнику, Попрадського деканату, Шариського комітату, ми привели пісню про Клокочівський образ. Із с. Камяної в грибівськім повітї ми одержали недавно третю часть тої самої збірки (дод. XIX), відки також подаємо пісню про Київобратську ікону Божої матери. Маючи в руках тілько сю одну частину сего Карпаторуського Богогласника з 1734 р. ми можемо

сказати, що загалом його вартість дуже невелика. Пісні зложені переважно (з невеликими виїмками) церковною мовою, без теплого чутя і без поетичного таланту; вони сухі і шабльонові, а коли перекладені з польського, то переклад слабий. Виїмків не богато, та до них треба зачислити пісню про Новосамбірську ікону Божої Матери; ся пісня зложена популярним розміром, мовою досить близькою до народньої і визначає ся простотою і ясністю вислову і щирим чутєм; як звісно, вона війшла й до почаївського Богогласника з 1790 р., а на Угорській Руси була з невеличкою зміною в тексті приложена до Повчанської ікони Божої Матери (див. дод. XXI, 35).

До віршів нецерковного змісту, зложених, а бодай тілько розповсюджених на нашій території в XVIII в., належить „Пѣснь о свѣтѣ“, як вона названа в рукописі о. Теодора Поповича, або „Пѣснь о плачливомъ житіи бѣдного студента“, як вона називаєть ся в рукописній збірці пісень і віршів, списаній 1759 р. Дмитром Левковським; ся збірка, як подає о. Петрушевич (op. cit. 211), тепер в капітульній бібліотеці в Перемишлї. Автор нашої вірші в акростиху називає себе Александром Падальським. Що його вірша була розповсюджена широко в наших горах, се доказує ще одна її копія, яку сими днями надіслав менї о. Зубрицький із Мшанця Староміського пов., копія цїкава тим, що текст вірші тут далеко сильнїйше, нїж у копії Поповича, закрашений признаками гірського диялєкту (дод. VIII, варіянти).

Загалом треба сказати, що в XVIII в. чим далї до його кінця, тим більше переводить ся мода списувати збірки оповідань, житий і т. и., а бере перевагу охота до списуваня пісень і віршів. До нас дійшло велике число сьпіванників, з разу майже виключно духовних, між якими найстарші поки що ті, що були зложені в 1734 р. в західнїх Карпатах, а далї з чим раз більшим числом сьвітських пісень. До таких належить мабуть той рукописний збірник, який бачив о. Петрушевич у с. Добрянах коло Стрия і з якого він цитує віршу про війну Москалїв з Турками під Хотином 1739 р. (Свод. лѣтоп. 1700—1772 г. стор. 146), хоч на жаль учений автор нїчогісінько не сказав про дальший зміст сьпіванника ані про те, коли і де він був списаний; саму віршу зложено правдоподібно в Тернопільщинї, бо вона згадує про Буцнївську ікону Матери Божої. З нашої території походить мабуть иньший сьпіванник із XVIII в., що його має о. Петрушевич і з якого він (також не подавши нїчого близшого

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 36 953

про рукопис) цитує (op. cit. 226—227) цікаву „Пѣснь свѣцку о Ляхахъ зъ Москалями“, себ то про бійку росийського війська з польськими конфедератами в Станіславові 1764 р. Я вже при иньшій нагоді передрукував сю пісню (Житє і Слово II, 274—275), а тут наводжу її ще раз як характерне для нашої території сьвідоцтво про настрій Русинів супроти Поляків перед розбором Польщі.

Гей чи чувавъ хто о Ляховской [славѣ],
котрои достали въ мѣстѣ Станѣславѣ:
якъ почали були мѣсто рабувати,
передъ Москалями мусѣли втѣкати.

Якъ въ кошару вѣвцѣ, такъ ихъ запудили,
а въ Станиславовѣ южъ ихъ осочили.
Москалѣ из жарту почали стриляти,
а Ляхи зо страху почали вмирати.

Ударили з гарматъ, ажъ баня упала
зъ певного костела, тамъ ментрога стала;
выходятъ Ляхи, абы не пустити,
Москаловъ отъ мѣста не могли отбити.

Лечъ не доказали, бо не годни [того]
Москаловъ отбити, хоць ихъ [и] не много;
дали собѣ палоръ на середу рано,
а другимъ Москаломъ въ той часъ знати дано,

Абы на всю нощъ ишли на ратунокъ:
въ той часъ упавъ на нихъ великій фрасунокъ!
Єденъ каже: біймо! десять: утѣкаймо!
а сто каже: всѣ ся Москаломъ поддаймо!

Били ся отъ раня ажъ [мали до] волѣ,
а въ вечеръ зостали въ Москаловъ въ неволѣ.
Любилисте Ляхи ѣсти курій, гусій много,
Седѣтъ же въ неволѣ, не иджте нѣчого.

Такъ Москалѣ вмѣють Ляховъ частовати,
бы ся зарекли больше рабувати:
даютъ мало ѣсти, а ще меньше пити,
щоб ся зарекли больше бунтовъ чинити.

Не забуваймо, що сю віршу складав підданий Польської держави, в якій Москалі в ту пору ґосподарювали per nefas, були простими наїзниками. А тимчасом із вірші виходить, що Поляки грабують своє власне місто, а Москалї приводять їх до порядку, карають їх за ворохобню. Як до дна мусів польський режім перевернути всї правні почутя у своїх підданих, коли на його ґрунтї могла вирости вірша з таким основним поглядом! І не можна сказати, щоб автор вірші був який сьвідомий моска-

льофіл. Нї з чого сего не видно, але йому подобаєть ся очевидно в Москалях той елємент дісціпліни, енерґії і порядку, якого не звик бачити в своїх найблизших зверхниках — Поляках.

Нарештї зазначу, що від самого кінця XVII в. на нашій териториї стрічаємо проби записуваня народнїх або напівнародніх (дворацьких) пісень. Першу таку пробу ми бачили в Старосамбірськім рукописї, з якого Жеґота Павлї виняв текст пісні про здобутє козаками Варни. Коло половини XVIII в. знаходимо одну коротеньку пісеньку записану на марґінесї Дрогобицького рукописного збірника, зложеного в значній мірі церковною мовою (дод. XIX), а з Калуського пов. маємо уривок більшої рукописної збірки пісень і віршів (дод. XXIII), на жаль уривок дуже дрібний і не повний. Анальоґічні явища бачимо також у північній Угорщинї, де Клокочівська пісня певно не була першою, а в XVIII в. бачимо дальші проби сьпіванників (дод. XXI і XXII), складаних по части оріґінально, по части на взір Почаївського Богогласника.

І ще одно явище варто уваги в Карпаторуських рукописах XVIII в. Разом з зацїкавленєм до есхатольоґії, до повістей про загробне житє і конець сьвіта, до чудес і леґенд — росте також серед простого народа охота до ворожби, примівок і т. и. штук, і духовні силкують ся заспокоїти й сю „інтеллєктуальну“ потребу. В рукописї Т. Поповича бачимо перероблені по народньому молитви та віруваня про бжоли; тамже знаходять ся й иньші памятки старої маґічної літератури, як ось: „Книга звѣздочетства“, себ то стара „остронумія“, ворожба при хорих і т. и. В рукописї Яремецького-Білахевича знаходимо (правда, по церковному) старі апокріфічні твори: Громникъ, Рождественникъ, Путникъ і т. и., хоч також досить змодернїзовані що до змісту. А росийський учений Петров знайшов на Угорській Руси богату збірку апокріфічних молитов і замовлянь, зложених народньою мовою і списаних ще в початку XVIII в., бо коло 1707 р.[1]). Крім чародїйських молитов і примівок знаходимо тут також „Врожку святыхъ апостолъ“, те, що над Черемошем називало ся Раздакъ (у мене є копія з рукопису зладженого кутським міщанином Рендиґевичем у 1842 р.), а в Московщинї Рафлї. Крил. Петрушевич догадуєть ся, що сей рукопис — копія з якоїсь збірки зло-

[1]) Вони опубліковані в „Журналѣ минист. нар. просвѣщенія“ 1892 р. Тілько відтам довідались про сю памятку Угроруси і передрукували її в ч. 21—24 „Угрор. Листка“ 1892 р.

женої в Галицькій Руси і додає, що подібна рукописна збірка, якою в прикарпатських сторонах користували ся наші малоосьвічені сьвященники, находить ся також у митрополїтальній бібліотеці у Львові.

На сьому я міг би й скінчити свої уваги. Але тут насуваєть ся питанє: який був конець сього письменства? Чи підготовило воно терен для нової народньої літератури, чи перетворило ся орґанічно в нові, висші форми? В тім то й наше нещастє, що від довгих сот літ усї гарні початки нашого розвою рвали ся і нові поколїня завсїгди мусїли зачинати на ново, мусїли боєм здобувати терени завойовані вже давно їх предками, а потім знов утрачені Бог зна яким фаталїзмом. Так було й сим разом. Оте досить широке і досить живе письменство, якого істнованє посьвідчують описані тут рукописи, та яке правдоподібно було далеко богатше і ріжнороднїйше, ніж ми можемо міркувати з тих шматочків, що дійшли до нас, — при кінцї XVIII в. вже було в такім упадку, що майже зовсїм не заважило на вазї нашого розвою, коли приходило ся шукати для него нових доріг. Як звісно, в ту пору з волї австрийського цїсаря повстають для Русинів висші школи, волею цїсаря Русини повинні просьвічати ся lingua patria; але серед сьвітлїйших Русинів затратило ся розуминє, що се таке та lingua patria, затратила ся тямка про ту довгу письменську дїяльність, що з кінця XVI в. силкувала ся ввести в письменство живу мову простого люду. І хоча ще 1790 р. Ставропігийське Братство в своїм Букварі подає „Свѣтску політику“ майже чистою народньою мовою, то вчені професори на львівськім „руськім“ університетї мучать ся викладаючи важкою церковщиною, пишуть по польськи, по латинї, по нїмецьки, навіть по французьки, але по свойому не вміють. Вихованцї того університету силкують ся внести церковщину навіть у елємантарне навчанє по селах, як прим. о. Н. Щавінський, котрий у р. 1814 складає „Б8кварь славен'скаго ѧзыка родѫ Россїѧномѫ“, або як пише докладнїйше в другім титулї „Б8кварь славен'скаго ѧзика, чтенїѧ й писанїѧ, къ бл҃гопотрѣбноѥ поѹченїѥ й полезноѥ р8ководженїѥ оучащим сѧ дѣтемъ своимъ й парохїанъ, їзданъ ѿ їерѳ Шавкн'скаго Николаѧ, пароха Болоховецк, питающагѡ во Якадемїи Лѣвовской состаѳленной ѿ Їѡсифа II їмператора“. Сей буквар не був друкований, рукопис тепер у мене.

Фатальним способом висша просьвіта замісь зблизити Русинів до живого жерела розвитку — народа і його мови, відда-

лила їх від нього, повела інтелїґенцию в обійми Німців, Поляків, Мадяр, а простий народ лишила в темряві, або що найбільше — лишила йому ті старі памятки своєї письменської роботи, які ми оглянули висше і які він зберіг і зберігає й доси. Тілько менше осьвічені, або виємково зорґанізовані одиниці з поміж тої інтеґенциї не порвали звязків з простим народом і його мовою. До таких належав мабуть той Пастеліїй, мукачівський канонік з кінця XVIII в., що зложив сатиричну віршу на попа, яка заховала ся в відписах у сьпіванниках з додатками иньших дяківських або селянських рук (див. дод. XXII, 36). Який контраст до него творить иньший церковний угроруський достойник, Гр. Таркович, що 1805 р. складає віршу на честь палятина архикнязя Йосифа і в ній виразно відрікає ся простої мови, простого віршованя:

Бо где рыкъ,
бечъ, бунчъ, крикъ,
звукъ, квакъ, кликъ,
тамъ не милъ ликъ;
за Ладу, Коляду, Лелію, Русалки
тамъ гнусны пѣсенки и просты пищалки —

і вказує новій поезиї одиноко ґідні теми — або „Невску нимфу плакати“, або „колѣномъ и сердцемъ дати поклон глубокій“ будапештенському князеви [1]).

Запізнені екземпляри старомоднїх віршарів бачимо ще в XIX в. не тілько серед селян і сїльських дяків (приміри їх віршів див. Житє і Слово II, стор. 222 — 224), але й серед сьвященників таких, як ось о. Ферлеєвич у Товтрах на Буковинї, котрого Пѣсни и псальмы (дод. XXIV) були навіть друковані, або як Степан Шепедїй у скільських горах, котрого „Історіостїх“ і иньші вірші були опублїковані мною (Записки XI, Misc. 3—14).

Але такі проби в XIX в. були ще менше популярні, ніж уперед і не мали ніякого впливу на суспільність. Обхідною дорогою через польський романтизм і чеський панславізм дійшли деякі талановиті Русини до нового зближеня з рідним народом, поклали в 30-их роках основи нової народньої літератури. Карпатська територия дала тому новому рухови талановитого співробітника в особі Вагилевича, потім иньших у Миколї Устияновичу, Антонї Могильницькім, Йосафатї Кобринськім, а в другій половинї XIX в. видала Юрия Федьковича, поета і новелїста,

[1]) Див. Житє і Слово III, 462 — 463. Початок вірші Тарковича, надрукованої тут із паперів Осипа Левіцького, був надрукований ним у його Граматиці 1834, ст. 190.

першого з Карпаторусів, у котрого писанях такий Европеєць як Турґенєв міг добачити справжнє „жерело живої води“ [1]).

Забуті і погорджені письменними Русинами памятки старого Карпаторуського письменства знайшли захист під стріхами простих селян, убогих дяків та стародавніх сїльських учителїв; там і доси вони читають ся і будять у вбогих душах небуденні думки, часом висші, чистїйші пориви. Але від початку XIX в. і тут ґрунт для розвою сего письменства був підкопаний. Доля пхнула всю масу нашого народа на нові шляхи, якими вона мусить іти наперед, чи хоче чи не хоче. Появили ся для простого люду такі перспективи, такі можности, про які вперед нїкому й не снило ся. Можність забезпеченого правного становища супроти пана, можність осьвіти і сполучених з нею ширших прав, можність економічної незалежности, национальної рівноправности, громадської автономії, социяльної рівности — все се величезні поля дїяльности і сама присутність їх мусїла зробити великий вплив на народню душу, на весь склад її ідей. Тим новим ідеям, новим потребам те старе письменство зовсїм не відповідало і ми не без зачудуваня бачимо, як часом нові народні змаганя мов у старій масцї виступають у формах вироблених сим старим письменством, як ось приміром ся писана кирилицею з титлами просьба селян покутського села Залуча „над Черемшов“ з 1840 р. (дод. XXV), котрої автори з таким притиском допрошують ся, „аби наша наука в школѣ для наших дѣтей на завше була“. Pium desiderium Русинів і до нинї!

[1]) Див. лист Турґенєва до Драгоманова, Зоря 1885, стор. 248.

ДОДАТОК.

I. Другий лист небесний.

Отсей рідкий апокріф заховав ся і в иньших рукописах (пор. Архим. Леонидъ, Описаніе рукописей гр. Уварова IV, 254), але у нас був пізнїйше зовсїм забутий. Я віднайшов його на марґінесах старої празничної Минеї, писаної в рр. 1570—1571 у с. Страшевичах, нинїшнього Самбірського пов. для перемиського епископа Антона Радловського, як довідуємо ся із вкладної записки на марґінесах кількох початкових карток, передрукованої далї в додатку до сього тексту. Загалом сей рукопис варт близшої уваги, бо, як бачимо з тої вкладної, крім минейних відправ у ньому подано також короткі поученя на відповідні празники, значить, була би се проба зробити щось посереднє між Минеєю і Учительним євангелиєм. Оправа сеї книги дуже стара, правдоподібно зладжена ще в XVI в.; отже важно те, що написаний на марґінесї незугарним полууставом апокріф богато потерпів підчас оправлюваня, бо деякі рядки зовсїм пообрізувано, иньші втратили конець. Значить, апокріф був написаний ще заким книгу дано до оправи. Пізнїйше, коли рукопис був уживаний у церкві, якась благочестива рука повишкрябувала тут і там букви і цїлі слова, а бачучи, що не може впорати ся з цїлістю, яку рада була зовсїм знївечити, позалїплювала обрізками паперу ті марґінеси, де був апокріф. У такім станї рукопис дістав ся до бібліотеки Оссолїнських (ркпс. ч. 3617) і менї прийшло ся відмочуючи наклиєний папір відкрити схований під ним апокріф.

Во їмѧ Ѻц҃а и С҃на и ст҃аго Дх҃а аминь.

Сїѧ ст҃аѧ єпистолїѧ Гд҃а Б҃га и Спас[а] нашего по законѹ влд҃чнемѹ поданнаѧ. Ѻ нб҃есъ на землю ѹпалъ камень малий во градѣ ст҃ом Іер҃с[лимѣ] во ст҃омъ Сїѡнѣ. Оупалъ камень съ нб҃ес, маль быст[ь] виденїемъ, и не бисть такового чл҃ка, аби его мѣлъ Ѡ землѧ воздвигнѹти. Въ тоий [sic!] час ст҃ый патрїарха бл҃женныи Їѡаникїй во ст҃омь градѣ Їер҃слимѣ и во всей Палестинстѣй странѣ, собравши сѧ митрополити и єпіскпи и всѧ свѧщенники [и] дїакони оучинили молбѹ великѹю ко Гд҃ѹ Б҃гѹ съ всенощ[ни]мъ [бдѣ]нїемъ три дни и три нощи. и во третий день снийде голо[с съ н]б҃ес надь камень сей и тогда патрїа[р]ха взалъ [sic!] камень [рѹк]ою своею и ѡбачиль в немъ такое писанїе, слова ст҃ый [мо]лчи:

„Язъ есмь вамь послалъ ѻстерѣгаючи вас, [дл]ѧ покаанїа вашего, хр҃тїане, и дрѹгѹю єпистолию, [пон]еже ѻ першой не покаѧлисте сѧ, ѡкъ повеленно быс[ть]. [пр]иказано, и не хотѣли єсте слѹхати слова мой бж҃ествены[и]. [и] дѧ того послахъ на вас карности: ѡзики поганѣ [ва]с поплѣнять, поважѹть, в неволю повергѹть [и по]провадѧть. и не ѡвернѹлисте сѧ Ѡ злыхъ оучинковъ своихъ и не пошли есте дорогою правою, и слова ст҃їи [є]ѵ҃аг҃їи [мб. єѵангельскїи] не хотѣли есте слѹхати. ѡкомъ самь мовиль: [нб҃о и] земьла [sic!] мимоидет, а слова мой не мимоидѹть [до] вѣка. ничтоже повеленїй моих не радите и тѹю [єпистоли]ю не чтите, не ст҃ите. и за то пѹщѹ на васъ зими и вѣтри силнїи и громи страшнїи, гради, метѣл[ниц]и великїи, води поточи [sic!] випѹщѹ из мат'ки земной, [. . .] на вас голодъ и смерть лютѹю, и на все имѣнїе [ваше], трасенѧ и многое знаменїе и сѣрбь, не познали [. . .]ѡкого лица моего. гнѣвъ мой на вас єс[ть] за злїй [оучин]ки ваша и за ст҃ѹю нд҃лю. и не вѣсте, см҃ртнїи [чл҃]ци, иже дахъ вамъ на земьлю всего добра, хлѣба, [вин]а, медѹ и ѡвощи, всего до ситостыи вашихъ, а ви все [. . .]тѧ вашихъ престѹпаете, Б҃га не чтите и не держите [въ чис]тотѣ и в набоженствѣ цр҃ковномъ, але впалистесѧ [в сѣть] дїаволскѹю и в дѣла его скверньї, ѡсквернили есте [. . .]. и за то восхотѣх погѹбити всю землю [. . . . .] земнї, и древа ваша посѹшѹ и ѳимѹ Ѡ вас водѹ и не бѹдете м[али] что пити. и вездѹ [sic!] на вас все злое, йж не храните повелений моих, Ѳчества моего вѣчнаго не стережете. ѡ нен[. . .]шливїй чловец[и] и многопохотлив[їи] и лживїи! ненави[дите], єдин дрѹгомѹ пригодѣ радѹе[те] сѧ и єдин дрѹг[ого] ѡклеветѹете. [. . .] вас ждеть мѹк[а] вѣчнаѧ и оу[. . .] не вспомага[ете] и не жалѹете и мл҃сти на ни[щих] не маете, си[ротам] кривдѹ чинит[е], горшї есте Ѡ поган,

иж н[е маютъ] закона, и то[. . .] по законѣ своѥ[ѕ] мѧстъ чинѧтъ. а ꙗ вам' зак[онъ] далъ, а ви є[го] не держите, але ѡскверн[ени] есте нечестьми [?] вашими [тво]ними, и нез[наете] ѻ̑каѧнїи и прещенїи [ꙗко] азъ въ ст̑ꙋю нд̑лю послах архаг̑гла Гавриїла въ Назаредъ бл̑говѣстити мт̑ри моеи пречистои ѻ̑ нарожденїи моемъ, в нд̑лю рождество мое было, [в нд̑лю воскр̑нїе] [k. 356 r.] из мертвыхъ, и Ѧдама ѡ ада извед[охъ], в нд̑лю вознес[енїе] мое на н̑бо бысть, в нд̑лю дахъ вам закон пророком Моисеѡм на горѣ синайской [. . гор]шїи есте ѡ поган. не вѣсте, окаѧнїи, иж нд̑лю бѹдѹ сѣди[ти жи]вимъ и мертвимъ, и квесъ свѣтъ, и воздам комѹждо [по д]ѣлом его: ꙗк кто заслѹжитъ, такъ и заплатѹ возметъ. [кот]орїи добрїи по законѣ моемѹ, и за то их бѹдѹ звати [на п]равицѹ мою и во цр̑ство ѥ̑х прїмѹ, а которїи чиниїли [sic!] [злїи] дѣла, ꙗ ѡженѹ их ѡ себе, коли оуслишат глас мой великий [и ст]рашныи во ѹши всѣмъ: ѡтидѣте ѡ мене [нер]адївїи во мѹкѹ вѣчнѹю, во мѣсто дїаволе, тамъ житїе [ваш]е во градѣ дїаволском съ погани творѧщими [зл]а. азъ же кленѹ сѧ вам десницею моею вѣчною [вис]окою и пр̑столом моим пречѣстим: аще не оставите сѧ [злос]ти вашиѧ, пошлю на васъ страх и трепет великї. [В сѣ̑]ꙋю неделю аще которїи чл̑къ безпамѧтливїи [. . .]юни не ѡ̑ставит дѣла свое в сѹботѹ ѡ девѧтаго часа до понеделка восходъ сл̑нца, да бѹдетъ проклѧтъ. [Кт]о оучинитъ безаконство и гр̑х[х]ъ законопрестѹпний [во] сѣтыѧ дни, в нд̑лю, в средѹ и в пѧтокъ, [в к]оторїи сѣ̑ꙗ дн̑и претерпѣкшем распатїѧ и см̑рть [лют]ꙋю, таковїи бѹдетъ проклѧт. Гл̑ю вам: чтите нд̑лю, пѧтницѹ и средѹ в чистотѣ и в добром хотѣнїи, [мол]ите сѧ и в мл̑итвах набж̑не пребивайте. тими бо [мл̑твами] вибавите сѧ ѡ ада и дам вам радость на дш̑и [и на] тѣлѣ, и землю во сладкѹю пицѹ, всѣх бл̑ъ [зм̑ниѧ] до ситостиї вашиѧ. Гл̑ю вам: в средѹ и в пѧток [рыбы] да не ѧсте, а мѣнов[и]те во пости сѣтыѧ взаконенниѧ [. . .]им в празники гд̑скїа и прест̑ыѧ Бц̑а. аще кто [ѧст в ср]едѹ и пѧтокъ рибы, разорѧетъ цр̑ковъ [. . . . .] анадема ѡ ѻ̑ц̑а моего нб̑снаго [. . .] мт̑ре моеѧ [попаленъ] бѹдетъ ѡ̑гнем' несогараемим'. да разѹмете, коли би ви днѝ сѣтыи взаконеннїи и праздники бл̑гословенїи молитвами и пѣснѣем цр̑ковнимъ препровождаите тїи дни сѣ̑[. . .], гл̑ю вамъ, и к[ле]нѹ сѧ престо[лом] моим сѣтым, же ѹж ѡ сего [дне] не пошлю вам третѹю єпистолїю таковѹю, ꙗ[ко сїю]. аще не покает[е сѧ], ѡтверзѹ н̑бо и проліе на [вас] дождъ съ к[. . .] навалным[. . .] февралѧ. и сожжѹ всѧк[. . .] земнїи. и пак[и] пошлю на вас дождъ съ кро[вїю] и ѡгнемъ, и пож[ж]ет ѡ̑гнь

ѿ ли[ца] всѣм землѧ. и паки пошлю на вас звѣреи [. . . .] и живиҳ вас пойдѹть. и ѿимѹ ѿ вас лѣча солнечнаѧ свѣта сего, и бѹдет темность вели[каѧ] и не бѹдете видѣти [. . . . .]. пошлю на вас громи страшнїи со нёсъ и блискавицѣ, [а]би есте погорѣли. тогда бѹдете ѿткоповати гроби мертвимь и плакати начнете: востаните, [оу]мерлїи, видите [. . .]реше не може [. . . . .] терпѣти [. . . . .]оцениѧ Гдна [. . . . .]ими мы [. . .] гробы ваша [. . .] тамо погребем [. . .] юж не можем [. . те]рпѣти [. . .]сти и преще[нїѧ] Гдна [. . .] посла Гдь [за] злость нашѹ [. . . .]омо ѵчинїли [. . . .] да плачемъ [кели]кимъ и горкимъ [. . . . .]тъ ридати [. . . .]ла нёбо [? sic !] [. . .] тогда ѿверни [лиц]е свое ѿ вас [. . .] бѹдѹ васъ [ка]рати до вѣка [. . .] же оучинїли [. . .] а злыи и лживїи и строптивїи, не любите [еди]нъ дрѹгаго. загѹблю вас на вѣки и прийдете [. . . . .] и загибели и в' чѹжоложнїки и чѹжол[ож]ницѣ. ѳ горе вам! Злимъ пѹтем есте пошлы ѩкъ [. . .] домлане ол[. . .] вас ждет [. . .] пѣназѣ да[. . .] и такъ [. . .] чѹжолѣжство [. . .] набиваете [. . го]ре вамъ, оскв[ерни]ли есте з[акон] бжїи и цр̃ко[. . .] ѳвии загѹб[. . .] заплатѹ и [. .] оубогиҳ ли[шаете,] сироть не ж[алѹе]те и крив[ди] имъ чинит[е . .] зотов[. . .] мѹ[. . .] закон [. . .] дахъ. П[. . .] цр̃кви [. . .] а ви его [. . .] цр̃ков [. . .] стѹ [. . .] на омите грѣховь вашиҳ, слѹха[. . .] един дрѹгомѹ [. .] до ѳконъ, и все есте на ворожкахъ и волхвахъ и всѧ [си]ла дїавол[с]каѧ [. . .]нїте. лѣпше [би] сѧ таковом[мѹ] чѣкѹ [не ро]дити. О го[ре в]ам, безако[ннии!] чемѹ [не ст]раҳаете сѧ [. . .]са не росѧ[дет]ъ землѧ [и по]жрет васъ [. . . . .] непоздержанїѧ вашего, недобрїи, хитъланїи, ницни[. . .] гордиӥ, неблгодарнїи. видите тиҳаго чѣка и правого ср̃дца и про[ста]го, а вы его оуязвлѧете и з него сѧ насмѣкваете и шидите, един на дрѹгого при[сѧга]ете име[нем] моим, [кле]нете сѧ [ѧк] старїи т[акъ] молодїи [не]престанно. Злостїй вашиҳ [. . .] цр̃кви [. . .] стыѧ оз[. . .]шаите [. . .] и рано д[. . .] оуставаите на мѣтвѹ, на оубогиҳь мѣсть маите и жалите ихъ. о горе томѹ, иж [. . . . .] злословить или оукаряеть черница. О горе то[м]ѹ, иже [зло]словить гдна свого дховнаго! ѩк' сѧ емѹ [. . .]ества незапа[. . .] ѡни во свѣть [. . .]нїи Гдви [. . .]кдѹ стаго [. . .]она повѣ[. .]ть не попоу[. . .]лает [. . .]ко но [. . .]ца Хѹ̃ [. цр̃к]овь стѹю [ѡ̃ гор]е томѹ [. . .] ѡсѣждает [. . .]ицаи [. . .]ши болшаго, [ст]аршаго, [. . .]соваго [. . .] всѧде сѧ [. . .] гроба [. . .] звѣ[ра л]ютаго, и не вѣритъ во стѹю цр̃ковь и Троицѹ [. . .]ого

томѣ [. . .] ж..лими [. . . . .] или крстнымъ сномъ своимъ и кревними своими.

Не менше цїкава з язикового погляду, а важна для означеня часу і місця написаня сеї Минеї вкладна́, написана гарним курсивом на марґ. над текстом на картах 2—13, по обох боках кождої картки, всюди по одному рядкови; на жаль у однім місці бракує одної або двох карток, так що і вкладна дійшла до нас неповна. Ось що читаємо в нїй:

Исписаны бы сия книгы в селѣ и в дворѣ епїспьском в Страшевичах при Антонии Радлшвском еппѣ премиском и самборском, на има Минеи изврaнныи обѣ боукатѣ. септеврыи мць. к немже е. мць и в каждой слоужбѣ на седмой пѣсни на Гдьскам празникы повѣченїа дшеполезнам, а на памати стых оугодник бжїих житїа их. А другам боуката мць февроуар, въ немже з-мь мць и на седмои пѣсни повѣченїа ако и въ першеи, и wбцина на зади книгы. И тыж в тыи часы и роκы ако по къплъщени Сна Бжїа из пречтыа его Бгwмтре тисача пат сотъ седмь десатого и седмьдесать пръвого бы глад велкыи по всеи тои земли. а к третни годь покѣтра мороκы немалы. И в томже роцѣ ѧфѳв. престави са Жигмонть Якгоусть велкыи крал полскын и не бы крала цѣлыи год, аж был вчинен сеим велкыи на wбирана крала в Варшавѣ и там са зезволили вшитци пнове едносталне на францезского Индриха кнажа Анделавенске и послы по него кыправили, аби его на кролек [далї бракує картки рукоп.] Хва Димитрїа а также акы тыа книгы вышше писаныѣ не были wдалены w тоа цркве стыа. А кто бы йхъ маль wдалити аким колвек wбычаем, то хочь соуд с ним имати пред Гдемь Бгwм къ ден страшнаго Єг[о] соудища, и на нем да будет клатва стых wцъ тиї. йже въ Никеи.

II. Данилівське (угроруське) Учительне евангелие.

Рукопис сего твору, писаний у XVII в. на грубім, тривкім папері in folio, переважно одною рукою, тілько деякі прогалини доповнила якась друга рука, гарним, грубим полууставом, з киноварними титулами і декуди з орнаментами на чолї уступів. Книга складає ся нинї з 233 карт, переважно дуже добре захованих, з широкими марґінесами, що почорнїли по краях. На одній сторонї

пересічно 29 рядків, на горі жива паґінация, кустодів нема. Початок рукопису затратив ся; бракує, як видно з нумерациї кватерніонів, з переду 16 карток; декілька карток бракує також у середині і при кінці. Оправа і паґінация нові. Книжка належала, як видно із вкладної, що буде наведена далї, від 1723 р. до церкви в Данилові, у північній Угорщині, Ось її зміст:

1. Нед҃лѧ ѡ҃ кл҃ждномъ сн҃ѣ (стор. 1 — 5), без початку і кінця.

2. Нед҃лѧ сыропоуст. (стор. 5—7), без початку.

3. Нед҃лѧ первам с҃таго поста, є҃ѵ҃лїе ѿ Їѡана зач. ѣ҃. (стор. 7—12).

4. Нед҃лѧ в҃-ѧ с҃таго поста, є҃ѵ҃лїе ѿ Марка зач. з҃. (стор. 12—16).

5. В҃ нед҃лю ѓ҃. крестопоклонн҃ю, є҃ѵ҃лїе ѿ Марка зачало л҃з҃. (стор. 17—24), оповіданє про старозавітні події, що означали хрест (Мойсеєва палиця, вода з каменя, мідяна гадюка, дерево в водах Мерри), далї згадано про хрестове видїнє Константина. Хрест названо гербом Сина божого.

6. В҃ нед҃лю д҃. с҃тго поста, є҃ѵ҃лїе ѿ Марка зач. м҃. (стор. 25—34). Вирівок із сего казаня про те, як диявол спокушував апостолів, щоб зрадили Ісуса, був надрукований (Памятки II, 220—221).

7. Нед҃лѧ ѣ҃. с҃тго пѡста, є҃ѵ҃лїе ѿ Мар҃. зач. мз҃. (стор. 34—40).

8. В҃ сѧботѫ Лазорев҃ с҃тго поста, є҃ѵ҃лїе ѿ Їѡана зачало л҃д҃. (стор. 40—46). Вирівок із сего казаня про Лазареве єпископство в Кипрі був надрукований (Памятки II, 348—349).

9. В҃ нед҃лю цв҃ѣтн҃ѧ на҃ вѣханїє Г҃а҃ нашего Їс҃ Хр҃а, є҃ѵ҃лїе ѿ Їѡана зач. м҃. (стор. 47—54).

10. В҃ нед҃. св҃ѣтл҃ю пасχи ѧ҃ченїе православнымъ хр҃тїанѡм (стор. 54 — 63). Знаходимо тут між иньшим ось який цїкавий уступ: „Боудн вѣдомо всѣмъ православ'нымъ хр҃тїаном, йже сесѧ св҃ѣтлаѧ нед҃лѧ дн҃ъ великїй и҃ с҃тый є҃, понеже ѡ҃ вѣскр҃нїи Г҃дни сл҃нце зышло ѕ҃-и҃ годины к ночи и҃ стомлш на востоцѣ два дн҃и, на полжднн стомло ѓ҃. дни, а над вечеромъ сталло [sic!] два дн҃и, и про то зовет сѧ великїй дн҃ь и҃ не годит сѧ нам хр҃тїаном нїякого дѣла дѣлати в тотж нед҃лю с҃тоую. а кто бы важилъ сѧ квал'тити тоты дн҃и с҃тый, да боудетъ проклатъ в сїй вѣкъ и҃ во боудщїй. Так' же съ женами не съвокѕплати сѧ, але з радостїю и҃ в чистости и҃ оу҃ на-

бжен'ствѣ пребывати". Далї оповідаєть ся тут про Ісусів прихід до пекла ось якими словами: „Въскрс Хс и до ада пришолъ, а передъ его стою мтїю йшли два аггелы, Михаилъ и Гаврїилъ, ако львы ко противным силамъ, великим голосомъ [зовучи]: „возмѣте ся врата вѣчнаа, ѡступите всѣ съпротивный власти, съкрушите ся врата вѣчнаа, засоромѣйте ся всѣ съпротивный съпостаты, се бо йде на вас црь славный и сильный, который васъ побѣдит и раздрушитъ панство ваше до конца". Его ради и страх пришолъ на дїавола ѡ цра моцного Ха. Таковое было пришествїе Хво до ада съ страхом и клистанїемъ великимъ. Тогды аггли спѣвали: „възмыте ся врата вѣчнаа и возмѣте внаѕи врата ваша и йс корене подвигнѣтє, щоби естє не затворили николи". Тогда аггломъ спѣвающимъ врата желѣзнаа взаша ся и дїаволи засмоутили ся, и верѣа сътръша ся и вса ѡснованїа темничнаа подвизаша ся и всѣ слоуги пекельный застрѣлили. и выполнило ся слово прка Аввакума, которое написал [на март. гл. г.]: „съсѣкълъ єси оужасомъ главы сильных". Тогда дїаволи ѡвръзоша оуста своа и ричали: „кто тамъ црь славный, що роздрушилъ нашъ дръжавѕ?" говорили до них вса аггльскїа силы: „хочетели оувѣдати цра славы? Вѣдайте, Гѣ крепокъ и силенъ, который вас извергъ съ нбсъ до ада во безднъ. Гѣ главы ваша съкрушилъ въ Іордани. юж ваша моц на вѣки загинула, юж ваше моучителъство оупало". сїа гліци аггльы и взали их самого пекельного моучителя Белзавѕла и ведут его къ Хтоу нбномѕ црю. и зъвазалъ єго Гѣ оузами нерѣшимыми и с ним Юдоу Скариѡского, що продалъ Гда Іс Ха. Адам же найпершїй члвѣкъ оуслишалъ, ако Гѣ Спсъ йдетъ, которого ѡ вѣка ѡжидали оу мъках, высвободити их всѣх там воудущих въ адѣ, началъ повѣдати всѣм сказаным сїе. Адамоу повѣдающе а Гѣ Хс юж к немоу приходитъ, а в рках несетъ побѣдноє ѡружїе кртъ. Адамже оузрѣвши Га прослезил ся и жалосно заплакалъ и рече всѣм сѣдящим тамо ѡ вѣка: „ѡто южъ Гѣ с нами!" Тогда рече Гѣ къ Адамоу: „съ дхм твоимъ! въскръшаю та, въстань ѡ тмы, ѡсвѣтилъ та Хс. и всѣмъ мовлю вамъ: йзыйдѣте живоущїй во тмѣ". и рече Хс Адамѕ: „не для того създалъ ємъ та, щобы зъ адѣ звазанъ єси былъ. Тебе ради Адаме сънйдшх съ небесъ и тѣло члвче взалемъ на себе. Тебе ради Адаме кров свою пролїахъ, да та ѡблекѕ въ прѣвоую ѡдеждъ. и роукописанїе твоє раздралъ ємъ. Виждъ Адаме гвоздїе, роук и ногъ моих прибитїе и желчїю напоенїе, да йзвръгоу брема грѣха твоего из тебе и да разорю лютѣю смерти

твоѣ҆м чашоу. На крⷭ҇тѣ оу҆мрш҃ѣ и҆ копїемъ прободенъ бы҃ѣ в ребра, ꙗ҆ко да твое ребро и҆сцѣлю, ѿ негоже ти създах женоу. Востани А҆даме ѿсюдоу ѿ смер'ти во животъ, ѿ тмы во свѣт, ѿ робъства оу҆ слободоу, ѿ темности въ вышнїй І҆ерслимъ, ѿ пекла оу҆ райскїй пожитокъ, ѿ землѣ на нб҃о. И҆ ѣмъ Гс҃ Бг҃ твой, А҆даме, см҃рть пр҃їмл ѣмъ был за тебе и҆ въскрес ѣмъ ѿ мр҃твыхъ, да ѡ҆кладаю живыми и҆ мр҃твыми". Ѻ҆ц҃ь нб҃ный ждетъ ѡ҆в'чате погиб'шого, чини а҆гг҃лстїй ждоутъ А҆дама съ радостїю, коли пр҃їйдетъ и҆ возыйдетъ к' Бг҃. Чомъ? коли А҆дамъ сгрѣшилъ к раи, и҆ тогды выгналъ ѣго Гс҃ Бг҃ и҆зъ рам, и҆ выгнав'ши ѣго поставилъ ѡ҆гнѣного Херⷭ҇вима на воротѣхъ райскихъ, и҆ там не поуцано никого а҆жъ до воскр҃нїа Хв҃а. Воз'вратил см Херⷭ҇вим славы, пр҃тлъ готов, брашно готово, житїе готово, и҆же ѡ҆ко не вид'кло и҆ оу҆хо не слышало и҆ на ср҃дце чл҃вкоу не къзыйде, и҆же оу҆готова Бг҃ любѧщим его. Тогда Хс҃ А҆дама за роукѫ взялъ и҆ выв'кл ѣго и҆зъ а҆да, и҆ в'шиткй вышли съ Хр҃томъ, толко самого премоудраго Соломона лишилъ оу҆ пекл'. рече Соломон: „Гⷭ҇и, чомоу҆ мѧ тоут лишаеш?" И҆ рече Хс҃: „далемъ ти моудрость и҆ выйдеш ты моу҆дростїю своѣю, и҆ л'пше в'крити кⷭ҇деш, иж ѿ мене мⷭ҇дрⷭ҇ѣ и҆маѣшъ". Потом рече Лоуц'перь цар дїаволъскїй: „Чемоу ты не и҆деш ѿтол?" и҆ рече Соломон: „Гⷭ҇ пр҃їйде дрѫгїй раз' по мене". рече Лоуциперь: „ю҆жъ досыт ми горкой в'кды начинив, царство моѣ разъдрѫшивъ и҆ всю силоу мою стер. а коли є҆ще бы и҆малъ прити тоут дроугїй разъ, то юж до конча [sic!] мене погоубитъ и ср҃дце мое расторгнет". и҆мив'ши Соломона и҆ вып'халъ вонъ с пекла. Тогды почалъ Соломон сп'квати: „Прⷭ҇клвена єси Бц҃е Дв҃о [и҆] воплотивый см ис тебе! а҆дъ пл'ни см, А҆дамъ призва см, клтва потреби см и҆ Єв'ва свободи см и҆ см҃рть оу҆мертви см". а҆ мы т'мъ поюще възопїемъ: „бл҃венъ Бг҃ иже и҆зволивый тако!"

11. В недлю свⷭ҇тлю Пасхи на литⷭ҇ргїи, є҆ѵ҆лїе ѿ Їѡа҆н'на зач. а҃. (стор. 63—79). Переклад евангелия — досить вільний і скорочений, далї оповіданє про вихід Жидів із Єгипту, про перехід через Червоне море, про Авраамову жертву, про вибух води з каменя, доконаний Мойсеєм, про 40-денний піст (перший так постив Адам з Євою: „Ꙗдам і҆ Єв'ва пр҃возданный за прест҃пленїемъ заповѣди Бж҃ей постили см и҆ покоутовали м҃ дн҃и и҆ м҃ ноцїй оу҆ рѣцѣ Їѡрдани голый стоячи на камени, а дрⷭ҇гїй каменъ на головѣ дръжали", стор. 72, потім Мойсей на Синаї), далї про мідяного вужа, про чудо Ісуса Навина з сонцем, по чім сказано: Я кды и҆збавитель наш Хс҃ на крⷭ҇тѣ былъ, была тма на вшитокъ свⷭ҇тъ за г҃. годины, ѿ ѕ҃-й годины ѕ҃-й сл҃нце не дало

ск҃тлости, за чимъ той великый дн҃ь называет сѧ ѿ латины велка ноц҃ь“ (стор. 72). Далї згадано про Йону, приведено пророцтва Данилла і Йосиї про Ісусову смерть, наведено евангельське оповіданє про воскресенє Ісусове, повторено приведене в попереднїм казаню вияснене назви „великдень“ (стор. 77) і закінчено упімненем: „варовати сѧ всякого гр҃ха, то єст оубійства, блоуда, чаровъ, потвора, безъмр҃наго пан'ства, понеже пан'ство вшиткимъ грєхом єстъ матица“.

12. Н҃ нед҃лю Ѳомин҃, єѵ҃лїе Їѡанна зач. ѣ҃. (стор. 79—84). Оповіданє про сьв. Тому переплїтане науками в родї отсеї: „Й в҃кроуючи кын'ни ѣсмо добрый оучин'ки чинити, прик҃гаючи зо хотю [sic! у теперішнїй нар мові „зо хітю“] до домоу҃ к҃жего їзъ ѡфр҃кою, с подароун'комъ Гоу҃ Боу҃ избавителеви своѣмоу҃ за ѿпжщенїе гр҃ховъ своих҃, то єст проскоуров й св҃чею й з ладаном й з алмѫжною оубогимъ, ꙗкъ ти сила заносит“.

13. Н҃ нед҃лѧ ѣ҃. по пасц҃ѣ с҃тыхъ мироносиц, єѵ҃лїе ѿ Марка зач. ѯ҃д҃. (стор. 84—89).

14. Н҃ нед҃лю д҃. по пасц҃ѣ о розслабленом, єѵ҃лїе ѿ Їѡанна зачало д҃ї҃. (стор. 89—97). Між иньшим упоминає: „Не над҃кй сѧ на бай ани на корожки, ани тыжъ на йн'шїй розмайтый богинѣ“ і вказуючи, що одних Бог „каретъ хворотою, кварами, фрасоунком“, а иньших пробує, згадує про праведного Йова, що „хотъ былъ праведный, напоущалъ на него жѳры, оубоство, короста, бетеги, але ѡнъ праведный не ходилъ по ворожилѫхъ, не в҃крилъ байлѫмъ“. На стор. 95 читаємо: „Чом видишъ, кажда ѿ дерево садовое й мает҃ъ старанѧ, ѿкопоует҃ъ его, ѡбр҃зоует҃ъ, нахилят҃ъ, щобы право росло, й пакъ присажоуе, солодкое стокпа до него покладает, щобы хоснаво было й щобы оурожай добрый принесло“ — інтересне свідоцтво про замилуване угорських Русинів того часу в садівництві.

15. Н҃ нед҃лю ѣ҃. по пасц҃ѣ ѡ Самарѧнин҃ѣ, єѵ҃е Їѡанна зач. к҃ї҃. (стор. 98—102). Пять мужів, яких мала Самарянка, що про неї мова в евангелию, то пять книг Мойсеєвих, а шестий муж, то Ісус.

16. Нед҃лѧ ѕ҃-ѧ ѡ слѣпци, єѵ҃лїе Їѡанна зач. лд҃. (стор. 102—107). Про початок Силоамської купелї знаходимо тут ось яке оповіданє: „Оу҃ тот час, коли найхали поганый Сарацины на Їр҃лимъ хотячи его звоевати, але не могли, понеже пламен ѡгненый ѡкточив' Їр҃лимъ й боронивъ, й такъ жаденъ тых҃ поганъ не могли сѧ приближити к немоу҃, єднак'же водоу҃ ѿнѧли ѿ нихъ были. Їр҃лимлѧне не маючй воды барзо жалосны й смоутны

были. Тогды прр҃къ Їєзекеи́лъ вышедши на свое предверіе помолив сѧ Гс҃ Бо҃у, абы и҃мъ водоу далъ, и̂ почалъ копати стоудникъ. и̂ тамъ Бж҃іимъ повеленіемъ ѡбила҆ и҃мъ вода. А̂ тоты погане ѡвороть оучинили ѿ Їр҃лима: єдины сами сѧ посѣкли, а̂ дрѣгихъ ѡ҃гнь попалилъ, и̂ ни є̂дин не зостав живъ“ (стор. 104). Автор виясняє, відки у людей бере ся слїпота, і твердить, що вона буває двояка: одна йде з того, що люди не сьвяткують неділь і сьвят, не постять, пють, „на пѧтницѣ и̂ на нед҃лѣ из женами съвокоупляют сѧ, и про такое безаконство родѧть сѧ дѣти нестаточный, нездоровый, слѣпый, нѣмый, нерозѫмный. Вторая слѣпота, що оу̂ родѣ посагают сѧ, оу̂ кръви, оу̂ близкости, и̂ котрый по заходѣ сн҃ца слюкъ верѣт, и̂ таковых непослоушных людїй родѧт сѧ и҃мъ дѣти злодѣеве, разбойници, лотри, блоудници, чаровници“ (стор. 105—106).

17. В чет҃к с҃. нед҃. по пасцѣ, вознесенїе Гн҃е, є҃ѵлїе ѿ Лѵк. зач. р҃дї. пооученїе (стор. 107—111).

18. Нед҃ла з҃. по пасцѣ, є҃ѵлїе Мд҃. гл. н҃ѕ. (стор. 111—114). Ті дві картки переписані иньшою рукою і вставлені в книжку так, що конець попереднього слова знаходить ся на стор. 115, але там перечеркнений і на стор 111 переписаний ще раз, очевидно для того, бо перший копіст пропустив одну проповідь (на 7 недїлю), даючи на стор. 115 по закінченю слова на Вознесение зараз проповідь на нед. 8.

19. В нед҃. н̃-ца поѕ҃ченїе, є҃ѵе Їѡ҃. зач. кз҃. (стор 115—125). В сю недїлю автор має нагоду розвинути науку про сьв. Духа і розвиває її в православнім дусї: „Дх҃ъ с҃тый ѿ Ѻц҃а исходитъ, а на Сн҃ѣ почиваетъ“. На 125 стор. в низу на марґінесї підписано старим скорописом: „Во Лукачова Крал҃. град (?) їюл дї. рок. а҃хм҃ѕ (1646) — правдоподібно дата написаня книги.

20. Нед. а҃. всѣх с҃тых є҃ѵле Мд҃. гл. чн҃. (стор. 126—133).

21. Нд҃ла в҃. по всѣх с҃тых є҃ѵе Мд҃. гл. д҃. (стор. 133—138).

22. Нед҃ла г҃. по всѣх с҃тых, є҃ѵлїе ѿ Мд҃. зач҃ло нї. (стор. 138—141). І тут автор між етичними упімненями майже найвисше ставить: „подавай мт҃ыню оубогим, до цр҃кви с҃тоѝ ѡфѣрѕ справедливе ѡдавай Гс҃ Бж҃, то єстъ десѧтиноу з вѣрноѝ працы своеѝ, прескжрѕ, свѣчѫ и̂ ладанъ за ѡпоущенїе грѣхов своих“ (стор. 141).

23. Нед҃. д҃. по всѣх с҃тых, є҃ѵе Мд҃. гл. кѣ. (стор. 142—148), оповідаєть ся про вбійство Авеля і про Авраамову жер-

тву як приклади сильної віри в Бога. Автор пише між иньшими: „Иди никоторый человѣкъ є̑ такій, що из своего ймана шкодѣє дати проскѵрѕ, свѣчѕ и кадило, нежели бы далъ иное што болшеє. а хотъ рекома про люди дашто мало дастъ, а вѣры до того не мает, то неприятна бѣдет ѡ҃фѣра его“ (стор. 145).

24. Нед. ѣ. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє Мѳ҃. зач. кѳ҃. (стор. 149—155).

25. Нед. ѕ̑. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє Мѳ҃. зач. кѳ҃. (стор. 155—159).

26. Нед. з̑. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє Мѳ҃. зач. лѳ҃. (стор. 159—165). Автор завважує, що богато людей у неділю, „егда звоны цр҃ковный кличоутъ до до домоу бж҃его“ — „бѣжат по коуплах, по дълзѣх, по ворожках“ (стор. 163).

27. Нед. и. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє Мѳ҃. гл. лѳ҃. (стор. 166—171).

28. Недлѧ ѳ҃. по всѣх сватыхъ, єѵ҃лїє ѿ Мѳ҃. зачѧло нѳ҃. (стор. 171—176) Починаючи від стор. 173 на марґ. в низу на стор. 173, 175, 177, 179, 180 і на марґ. з лівого боку здовж сторони 181 і 183 знаходить ся написана курсивом ось яка вкладна: „Вѣдомо чинимо комѕ ѡ том вѣда. належитъ якъ дх҃овномѕ [sic!] станѕ, такъ і свѣцкомѕ. рабъ Василый Романовѣкъ Василъ і жоновъ своєвъ Ѳленов і сыном своїмъ Гаврилом і зъ сыном Штефаномъ і сыном Симоном, Їшканом і зъ Лѵком, і придали єї до храмѕ стого (перечеркнено: Архистратига) до архиерея Николы. давъ емъ за ню вѣ҃. золотых, зовемѕю евангелие ѵчителное, до церкве Данилѵской. А хто бы єї мак ѳдалити ѿ тої церве, да бѣдет проклят. Анадема Їнамарафѕ. рокѕ ѧ҃ѱѵкѣ҃“. (1723).

29. Нед. і. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє Мѳ҃. зач. оѳ҃. (стор. 177—183). Автор остерігає: „А где вѣры и стобливых оѵ҃чинковъ не єстъ, то там и Дх҃а стго не є̑, лиши дїаволъское жидло. А мы хр҃не повин'ны посты стый постити и покоутж чинити за грѣхи нашѣ, а не слоухати тых, котрый Фстжпили ѿ православной хр҃тїанской вѣры, яко то сжтъ Лютры, Калвины, Римляне, Оугъроке, котрый Фшепили сѧ ѿ стой вѣры греческой“. (сторона 178).

30. Недлѧ лї. по всѣх стыхъ, єѵ҃лїє ѿ Мѳ҃. зач. оѳ̑. (стор. 183—190). На марґ. в низу на стор. 184—185 знаходять ся писані одна курсивом а друга полууставом ріжними руками ось які проби пера: 1) Ласкавый чителникѕ, чити а не клини, бо папиръ оѵ҃далъ сѧ барзо злый недобрый“. 2) „Не виненъ папѣръ

ничого, але чернило было злое недоброе, къпир'васоу треба было болш' до него придати".

31. Недѣлѧ по всѣхъ сѣтыхъ вї. єѵ̑лїе ѿ Маѳ. зач. оѳ. (стор. 190—206). Подано 10 заповідей божих, оповідано історию про Данила і Зузанну, далї про вирізане племене Вениямінового за зневажену жінку, при чім автор покликає ся невірно на жерело: кн. Юдит гл. к̑., хоча се оповіданє знаходить ся в кн. Судий гл. XIX—XXI. Звісне євангельське місце автор толкує: „подобнѣше поворозоки скрѧзѣ йглѧное оуше пройти", а на стор. 203 на марґ. остерігає перед „хѵлою геретическою" що до нешанованя образів і покликає ся на Марґарит мѳ̑.

32. Недѣлѧ гї̑. по всѣхъ сѣтыхъ, єѵ̑лїе Маѳ. зач. нѳ̑. (стор. 206—216). Автор згадує про зруйноване Жидів Титом і їх розсипане по сьвітї, „такъ што ни мѣста своего, ани городѳ, ани кметїй своих межи нами хр̑тїѧны не могѵ̑т ймати на вѣки" (стор. 210—211); нарікає далї, „що ни в' єдномъ народѣ такого безчестїѧ не ѣ̑, як межи нашим рѳскимъ народом, що на свой оучителѣ ѡ их чести никоуѳ не смотрѧт; хот бы межи ними ѧ̑глъ з неба был, єще бы им не догодилъ" (стор. 212). По думцї автора „за що ож̑ нас Гѣ Бг̑ покорталъ ѝ карет, то ѣстъ злыми панами ѝ неоурожаем поля ѝ ѝн'шими розмаитыми карностями" (стор. 213). „Можеш то кождый зрозѳмѣти — говорить він далї — кидаючи, што сѧ дѣтъ межи нашимъ народом рѫским, иж Гѣ Бг̑ оузял оу них цр̑тво ѝ пан'ство, а придал латинѣ, котрый своих оучители честѵ̑ют ѝ ймъ потребности ѝ заслѵ̑ги платѧт ꙗко оучителем ѝ слоугам бж̑їимъ" (стор. 213). Як бачимо, автор уміє вдарити навіть у патріотичну струну, коли йому того треба і очевидно числить на симпатичний відгук у серцях слухачів.

33. Недѣлѧ дї̑. по всѣхъ сѣтыхъ, єѵ̑лїе ѿ Маѳ. зач. гл. пѳ̑. (стор. 217—224).

34. Недѣлѧ єї̑. по всѣхъ сѣтыхъ, єѵ̑лїе ѿ Маѳ. зачѧло гл. сѳ̑. (стор 229—231). Цїкавий тут отсей уступ: „Коли прїйдет недѣлѧ йли празник ѝн'шїй бж̑їй, то мы єго не перепровадимо на бж̑їй хвалѣ, але май мыслимо, ꙗкъ бы єдин дрѵ̑гого дѧкъ спотварити, правотити, ал'бо оу̑ карты грати ѧ̑ на том вшиток дн̑ь стратити" (стор. 227). Здаєть ся, що гра в карти вже тодї була розповсюджена по угро-руських селах, бо проповідник виступає проти неї й далї: „Ѝ дїавол з давна сѧ наоу̑чилъ ѝ оучит сѧ, ак' бы хвалѳ бж̑їю знищити, ѝ так'жей вымислилъ против четырех єѵ̑листов свою єѵ̑лїю четверой

масти, то ѣ ѡ҃ныхъ проклатыхъ кар'товъ, штобы так'же люди ловили й до своего пан'ства приводили, до пекла вѣчного. Може то кождый видѣти, що колше такихъ, котрый вшиток днь тот с҃тый недѣлный стравать при написѣ шатан'ском, нѣж при словѣ бж҃ом" (стор. 228).

35. Недѣлѧ s҃ї. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Мѳ҃. зач. гл. ї҃. (стор. 231—238).

36. Недѣлѧ зї҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Мѳ҃. гл. ѯ҃к. (стор. 239 - 242).

37. Недѣлѧ иї҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе Лук. гл. зї҃. (стор. 243—247).

38. Недѣлѧ ѳї҃, по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лѕк. зач. кѕ҃. (стор. 247—250).

39. Нед҃. к҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лук. зач. л҃. (стор. 251—254).

40. Недѣлѧ ка҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоук. глав. лѣ҃. (стор. 254—258).

41. Недѣлѧ кв҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Луки зач. пг҃. (стор. 258—262).

42. Недѣлѧ кг҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки зач. лп҃. (стор. 262—265).

43. Недѣлѧ кд҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лѕк. зачѧло лд҃. (266—269).

44. Недѣлѧ кѣ҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки глав. нг҃. (стор. 269—274).

45. Недѣлѧ кѕ҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки гл. ѯ҃ѕ. (стор. 275—280).

46. Недѣлѧ кз҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоук. зач. оа҃. (стор, 280—284).

47. Недѣлѧ ки҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоук. зач. гл. г҃. (стор. 284—293).

48. Недѣлѧ кд҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки глав. пѣ҃. (стор. 294—300). Подано 20 причин сьвяткованя недїлї; упоминає „не вдаючи сѧ оу҃ свѣцькїй каснѣ" ходити в недїлю до церкви „изъ ѡ҃фѣрою ведлѕгъ можности своей, йзъ свѣчею й просквроюй зъ ладаномъ й ал'мѫж'ною оубогим за свое ѡпѫщенїе грѣховъ" (стор. 297).

49. Недѣлѧ л҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки зачѧло с҃ѣ҃. глав. ї҃. (стор. 301—303).

50. Недѣлѧ ла҃. по всѣхъ с҃тыхъ, єѵ҃лїе ѡ Лоуки зач. чг҃. (стор. 304 - 308).

51. Недлѧ лв̃. по всѣхъ сты́хъ, є҃ѵ̑лїе Лук. зач. сд̃. (стор. 308–311).

52. Недлѧ лг̃. є҃ѵ̑лїе Лѕк. зач. чд̃. (стор. 312—316).

53. Мц̑а сентевр̑їѧ на рождество пр̑тыѧ Бц̑а поѹ҃ченїе ко православным хр̑тїанom. Гй бл̑ви Ѿче (стор. 317—322), апокріф, друковано, див. Памятки II, 98—100.

54. Мц̑а тогож дї. къздвиженїе чт̑наго кр̑та Гн̑ѧ (стор. 322—327), оповіданє про віднайденє сьв. хреста Єленою.

55. Мц̑а ѡктовр̑їа кѕ. стр̑ть сто мч̑ка Дом[и]трїѧ (стор. 327—329), по церковному.

56. Мц̑а тогож въ кй. стр̑ть й оу҃мѕ̑ченїе сто̑и Параскевй. Гй бл̑ви Ѿче (стор. 330—344), по церковному.

57. Мц̑а ноєв. й. събор архаггла Михаила (стор. 338—343), по церковному, оповідано між иньшим чудо в Хонї (тут се місце названо Єрихоном).

58. Мц̑а тогож кѧ. Оуведенїе пр̑тыѧ Бц̑а, бл̑ви Ѿче (стор. 343—346), друковано Памятки II, 101—102.

59. Мц̑а декѣвр̑їѧ, стр̑ть сто̑й мч̑нцѣ Варвары (стор. 346—350), по церковному.

60. Мц̑а тогож в дн̑ь ѕ̑. чѫдо сто̑го Николы (стор. 350—352), по церковному, оповідано чудо про Димитрия уратованого з моря і про трьох мужів уратованих від меча.

61. Мц̑ѣ декевр̑їа въ кѣ. дн̑ь на рождество Гда нш̑его Їѵ̑ Хѧ̃, є҃ѵ̑лїе, которое рачил ѡ҃знаймити Гь̃ наш Їс̃ Хс̃ сты́м є҃ѵ̑листомъ Мѳ̃. зач. ѧ̃. (стор. 353—373). Уступи сеї проповіди друковані, див. Памятки II, 112 — 116.

62. На дн̑ь крещенїѧ великого Гѧ̃ нш̑его Їс̃ Хѧ̃ наоу҃ка православным хр̑тїанom мокачи (стор. 373—384).

63. Мц̑а февралїа в̃. дн̑ь стрѣтенїе Гда нашего Їѵ̑ Хѧ̃, поучченїе къ православным хр̑тїанom (стор. 384—387).

64. На дн̑ь сто̑го веселого благовѣщенїѧ сто̑й прч̑то̑й Бц̑и наоучка ѣ҃ѡписана хр̑тїанom, чти є҃ѵ̑лїе, хочеш ли в тетрѣ (стор. 387—395).

65. Мц̑а апр. кг̃. стр̑ть сто̑го мч̑ка Хв̑а Гєѡргїѧ Ѳ цр̑ѧ Деклитїана (стор. 396—405).

66. Поѕ̑ченїе на дн̑ь сты́х верховныхъ ап̑лъ Петра й Павла ко православным хр̑тїанom. Бл̑ви Ѿче (стор. 405—412).

67. На дн̑ь сто̑го прр̑ка Їлїй слово ѣ҃ къ наоучєнїю хр̑тїанom (412—416).

68. На дн҃ь ст҃го преображенїа великаго Г҃а Б҃а й сп҃са н҃шего Їс҃ Хр҃а, наука православ. хр҃тїанам (стор. 416—425).

69. Поꙋченїе на дн҃ь ᲂ҃спенїа пр҃той Влдч҃ца нашеѧ Б҃ц҃а і пр҃но дв҃ы Мр҃їи ко православным хр҃тїанам (стор. 425—435).

70. Мц҃а ⷭ҃вгᲂ҃ста к҃д҃. наᲂ҃ка ѿ є҃ѵ҃ли. ст҃го наꙋ҃ст҃кновенїе ч҃тнои҃ главы Їѡанна пр҃д҃тч҃ѧ, ѡ҃писана през є҃ѵ҃листа Мар. гл. к҃д҃. (стор. 435—444).

Част втораѧ поꙋ҃ченїѧ [ѡ҃] Їѡаннѣ ст҃ом, т҃ѣлко прошᲂ҃ ⷭ҃кысте послᲂ҃хали (стор. 445—450).

71. Поᲂ҃ченїе ко православнымъ хр҃тїанам во той час, аще кто преставит сѧ ѿ хр҃тїанъ къ Г҃дᲂ҃ (стор. 451—466).

III. Старомі́ський рукопис.

Рукопис, а властиво фраґмент рукопису, має 110 більше або менше ці́лих карток меншого folio, з деяких карток є тілько малі шматочки. Розуміється ся, що кінця ані початку нема, а і в середині богато карток повидирано. Рукопис писаний ґарним і старанним полуустав'ним письмом XVII в.; що не давні́йше, показують слі́ди уні́ятської або католицької доґматики. На кождій сторонї звичайно 26 рядків; початкові букви кождого зачала писані киноваром, так само титулики в текстї. Кустодів ані живої паті́нації нема, так само нема ні́яких приписок на марґі́несах.

Оправа нова, нумерация сторін — моя.

1. Слов[о] в нд҃лю. Десѧт членков закона й заповѣдї́й, которы́х сам Г҃ь Б҃ъ мовил й приказал й дал пр҃ркж Мойсеѡ҃ви на горѣ Синаи, написав'ши мѣзинным своим пал'цем на двох таблицах. Рек Г҃ь так, чл҃че. (стор. 1—4). Подаю сей інтересний текст в ці́лости, т. зн. скі́лько його лишило ся:

Мовилъ Г҃ь Б҃ъ вшитку тыи҃ слова: ѧм є҃ Г҃ь Б҃ъ твои҃, которы́и ѣмъ вывюл тебе зъ землѣ єгипскои҃ з' домоу неволѣ.

а҃. Милоу́и Б҃а твоє́го зо в'шитки́х моці́и твои́х над в'шитко створѣнѧ.

а҃. Не и҃мати бг҃ы чюжи́х пред множ. Быблі́а чорнаа.

в҃. Ѧбы҃ є҃сь и҃н'ши́х чюжи́х бг҃ы не хвалил, ани чаром ни ворож'кам не вѣрил.

в̃. Не чини сокѣ ѡбразоу, а҃ни в'сѧкого подобенства, которое ѥ̃ на нб̃ѣ горѣ, и̇ которое на земли низ'ко, а҃ни тыхъ которїи сѫт въ водѣ, под землеж, не бѫдеш сѧ им кланѧл а҃ни их хвалил. ѩм ѥ̃ Гс̃ Бг̃ твои моц'ныи, завист'ныи в мт̃и, мъстѧчи сѧ неправости ѿцевьскоѩ в' сн̃ѣхъ в' третюм и̇ . . . . . тыхъ, которїи мене . . . . . (далї видерто. Стор. 2) . . . . . ѥ̃го надѧремно бе́рет.

д̃. Милоуи̇ ближ'него твоѥ̃го а҃ко себе самого, и̇ каждого чл̃ка.

д̃. Памѧтаи, а҃бы̑ сь ден недел'ныи с̃тиль, през' ше̃ дн̃їи бѫдешь ро́бил, и̇ выконавши роботы твоеи̇, а҃ле седмого дн̃ѧ дн̃ь с̃тыи̇ Гд̃ Бг̃ твоѥ̃го, не чини оу̑чин'кѫ жад'ного вон. Ты̑ и̇ сн̃ъ твои̇ и̇ цор'ка твоѧ, слоу́га твои̇ и̇ слѫжеб'ница твоѧ, быд'ло твое и̇ гость, которыи ѥ̃ в домоу твоем. а҃бовѣм в' шестиχ дн̃ехъ створил Гс̃ Бг̃ нб̃о и̇ землю, море и̇ ш'то в' нихъ ѥ̃, и̇ ѿпочиноу́л дн̃ѧ седмого. про́тож бл̃ѕвилъ дн̃ъ недел'ныи Гс̃ Бг̃ и̇ пости́ль ѥ̃го.

ѣ̃. Не бїи никого ни ѡ҃ржжїем, ни ꙗзыком.

ё̃. Чти ѿца твоѥ̃го и̇ маткоу твою, а҃бы̑ сь долго жив был на зе́мли, ко́тороуж Гс̃ Бг̃ твои дасть то́бѣ.

ѕ̃. Не ро́з'бивай а҃ни кра́ди, и̇ не бе́ри ни в' ко́го ни́чог[о] невин'наго.

ѕ̃. Не бѫдеш забы́ . . . (Далї брак. Стор. 3).

и̇̃. Не бѫдеш кралъ.

к̃. Не присѧгаи на кри́ко про́ Бг̃а твоѥ̃го.

л̃. Не мовь против ближ'немоу твоѥ̃моу фа́л'шивого свѣдоцьства.

м̃. Не бе́ри дар'мо въ оу̑ста своѧ и̇ме́не бж̃їа.

н̃. Не пожа́даи домоу ближ'него твоѥ̃го, а҃ни пожа́даи же́ны ѥ̃го, а҃ни слоу́гы, а҃ни дѣвкы, а҃ни во́лж, а҃ни ѡсла́, а҃ни вшиткыхъ рѣчїи, ко́торїи сѫт ѥ̃го.

На пер'вои таблици сѫт четверо, которыи̇ належат къ самомоу Боу̑. Бѫдеш миловал Гд̃а Бг̃а твоѥ̃ зо в'шиткого ср̃дца твоѥ̃го, зо в'шитко́и̇ дш̃ѣ т[воеи̇], зо в'шитко́го з'мыслѫ твоѥ̃го и̇ зо в'шиткыхъ [силъ] твоихъ. На дрѫгои̇ та́блици сѫт шестеро [. . .], [ко]торыи̇ належат къ ближ'немоу наше[. . . . .]
миловал ближ'него твоѥ̃го а҃ко [. . . . .]
Кт̃о выполнит тыхъ десѧт члон'ков [. . . . .]
прїи̇мет запевное вѣч'ное . . . . .]
Вѣкроуж въ единаго Бг̃а [. . . . .]
Створителѧ нб̃а и̇ [. . . . .]
Ви́домыхъ в'сѣхъ [. . . . .]
И̇ въ ѥ̃диного [. . . . .]

йзь Фца [. . . . .] Нижній ріг картки видертий так що пропало в низу кілька цїлих рядків тексту і більші або менші части горішнїх рядків. На оборотї читаємо далї:

й. Ко́торыи дла нас людїи и дла нашего з'бав'л҃ѣнїа з'стж'пил з нбсь.

д. И к'т҃клил сѧ є з'дха сто, з Мр҃їи дв҃цѣ, и чл҃ком з'стал сѧ є.

ї. Оу҃крижован тыж дла нас под понтейскым Пилатом, оу҃мж-ченк и погребенк є.

аї. И к'стал з' мр҃твыхъ третего дна ведлоуг писмь.

вї. И в'стжпиль на нбса.

гї. И сѣдит на правици Фц҃а.

[дї]. И заса прїидет з' славою сѧдити живыхъ и зм҃рлыхъ.

[еї]. Ко́торого кро́левьства не бѫдет ко́нець.

[зї]. И в' дха сто, гд҃а ѡ҃живлѧющего.

[иї] [. . .]орыи зь Фца и з' сна походит.

[иї]. [. . . . .] йзь Фцемь и з' сно́м сполоу вел'бюнь [. . . . .] хвалюнь, которыи мовил є прр҃кь.

[ді]. И єдин]оуж пов'седнев'ноуж з'боровоуж и . . . [цр҃к]овь.

[кї]. [. . . . .]тъ на Фпжщенїе гр҃хок.

[ка҃]. [. . . . .]ер'лыхъ.

[кв҃]. [. . . . .] амин.

[. . . . .] и зоставил

(Конець видертий).

2. [Слоко кд҃. Н недлю д҃.], стор. 5—7 без початку.

3. Слоко л҃. Н недлю ї. котора зовет сѧ ѡ҃ бар'зо хвором чл҃цѣ, которого Хс҃ оу҃здровил и шатана з него выгнал, є҃е Мт҃. гл҃. об҃. оу҃ полском гл. зї. (стор. 7—12), без кінця.

4. [Слоко лд҃. в недлю аї], стор. 13—18, без початку.

5. Слоко лв҃. Н недлю вї. которая зовет сѧ ѡ҃ богатом чл҃вцѣ, там же ємоу Хс҃ назначил д'вѣ запов'кди закона є҃влїе к Матѳеи гл. од҃., оу҃ полском гл. дї. (стор. 18—26). Подаю тут деякі виписки, щоб дати поняте про уклад такого „Слова“.

„Къ врема часоу ѡ҃ного. Чл҃кь нѣкоторыи ѣдень младенець пришедши къ Ісоу҃ рек ємоу: „Мистрж добрыи, што доброго имамь чинити, авыхъ имал живот вѣчныи?“ Я онь ємоу рекль: „чемоу мѧ зовешь добрым? никто не є добрым хыба єдин Бг҃“ і т. д. По скінченю перікопи (ѡ чл҃кѣ то невъзможно є, але ѡ Кг҃ в'шиткы рѣчи възмож'ны сѫт) автор книги додає: „То є є҃в-

лїє дн҃шнєє. Йко Хс̑ понѫждал ѡ̑ного млоденца, абы ѡ̑фѣрокалъ маєт'ность свою оу̑богым и̑ а̑бы за ним пошол, а̑ле ѡ̑н не хотѣлъ, а̑ле смоу̑тно ѡ̑шол, бо̑ мал маєтности мнѡго". Далї йде евангелиє на понедїлок (Марка гл. 11), на вівторок (Марка гл. 12), на середу (Марка гл. 13), на четвер (Марка гл. 14), на пятницю (Марка гл. 15), на суботу (Матвія гл. 90), з кождої по кілька рядків письма. Далї йдуть перікопи з апостола, отже в недїлю з ап. Павла до Коринтян гл. 158 (очевидно якоїсь загальної нумерациї): „Гдѣ тыж ѡ̑знаймоу̑ѫ вам ев҃лїє, котороу̑ѫ єм вам проповѣдал, которою ѥ̑сте тыж пр҃їа̑ли. В которой тыж стойте, през которою тыж збавлѣна ймаѣте. Я̑ ласка ѥ̑го, которою ѡ̑казал напротивко м'нѣ, не ѥ̑ порожна, але єм кол'ше в'шиткых працовал з' нихъ". Так само і на дальші дні тижня складач рукопису звичайно не дає цїлих перікоп, тілько обмежаєть ся на однім або кількох реченях. Кінчить ся вибірка ось яким поученєм: „Я̑ мы, бра҃а, ѡ̑крыта̀ймо сѧ ѡ̑ злыхъ мыслїи, а̑ навертаймо сѧ къ Боу̑ створителю своє́моу, который сѧ нами в'сѣкма ѡ̑пѣкоуё и̑ троцет и̑ даєт покар'мь и̑ ѡ̑брок на кождый рок, наполнаєт до сытости къ вѣ́лїи сэ̑рдца наша. Тот ѥ̑ всѣкомоу бл҃гоподател и̑ в'сѣкомоу покар'моу и̑ цр҃твоу нб҃номоу подател. Тым которїи къ вѣрѣ и̑ къ прав'дѣ и̑ в' чистых мыслехъ и̑ въ оу̑чин'кахъ добрых трѣвают, тїи цр҃тво нб҃ное ѡ̑тримают. Подобаєт братїа късѣко богатство ѡ̑ложити ведле а̑п҃ла Павла, и̑ оу̑тон'читы̑ вол'ною нищетою, а̑ко въз'моци оу̑зкым поутем вънїити къ цр҃тво нб҃ное. оу̑зок и̑ прискор'бныи пѫт ведѫчїи къ жикот, и̑ мало и̑хъ ѥ̑, которїи глѧдают ѥ̑го. Прото и̑ Дв҃дь пр҃рькъ рек: а̑к роз'множили сѧ немоци, и̑ хвороты и̑хъ, то ѥ̑ грѣхы! А̑п҃лъ Павел гл҃ѣть: бывшим нам хворым, то ѥ̑ грѣш'ным, Хс̑ за нечестивых и̑ злых оу̑мер'лъ. Бг҃огласныи Григорїи рекль: початок злости еж[е] не д'вати ѡ̑ зац'ных и̑ добрых рѣчехъ. престаѣнїе добрѫ злом початок ѥ̑. может всѧ Гс̑ гды хощет, и̑ злаа и̑ доброа ѡ̑кажет. Протож бра҃а къ могѫщемоу Боу̑ хвори бывше пристѫпим, оу̑здров'ленїа и̑ сп҃сенїа жадаймо, покор'ным сэ̑рдцемь и̑ оу̑мыслом припадѣм, оу̑возїи и̑ назїи ѡ̑ грѣха а̑вим сѧ. Я̑ так ѡ̑богатившѐ въ рѫкы бжї҃а маєт'ност свою ѡ̑дава̀ймо, през рѫкы оу̑богых складаймо, на нб҃сѣхъ скар'бы собѣ збираймо и̑ хова̀ймо. Тогда запевно а̑вим сѧ в' приш'лыи вѣкъ богатїи̑ трѣвалого богатства и̑ скар'боу бл҃гого, з' которого покар'мь и̑ наслажденїе пожит'ковь въспрїимем в' цр҃твѣ нб҃ном през Хс̑ Іс̑а Гс̑ нашего з' выбраными ѥ̑го, которомоу в' Тр҃ци х'вала на вѣки а̑мин (стор. 24—27).

6. Слово лѓ. З оу҃чителного є҃ѵ҃лїа. В недѣлю гї. которая зовет' сѧ й чътет сѧ ꙗк Хс̃ поржчал винницѫ свою винаром, ꙗко ѡ҃ни в'загр'дили пожитками з' винницѣ й забили дѣдича цр̃ства й стратили ѡ҃вѣтницоу҃. Є҃ѵ҃лїе Мт̃. гл. пз̃. оу҃ полском гл. кѧ̃. (стор. 26—32), в серединї брак картки.

7. Слово лд̃. З оу҃чителного є҃ѵ҃лїа. В недѣлю дї. которою Гѣ презь подобенства ѡ҃ весѣлю цр̃тва бжїего наз'начил. Є҃ѵ҃лїе к Мт̃. гл. пд̃. оу҃ полском гл. кв̃. (стор. 32—38).

8. Слово ле̃. Зь оу҃чителного є҃ѵ҃лїа. В недѣлю еї̃. ꙗко Хс̃ сѫказал вшиток закон презь д'ва члонки заповѣдей его, є҃ѵ҃е в Мр̃. гл. чв̃. оу҃ полском гл. кв̃. (стор. 38—45).

9. Слово лѕ̃. Зь оу҃чителного є҃ѵ҃лїа. В нед. sї̃. ꙗко Хс̃ даваль маетность й скар'бь свои хр̃тїа̃ном розмантѣ, є҃ѵ҃е Мд̃. гл. рѣ̃. оу҃ пол. гл. кѣ̃. (стор. 45—53), без кінця.

10. Слово лз̃. В нд̃лю зї̃. В которою ч'тет сѧ зь оу҃чителного є҃ѵ҃лїа ѡ҃ невѣстѣ Хананеи, ꙗк Хс̃ през' вѣрж цор'коу҃ ей оу҃здровил. В є҃ѵ҃е Мд̃. гл̃. зв̃. оу҃ пол. еї̃. (стор. 54—60).

11. Слово лѝ. В недѣлю л̃. [sic?], ꙗко Хс̃ з' рыбит'вами розмовлѧл, є҃ѵ҃ге в Луц̃. гл. зї̃. оу҃ пол. гл. ѣ̃. (стор. 60—67).

12. Слово лд̃. В нд̃лю в̃ [?] а пт̃а дї̃. которая чтет сѧ, ꙗко Хс̃ оу҃чил народ, а там значиль, што за заплата добрым, є҃ѵ҃ге в Луц̃. гл. кѕ̃. оу҃ полс. з̃. (стор. 67—70), кінця нема.

13. [Слово мѝ. В недѣлю к̃.], без початку (стор. 73—77).

14. Слово мѧ̃. В недѣлю д̃. а пт̃а кѧ̃. зь оу҃чителного є҃ѵ҃гл̃їѧ, ꙗко Хс̃ рачил ѿзнаймити ѡ҃ насѣкню й ѡ҃ пожит'коухъ ѡ҃вощов злыхъ й добрыхъ, є҃ѵ҃ге в Луц̃. гл. лѣ̃. оу҃ пол. ѝ. (стор. 77—82).

15. Слово мв̃. в недѣлю ѣ̃. [поста], кв̃. которая зовет' сѧ ѡ҃ богатом чл̃цѣ й оу҃богомь чл̃цѣ, ꙗко Авраам роз'мовлѧл сѧ з ними, є҃ѵ҃ге в Луц̃. гл. пѓ̃. оу҃ пол. гл. sї̃. (стор. 82—88).

16. Слово мѓ̃. В нд̃лю s̃. кѓ̃. которая чътет сѧ ѡ҃ Хѣ̃, ꙗко Хс̃ выгнал шатана з' чл̃ка й здровымь оу҃чинил его, є҃ѵ҃гл̃їе в Луц̃. гл. лѝ. оу҃ пол. п̃. (стор. 88—96).

17. Слово мд̃. В нд̃лю з̃. которая чтет сѧ, ꙗко Хс̃ невѣстѫ хвороу҃ю, з которѫѣ кров плынѫла, оу҃становил й оу҃здровил през вѣрѫ, й преложеного чл̃ка дочкоу҃ ѡ҃живил, є҃ѵ҃е в Луц. лд̃. оу҃ пол. ѝ. (стор. 96—103).

18. Слово мѣ. В недѣлю и. зь оучителного єѵ̑лїа, ѩко сѧ Хс̑ розмовлял з' докт[ором ѡ̑ . . . .]н'ных заповѣдех, и ѡ̑ чл̑цѣ, который . . . . . , єѵ̑ле к Лук. гл. нг̑. оу̑ пол. ї. (стор. 103—111), на стор. 103—104 пропалена велика дїра, з карток 105—110 лишили ся тілько невеличкі шматочки, решту повидирано.

19. Слово мѕ̑. В недѣлю д̑. кѕ̑. которая чътет сѧ ѡ̑ богачи, ѩко єго Бг̑ в'нет ѡ̑штрофовал и карал его смер'тел'ным часом, єѵ̑е к Лук. гл. ѯѕ̑. оу̑ пол. кї. (стор. 112—118).

20. Слово мз̑. В недѣлю ї. кз̑. которая зовет сѧ и чътет сѧ ѡ̑ хворой невѣстѣ ѿ шатана скор'ченѕю, котороую Хс̑ оу̑здровиль в дн̑ь недѣлныи, єѵ̑лїе Лук. оѳ̑. оу̑ пол. гї. (стор. 119—125).

21. Слово мѝ. В нед. аї. которая зовет сѧ и ѡ̑ Хв̑ѣ вечѣри въ цр̑твѣ вѣчном и ѡ̑ кѫпцех розмайтыхъ, которїе не хотѣли прїйти до вечѣри цр̑тва, єѵ̑лїе в Луц̑. гл. оѕ̑. оу̑ пол. гл. дї. (стор. 125—134). Картка 127—128 так само в більшій части видерта і лишив ся з неї тілько клаптик.

22. Слово мк̑. В недѣлю вї. в котороуѫ Хс̑ оу̑здровиль десѧт трѫдоватыхъ ѿ хворобь ихъ, єѵ̑е к Лук. гл. пѣ̑. оу̑ пол. зї. (стор. 134—141).

23. Слово н̑. В недѣлю гї. ѿ̑ чл̑цѣ, з' которым Хс̑ розмовлял ѡ̑ членѣхъ закона и богатствахъ и ѡ̑ скар'бѣ цр̑тва, єѵ̑е к Луц̑. чѳ̑. оу̑ рим. кѝ. (стор. 141—147).

24. Слок. нѳ̑. В нед. дї. которая зовет сѧ ѡ̑ слѣпци, которого Хс̑ оу̑здровиль презь вѣроу̑ єго, єѵ̑е в Луц. гл. чг̑. оу̑ пол. кѝ. (стор. 147—155).

25. Слок. нв̑. в недѣлю еї. ѡ̑ чл̑цѣ зацном Закхеи, которыи пришол къ зкаклѣню зо всею челѧдїю през' вѣрж и мысль чистѫю к' Боу̑, єѵ̑е к Луц. гл. чд̑. оу̑ пол. кд̑. (стор. 156—164).

Далї йде друга часть, що має загальний титул „Поѕ̑ченїа на Гѣскыѧ празникы“, та на жаль власне ся часть, дуже важна для пізнаня характеру і композициї рукопису, утерпіла найбільше, так що з неї лишив ся тілько малий шматок.

26. Мц̑а септ. ѝ. на рождество Бц̑ѣ, ѩко к' повѣстех розличныхъ ѡ̑ рождествѣ Бц̑а найдоует' сѧ, ѩко ѿ плодж чистого ѿ Ян'ны в' старости родѝ (стор. 165—172). Маємо тут популярний переповід перших глав апокрі-

фічного Первоєвангелия, а потім додано: „Днѣ, братїа, оу̑чинѣмъ и спрадмо праз'ник ѡ̑ рождествѣ Бц̃а гл̃це“ і далї йдуть церковні пісні на честь сьв. Анни і різдва Марії, подані або в церковнім оріґіналї, або в перекладї, прим. „Присмглъ Гѣ Дв̑доу и не запр'кл' см ей: ѡ̑ ѡ̑чоцѫ живота твоего посажѫ на столци твоем. Слыши дочко и виж и нахили оу̑хо твое, и забѫди люди твоѫ и дом ѿц̃а твоего, и въсхощет цр̑ь доброт̑ твоей“. Усе се мабуть було частиною проповіди на се сьвято, хоча властивого поученя й нема.

27. Мц̃а сен. дї. На къздвиженїе чт̑наго и животворѧщого кр̑та Гн̃а, на которомъ Хс̃ тер'пѣл и прїалъ ѡ̑ Жидовъ ганеб'ноу̑ѫ смер'ть, ев̃е Їѡан. гл. з̃. (стор. 171—181). Насамперед подано уступ із евангелия про роспятє і смерть Ісусову, а потім оповіданє про віднайденє хреста царицею Єленою. Кінчить ся ось як: „Так и мы, братїа, варѫймо см прежде и не вѫдѣмо къ злыхъ оу̑чин'кахъ. къ всѣхъ рѣчахъ меш'каймо так, ꙗко оу̑годно є̑ Боу̑, и вдячно покланѣем и роскланѣем злости зкрѫшѣм ср̑дца и трезвѣм см, на первое достойньство и бл̑венїе прибѣгаєм. Кр̑ть чт̑ным ѡ̑живл'ающїи Хв̃ь, въсемоу̑ миръ оу̑твер'жденїе, хр̑тойменитым цр̑кви нероспрошеным скар'бь, православных и хл̃юбивых цр̑ї наших незвитѫженое ѡ̑ржїе и нерѫшимое ѡ̑гражденїе вѣр'но покланаю̑щим см ѥмоу̑. И стрѣлы розож'женым вражїа, противным, шатанскым летаціа на нас къ днѣ оу̑гасит и ѿженет. Красным и свѣтлым днь сїи праздноуем въ вѣлїи и радости дх̑а гл̃це: Спси Гн̃ люди твоа и бл̑ви достоиньство свое, звитѫжство цр̑ем нашим на Татары и непрїателѣ даржи, заховал ѥси и оу̑варовал кр̑том люди своѥ. томоу̑ къ Тр̑ци хвала и моц на вѣки. амин.

28. Мц̃а ноември̑а кѣ. Въведенїе в' церьков пр̑чтыѧ влд̑чца наша Бц̃а и пр̑но дв̃ца Мр̑їа (стор. 181—189). І тут з разу йде оповіданє на основі апокріфічного Первоевангелия, від введеня Марії в храм (гл. VII—IX) аж до її заручин з Йосифом; до сего додано оповіданє з сьв. Луки про відвідини Марії у Єлисавети, при чім Єлисаветине поздоровленє передано словами майже живцем узятими з польського („Я скѫд же то мнѣ, иж пришла матка Гѣ моего до мене“), а далї йде поученє, зложене знов переважно із церковних пісень і псальмів, по части народньою, по части церковною мовою.

29. Слово в недлю пред рождествомъ Хв̃ымъ ст̑ыхъ праѿцевъ и ѿцъ нашихъ, ев̃е Мт̑. гл. а̃. (стор. 189—195). Уступ евангелия і виклад його.

30. Мц҃а дек. к҃ѣ. Слово к дн҃ь рождества Хв҃а, є҃ѵ҃лїе к Мт҃. гл. ѓ. оу҃ Полѡкок гл. к҃. (стор 195 –197). Між стор. 196 і 197 бракує кілька карток.

31 Мц҃а авгж҃с. е҃ї. Слово к' дн҃ь премѣненїа й вноквзѧтѧ й оу҃спенїа пр҃тыѧ Бц҃а, є҃ѵ҃е к Лук. гл҃. нд҃. (стор. 197—203), з разу уступ із євангелия, потім оповіданє зложене на основі апокріфа (надруковане Памятки II, 389—390), далї вирывки з псальмів.

32. Мц҃а авгѧста кд҃. Слово к дн҃ь оу҃сѣкновенїа сѧ҃го пр҃рка Іѡана, є҃ѵ҃е к Мр҃. гл. кд҃. (стор. 203 – 208). Дальше, стор. 207—218, се картки, чи радше шматочки карток, що захо-вали ся з якихсь частей рукопису, але так, що не творять нїякої цїлости. На марґ. стор. 203 знаходимо шматок якоїсь вірші про усїкновенне сьв. Івана:

Їѡаннъ веселит сѧ,
Їродиада смѫтит сѧ;
Їѡаннъ главѫ наставлѧет,
Їродиада допевни сѧ [?]..

IV. Рукопис Ст. Теслевцьового.

Се показна рукописна збірка, що числить 329 карток звичайного 4-to, записаних досить дрібним заокругленим полууставом, троха зближеним до скорописї. Увесь рукопис писаний одною рукою. В теперішнїм станї він не має нї початку нї кінця, тай у серединї є чимало прогалин; загалом увесь рукопис дуже потерпів від частого читаня і непошанівку. Писар любить уживати киновар і розписує ним не тілько титули, але й поодинокі рядки в текстї. Тому, що майже всї картки рукопису зотлїли по всїх краях і не держали ся купи, то не вважаючи на кустоди покладені в низу кождої сторінки, не всюди було можливо впорядкувати картки як слїд, так що нова паґінация і порядок, у якому йдуть тепер поодинокі статї, не всюди такі, як могли бути первісно. Я називаю сей рукопис рукописом Ст. Теслевцьового на основі маргінесових записок. І так на стор. 92—97 в низу написано почерком і чорнилом відмінним і новійшим, ніж письмо самого рукопису: Бо имѣ Ѳц҃а й сина и сѧ҃го дх҃а амѣн. Си съборникъ Теслевцьового попа Стефана. Й кто би єи мав Ѳдалити Ѳ тои цр҃кви, бѫде проклѧт, анадема. Подібний напис, але дуже виблїдлим, декуди зовсїм нечитким письмом (скорописом), знаходимо на

горішнїм марґінесї на стор. 336—339. Виразно видно тут „Іерея Стефана". В рукописї маємо в цїлости або в більших чи менших уривках 69 статей. Подаємо тут їх заголовки в такім порядку, як наступають по собі тепер, долучуючи декуди ширші виписки.

1. Уривок оповіданя про чуда сьв. Михайла (стор. 1—2), а власне оповіданя про три київські чуда, перше, на жаль, не повне. З огляду на спеціяльний інтерес сего текстика подаємо його тут у цїлости.

. . . знов҃ є҆ прибили моцно. На др҃гїй дн҃ь . . . . . же на том м҃сц҃ оу҃видѣли дѣр҃ на цр҃кви, и҆ т҃ю влахѵ҃ еще далей вер҃гло ѿ цр҃кве. Чѧдовали сѧ томѵ҃ вшитки. Знов҃ еще моцнѣйше прибито, а третеи ночи знов҃ є҆ ѡ҃дор҃вало, и знайшли т҃ю влахѵ҃ за цкинтаром конъ, на дворѣ того мѣщанина, чиѧ влаха была и҆ ѿ которой дѣв҃ки, и тогды вшитки ѿ҃познали, иж то зажалованаѧ таѧ была ѿ҃ф҃кра и҆ непріятна Б҃г҃ и҆ с҃томѵ҃ Ар҃хистратигѵ҃ Михаилѵ. И҆ тотѵ҃ дѣр҃ до вѣкѵ҃ запрокити не можѵ҃тъ на знак и҆ на памѧтк҃, през що то сѧ такъ стало. Я҆ др҃гїє сѧ влахи свѣтят҃ ꙗ҆ко сл҃нце, и҆ потомѵ҃ то сѧ называетъ той с҃т҃. монастыръ Золотоверъхїй Михайло.

Въ томже Б҃госпасающомъ городѣ Кіевѣ хотѣла Москва добывати и҆ рабовати Печар҃скїй монастыр Оу҃спенїѧ пр҃ест҃ои Б҃ц҃и. Пер҃шїй раз коли пришли, то слѣп҃ли; др҃гїй раз такъ же; третїй раз коли их҃ Б҃ъ простивъ ѿ слѣпоти, ѿ҃ни сѧ не покаѧли и҆ пришли рабловати [sic!] той монастыр М҃т҃ки Б҃ж҃ен. И҆ коли пришли против столпа Володимирова, там с҃тый Михайл ꙗв҃не сѧ им на ѿ҃чи показавъ на кони оу҃ золотой брон҃чаной сорочцѣ, оу҃ панцири . . . . . самыхъ войновъ не развивъ . . . . . конем их҃, мечем своймъ ноги им поподтинавъ. Тое оу҃видѣв҃ши Москва перестали своего дѣла.

В том же Кіевѣ оу҃ єдиного мѣщанина богатого болѣла дѣв҃ка на злю тѧжкю хоробѵ҃, оу҃ которой болести лежачи ѿслѣпла. И҆ много є҆ ѿц҃ъ лѣкаром наложил, и҆ не могли є҆ излѣчити. Що теж є҆ ѿц҃ъ оу҃чинил? оу҃дал сѧ до монастыра Золотовер҃хаго Михайла, где теж лежит тѣло с҃тої великомѵ҃чен҃ницѣ Бар҃вары, просив їг҃мена, абы то казалъ молебенъ слѵ҃жити над гробомъ с҃тої великомч҃ен҃ницѣ Бар҃вары. И҆ там привели тотѵ҃ дѣв҃ку. Я҆ по молебенѣ просил той мѣщанин їг҃мена, абы ѿ҃мывъ намѣсный ѡ҃браз с҃того Михаила с҃вен҃ною водою, абы то знов҃ ѿ҃мыли хорѵ҃ю дѣв҃ку тоєю то водою. Я҆ сам с плачем и҆ со слезами припадаетъ до ѡбраза с҃того Михаила ѡ҃бѣцаючи

сѧ юж каждого рокѵ два разы празникъ давати на чѵда сѣтого архистратига Хѣа Михаила, мцѣ сеп'тевріѧ ѕ-го днѣ, знокѵ на соборъ архистратига Хѣа Михаила, мцѣ новевріѧ й-го днѣ. Й скоро ѡбраз оу̑мыли, й промыли . . . тою водою дѣвцѣ ѡчи призывающи на помоч сѣѵ Бар'варѵ й сѣтого Михаила. Й скоро ѡчи дѣв'цѣ промыли третїй разъ, в том часѣ заразъ [прозрѣла] дѣв'ка, й там зараз прославили нѣснаго Бга й сѣтого Ар'хистратига Хѣа Михаила, воєводѵ силъ нб̑ныхъ. Й той мѣщанин до своєй см̑рти пополънилъ сѣтомѵ Михаилѵ ѡбѣтницю свою, а над гробом сѣтой Бар'вары каждого рокѵ свѣщѵ поставлялъ й молебен ѡправлялъ за єѣ причинѵ, иж то сѧ причинила до сѣтого Михаила за єго дѣв'кою. Претож прошѵ васъ православныє хр̑тїане, й мы грѣшныє просѣмъ сѣтого Ар'хистратига Хѣа Михаила, которого є̑ й цр̑ковъ на има єго сѣтоє. Поч'тѣме сѣто єго прав'дивоє, припадаймє з вѣрою горячою перед сѣвю йконѵ, приносѣм' ємѵ ѡфѣрѵ, бл̑гаймє єго ако патрона своєго, абы сѧ причинил за нами грѣшными до Гда Ба̑ цр̑ѧ нб̑наго, абы нам рачил [єго] сѣлѧ м̑ть грѣхи нашѣ ѡпѵстити и до роскоши райской пѵстити, до цр̑тва нб̑наго, за причиною и ходотайством сѣтого й достойно хвалнаго Архистратига Михаила. Бѵ̑ же нашомѵ слава во вѣки вѣком амінь.

Не маючи під рукою збірок київських місцевих леґенд я не можу сказати, відки взяв автор отсего уривка основу своїх оповідань. В усякім разї важний культурно-історичний факт сей, що київські місцеві леґенди були з початку XVIII в. популяризовані в північній Угорщинї і піддержували серед народу почутє спільности бодай на полї церковнім. Сей факт набирає ще більшого значіня, коли поставимо його обік указаних висше фактів мшанецької колядки про київську сьв. Софію і пісні Камянського Богогласника про ікону Братського монастиря (Дод. XX, 38). Можна догадувати ся, що заґікавленє київськими леґендами на Карпаторуській території було досить живе, коли в ріжних і далеких від себе місцях полишало літературні і устні слїди.

2. Мцѣа септевріѧ й. днь, й рождество прѣстой Бцы, ѩкъ сѧ ѡна народила (стор. 4—15), проповідь на апокріфічні теми, передрукована мною (Памятки II, 65—71).

3. Казанѧ на Воздвиженїє чс̑наго и животворѧщого креста Гн̑ѧ. Га̑ Ба̑ прошѵ о помочъ, а вашихъ м̑тей ѳ̑ пилноє вѵслѵхана (стор. 15—24). Автор показує своє жерело в „книзѣ Пролїоґъ“, але черпав мабуть із якогось

польського жерела. На се вказує той уступ оповіданя, де говорить ся, що Константинови приснив ся хрест, а довкола него був напис „полскими л҃терами“, а в иньшім місці до слова „вшит'ки“ в тексті він додає на марґінесї зовсїм зайве „ѿм'несъ“.

4. **Мц҃а септекрїа к҃ї. дн҃ь. Мч҃енїе ст҃ого великаго мч҃енника Никиты, к҃ако ѳ҃ще прочитати** (стор. 25—37), популярна перерібка апокріфічного жития сьв. Никити, якого церковно-слов. текст опублїкував Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы II, 112—120).

5. **Мц҃а септекрїи к҃s. дн҃ь. Преставленїе ст҃ого Іоана Бг҃ослова є҃вангелиста и҃ апостола Хр҃а, казанѧ и҃з кр҃анное** (стор, 37—48), оповіданє основане на звіснім апокріфічнім „дїянию“ ап. Івана, написанім псевдо-Прохором.

6. **Казанїа на покровъ прест҃ой Б҃ци и҃ пр҃сно дв҃ы Марыѧ** (стор. 48—58). Автор показує своє жерело дуже неясно: „книга богословска“. З разу йде оповіданє про Андрія Юродивого і звісне візантийське чудо, а далї оповідаєть ся про чудо Богородицї в Київі за Ізяслава, про иньше чудо в Візантиї, що подає ц҃ікаву версию леґенди про печену дитину, а в кінцї оповіданє про Романа Простака, що пізнїйше зробив ся Романом Півцем.

7. **Мц҃а ѡ҃ктокрѧ во sн҃.** [sic!] **дн҃ь. Ст҃ого** [а҃пла Ѳомы] (стор. 59—71). Звісне апокріфічне „дїяниє“.

8. **Мц҃ы октокрѧ к҃s. дн҃ы. Ст҃ого великом҃ченника Димитрыѧ Солѹнъскаго, к҃ако ѳ҃ще прочитати** (стор. 72—78).

9. **Мц҃а октокрыѧ кѝ. дн҃ь. Жытїе и҃ страсть ст҃ыѧ великом҃ченицѣ Параскевїи наречен'ной по прост҃ Пят'ки ї ѿ҃ ев҃ жытїи ст҃омъ ї якого род҃ была** (стор. 79—82), без кінця.

10. [Слово на собор сьв. Михайла], (стор. 83—91). Початку сеї статї нема, титул подаю після живої паґінациї. Є се оповіданє про сотворенє і бунт ангелів, разом з оріґінальним поясненєм падучих звізд і метеорів, надруковане в моїй збірцї старозавітних апокріфів (Памятки I, стор. 325—330).

11. **Мц҃а ноєкрѧ к҃а. дн҃ь, на Введенїе прест҃ои Б҃ци** (стор. 92—97), оповіданє основане на апокріфах і надруковане мною в збірцї новозавітних апокріфів (Памятки II, 71—74).

12. **Мц҃ы декекрыѧ д҃. дн҃ь. Жїтїе и҃ м҃ченїе ст҃ой великом҃ченницы Кар'кары и҃ Ѵлиманны, сенаторского род҃** (стор. 98—102). кінця нема.

13. [Житїє сѣ́того Їоанна Дамаскина], (стор. 103—107), початку нема, оповідаєть ся про відрубане і вздоровлене руки сьв. Івана.

14. Мц҃а декевр҃ыа s. дн҃ь. Чюдеса алко дѣ́йствл йже во сѣ́ыхъ о҃ц҃а нш҃его Николаа арχиеп҃па Мирыликїйского и чюдотвор҃ца великаго (стор. 108 — 165). Оповідано тілько чуда сьв. Николая, без жития. Збірка чудес сего сьвятого з давна була дуже популярна на Руси і в XVII та XVIII в. була богато разів друкована в Київі. Ся коллекция в київських друках (бодай у тім, що є в мене в руках, на жаль без початкового аркуша) має 20 чудес, а надто чотири чуда вставлені в само житие. Автор нашого рукопису не держить ся київського друку, як се видно з ось якого порівнаня.

1) Чудо про Агрикового сина Василя — також перше і в київськім друку.

2) Дрюгое дѣ́йство сѣ́того о҃ц҃а Николы, w҃писанное w҃ сѣ́того Макарїа пюстын҃ножителя — апокріфічна леґенда про змаганє сьв. Николая з чортом, доси, здаєть ся, не друкована, маєть ся у мене ще в одній копії в церковно-словянськім текстї.

3) Чудо про трьох моряків, подібне до друкованого в київській коллекциї під ч. 17 „Чюдо о трεχ куцахъ потопленныχъ отъ поганъ“.

4) Чудо про трьох воєвод визволених із темницї, виняте із Жития сьв. Николая (київський друк k. 64 v. — 68 v.). Зрештою в нашім рукописї текст неповний.

5) Чудо про князя Андрияна. Із сего чуда лишило ся тілько закінченє (10 рядків); паралелї між друкованими чудами не знаходжу.

6) Чудо про попа Христофора, в друку під ч. 2. Текст неповний, бракує що найменше одної картки.

7) Чудо про ковер, подібне і в друку під ч. 14, тут редакция відмінна: місце — Антіохія.

8) Чудо про три ікони, пор. друк під ч. 4.

9) Чудо про пана і слугу виратуваних із моря, пор. друк під ч. 6.

10) Чудо про три вбогі панни, виняте із Жития, пор. друк k. 52 v. — 55 r.

11) Чудо про купця обграбованого на морі а потім знов збогаченого сьв. Николаєм, паралелї в київській збірцї не знаходжу.

12) Чудо про воскрешеного парубка і запоможеного бідаря, в друку паралелї не знаходжу.

13) Чудо про дівчину в Римі, з котрої сьв. Николай вигнав демона, паралелї в друку нема.

14) Чудо про обграбований і знов збогачений манастир, не подібне до того, яке маєть ся в київськім друку під ч. 18.

15) Чудо про дитину втоплену в Дніпрі, пор. київській друк ч. 7.

16) Чудо про Половчина (тут Татарина), пор. київській друк ч. 11.

Як бачимо, коллєкция в значній части згідна що до материялу з київською, але виявляє редакцию геть відмінну, а деякі чуда взяті з иньших, правдоподібно західніх жерел (чудо в Римі!).

15. **Мц҃а декевря҃ зї҃. дн҃ь. Стыхъ трехъ Ѳрокъ и стого прр҃ка Данийла** (стор. 165—178), оповіданє в значній части основане на апокріфах, надруковане мною (Памятки I, стор. 312—319).

16. **Казанїе на рождество Гс҃а Бг҃а и Спса нш҃его Їсс҃а Хс҃а** (стор. 178—197). Часть перша сего казаня, оповіданє про Валаама, надруковане мною в збірці старозавітних апокріфів (Памятки I, 257—260), часть друга — Памятки II, 123—131.

17. **Казанїе на соборъ прест҃ой Бц҃ы** (стор. 197—205), надруковано Памятки II, 153—154.

18. **Покстъ нас҃того Василїа о҃ Єладїю мл҃ду, ик сѧ записал дїяволѡ Корысы҃ ради панъны, цр҃кой дкв҃ки, їякъ Єладїа спсъ ст҃ый Василїй Великїй** (стор. 205—218). Церковно-словянський текст сеї повісти і її перерібку на лїрницький кант надрукував я в „Житю і Слові“ 1895, т. III, стор. 307—312.

19. **Казанїе на Бг҃оявленїе Гс҃а Бг҃а нш҃его Їсс҃а Хс҃а** (стор. 219—234), надруковано Памятки II, 174—184.

20. **Мц҃а того҃ во седмїй дн҃ь. На соборъ ст҃ого и славн҃ого прр҃ка предитечи кр҃тителѧ Їоанна** (стор. 234—237). Оповіданє про те, як рука сьв. Івана виратувала християнську дитину від дракона.

21. **Казанїе на Стр҃тенїе Гд҃а нш҃его Їсс҃а Хс҃а** (стор. 238—244), надруковано Памятки II, 132—136.

22. **Мц҃а авг҃ста во л҃. дн҃ь. Їже во ст҃ыхъ Ѳц҃ъ нш҃ихъ вселенъскихъ трохъ ст҃ителей Василїѧ Великого, Грыгорыѧ Бг҃ослова, Їоанна Златоустаго** (стор. 245—252). Яко жерело покликано Євсевія Житиє сьвятих.

23. Починаєт сѧ сѣмѫ четыридесѧтницѧ сѣтаго великаго поста. Їже во сѣтыхъ ѿца нашего Їѡанна архиепископа Константина града Златоустаго вндлю прич҃та ѡ̑ мытары і ѡ фарисеи (стор. 252—260). З разу переклад евангельського тексту притчі, а потім поучене, зложене мабуть зовсім незалежно від тексту сьв. Івана Золотоустого; сей текст цитуєть ся на марґінесї як одно з жерел проповіді, але обік него цитуєть ся ще якась книга „Выклад зверъцало роздѣл҃ ѕ̑.“

24. Повченїе в нд̑лю ѿ сѣтого єѵ̑лїѧ ѡ̑ блудномъ сн̑ѕ, дш̑еполезное и спсителное всѣм хр̑тїанom (стор. 260—268), переклад притчі і поучене без подання жерел.

25. В нд̑лю мясопустнюю єѵ̑лїе Мѳ̑. зачало р ѕ̑. (стор. 269—276), про страшний суд.

26. В нд̑лю сыропустнюю єѵ̑лїе ѿ Мѳ̑а зачало зі҃. (стор. 277—282), про відпущене гріхів і піст, з цитатами із старозавітних книг. Із кустода на кінцї стор. 282 бачимо, що далї мало йти поучене „В сѵботу“, але його тепер нема.

27. ѻ Ѳеодорѣ Тироне (стор. 283—284), без початку.

28. В нд̑лю пер҃вую сѣтого поста повченїе їже во сѣтыхъ ѿца нашего Їѡана Златоустаго (стор. 284—290), здаєть ся, що взяте із Перла Многоцїнного, яке й цитуєть ся на початку на марґінесї.

29. В нед̑лю в̑-ю сѣтого поста повченїе ко хр̑тїанom їже во сѣтыхъ ѿцѧ нашего Їѡана Златоустаго (стор. 290—293), жерела жадного не цитовано.

30. Поученїе в нед̑лю кр̑топоклонную до хр̑тїан вѣрныхъ. бл̑ви ѻч҃е (стор. 293 — 302), збірка оповідань про хрестове дерево перед Христом; виривки з сего „Поучения“ надруковані, див. Памятки І, 251—254.

31. В нед̑лю четвертую сѣтого великаго поста, повченїе сѣтого Їѡана Златоустаго ѡ̑ пощенїи до людїй, бл̑ви ѻч҃е прочитати (стор. 303—304), без кінця.

32. [В сѵботѫ Лазареву], (стор. 305 — 308), оповіданє про Лазареве воскресенє на основі евангелия. Кінчить ся ось яким уступом: „И много тогды Жыдовъ оувѣрыло оу̑ Хр̑а Сн̑а Бж̑ого. И ѩтъшїе закаменѣлые мали свои ср̑дца, пошли зе вѣстыдом сер҃дачи сѧ на Хр̑а Сн̑а Бж̑ого, и радили сѧ, як бы могли Хр̑а єго сѣтою [sic!] мр̑ть оубити. И не цюбы Хр̑а, але и Лазора хотѣли забити, цо для него много Жыдов҃ тогды оувѣрыло во Хр̑а Сн̑а Бж̑їа. Лазоръ же ѿтол втыйшолъ во Кипрѣскїй ѡ̑стровъ и тамъ єго Хр̑тсъ епископомъ оучинивъ. И знов҃ потомъ жыв

Лазаръ сѣмъдесатъ лѣтъ, ꙗкъ его Хс̃ ѥ̑ст прѣисподнеи выкѣлъ, ꙗкъ то ꙋж лежавъ мр̃твыи чотыры дн̃и. Я потом знов8 шт8ыйшолъ ко Гд8 во цр̃тво нб̃сное". Иньший варіянт сеї леґенди з Данилівського Учительного ѥвангелия див. Памятки II, 348—349.

33. Ѥ нед̃лю цвѣтн8ю єв̃лїе ѿ Мадѳ̃ѧ зачало пр̃. л в' глак. кд̃. пов8ченїе до хр̃тїанъ (стор. 309—315). Текст ѥвангелия і виклад, потроха полемічний проти Жидів.

34. Ко ст̃ыи великїй четвер'токъ. Слово ст̃ого ѿц̑а нш̃его Єѵсевїѧ ѿ̃ сошествїи ко Ядъ ст̃ого Їѡана предитечи. Можеш то повѣдати єсли не в8дет пасыи и̑ в' пятокъ на страсти Хр̃ы, можеш то повѣдати и̑ на ѡ̑ꙋсѣкновенїе главы ст̃ого Їѡана предитечи, можеш то повѣдати и на ꙗком погрѣбѣ длѧ пострахъ хр̃тїанъского (стор. 316—346), надруковано Памятки II, 317—327.

35. Казанѧ на Воскресенїе Хр̃во (стор. 336—343), надруковано Памятки II, 327—331.

36. Казанѧ на Вознесенїе Гн̃е, ꙗкъ Хс̃ пошол на нб̃са со плотїю и со славою ко ѿц̑8 (стор. 344—345); заховав ся тілько початок і конець; ціліть із Унґварського рукоп. надрукована Памятки II, 331—334.

37. Казанѧ на соборъ ст̃ыхъ ѿтецъ в нд̃лю седм8ю по пасцѣ (стор. 345—352), переробка минейної статї про перший Нїкейський собор.

38 Казанѧ на рождество ст̃ого Їѡана кр̃стителѧ предитечи, мц̑а Їюнѧ дн̃ѧ кд̃-го (стор. 353—362), надруковано Памятки II, 103—109.

39. Мц̑ѧ їюлѧ а̃-го на ст̃ыхъ вер'хов'ныхъ Петра и̑ Павла повѣсть выбраннаѧ (стор. 362—372), основане на апокріфах.

40. На сошествїе ст̃ого Дх̃а. Ѹтѣшителныи параклите, прїиди дн̃ськ и̑ помози ми ѿворити ѹ̑ста моѧ, нехай їѧ воз'вѣщ8 хвалѹ твою (стор. 374—384), пор. те, що сказано далї про казане на сю тему поміщене в Унґварськім ркп., дод. V, 30.

41. Слово ѿ̃ ст̃ой Тройци, ꙗкъ сѧ Якраамѹ Бг̃ъ показавъ на п8ти ѹ̑ дв8ка Мак'рыйского (стор. 384—390), без кінця, надруковано Памятки I, 330—333.

42. [О Измаили], (стор. 391—392), без початку, надруковано Памятки I, 333—335.

43. Слово на стыхъ четырыдесѧт мѵченниковъ (стор. 392–401), із Минеї.

44. Мцѧ маръта зї. днь. Жытыє стого Алеѯѣѧ члв. Бож. (стор. 401–410).

45. Мцѧ априлѧ днѧ . . . Жытїе и мѵченїе стого великомѵченника и повѣдоносца Гдна Геѡргїѧ (стор. 411–419).

46. Во тойже днь чѵдо преславное стого великаго мѵченника Геѡргїѧ ѡ шарканї и ѡ царевѣ (стор. 420—425).

47. Мцѧ їюлїѧ во и. днь. Жытїе и мѵченїе стого великаго мѵченника Прокопїѧ. Кѵи ѡче прочитати (стор. 425–429).

48. Мцѧ їюлѧ к. днь. Стого славного пророка Їлїи (стор. 430—444), надруковано Памятки I, 296—303.

49. Мцѧ їюлїѧ кз. днѧ. Стого великаго Панътелеймона (стор. 444—446), без кінця.

50. Казанѧ ѡ Їосифѣ прекрасномо снѣ Їаковѣ патрїархи старозаконнаго (стор. 447—478), без кінця, надруковано Памятки I, 157—173.

51. Сказанїе ѡ Мойсеи, ꙗкѣ сѧ родивъ и въ ꙗкое врема и ꙗкїсѧ годовалъ и ꙗкъ Жыдовъ выкѣлъ изъ Египта и былъ имъ воєводою м. лѣт (стор. 479—491), з прогалиною в середині, надруковано Памятки I, 245—251.

52. Жытїе Їѡва праведнаго, из жывотов стыхъ описанный ѡ Семиѡна Метафраста, ꙗк малъ терпѣти напасти и карности из допѵщена Бжого (стор. 491—498), надруковано Памятки I, 264—267.

53. Сказанїе ѡ милосердїю дрѵгъ ко дрѵгѵ и ѡ вѣрѣ доброи. Повѣсть предивнѧ ѡ єдиномъ кѵпци и ѡ жебракѵ оубогомъ, ꙗкъ былъ ѡбогатѣвъ, ꙗкъ єстъ написано въ книзѣ оу Пролїодзѣ (стор. 498–506).

54. Мцѧ авгѵста въ д. днь. Сказанїе ѡ седми ѡрокахъ, которїе во Єфесѣ спали лѣтъ т. и знокѵ оустали. Прикладъ слѵшный доводъ противко невѣрниковъ, которїе то не вѣрят же то мртвыи мают воскресѵти. Изъ жывотовъ стыхъ ѡписанно ѡ Семиѡна Метафраста. Можеш оповѣстина погребѣ (стор. 506–508), у середині велика прогалина. Пор. Арх. Леонидъ, Опис. ркпс. гр. Уварова IV, 28, 428 і инш.

55. [Ѡ кролю Помирон8], (стор. 509—520), без початку. Інтересна переробка початкових глав Варлаама і Йоасафа, а власне притчі про побожного царя, що кланяв ся аскетам, і злученої з нею притчі про дві скриньки, пор. мою книжку „Варлаам і Йоасаф“ стор. 17—18.

56. [Ѡ смерти їѡ рыцеры], (стор. 521—525), без початку.

57. Повѣсть ѡ Тазиштѣ, марта кѯ. Можетсѧ повѣдати при погребѣ (стор. 526—530), оповіданє про візию загробного сьвіта. Пор. Арх. Леонидъ, IV, 170, 219, 245 і д.

58. Повѣсть ѡ споведи, ѩкѡ ѡна є҃ важна хр҃тїанѡм (стор. 531—534), оповіданє мабуть із „Великого Зерцала“.

59. Ѡ Удонѣ единомъ владцѣ: над невмѣнѣтным ласка Прест. Бц҃и, йкар'ность зарос8стый [sic!] влад҃ъ (стор. 535—538), без кінця, пор. Арх. Леонидъ, IV, 154, 217, 449; Владиміровъ, Великое Зерцало, Приложеніе, ст. 47, ч. 1665.

60. [Ѡ малыхъ дѣточкахъ], стор. 539—544, поученє без оповіданя, без початку і кінця.

61. [Слово ѡ татѣ и гробокопателѣ], (стор. 545—549), без початку, із „Великого Зерцала“.

62. Слово ѡ дрѵгомъ гробном прокопателѣ, на погребѣ дѣичом йли когда хощеши (стор. 559—552), із Вел. Зерцала.

63. Слово на погребѣ дѣкичом ѡ Ѥдай кролы, который то6ы оубогїй (стор. 553—558), надруковано Памятки I, 335—338.

64. [Книга ѡ послѣдных днехъ], (стор. 559—622), без початку. Се популярна перерібка грецьких ревеляцій Іпполїта, Кирила Єрусалимського і Мефодия Патарського про прихід Антихриста і страшний суд. У нашій старій лїчературі ті грецькі твори були дуже люблені; їх перекладано, переписувано, перероблювано і друковано. Найстаршої друкованої перерібки автором був Зизаній, котрого книжка „Казанье сѵ҃го Кирилла Патрїархи і҃ерлимъского ѡ антїхристѣ и знакѡх его“ вийшла 1596 р. в Вільні. З Зизанієм полемізував Транквілїон у своїм Євангелію Учительнім, оповідаючи також про Антихриста. Та коли ті полемічно заострені писаня, хоч і зацїкавлювали людей, але власне задля своєї тенденції чисто теольоґічної мусїли бути обмежені на тїснїйшу публїку і з часом тратили інтерес, то апокріфічна повість Мефодия Патарського лїпше відповідала смакови широкого загалу і послужила канвою для отсеї „книги“. Вона була зложена на Карпаторуській териториї і ми

знаходимо другу її копію, а властиво часть у рукописї о. Теодора Тухлянського. В нашім рукописї ми маємо ось які роздїли твору:

1) [О зачатю Антихриста], стор. 559—561 (у Поповича vac.).

2) Ѡ женѣ Мандонѣ цр҃ыци поганой и невѣрной (стор. 561—564), у Попов. розд. 1.

3) О҃ трех юношах цр҃ехъ братїяхъ рожоных' ї ѡ҃ страш'ной й крывавой войнѣ ї ѡ҃ погибели люцъкой (стор. 565—569), у Попов. розд. 2.

4) Ѡ Михаилѣ цр҃ѕ греческом ї ѡ҃ его покожности (стор. 569—574), у Попов. розд. 3.

5) Ѡ цр҃твѣ Анътихрыстовѣ (стор. 574—578), без кінця, у Попов. розд. 4 і конець.

6) Ѡ власти й моци Ан'тїхрыстовой (стор. 579—581).

7) О пришествїю Їлїй ї Ѥноха [ї] Їѡана Бг҃ослова ї ѡ҃ смр҃ти йхъ (стор. 581—583).

8) Ѡ кар'ностяхъ Бж҃їих на самого Антїхриста й слзгъ его пят'нованых през седми а҃гглов' Бж҃ыхъ (стор. 583—588).

9) Ѡ запаленю землѣ и згорѣню всѣхъ стїхїй й єлементовъ свѣта сего дочасного (588—593).

10) Ѡ пришествїи Хр҃товѣ на сѹдъ пр҃вдный (стор. 593—599).

11) Ѡ востанїю нашемъ на сѹдъ, ꙗкъ мают' мр҃твый й жывый всѣ востати (стор. 599—607).

12) Ѡ собраню всѣхъ народовъ на сѹдъ Бж҃ый (стор. 608—610), кінця брак.

13) [Про засудженє грішників у пекло], бракує майже цїлої статї, тілько лишив ся на стор. 611 кінчик 6 рядків.

14) Ѡ призванїю правєдных во цр҃тво нб҃ное ї w блаженной жызни бѹдѹщаго вѣка (стор. 611—615).

15) Ѡ хвалебных тѣлах стых, ꙗковы бѹдѹтъ по воскресенїи нш҃емъ wб'щем ї ѡ҃ новом свѣтѣ ї w новых нб҃сехъ ї w новой зем'ли (стор. 615—618).

16) Ѡ свѣтѣ ꙗковъ бѹдет нижный й земля й що на ней за люде жити бѹдѹтъ (стор. 618—622). Кінчить ся заставкою з написом: „Конецъ книзѣ сей ѡ҃ послѣдных дн҃ехъ“. Увесь текст буде надрукований у четвертім томі Памяток.

65. Пасѣа ал'бо повѣсть дш҃еспасителная ѡ҃ мцѣ Хр҃а Бг҃а нш҃его, велми оу҃тѣшная й жалосная, ꙗк Жыдове злокр'ные Хр҃ста мучили (стор. 622—650), без кінця, надруковано Памятки II, 222—236.

66. Слово и причта стого Бар'лаама скитника Ясафови, приклад ѡ҃ лакомствѣ люц'ком глава гї.

При потрєкѣ (стор. 651—652), без кінця, звісна притча про пташника.

67. Уривок оповідання, без початку і кінця, про чоловіка, що за намовою жінки давав гроші бідним з тим, що позичає їх християнському Богу, а потім ходив до церкви допоминати ся свойого довгу, пор. Арх. Леонидъ IV, 193, 246.

68. Уривок викладу до Варлаамової притчі про чоловіка в балцї (стор 655—655), без початку і кінця.

69. **Ѡ Патерикѣ Скитскомъ** (стор. 657—658) уривок без початку, візия сьв. Павла Простого.

V. Унґварський рукопис.

Сей рукопис писаний полууставом у XVIII віцї, мале folio, без початку і кінця, лишило ся 205 карток, з котрих одна видерта так, що лишила ся лише перша половина. Зрештою рукопис захований добре. Папір сїрий, не гладжений, текст у подовжних краях обведений лїнійками, зверху т. зв. жива паґінация, в низу кустоди. Титули і початкові букви до стор. 174 писані киноваром, зрештою дуже блїдим, далї киновару не вживано. Текст писаний кількома руками, не дуже старанно, численні писарські помилки не поправлені. Оправи нема, хоча рукопис очевидячки був оправлений і то не швидко по написаню, бо при оправі значно обрізано марґінеси і ушкоджено майже всюди біжучі титулики над текстом. Письмо досить велике, на сторонї звичайно 22—25 рядків письма. Рукопис належить до бібліотеки василиянського манастиря в Унґварі; за його удїлене складаю щиру подяку проф. дру О. Колессї. Рукопис містить:

1. Конець слова на усїкновение глави сьв. Івана Хрестителя (стор. 1—4), додано при кінцї оповіданє про чотирьох Іродів і про смерть їх і їх рідних; се оповіданє поміщене в другім томі „Памяток“ стор. 339—340.

2. **Казанїа на соборъ архистратига Мїхаила коекоди силъ небесныхъ** (стор. 4—16), оповіданє про сотворенє десятьох полків ангелів і про бунт Луципера, про впадок збунтованих ангелів і про їх розміщенє, про падучі звізди і про наданє старшинства над ангелами Михайлови. Картка, що містить стор. 13—14, видерта до половини. Оповіданє, і змістом і висловом майже тотожне з отсим, надруковане мною в першім томі Памяток, (стор. 325—329) із дефектного в тім місцї рукопису Ст. Теслевцьового.

Інтересне тут упімненє проповідника: „Тѫтъ каждий май ѫха слѫшати, а кто ѧмѣет писати, а ти собѣ перепиши“ (стор. 5), вказівка на те, що казаня в роді поміщених у отсій збірці і в подібній до неї збірці Ст. Теслевцьового, не тілько були виголошувані в церквах, але також переписувані не тілько сьвященниками, але також їх парафіянами.

3. Казанꙗ на сѵ̑того Николаѧ, з епіґрафом із ев. Матв. гл. 6: Ищѣте прежде цр̑твїа Бж̑їа и правди его, и сїа вса приложатъ ся вам (стор. 17—29). Починаєть ся старозавітною приповідкою про те, як дерева вибирали собі короля і викладом тої приповідки (стор. 17 – 19), потім іде риторично підкрашене оповіданє про житє сьв. Николая.

4. Казанꙗ на Рождество Хр̑о (стор. 29—41). У вступі (стор. 29—31) порівнанє людської натури з ангельською, а далї виклад про ґріхи против сьв. Духа і про старозавітні події, що були „фіґурами“ Христового Різдва.

5. Казанꙗ на ѡ̑крѣзанїе Гд̑не (стор. 42—53), цїле паренетичного змісту.

6. Казанїе ѡ̑ трех королех, ако прїидоша (стор. 54—60), оповіданє подібне до того, яке надруковано мною в другім томі Памяток, стор. 11—13 із Львівського рукопису XVII в. При кінцї під окремими титулами короткі оповіданя: Слово ѡ̑ Иродѣ цр̑ы, ꙗко хотѣлъ закити Хр̃а (стор. 58—59) і Слово ѡ Йѡсифѣ сѵ̑томъ (стор. 59—60), що належать до тої самої цїлости.

7. Казанꙗ на рождество пр̑той Бц̑и з епіґрафом: Прм̑дрость созда себѣ храм и оу̑ тверди столпъ седмь. Попереду йде довгий виклад сеї притчі з толкованєм тих стовпів (стор. 61—69), потім подано деякі деталї про рід сьв. Богородиці. Автор на кождім кроцї губить ся в символїзованю. Інтересне хиба апокріфічне пророцтво Сибілї Тибуртини: Пророковала ѡ̑ тим Сїбила Тибѵртина, же пречистам дв̑а мѣла Хр̃а породити не нарѵшивши своего дв̑ит'ства. Бо ґди погане в Римѣ звѣдовали божницоу Йѵсовѣ бг̑ови своемѵ фалшиком, на то-часъ питали Сїбѣллѣ Тибѵртини, поки би мѣла там бож'ница стоати? Ѳказала Тибѵртина: „Поки дв̑ица сн̑а не породитъ“. Так же ся й стало, бо поти Йѵсова божница стояла, поки пречистам Дв̑а Хр̃а не породила; а скоро ѵродила Хр̃а, заразъ там божница во Римѣ на землю ѵпала“. Те саме оповіданє з иньшого рукопису див. Памятки II, 21.

8. **Казаніе на воздвиженіе чтнаго крта** (стор. 64—92). Виклад про чотири причини всього сьвіта а потім про префіґурацию хреста в старім заповіті. З пізнійших леґенд узято тілько отсе коротеньке оповіданє: Стый Ге[wргій] єпкопь Геліѡпольскій крстомъ ѡ ѡгню ѡборонилъ сѧ, бо прежеґнавъши сѧ крстомъ кшолъ оу ѡгонь и тамъ полъ годинн стоялъ, єднакъ нк самъ не зґорклъ, нк волоси, нк сѫкна ѡгнемъ не нарѫшила сѧ. Для того и мы сѣдлючи до столѫ жеґнаємо крстомъ хлѣбъ и вшелякіи потрави и напой, жебысмо в' ѣденю и в' питю безпечніи были ѡ всего злого; для того лѣгаючи спати жеґнаємо крстомъ себе самихъ" (стор. 91—92).

9. **Житіе преподобнаго ѡц̃а нш̃его Семиѡна столпника** (стор. 93—99), звісне оповіданє із Четї Минеї.

10. **Казаніе на стого мчника Хва Никиты** (стор. 100 — 108). Се підкрашене троха народньою мовою апокріфічне „Никитино мѫченіе", надруковане з рукопису Румянцівського музея XVI в. Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы, т. II, стор. 112—120). Пор. дод. IV, ч. 4.

11. **Казаніа на стое Бгоявленіе єгда Бг̃ъ косиноклашеіса Іс̃а Хс̃** (стор. 109—115). Згадуєть ся тут про те, що Каін уродивши ся мав сім гадючих голов, а щоб позбути ся їх, Адам записав себе і свій рід дияволови, сей залляв той запис у олово і разом із гадючими головами сховав у Йорданї в глубокім вирі під каменем, а Ісус ідучи хрестити ся спалив той запис і ті голови. Докладнійше ті оповіданя див. Памятки II, 176—180 і 187—189.

12. **Казаніа к. на Богоявленіе Хво** (стор. 116 125). Те саме оповіданє, але докладнійше ніж у попереднім казаню, при кінцї знов симболічний виклад поодиноких деталїв.

13. **Казаніа на Стрктеніе Хво** (стор. 125—134). Майже дословно згідне з тим, що надруковане мною в другім томі Памяток, стор. 132—135.

14. **Казаніе на трехъ стителей: Василїа Великаго, Григорїа Бг̃ослова, Їѡана Златоустаго** (стор. 134 — 143). Коротко розповідано про житє сих трьох сьвятих і про встановленє їх празника. При кінцї під лїнїєю додано ось яке оповіданє: Покстуетъ сѧ ѡ древныхъ ѡ Иѡанк Златоустк, почомъ сѧ называетъ Злотоустом, а то такаа причина. Коли былъ заточенъ в арменски Кукси ѡстровъ, быв'ши там писавъ епистолію до Кириака заточен'наго, ѵткшаючи его в трафѵн'кѵ. И гди пышучи оустав и фишовъ ѡ того мксца, где сѧ взавъ ѡрелъ, налетк'ши схватил каламаръ его и пюр'-

ко й полетѣкъ пречъ. Їѡанъ сѣтый мислик собѣ, що бы то было такового й ѳкѵдѵ ми сѧ стала пакостъ ѵтрапленномѵ чѣккѵ? Ѳправивъши пиѳок йс тростины, не ймаше каламарѵ стал пиѳокъ мачати во ѵста свой. Й ґди писалъ, ано стали и[з] слини єго золотїи лѣтери на харѣтїи барѣзо краснїи, й написалъ листъ до Кириѳа, й ѳтолъ сѧ назѣвалъ Златоѵстомъ. Пор. дод. IV, ч.

15. Казанїє к недѣлю ѡ митари и фарисей (стор. 143—153). Підмальований народньою мовою переклад одного слова сьв. Івана Златоуста.

16. Казанꙗ к недѣлю ѡ блѵдномъ сн̃ѵ, (стор. 153—164), здаєть ся, тогож Ів. Златоуста.

17. Казанѧ к недѣлю мѧсопѵстнѵю (стор. 164—174), виклад євангельського оповіданя про страшний суд, без апокріфічних деталїв.

18. Казанѧ к недѣлю сиропѵстнѵю (стор. 174—183), про значінє посту.

19. К сѵкотѵ перъквѵю сѣ. поста памѧт творим сѣтаго Ѳеѡдора Тирона (стор, 183—191), звісне апокріфічне оповіданє про сьв. Теодора Тирона і змия, надруковане Тіхонравовим з рукопису Троіцько-Сергієвої Лаври XVI в. (Памятники II, 93—99), пор. дод. IV, ч. 27.

20. К недѣлю перѵвю сѣтаго поста повѣченїє иже во сѣтыхъ ѳц̃а нш̃его Їоана Златоѵстаго (стор. 191—199), про значінє посту.

21. К неделю к̃. поста повѣченїє ко христиѧном иже во сѣтыхъ ѳц̃а нш̃его Іѡ̂ана Златоѵстаго (стор. 200—205), про піст і стоянє в церкві, пор. дод. IV, ч. 29.

22. Повѣченїє к недѣлю крт̂опоклонѵю (стор. 205—216), про значінє і силу хреста, оповіданє про перехід Жидів через Червоне море і дальші пригоди в пустинї, подібне до того, яке надруковано з рукопису Ст. Теслевцьового в першім томі Памяток, стор. 251—254. Тут оповіданє повнїйше, нїж у дефектнім рукописї Теслевцьового, пор. дод. IV, ч. 30.

23. К недѣлю четверѣтѵю сѣтого поста (стор. 217—220) про значінє посту і покути. Між иньшим читаємо тут: Нинеѵїтꙗне сѧ постили сами й дѣти не сали г̃. дни перѣсїй матерїй своихъ, й скотомъ пасти не дакали. Коли сѧ мѣсто ихъ хотѣло запасти из ними за ихъ великїй грѣхъ, Їѡ̂на пророкъ пропокѣдалъ им погибелъ ихъ. Й почѵвѣши сам цр̃ъ Ныневиц̃кїй разореніе кѣчное, оу̃сталъ сам со престола своего цр̃ского, изверъ шати дорогїи ис тѣкла своего й взѧвъ веретѵ на себе и сѣвъ на

пѣ҃клъ и҃ сѣ҃дѣвъ молѧчи сѧ Бг҃ѹ нѣ҃сномѹ. Тамъ быкъ крикъ великій а плачъ рев'ній, и҃ ѡ҃пѹ҃стикъ им Бг҃ъ грѣхи их, видѧчи ихъ покорѹ добрѹю.

24. **В недѣлю є҃. сѵ҃того поста поученіе** (стор. 221 - 224), приготоване до страстей Христових.

25. **Слово в сѹботѹ Лазареѹ** (стор. 224—230), про воскресене Лазаря, без апокріфічних додатків.

26. **В неделю цвѣтнюю, є҃ѵ҃аг҃ліе ѡ҃ Матѳеи зачало пг҃.** (стор. 230—239), символїчний виклад Ісусового в'їзду до Єрусалима і проповідь против недовірства, пор. дод. IV, ч. 33.

27. **Во сѵ҃тій великій четвергъ. Слово сѵ҃того ѡ҃ц҃а нашего Є҃ѵ҃севіѧ ѡ сошествіи во адъ Їѡ҃ана Предитечи** (стор. 240—265), надруковане мною з копії майже дословно згідної, з рукопису Ст. Теслевцьового, в другім томі Памяток, стор. 317—327. Один уступ із отсеї копії, про покаране Жидів за Ісусову кров, передрукований мною тамже стор. 338—339.

28. **Казанїе на Воскресеніе Хр҃во** (стор. 265—263), із згідної копії Ст. Теслевцьового надруковано мною в другім томі Памяток, стор. 327—331.

29. **Казанїе на Вознесеніе Хр҃во** (стор 273—281), надруковано мною із отсего рукопису тамже стор. 331—334.

30. **Казанїе на сошествіе сѵ҃того Дх҃а.** Дуже близький до сего текст є також у Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 40. Характерне в обох сих казанях вставлене оповіданє про лицарів Григория Болшевича і Габріеля Волотовича і про душу одного з них, що підчас сну в видї миши вибігає у него з рота, бігає по лїсї і в дуплї одного дерева знаходить скарб. Се оповіданє взяте з якоїсь західно-европейської версиї і в середніх віках війшло в склад епоса про Карла Великого.

31. **Казанїе ѡ сѵ҃той Троицы, ако сѧ Бг҃ъ Авраамѹ показа ѹ дѹбѹ Мамврійского** (стор. 296—312), оповіданє про гостинність Авраамову, про трьох подорожніх, про зарізане теля, що ожило по обіді, про знївечене Содоми, про Лота, його гріх і покуту, в кінцї про Агару і Ізмаіла та їх потомків. Текст дуже близький до сего надрукований мною з рукопису Ст. Теслевцьового в першім томі Памяток, стор. 330—334, пор. дод. IV, 41.

32. **Казанїе на рождество сѵ҃того Їѡ҃ана Предотечи и҃ Крестителѧ Гд҃на** (стор. 312—323). Оповіданє згідне майже дословно з тим, що надруковане з рукопису Ст. Теслевцьового в другім томі Памяток, стор. 103—108, пор. дод. IV, 38.

33. **Казаніе на стыхъ верховныхъ апълъ Петра и Павла** (стор. 323—341). Основа взята майже виключно з апостольських Дїяний, з виємком оповіданя про боротьбу Петра з Симоном волхвом, основаного на апокріфічнім оповіданю про сю тему. Майже такий самий текст є і в рукописї Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 39.

34. **Казаніе на стого пророка Илїю** (стор. 341—358), основане в переважній части на сьвятім письмі, з деякими апокріфічними додатками (про ниву, що одного дня засїяна, тогож дня зійшла і дозріла, про смерть Єзабелї); текст майже дословно такий самий з рукопису Ст. Теслевцьового надруковано в першім томі Памяток, стор. 296—303, пор. дод. IV, 48.

35. **Казаніе на стого великомученика Пантелимона** (стор. 359—363), популярний переповід минейної статї, пор. дод. IV, ч. 49; долїшня часть картки 359—360, яких 7 рядків, видерта.

36. **Казаніе на Прѣображеніе Гне нашего Їс Христа** (стор. 363—373), паренетично-доґматичного змісту.

37. **Сказаніе ѡ Мойсеѣ, ка[ко] сѧ родилъ и к[ото]рое врема и яково са годовалъ и якъ викѣлъ Жиди из Єгипта** (стор. 373—391). Оповіданє в головному згідне з тим, яке з дефектного рукопису Ст. Теслевцьового надруковано мною в першім томі Памяток, стор. 245—251, пор. дод. IV, 51.

38. **Слово ѡ стомъ Якраамѣ, єгда яви са єму архистратигъ Михаилъ** (стор. 392—401). Се звісний апокріф про смерть Авраама, надрукований Тіхонравовим з рукопису Троіцько-Сергієвої Лаври, XVI в. (Памятники I, стор. 79—90), тілько в отсїй копії він значно вкорочений.

39. **Казаніе на Успеніе пречстыа Богородица** (стор. 402—410), популярно переповіджений апокріф про смерть Богородиці, приписаного сьвятому Іванови Богослову, надрукований із отсего рукопису в другім томі Памяток, стор. 390—394. Кінця бракує.

Що до мови сего рукопису, то вона, як показують подані проби, в головному народня, з невеликими примішками церковщини; примішки угро-руського диялєкту рідші, ніж у рукописї Ст. Теслевцьового, ще рідші мадярські слова; натомість є декуди польонїзми, знак, що автор тих писань черпав із польських жерел, котрих він зрештою нїде не цитує. Що до правопису, то він прінціпіяльно фонетичний. Хоча писець і вживає ы, ѣ, але звичайно неправильно, особливо ы; ріжниця між ы, и, і у него зовсїм не істнує, хиба тілько, що ы нїде не кладеть ся на початку слова. Інтересна предилекция нашого писця вживати ы після н, чи треба, чи не треба,— анальоґічна до предилекциї писця рукопису Ст. Теслевцьового, вжи-

вати ы після ж і р. З ъ і ь бачимо в отсьому рукописї дивні переверти. Один писець (пригадую, що рукопис писаний кількома руками) уживає тілько одного, а другий тілько другого знака; коли в одних статях ми читаємо звичайно єстъ, милостъ, пишетъ і т. и., то в иньших знаходимо не тілько єсть, тылько, але також далъ, просилъ, просатъ, вечерь, ѡнъ і т. и. Як бачимо, і тут живе почутє вартости тих знаків затратило ся і писарі вживали їх по якому власному правилу.

VI. Рукопис із с. Літманової А.

Рукопис писаний на сірім, гладкім папері в початку XVIII в. в 4-ку, одною рукою, без киноварі, з захованою старою паґінацією, що числить картки і йде з деякими прогалинами від 1—218. Деякі картки, повиривані з середини, з пообриваними рогами заховали ся і по троха заповнюють прогалини. Рукопис належав у 1847 р., як видно з приписів на марґінесї оловцем, до селянина Глиньского в селї Літмановій на Спішу, в західнїй части північної Угорщини і заховав ся в його сім'ї до тепер. Де які статї в тім рукописї писані церковною мовою, переважна часть народньою з невеличкими слїдами діялекту. Ось його зміст:

1. Житїє й мч҃енїє ст҃ыхъ безсребникъ и чⷭдотворецъ Хв҃ыхъ Козмы й Дамїана (стор. 1—7).

2. На дн҃ь соборⷭ сто҃го архаггла Михаила казанꙗ (стор. 7—17), пор. дод. IV, ч. 10.

3. На дн҃ь воведенїꙗ въ цр҃ковь прєсв. Бц҃ы҃ци нашєѧ Бц҃и (стор. 17—20).

4. Житїє сто҃го а҃пла Андрєа первозваннаго (стор, 21—30). Тут у рукописї прогалина. По картї 15 іде 25 з закінченєм якоїсь статї.

5. Житїє сто҃го Алеѯєа чл҃ка Бж҃їа (стор. 31—48), пор дод. IV, ч. 44.

6. Слово въ дн҃ь сты҃хъ мц҃днецъ ѯдⷣ. ѡ҃Їродацр҃ꙗ въ Кидлєшмѣ избїенныхъ (стор. 48—55), пор. дод. IV, ч. 17.

7. Житїє йже въ сты҃хъ ѡц҃а нш҃его Василїа Великаго (стор. 55—62), без кінця. Далї прогалина, по к. 40 старої нум. наступає правдоподібно 44.

8. [Сты҃хъ м҃. мч҃никъ], без початку і кінця (стор. 63—70), пор. дод. IV, ч. 43.

9. Житїє и мѵченїє сѷ̃тои великомѵченицы Варвары (стор. 70—73), пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12.

10. Житїє преподо̑бнаго о҃ц҃а нш̃его Саввы ѿ̃вщемѵ житїю наставника (стор. 73—79).

11. Приповѣсти розмаитыи ѡ̑ сѷ̃тыхъ (стор. 80), без кінця. Між стор. 80 і 81 нової пагінації бракує картки рукопису.

12. На спасеннѵю страстъ Г҃да Б҃га Сп̃са нш̃его (стор. 81—97), пор. дод. IV, ч. 65.

13. На праздник самого Сп̃сителѧ Х҃а̃ йли пр̃той Бц̃и то в такїй сенсъ можешъ предмовѵ оучинити (стор. 98).

14. На праздникъ въскр̃нїѧ Їс̃ Хв̃а (стор. 99—105).

15. Приповѣсть албо й пооученїє ѡ̑ зрадѣй ѡ̑ насилїю а̑ко панове дѣють й оукрикджаютъ подданыхъ своихъ и людей оубогихъ (стор. 105—111), оповіданє про старосту Мисимаха і підданого Гвідона, що терпів від старости ріжні кривди, доки в кінцї цар не довідав ся про все і не покарав старосту; оповіданє досить безбарвне, виглядає як поспішно зроблений витяг із якоїсь більшої цїлости. Стор. 112 порожня.

16. Извѣстїє ѡ̑ чтнѣмъ древѣ кр̃таст̃го, нанем' же Хс̃ распѧт бысть (стор 113—121), звісна леґенда про хрестове дерево (пор. Памятки II, 242—246), церковною мовою.

17. ѠМойсеи пр̃роцѣ (стор. 122—186), коротко переповіджена біблїйна історія від уродженя Мойсея до кінця книги Судиїв, головно на основі біблїйних книг, але і з деякими апокріфічними додатками. Особливої уваги заслугує остатнїй уступ, де говорить ся про вигубленє племени Веніяминового із за знасилуваної жінки (Суд. XIX—XXI) і кінчить ся ось як: „тыхъ всѣхъ до наименшого выбили, толко дѣвокъ ихъ зоставили, абы сѣмѧ Венїяминово, єсли би где зостал якый потомокъ єго, потом воскресили. которыхъ знайшло сѧ по немалом часѣ х̃. тым' иж недоставало на с̃. дѣвокъ, позволили имъ в свата на танцѣх' дѣвки хапати й за жены мѣти. того звычаю й горнаци наоу̑чили сѧ; треба ихъ а̑ко Венїяминовыхъ потомковъ карати“.

18. Ѡ премѵдром' Соломонѣ (стор. 186 — 196), на основі Біблії.

19. Приклад ѡ̑ пожит'кахъ й ѡ̑патрности вшит'кихъ рѣчахъ (стор. 197—200). Варлаамова притча про однорічного царя в досить цїкавій редакції, з викладом.

20. **Притчи розличныхъ бытїй: притча ѡ неситыхъ житопродавцахъ** (стор. 201 - 203), із жития сьв. Спірідона, по церковному.

21. **Притча ѡ мѣтыни цр҃ѧ Їраклїѧ** (стор. 203—204), по церковному.

22. **Притча ѡ трехъ дрꙋгахъ** (стор. 204—207), із Варлаама і Йоасафа, по церковному.

23. **Притча ѡ двохъ рабѣхъ** (стор. 207 – 212). Зміст притчі такий: два раби розгнївали пана і він вислав їх геть від себе на кілька літ. Один відійшовши на чужину збудував дім, заложив хозяйство і розбогатів, другий, наняв ся у золотаря з тим, що коли пан пришле по него, аби за його роботу дав йому золотий вінець. По кількох роках пан посилає по своїх рабів: той, що був богачем, покидає все і йде голїруч, другий несе на голові золотий вінець і знаходить ласку у пана. Далї йде проповідницький виклад притчі.

24. **Притча ѡ кꙋпцѣ съ Бг҃омъ** (стор. 212—214). Муж „єлинъ“ за намовою жінки християнки давав милостиню вбогим з тим, що дає се християнському Богу. Колиж їм не стало що їсти, іде до церкви, щоб Бог їм віддав, знаходить срібну монету, за неї купує рибу, а в нїй знаходить дорогий камінь. Се очевидно та сама притча, якої закінчене заховало ся в рукописї Ст. Теслевцьового, пор. дод. IV, ч. 67.

25. **Притча ѿ Патерика ѡ пѣкнїи цр҃кокномъ** (стор. 214—217), звісна тема Шіллерової баляди „der Gang in den Eisenhammer“, паралєлї див. Oesterley, Gesta Roman. ч. 283 і стор. 749.

26. **Притча с҃. Єѵсевїѧ ѡ кꙋпцѣ бг҃окомзливомъ** (стор. 218—220). Купець сидить у тюрмі за довги; якийсь богач хоче взяти його жінку на блуд і обіцює ся за се викупити його, але купець не пристає. Се бачучи розбійник, що сидїв у тюрмі разом з купцем, відкриває йому, де має закопане золото і купець сплачує свій довг.

27. **Притча ѡ правдѣ и ѡ кривдѣ** (стор. 221—225), в формі притчі оповідана казка про те, як товариш товаришеви в дорозї за шматок хлїба вибрав очи, як слїпий підслухав розмову чортів і прийшов до здоровля і великого маєтку, а другий через свою захланність пропав, (пор. Етноґрафічний збірник I, 69—76.

28. **Їсторїѧ ѡ Мелхиседецѣ иже є҃ неродословенъ** (стор. 228—229), між стор. 228 і 229 брак картки.

29. **Приповѣсть ѡ сваволыхъ людехъ** (стор. 229 — 231), на марґ. приписано: „Алеѯандеръ є҃пъ въ традицїахъ своихъ“.

30. Притча ѡ невинѣмъ на смрть ѡсѫжденномъ (стор. 231—233), на марґ. дописано: „Люцій Маринєс Пин[єро] ѡ рєчахъ гиспанскихъ глава остатна".

31. Ѡ невинности стго Їѡанна Дамаскина (стор. 233), на марґ. приписано: „Їѡаннъ патрїархъ Їєрѳсал. к житїи єго". Пор. дод. IV, ч. 13.

32. Ѡ созданїи мирстѣмъ, ѡ Бытїи главы а-выѧ (стор. 233—250), без кінця, церковною мовою.

33. Кроники розличныхъ бытїй, иж[є] бысть и єсть Бгомъ созданна на всем' свѣтѣ. Ѡ раю земномъ (стор. 241—253), — переповіджена уся перша частина кн. Битія аж до збудованя вавилонської вежі, з апокріфічними додатками, народньою мовою.

34. Ѡ дивныхъ народѣхъ людїй (стор. 254—257), із якоїсь середньовікової космоґрафії.

35. Ѡ Авраамѣ (стор. 257—278), оповіданє про Авраама і Ісаака на основі Біблії, нар. мовою.

36. Ѡ Їѡсифѣ сн8 Їакововымъ (стор. 278—294).

37. Поученїє стого Їѡанна Златоустаго къ вѣрнымъ (стор. 295—299), нар. мовою.

38. Слово стго Василїа ѡ дѣлателєхъ добрыхъ и ѡ лѣнивыхъ (стор. 299—303), по церковному.

39. Слово стыхъ ѻцъ ѡ пїаницахъ (стор. 303—306), по церковному.

40. Слово стыхъ апълъ ѡ стом' постѣ (стор. 306—311), нар. мовою, зміст не має нїчого спільного зо сьв. апостолами. Між стор. 310 і 311 брак двох карток.

41. Слово стго Їѡана Златоустаго ѡ глющихъ яко нѣсть грѣшным' мѫки (стор. 311—316), нар. мовою.

42. Слово стго Їѡанна Златоустаго ѡ собирающихъ многа богатства (стор. 317—325), нар. мовою.

43. Слово стго Генадїа патрїархи вселенского дшєполезноє (стор. 325—330), церковною мовою.

44. Слово стго Їѡанна Златоустаго ѡ мѫтыни дшєполезноє (стор. 331—332), без кінця, церковною мовою.

VII. Рукопис із с. Лїтманової Б.

Притулений до попереднього і разом з ним дістав ся до нас другий рукопис, а властиво шматок рукопису, писаний у XVIII в. в 4-ку, на відміннім від попереднього, сїрім бібулястім папері, від-

мінним, також одним почерком, заокругленим полууставом троха зближеним до скоропису. Рукопис заховав ся дуже лихо, роги карток зотлїли, пообдирані, в середині прогалини, декуди вирізано части карток. Рукопис мав також стару (арабську) паґінацию, що числила картки, але з неї лиш де-де лишили ся слїди; остатня з захованих тепер карток має ч. 83, але всїх захованих карток маємо тепер лише 36. Рукопис зложений увесь народньою мовою. Ось його зміст:

1. [Слово на Стрѣтенїє Хв̃о], стор. 1—4, без початку.

2. Мц̃а мар'та дни кѣ. на Бл̃говѣщ̃е Прѣ Влдчца нш̃ея Бц̃ы и пр̃но дв̃ы Мр̃їи. Єв̃. Лк. зач. ѓ. (стор. 4—10); по сторонї 4 і по стор. 8 бракує мб. по одній картцї.

3. Житїє и мчнїє стгw великомчника и покѣдоносца Хва Гєwргїа, иже пострада къ цр̃тво Дєwклитїана къ лѣтw сп̃. мц̃а апрїлa кѓ. дни (стор. 10—17), пор. IV, 45.

4. Чс до быв'шеѣ стго мч̃ника Хва Гєwргїа w дв̃ци ю̃же изкави w смїа къ жытїи своѣмъ (стор. 17—19), в середині брак картки. Пор. IV, 46.

5. Мц̃ы анcарїа кд̃. дн̃а. Казанїе w жытїи чтнаго прр̃ка и прдтчи и кр̃тла Гн̃а Іw̃анна (ст. 19—25).

6. Мц̃ы їюнїа кѕ̃. дна. Жытїе стыхъ верхок'ныхъ' ап̃тлъ Петра и Павла, пострадавшихъ к Рм̃ѣ к' врема Нерона цр̃а къ лѣто ѕ̃д̃. (ст. 25—42).

7. W Тиветѣ или w нокознайденом сѣтѣ къ Язїи, западней части сѣта (стор. 42 — 50). Се не реляция про дійсне ґеоґрафічне відкритє, а тілько перерібка дуже популярної в західній Европі від XIII в. леґенди про Попа Івана і його ідеальну державу.

8. В нд̃лю пѧтc стго велик. поста, єв̃ Мар. стго зач. мз̃. (стор. 51—57), проповідь, без кінця.

9. Слово w Рождествѣ Іс̃ Хв̃ѣ (стор. 57—62), надруковано Памятки II, 415—417.

10. Слово стѣйшагw патрїар'хи Терентїа к Цариградѣ (стор. 62—68), оповіданє про Жида, що хотїв отруїти патриарха Терентия і про чудо, яке стало ся при тім.

11. Словw патрїа̃рхиw покcтѣ, ѩкъ ѣстъ чл̃ккы грѣшномc покcта пожыточ'нaм (ст. 68—72), оповіданє про сьв. Антонїя пустинника, без кінця.

Найважнїйше в тім рукописї, те, що вже піднесено в увазї до передрукованого відси тексту (Памятки II, 417—418) і що видно

особливо зо статї під ч. 7, се його перехідне становище між східними й західними, польськими а може й словацькими жерелами. Із сього погляду сей рукопис варт пильної уваги.

VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського.

Так називаю сей рукопис на основі підпису його властителя а може й автора, що знаходить ся на марґінесї. Рукопис, що знаходить ся в бібліотецї Оссолїнських у Львові під ч. 2189, написаний коло 1750 р. Се книжечка в новійшій оправі, малої 8-ки, добре захована, писана в головній части одною рукою; кілька лиш карток писано двома иньшими руками. Письмо дрібне, полууставне, але заокруглене і дуже близьке до скоропису; киновари не вживано нїде, так само нема нїяких оздоб анї рисунків. На сей рукопис звернув увагу у-перве проф Макушев, що 1881 р. описав його і передрукував більшу часть його змісту в „Журналѣ Министерства нар. просвѣщенія". В 1884 р. др. Ом. Калитовський подав його опис, хоч і недокладний, у „Зорі" (ст. 65), де й передрукував одну статю з него тзв. „Книгу звѣздочетства", а деякі иньші части в „Бібліотецї Зорі" пз. „Матеріалы до рускои літературы апокрифичнои". Частину того материялу передрукував потім я в обох томах Памяток, а віршу пз. „Пѣснь о свѣтѣ" видав я з невеличким поясненем 1889 р. в „Кіевскій Старинї" (за март, стор. 741 — 744). Подаю тут докладний опис змісту сего рукопису:

1. Книга скѣздочетства (ст. 1—11), надрукована д-ром Калитовским з невеличкою студиєю у „Зорѣ" 1884, ст. 66, 73—75.

2. Прорази́мѣнїе ѡ колезний (стор. 11 — 14), статя окрема від попередньої, не надрукована д-ром Калитовским і навіть якось не завважена ним.

3. Пѣснь о скѣтѣ (стор. 15—18). О. Петрушевич (Сводная лѣтопись съ 1772 до 1800 года, Львов 1889, ст. 103) звернув увагу на те, що початкові букви кождої строфи сеї вірші творять акростих, що дає назву її автора — Александер Падалскій. О. Петрушевич бачив сю віршу в збірцї пісень і віршів, списаній у Львові 1777—78 Дмитром Левковським, автором кількох церковних пісень поміщених у почаївськім Богогласнику. Рукопис Левковського має бути в капітульній бібліотецї в Перемишлї, а вірша Падалського має там титул „Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента". Уважаючи сю віршу одною з кращих памяток нашого віршованя

в XVIII в., особливо на нашій території, а надто з огляду на її популярність у наших горах, я друкую її тут у цілости. Про її популярність свідчить факт, що до нас дійшло кілька її копій. Крім згаданої копії Левковського з р. 1778 і копії Т. Поповича з 1751 р. я одержав від о. М. Зубрицького ще одну її копію, зроблену, судячи по папері і письмі, також іще в XVIII в. десь у горах коло Турки і знайдену у одного селянина в Мшанци староміського пов. (близше до Турки, ніж до Старого міста). Ся копія передає не всю віршу, але вона цікава тим, що надала їй більше закраски місцевого гірського діялєкту, ніж копія Поповича. Друкую тут віршу на основі Тухольської копії, поправляючи в тексті ті початкові слова строф, де з вини копістів попсовано акростих і подаючи в нотах відміни з мшанецької копії. Титул даю з копії Левковського.

Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента [1]).

1. А хтож на сем свѣтѣ без долѣ вродил ся [2]),
тому свѣтъ марне [3]) як колом [4]) точил ся;
лѣта плинут марне [5]), як бистрие рѣки,
часи молодие як з дожджу потоки,
все то [6]) марне минаетъ.

2. Луче [6]) би ся било в свѣтѣ [8]) не родити,
нѣжели на свѣтѣ бездолному жити;
албо вродивши ся скоро в землю гнити, [9])
жеби [10]) недолго в свѣтѣ бездолному жити,
нехай жалю не буде.

3. Ой доле [11]) моя, где ти в той часъ била,
коли моя мати мене породила,
же мя тепер в свѣтѣ [12]) нѣ в чѣм не ратуеш,
а ти гуляєш, кому но ти служиш, [13])
а я бѣдный на свѣтѣ.

4. Куди оберну ся, не маю радости,
тилко в очах слези, а в серцу жалости;
вийду межи люди [14]), стану та думаю,
що люде гуляют, як риби в Дунаю, —
ой [15]) тяжкий мой жалю!

5. Сам же я не знаю, що маю чинити,
як мѣнѣ на свѣтѣ бездолному [16]) жити.

---

[1]) Мшан. титул: Пѣснь о марности свѣта. [2]) родив ся [3]) марнѣ [4]) коло [5]) плинутъ [6]) ся [7]) лѣпше [8]) нигде [9]) пѣти [10]) аби [11]) Ахъ доложъ [12]) нигде [13]) тилко той гуляетъ, кому ти голдуешъ [14]) медже людій [15]) ахъ [16]) мѣзерному

Коли би мнѣ крила орловие[1]) мати,
полетѣл би я где своей долѣ шукати[2])
а в чужие сторони[3]).

6. А[4]) свѣтеж мой красний, ти щастом [sic!] голдуеш,
однаго минаеш[5]), другому даруеш;
иніхъ людей садиш в дорогие шати[6]),
а иніхъ садиш в пошерпанѣ лати,[7])
рани сердцу завдаешъ.

7. Нѣхто чоловѣка в нещастю не знае,
як на собѣ сукней богатих[8]) не мае;
хотяй би йонъ бил[9]) и чесного рода,
як не маш в кишени, то певна незгода,
хоч би бил намудрѣшший.

8. Де[10]) ся чоловѣку в нещастю подѣти,
до кого он мает главу приклоніти?[11])
хто собѣ[12]) панует, а не поратует,
не тилко чужина, але и родина
в нещасной годинѣ.

9. Ест[13]) такии люде, що нендзи не знают,
вродивши ся в щастю, в щасцю[14]) умирают,
а иншиі й з роду фортуни не маютъ,
хоч найболше жиют, роскошей не знают
ажъ до смерти своеи.

10. Рожние люди мови о мѣзернѣмъ мают,
которие нендзи на свѣтѣ не знают:[15])
коли прийде убогий где меже богатѣ,[16])
зараз єден з другим почнут ся зглядати,
в кождом словѣ осуждати.

11. Пишов бим мѣзернии[17]) фортуни шукати,
а в якой она сторонѣ, коли би єй[18]) знати!
Ачейже коли у мене фортуна буде,[19])
в той час мене знати всюгда будут люде,
где тилко ся поверну.

12. Ах долеж моя, доле, чем мя ти минаеш,
а иніхъ людей в свѣтѣ спомагаеш?
Тилко мене мѣзерного в свѣтѣ не ратуеш,
мѣсяца едного [мѣнѣ] не послужиш?
За вѣк би мѣнѣ стало.[20])

---

[1]) орловыѣ [2]) полетѣлъ бымъ долѣ где своей шукати [3]) а въ чуджинѣ сторонѣ [4]) Ахъ [5]) минашъ [6]) въ дорогихъ палацахъ [7]) въ старейки лѣта [8]) мѣзернихъ [9]) а хоцяй же бы былъ [10]) Поп. і Мшан. Где, але акростих вимагає: де [11]) свой жалъ уносити [12]) Хоць инный [13]) Поп. і Мшан. сутъ [14]) въ томже [15]) которыи въ свѣтѣ въ щасцю оплываютъ [16]) медже богатихъ, [17]) Пѣду я бѣдный [18]) мнѣ [19]) Якъ въ мене фортуна мѣзерного буде [20]) Сеї строфи в Мшан. нема.

13. Да вшиткож тое[1]) фортуна справует:
кому она служит, той завше панует;
кто фортуну мает, в каждого бивает,[2])
а на мѣзерного як звѣр поглядает,
в каждом словѣ осуждает.[3])

14. А[4]) szczoż za uticha w switi czełowiku,
Коли марне тратит лѣта сего свѣта?[5])
Ачей же коли сам Бог що ударует,[6])
же ся надомною коли измилует[7])
в нещасной годинѣ.[8])

15. Ласка то все Бога[9]) усѣм тим керуе,
же[10]) ся надомною коли так[11]) змилуе;
коли мѣнѣ схоче и сам Бог що дати,[12])
не даст надомною такъ барзо згаржати[13])
в нещастливой годинѣ.

16. Смутне мое сердце нѣгди ся не втѣшит,
тилко нѣби все жал тяжкий барзо зносит;[14])
немаш жадной хвилѣ, жеб мнѣ послужило,
жеб ся мое сердце хоч на час втѣшило, —
за[15]) вѣк би мѣнѣ стало.

17. Кирвавие слези з очей моих текут,
хоч би на еденъ часъ, [и] то не престанут;
плачутъ мои очи, сердцем моимъ тужу,
же я нѣ вѣд кого щирости не вижу...
Як мѣнѣ не тужити?[16])

18. И едного немаш, жеби бил мнѣ щирий,[17])
жеби мя потѣшил[18]) в нещасной годинѣ;
сам же я не знаю, що чинити[19]) маю?
Жаль свой износити,[20]) би мя мог втѣшити
в нещасливой годинѣ.

19. Измилуй ся Боже, до тебе волаю,
тилко в тобѣ едном всю надѣю маю.
Божє з високости. не дай . . . . жалости
мѣнѣ мѣзерному, в свѣтѣ нещасному,
на вѣкъ тя будем хвалити. Амен.

Мшанецька копія, з якої виписано варіянти, се великий піваркуш сірого, грубого паперу, записаний з одного боку зовсім по-

[1]) А! всеж бо тое [2]) кажди го витае [3]) еще наругает ся [4]) Да [5]) вѣку [6]) Чи то минѣ то самъ Богъ взичае [7]) такъ велмѣ здѣваетъ [8]) нещаслива година. Далї в Мш. іде стр. 18 [9]) Ласкавый естъ Богъ въ небѣ [10]) Чей [11]) Богъ [12]) Ах! минѣ Господь и хощетъ что дати [13]) велмѣ здивати [14]) тилко на собѣ все жаль тяжкый носитъ, [15]) за весь [16]) Ся строфа у Мшан. vac. [17]) що бы мнѣ зичливый [18]) порадивъ [19]) до кого я [20]) вѣносити.

луставним виразним письмом; вірші йдуть per extensum, тілько кожда строфа починає ся a capite і має порядкове число (кирильське). Всїх строф 16. В низу на оборотній сторонї підпис: Coram me Eliasz Demianoski mp. Administrator woytostwa Groziowskiego, candydat Groziowski. Ґрозьова, село сусїднє з Мшанцем, але що значить отся урядова корамізация на вірші — не розумію. Зрештою Мшанецька копія, як бачимо, в многих місцях краще заховала первісний текст, ніж Тухлянська.

4. **Казаніе на Рождество Хво** (стор. 19 — 51). Казанє зложене з трьох частей, а поодинокі части мають ще менші віддїли під окремими титулами. І так на стор. 26 маємо: **Часть вторая тогожъ казанїа ѡ шкшей сѣ звѣздѣ і ѡ чюдѣ бившем в Персидѣ**; стор. 27: **Зде позоставївши повѣсть персидскоую і тїхъ трех кролей начнем' казанїа ѡ предївном' і невїмовном рождествѣ Хвом**; стор. 40: **Ѳ звѣздѣ, которюю мает прекрасная Бца на сокѣ й что сѧ на ней значат три звѣзды**; стор. 44: **част' третая тогож казанїа ѡ тои звѣздѣ, которая привела трех кролей из перскои далекои крайнї на поклоненїе Хрту новорожденномѹ црю и ѡ богинѣ перскои Оуриї**; стор. 47: **Ѳходъ ѡних трехъ кроулеи ѡ Персиды до Іероусалимоу**. Див. Калитовскій стор. 9 — 21; Памятки I, 260 — 263; Памятки II, 13 — 18, 117 — 123, 337 — 338.

5. **Казанє на соборъ прѣстой Бцї йли по рождествѣ Хвѣ в неделю й на стыхъ младенец йзбїєнних ѡ Ірода цра** (стор. 51 — 57), друковано Калитовскій, Матеріалы 22 — 25; Памятки II, 143 — 146.

6. **Казанїа на Богоявленїе Господне** (стор. 57 - 72), друковано Калитовскій 25—32; Памятки II, 184 — 191.

7. **История ѡ женѣ Мандонѣ црци безбожной й кестимлной** (стор. 72 — 79), друковано Калитовскій, 35—38.

8. **Повѣсть ѡ трехъ юношах црех, братиихъ родних** (стор. 80—84), друковано Калитовскій, 39—41.

9. **Рацив ѡ цари Михайлѣ, како боудетъ царем тритцат лѣтъ** (стор. 84 — 90), друковано Калитовскій, 41—44.

10. **Ѳ црствѣ Антихристовѣ и днех послѣдних** (стор. 90—94), друковано Калитовскій, 44—46.

11. **Слово ѡ єдиной девїци поустиножителнїци, которая била оу пѹстины чотиридесат лѣт', родом била ѡ келеатинской землѣ из села Єнома, дочка Ѿца Ѳєѡдора селянина**

(стор. 94—102), без кінця, перерібка оповідання про Марію Єгипетську.

12. Modlitwy nabożne z roznych mieysc y Książek dla pożytku zbawiennego skompendiowane (стор. 103—148).

13. **Повѣсть ѡ человеци йѣ смерти** (стор. 149—161).

14 Piesń nabożna polska (стор. 162), inc. Zniewalasz moy Jezu do żalu.

15. Oratia nativitatis Christi (стор. 163—164), inc. Wesoły to dzień, wesoła to nowina.

16. Pieśń wielkopostna (стор. 164), inc. Stała matka boleściwa, без кінця.

17. **Наоука ѡ пчелах сто̃го Зосима, кто ихъ хощет плодити, такъ чинити потреба** (стор. 165—167), надруковано Калитовскій, 49—50.

18. Nauka o szczupaci (стор. 167—170), надруковано Калитовскій, 50—53.

19. Modlitwa iehda roiewe vtikaiut (стор. 171—172), надруковано Калитовскій, 53—54.

20. **Молитва ѡ оу҃рокох над пчелами** (стор. 172), надруковано Калитовскій, 54.

21. Без окремого титулу ще одна статейка про пчоли (стор. 173), надруковано Калитовскій, 54.

22. Nayszliachetnieysza, Nayprzenaydostoynieysza (стор. 174), під сим польським титулом подана руська вірша, (з акростихом Яков Я); передруковую її в цілости:

Ꙗко Богом' предизбранноу҃ю
матер дв҃ѣ прекраснѹю,
Херѹвим' славнѣишѹю,
Серафим честнѣишѹю,
превишшѹю а҃ггл҃ъ
и всѣхъ и архаггл҃ъ
достоино є҃с҃ всегда славити,
бы нас могла избавити
ѡ наглои смерти.

Ко ней бо кто прибѣгает,
а на помощ҃ ѥи призивает',
той бѹдет' збавленний
ѡ вѣчной геенни,
ѡ всѧкаго стѹда
в денъ божого сѹда;
не взискаешъ,
не взалкаеш', —

нескончона
в небѣ корона
во горнем' Сиѡнѣ.

Она бо є̃ воєвода
христианскаго народа,
красная цр̃ца,
мати владичица;
оусим' даетъ пр̃но
дари независно,
исцѣлает,
просвѣщаетъ
неомилно,
леч изобилно
всѣм благодарствѣетъ.

В ден' пришествиа Хр̃а
предстати тогда готова,
чесним' си покровом',
своим омофором'
люди покривати,
ѡ божиа мати!
Бо с' вибранна
чистаа пан'на,
дв̃о, мати
бл̃годати,
даждъ нам' взирати

Ѥкственна Сн̃а твоего,
пана и Бг̃а нашего,
во троици славима,
всѣм непостижима,
и ѿ арх҃ангѣлъ всегда славима.
Где сѣт ст̃их҃ ликъ собори
и архангелские хори,
намь возиграйте!

На стор. 19 під титулом підписано: W roku 1756 miesionca marca d. 18. На стор. 50 на бічнім марґ. підпис здовж сторінки: Syia xionżeczka Teodora Popowicza Tuchliąskiego, d. 20 augustis 1751; такий же підпис, тілько без дати, є й на стор. 66.

IX. Рукопис Павла Кузикевича.

Сей рукопис, зладжений коло половини XVIII в., називаю так по його властителю, що підписав ся на марґінесї. Се книжечка малої 8-ки сїрого паперу, значно зачитана і декуди пошарпана, без

початку і кінця тай з прогалинами в середині. Заховало ся доси 180 карток у старій, трухлявій, шкуряній оправі, яку тепер заступлено новою, тривкійшою. До недавна рукопис зберігав ся в селянській хаті в с. Грушові самбірського пов., відки учитель Горуцький прислав його в дарі до бібліотеки „Просьвіти“ у Львові. Текст писаний одною рукою, досить старанно, полууставом, без киноварі. Рукопис містить:

1. Конець оповіданя про Антихриста і конець сьвіта (стор. 1—16).

2. Глава ѧ. ѿ ѻтверженїи себе (стор. 16 — 32). Між стор. 20 і 21 брак двох карток, так само між 24 і 25 і брак кінця статї, що дає виклад на євангельські слова: Ящє кто хощетъ по мнѣ йти, да ѿвержет сѧ себе, писаний церковною мовою.

3. Часть а. ѿ крт҃к Гн҃имь, — казане, де з разу згадано про смерть Ісуса, потім подано виклад символїки хреста.

Часть в. ꙗко крт҃ъ є҃ глⷭпство [и демо]ном погибелный (стор. 42—54), полеміка з тими, що вважають хрест знаком ганьби, і оповіданє про війну Константина з Максентием.

Часть г. ѿ крє҃тѣ гн҃и ꙗко ѿ Персиды принесе сѧ (стор. 53—70), про війну Гераклїя з Персами. На стор. 53 на марґ. в низу підпис: Jan Bielecki, на стор. 63: Paweł Kuzikiewicz, на стор. 64: ta xiąszka Pawła Kuzikiewicza, на стор. 65: Kto tę xiąszkę ukradnie, temu ręka odpadnie.

4. Поⷭчєнїе на преставленїе ст҃го євангелиста Їѡанна Богослова йзбранно ѿ житїѧ є҃го (стор. 71—102), оповіданє в початку основане на євангелию, а далї на псевдо-Прохорі. На стор. 97—102 на марґ. в низу йде ось який запис: Ja jestem dobrze uczony człowiek y mnię wszyscy xięża kochaią, ciebie Jendrzeiu Łysyku nicht nie kocha, ponieważ ty iesteś głupy bardzo y nie chcesz się uczyć y iesteś bardzo chytry iak lis. Chodz ze mną do szkoły zawsze, to nie będziesz takim. Skonczyło się.

4. Поⷭчєнїе на рождество прє҃стои Бц҃и (стор. 103—122), друковано Памятки II, 53—57. На стор. 103—104 в низу на марґ. підпис: Jan Bielecki tę xiąszkę pisał roku 1821; на стор. 107—110: I tak to powiadam: kto tę xiąszkę wkradnie, temu ręka odpadnie; y ieszcze to mało ręka, ale także y noga, to surowo nakazuię, bo nareszcie y głowa odpadnie.

6 Часть а. ѿ смр҃ти Їѡанновѣ, ꙗко велики грѣхъ ⷰⷭзолоство їѿ злости женьской (стор. 123—133), оповідано на основі євангелия про смерть Івана Хрестителя.

7. **Ѡ женахъ злыхъ** (стор. 133 — 142), здаєть ся, часть друга попереднього казаня, але подана під окремим титулом як окрема ціліть. На стор. 142 під текстом ось який запис: Roku 1809 w iesieni pszenica była po zł. pol. 72, żyto po złt. 56, jęczmień po złt. 40, owies po złt. 28.

8. **Повѣнїе к нед. л. є҃ллїе Лѕк. зач. ч҃л.** (стор. 143—151), проповідь без оповіданя.

9. **Повѣнїе к нед. сыропѕснѹю, є҃ллїе Мт҃. зач. зї҃. наѕка** (стор. 152-- 160). На стор. 160 в низу знов підпис пізнїйшого властителя: Jan Bielecki iego ta xiążka.

10. **Слово ѡ ѿкровении мѕкъ, єгда ходила прест҃аѧ Бц҃а з' Михаилом, где мѕчит сѧ родъ хр҃тїанскїй** (стор. 161—179). На стор. 179 під текстом дописано: к' рокѕ дни т҃ѧ҃ѕ. а часокъ ѧ҃и҃ѱ҃. 1790 godzin w roku. На стор. 180 написано иньшою рукою зазначеня погоди в падолистї і груднї, але не звісно якого року, по руськи латинськими буквами: Misiaca noemwria dnia в҃ї҃. snih perszyy raz napadaw y w horach snih upaw tohdy; г҃ї҃. pohoda y moroz wełykyy wes den і т. д.

11. **Чѕдо великомч҃. Гєѡргїѧ. Слышите кратїе й дрѕги, повѣмъ вамъ чѕдо ст҃го Гєѡргїѧ что сотвори во житїи своемъ** (стор. 181 — 188). Пор. дод. IV, 46 і VII, 4. На стор. 183 в низу підписано: Та хіążka Pawła Kuzykiewicza.

12. **Исповѣдь правовѣрномъ хр҃тианом** (стор. 189—192), формула сповіди, по церковному.

13. **Стра[а]нїе ст҃аго великомѕченика Їѡана новаго въ Бѣлградѣ мѕчившаго сѧ ѿ старости Перъса** (стор. 193—219). На стор. 219 в низу підпис: Spisali sia siia muczeniia swiątego Jana soczawskiego R. P. 17҃ѯ҃а (1761) miesiąca novembris die 28. Оповіданє списано церковною мовою. На стор. 220 написано уривок якоїсь молитви, пару проб пера, а потім ось яку лїтописну записку:

(1697) 113 Tatarę byly.

(1748) 62 Sarancza była.

(1776) 34 Hrom seło spaływ Medynyczi.

1848 Руского 3 а латинского 15 мая. Панщина и всѣ здирства даровано. Ся остатня записка додана пізнїйшою рукою, але та сама рука при повисших трьох записках зроблених старим польським курсивом подописувала, може на основі анальоґічних записок знайдених у якій иньшій книжцї, роки взяті нами в скобки. Що значать цифри 113, 62 і 34 покладені перед тими записками — не знаю. Записка

з 1776 р. важна тим, що стверджує місцевість, де був написаний рукопис: Мединичі або якесь поблизьке село, може той сам Грушів, де заховав ся рукопис до наших часів.

14. Слово ѡ єдной дв҃ци, житїе, како жила в' пⷭстини л҃ктъ м҃. и тамо скончила животъ свой (стор. 221—232), популярна переповідка жития Марії Єгипетської, пор. дод. VIII, 11. На стор. 221 під текстом у низу записано: Памⷯтка данои свободи дня 3-го мая рокⷭ 1848, а на стор. 232 під текстом: Szugaiow łąka 1225, morgow 6, 375 sążni □.

15. Слово сѵ҃таго Василїа великаго (стор. 233—264), звісне оповіданє про те, як сьв. Василий відібрав у чорта запис на душу Євладия, пор. дод. IV, 18.

16. Конець жартливого унїверсалу до пяниць (стор. 265—266); подаємо його тут, може хто знайде ціліть... высоко мыслылъ. Прєтто мои наимилшїи братя выже спецификкованїи, такъ великїи ꙗко и малий, прошⷭ вас оу҃нѣжене, зебравши ся до кⷭпы, тѳ҃ мой оу҃нкверсалъ в' слⷭхъ всѣмъ часто прочитовати а҃ найбарзѣ при запⷭстахъ, коли то много кⷭкаєтъ роспⷭсти, и коли в' живю [sic!] мене наслѣдⷭючи, не келѣшкомъ, ꙗле квартодⷭшнемъ на лопъ выхылаючи, з' хмелю ся не просыплаючи, ис под' чопа не виникаютъ. До тыхъ бовѣм мова моя наибарзѣ належитъ, ꙗби вѣдали, чимъ маютъ по смерти трактовати и чимъ маютъ на похмѣле покрѣплати. ѣжели предто комⷭ ся подобаетъ сеи мой трактаментъ в' листѣ моємъ по части виражонїй, нехай ся з' реєстрⷭ Бахⷭсового не виписⷭетъ. тилкожъ ражⷭ всѣмъ мѣти пилноє ѡ҃ко на приш'лїи час и завше памⷯтати ѡ҃ томъ, що маєт бити на потом.

17. Слово сѵ҃таго Ѧлеферїа ѣже ѣст' дш҃ам хр҃тїанскимъ (стор. 267—280), звісний апокріф, названий також оповіданєм про 12 пятниць, див. про него А. Н. Веселовскій, Опыты по исторіи развитія христіянской легенды. IV, 2. Сказанія о 12-ти пятницахъ (Журн. мин. нар. просвѣщ. 1876, іюнь).

18. Предословїе къ читателю кг҃очестивомⷭ (стор. 280—284), апокріф про пять болістей Богородиці, надрукований відси Памятки II, 368—369. На стор. 283 в низу підписано: maliem swoich hroszyi tymfow 200, 206 R. P. 17 ꙗ҃ miesiąca now., а на стор. 284 під текстом: Pawło Kuzikiewicz.

19. Повчнїє в' нед. в' кн҃. єѵ҃лїе выклад (стор. 285—295), виклад притчі про сівача. На стор. 295 під текстом між пробами пера також: Roku 1820. На стор. 296 між пробами пера записка: Roku 1800 Zima była bardzo wielka tak że snig domy poprzy-

walał ze wszystkim, aż ludzie wciekali s chałup. Pszenica była po złotych 40, żyto po zł. 30, jenczmin po zł. 24, owies po zł. 14. Pro mense Decembris.

20. **Повѣнїе в нед. а̃. поста, выклад є҆ѵ̑лїе Їѡан зач. ѣ̃.** (стор. 297—311). На стор. 310 в низу записка: 1810 rb. w iesieni słoty wielkie byli aż do bożego narodzenia, w zimię snięgu mało było, alie wiosna bardzo pozna była przez niepo[go]dę, snieg w gurach wielki barzo upad i wszendy snieg był wielky, na same [далї на стор. 311] wniębowstompienie snieg był wielky, tak że wszytkie ziemię zapadł. Żyto juz kwitło w ten czas, jak snieg był; 13 dni był. Żyto było po zło. pol. 80, przenica po złt. 100, jęczmien po zł. 64, owies po zł. 48. Paweł Kuzikiewicz [сей підпис перечеркнено].

21. **Повѣнїе в нед. кд̃. є҆ѵ̑лїе выклат' Лѫка зач. лд̃.** (стор. 312—321). На стор. 313 в низу підпис: Jan Bielecki w ten czas byłem y to pisałem, Bóg świadek temu. На 322 знов записка з р. 1810 така сама, як при ч. 20, а під нею підпис: Ja Paweł Kuzikiewicz w ten czas byłem i to pisałem, Bug swiadek temu. Roku 1811 Zytą było po zł. 200, przenica po zł. 258, jęczmień po zł. 60, owies po zł. 80 i bardzo pogoda wielka była, aż ziemia gorzała, w iesieni i w same żniwa słoty barzo wielkie byli, tak że wszystkie zboża pozrastały.

22. **Початок' сл҃жби сѵ̑тои, що то знак' є҆ст҃ є҆дина поверховна некрвлава ѽфѣра наскатѣйшого тѣла й кроке Гд҃а нш̃го под wсѣками хлѣба й вина ѽстатнєй вечери ѽ Хр̃ста пана на памѧтке** [sic!] **мѫки своєй на мѣсце кѵ́шыткыхъ ѽфѣръ старого тестамента й постановленѧ** (стор. 323 — 334), виклад латинської служби божої, очевидно перекладений з польського і з богатьома польонїзмами. На стор. 323 в низу продовженє записки з попередньої сторони: żyto wtenczas było po złł pls. 224, przenica po złł pol. 248, jęczmień po złł 180, owies po zł. 128. На стор. 334 по текстї дописано: Finis. Liaus tibi Deus, а иньшим письмом: Dnia 15 decembra на прп̃д. ѿца Спиридїона snieg nawalny szedł z wielkym wiatrem przez dni 4, 5-ty i 6-ty dzień pogodny, a 7-my snieg. Była kurzawa wielka, a od 7-mego dnia pogoda byla y mrozy jak dzień tak noc aż do dnia 22 decembra, a 22-go dnia wiatr z mrozem wielkym.

23. Katechyzm nauki wiary ś. chrześcianskie katolickie rzymskiey krótko zebrane początki, które służyć mogo do przygotowania się na spowiedź swięto sakramentalną, tak dla instrukcyi starszych iakoteż y młodszych (стор. 335—350). Кінця нема. На окладцї була прилїплена карточка, тепер дуже пошарпана і зруйнована, на котрій читаємо: Chto tę xiąszkę dostany, ten i niech zmowi trzy Oycze

nasz y trzy Zdrowaś Marya za zmarłego Bazyli... Czapowskiego śś. pamieńci, ktory umarł dnia 20 Stycznia . . . . Paweł Kuzikiewicz. На оборотї сеї картки також було щось писано, але крім поодиноких слів (дѹшеспасителнаѧ пзки і т. п.) годї дочитати ся якоїсь цїлости.

X. Пісня про Віденщину 1683 р.

Отсю пісню віднайшов і опублїкував о. Петрушевич (Литерат. Сборн. Гал. Матицы 1886, стор. 190–198); вона заховала ся в рукописній збірцї віршів та пісень духовного змісту, зладженій 1734 р. в с. Камінцї, Спішського комітату, в північно західній Угорщинї. Докладного опису сеї збірки о. Петрушевич не подав, та про її зміст ми можемо мати поняте з поданого далї (дод. XVIII) опису збірки пісень із с. Камяної грибівського пов., що правдоподібно була третьою частиною тої самої збірки, якої першу (а може й не першу) мав у руках о. Петрушевич. Ми передруковуємо тут його текст із деякими своїми поправками (зазначеними в нотах) і поясненями.

Пѣснь о образе Кло[ко]чевскомъ.

Прислухай ся кто из боку и присмотри ся
справам бозскимъ великим, и зачуди ся,
что ся дѣє на семъ свѣтѣ
а въ угерскомъ повѣте.

Плакалъ образъ Пречистой въ Клокочевѣ,
котры взяты, поставлены въ Мукачеве.
Гнѣвъ божій ся гутуєтъ,
образъ Панны ляментуєтъ.

Презъ Куруцовъ[1]) в Клокочеве церковь спалена,
а угорска вшитка земля испустошена:
легко тоє было знати,
же ся треба Бога бояти.

Ото Куруцы зъ Лабанцами[2]) себе зганяютъ,
а лютцкіе орсаги квалтом отбираютъ;
брат на брата наступаєтъ,
сынъ отцеви смерть готуєтъ.

[1]) Куруци — партія мадярських противників Австриї, якої головою в ту пору був гр. Емерик Текелїй. Ся партия надіяла ся при помочи Турциї і Франциї відірвати Угорщину від Австриї.

[2]) Лабанцї, мабуть попсована нїмецька назва Lanzenknechte — прихильники Австриї і нїмецького панованя в Угорщинї, непримиримі вороги Куруців.

Хотяй кто из боку прійде, муситъ признати,
же угерская земля добра была мати,
але злыя мала дѣти,
же не хотѣли в покою сѣдѣти.

Медомъ, млекомъ, достатками ся оплывали,
. . . . . .[1])
а сынове своей волѣ
дочекали злой недолѣ.

На цесаря свои руки . . . . . подняли,
изъ Текелимъ . . . . . раду узяли:
отъ цесаря отступаютъ,
къ Турчинови присегаютъ.

Ото идутъ до Будина примера брати[2])
и хотятъ ся Турчинови приятелми стати;
Турчинъ ихъ к себѣ пріймуєтъ,
а подъ Видень ся стягуєтъ.

Строго били, мордовали не як панове;
Текелего вармеде южь [стоятъ] готове;
а посполу съ нимъ . . . . . ,
якъ сами хотятъ, такъ плюндруютъ.

Сплюндровали всю землю угерскую,
єще хотятъ сплюндровати и немецкую:
подъ Пожономъ[3]) южъ ставаютъ,
что ся стане, то не знаютъ.

А таборы турецкы стали подъ Вѣдень,
а не знаютъ, же имъ прійдетъ горко обѣдень.
Цесаръ на то ничъ не дбаєтъ,
а надѣю въ Богу маєтъ.

Богъ намъ с Пречистою вся оборона,
прійде до насъ и Полская вшитка корона,
изберет ся християнство,
отжене отъ насъ то поганство.

Кды ся стали Немци с Туркомъ смелѣ витати,
стали Турцѣ с подъ Вѣдня якъ пилно утѣкати!
Нѣмцы хвалу Богу воздаютъ,
за Турчиномъ угоняютъ.

---

[1]) Тут пропущено вірш, а замість него через помилку повторено знов два короткі вірші попередньої строфи.

[2]) В р. 1682 Текелій присяг у Будині на вірність турецькому султанови і за те був іменований князем (премієром) горішньої Угорщини.

[3]) Пожон, з мад. Pozsony, лат. Posonium, нім. Pressburg. (*Петрушевич*).

Идутъ за нимъ з утѣхою ажь до Будина.
Турци мовятъ: „Недобрая то у насъ єсть новина!“
Єдны въ Будине зостали,
а другіє поутѣкали.

Небесковъ [помочю?] [1]) Нѣмци Будинъ достали,
а в Будине великую кровь розляли,
а Турковъ всѣхъ мечемъ постинали,
а христіаны осадили.

Идутъ Нѣмци ажь под самый Нандоръ Феерваръ [2]),
Турчинови крававы мечи указуютъ;
Турчинъ тоє ґды обачилъ,
изъ таборовъ утечи рачилъ.

Єґерскіє [3]) тоє Турцы ґды увидѣли,
свою раду заразъ отповидѣли.
. . . . . .
. . . . . [4])

Провадят ся черезъ Тису Нѣмци подъ Варадъ [5]),
а Варадскій тому баша [былъ] барзо нерадъ:
въ єдну среду барзо рано
Ганзерови Варадъ дано.

Въ городѣ при холодѣ Турцы сидѣли,
отъ стрилянія ґранатовъ свѣта не видѣли
пресъ Ганзера преславного,
єднораля немецкого.

Но по волѣ Варадъ дали,
бо ся смерти въ немъ бояли.
Юже Турци отступуютъ,
а христіяне триумфуютъ.

Провадять ся изъ Варада, —
дай Боже, жебы пошли ис Цареграда!
Дай то Боже дочекати
в Цареградѣ пѣснь воспѣвати!
И Богъ з высокого трону
нехай упокоитъ угорскую корону;
небесъ [?] зъ высокого трону,
нехай радость дасть цесару,

---

[1]) В рукоп. Небескове; о. Петр. поправляє на: Не бес крове, хоча розмір вірші вимагає ще трьох складів, а конєктура „не без крове“ — не зовсім щаслива.
[2]) Білград [3]) Ятер—Ерляв [4]) Пропуск.
[5]) Варад або Варадин, по нїм. Grosswardein, колись сильна кріпость, у теперішнїм Бігарськім повітї.

абы єще лѣта многа
былъ презвытяства . . . . .
абы єму слава просвѣтала
и на вѣки все тревала.

Конець пісні очевидно попсований, із строф тілько де-де полишали ся довші, початкові рядки, але більшина їх пропала; полишали ся тілько коротші, що певно в співаню повтаряли ся по два рази і для того лїпше заховали ся в памяти того, хто списував пісню.

XI. Дві карпаторуські перерібки „Александрії“ з XVIII в.

Відсилаючи до детального опису Хітарської рукописної збірки в Записках т. X, Misc. стор. 7—14, де були подані також титули поодиноких роздїлів Александрії поміщеної в тій збірцї на 94 картках разом з коротким змістом кождого роздїлу, подаємо тут для порівнаня титули роздїлів другої Александрії, надісланої нам о. Жатковичем із північної Угорщини в рукописї (180 карток малої 8-ки, без початку і кінця), зладженім десь у початку XVIII в., що містить саму тілько сю повість тай то не всю.

Хітарська Александрія має, як видно з нашого опису, 20 роздїлів, хоча в рукописї є деякі прогалини; і угроруська має 20 роздїлів, хоча не має ні початку ні кінця, а деякі роздїли зовсїм відмінні від Хітарської.

1. **Початокъ исторїи ѡ Алеѯандрї Македонском, како сѧ почалъ и зачал.** Ся глава в Хіт. оповідає про Нектанава царя Єгипту, про те, як околичні нарі не любили його за чари, і напали на Єгипет, про розмову Нектанава з одним філософом, якого цар вислав на вивіди, про те, як цар ворожбою довідує ся („**лекомандїю тер'ти началъ**“) про впадок Єгипту, далї його втеку з Єгипту перед нападом Дарія і иньших царів, про вродженє Александра від Нектанава, про молодість Александра і про смерть Нектанава з руки Александрової, про їзду Александра на кони-людоїдї Буцефалї, про його побіду на олїмпійських ігрищах і про розбитий Александром шлюб його батька з якоюсь иньшою царівною. Із сего роздїлу в угроруській Александрії лишило ся тілько кілька обшарпаних карток, на котрих знаходимо як окремий роздїл: „**Ѡ смерти Нектанака, ѡ которого мѫдрости Алеѯан'дръ оу҃чилъ сѧ и ѡ которого сѧ страхѫ зачакъ**“. Подаємо тут сей уступ і відповідний уступ із Хітарської Александрії для характеристики обох оброблень.

У хітарськім рукописї оповідаєть ся коротко розмову Александра з Нектанавом про найвисшого Бога і далї кажеть ся:

„Алеѯандер же рек: „О майстре, такъ многїм хитрости оумѣкаешъ, [а] смертъ свою вѣдаеш ли о кого маєт быти товѣ?“ То емѹ рекъ мнѣмаючи собѣ, аж бы ѡн не вѣдал. Ѡн же рек: „Смертъ мнѣ имат быти о сына моего, а ты, Алеѯандре, маеш оубити Ѻца своего“. И рек емѹ Алеѯандер: „Минѣ ли ты видиш милого ми Ѻца забити Филипа?“ И пхнѹл его з горы в ров на прикрый камѣнь, бо тогды мовил з ним' на каменой горѣ стоячи близко сѹдища царского. Нектанав же в ровъ ѹпал ледва жив и рек': „Не оутайл сѧ еси, иж синъ мой еси ты, о мене бо рожденъ еси, азъ тѧ зачах и мене Ѻца своего оубил еси, Алеѯандре, и ѩкъ ем' ти рек. Я ѡ том нихто не вѣдалъ, тилко мати Алїмпїада. И се ѩ южс, синѹ мой Алеѯандре, ѳходжѹ к' темномѹ адѹ, во преисподнюю землю, где вси єлинскїи цари мѹчат сѧ о великого Бѫга Славлѡда“. И то рек' оумер.

И сїе слышав' Александер оустрашил сѧ, велми того жаловал, а Нектанава взем на плеци свои о землѣ и к' матери своей Алимпїадѣ принесе и рек: „Правда ли єст, мати моѧ, иѫъ ѡн єст ѡтецъ мой?

Алимпїада видѧчи сїе барзо злѧкла сѧ [и] Алеѯандрѹ все подостатѹ сказала ѡ ѳлѹченїи их. Алеѯандер же достатечне о матери своей оувѣдалъ и велми ѡ том жаловал, и з великою честїю тѣло его поховали“.

А тепер подаю се саме оповіданє в угро-руськім текстї:

О смерти Нектанава, о которого мѫдрости Алеѯандеръ оучилъ сѧ и о которого сѧ страхѹ зачавъ.

И потомъ по кил'кѹ днїи пойшовъ Алеѯандеръ гѹлѧти на единѹ скалѹ славнѹю великѹю, оузявши из' собою Нектанава волхва, о которого сѧ Алеѯандеръ зачалъ во ѹтробѣ матерней и который был першїй оучител' Алек'сандровъ. И потом гѹлѧючи собѣ на той скалѣ почнет емѹ повѣдати ѡ его фортѹнѣ и его звитѧствѣ и его рицерствѣ и ѩкъ маетъ сей свѣтъ . . . . . оузяти под' свою моцъ и повѣдити всѣхъ царей и королей, и кол'ко маетъ лѣтъ жити на свѣтѣ и якѧ емѹ смѫрть маетъ быти и о кого и на ѩком мѣсцѹ. И потом почнет до Нектанава Алек'сандер' мовити: „оучителю мой драгїй, повѣч' ты мнѣ, о кого товѣ маетъ смѫрть быти и на котором мѣсцѹ?“ Потом посмотритъ Нектанавъ на вѣгы нѣсныи и ревне сплачетъ и почнет

мовити ко Ѧлекꙋсандрꙋ: „а то ѿ власного моєго сн҃а мает ми см҃рть быти тꙋ на той скалѣ“. Рече к немꙋ Ѧлекꙋсандер: „Хтож ти тꙋ є҆ сн҃ъ? Я мы то есме сами тꙋ два. Ѧ то виждꙋ тѧ мантачꙋ, же шалꙋвѣрюешꙋ!“ Ѧ потом трꙋтилꙋ є҆го с тои скалы, и тꙋ зараз скончалꙋ сѧ. Ѧлеѯандер зараз прїйшовши до домꙋ почалъ повѣдати ѡ Нектанавовои смр҃ти, з якои при[чины єго за]билъ. „Мт҃ко моѧ Ѧлимпїѧдо, а то ꙋ добрый є҆м сѧ часъ зачалъ и доброго ем сѧ часꙋ родилъ, але злого часꙋ злоєм дѣло оу҆чинилъ, бом оу҆чителѧ своего Нектанава забилъ“. Рече к немꙋ царица: „Ѡ сн҃ꙋ мой Ѧлександꙋре, а то се-с власного своего ѡц҃ꙋ забилъ“. Рече зꙋновꙋ Ялеѯандꙋръ ко матери своей: „Матко моѧ, що томꙋ є҆ за причина, або ꙋ тебе два мꙋжѣ, а ꙋ мене два вѣтꙋцѣ?“ „Я то, сн҃ꙋ мой, Ѧлекꙋсандре, скажꙋ тебѣ, що томꙋ є҆ за причина: а҆ то є҆сме жили с твоим ѡц҃ем ц҃рємъ Филипом м҃. лѣтъ, а҆ потомства є҆сме не мали. и хотѣлъ ц҃рь Филипъ твои ѡц҃ъ мене прогнати преч с царства своего. Я потом ѡходѧчи з домꙋ ѡц҃ꙋ твоѥ ц҃рꙋ Филипꙋ на г҃. роки коевати на Филимы и приказавꙋ мнѣ, ѧбым за тоты три роки пилꙋно старанѧ имѣла за дѣти, бо як прїйдꙋ зꙋ войны а҆ не бꙋдеш мати дѣтей, то ѧ тебе преч прожењ с царства своего. и так ꙗ перечꙋвши за кѣцꙋка Нектанава, который то тебе през старанѧ свое и мдрострꙋ свою през бѣгы нѣсный оу҆чинивꙋ“...

И почнет Ялеѯандер мовити: „Ѡ мт҃ко моѧ, чомꙋ ты мѣнѣ о҆ том не ѡповѣдала през такїи долгїе часы?“ [тут бракує картки].

Ялеѯандер высл8хавши повѣсть тꙋю ѿ маттере своеѧ пошов ѡпатъ под тꙋю скалꙋ и падши на Нектанава [почавъ ревне] плакати и тыи слова мовити: „Ѡч҃е Нектанаве, ѡпꙋсти мнѣ моего невиденїѧ!“ Ѧ потом вꙋзалъ є҆го на рамена свои и принеслъ є҆го до славного города Македонїи и погребе є҆го со славою и честїю великою бг҃одарѧще Бг҃а Сабаѡда.

Як бачимо, Хітарський текст, се не просте скорочене угроруського, але свобідна перерібка, хоча можна приняти й навпаки, що угроруський був переробленем і беллетристичним розширенем коротшого оріґінала в родї того, який маємо в Хітарськім рукописї.

До тексту, що відповідав першій главі Хітарської Александрії, належало також оповіданє, оброблене в угро-руськім рукописї в окремій главі: „Мц҃а їюнїа зї҃. днѧ. Ѡходъ Ялеѯандꙋрокъ до Ялимпїѧды мѣста, хотѧчи їграти на колѣ алимпїйскомъ изꙋ їнꙋшими панѧты, где такїй звычай ихъ былъ“.

Із сего оповіданя лишили ся лише 4 сторінки; далї прогалина, по нїй іде закінченє сего оповіданя (неповних 6 рядків), а далї вище наведене оповіданє про смерть Нектанава. Значить, не тілько текст, але й порядок епізодів у обох Александріях відмінний.

2. **Ѡ цари Ялтамиши и ѡ Кѵманахъ**, сього епізоду в угрор. нема.

3. **Ѡ цари пелагїйском Анаѯархосѣ**, і сього епізоду в угрор. нема, а є тілько його закінченє, що тут має титул: **Ѡ смерти цр҃м Филипа ѿца Алеѯандрова**, оповіданє, з котрого зовсїм не видно, щоб Филип умирав від рани одержаної в бою з Анаксархосом, так що годї й зміркувати, чи був сей епізод у угрор. Александрії.

4. **О цари Дарїи перскомъ.** Переписка Дарія з Александром, аж до першої війни. В угрор. сїй главі відповідають роздїли: а) **Починаєтъ ся царство Алеѯандроко щаслике**; б) **Приходъ Маръдарїевъ ѿ Алеѯандра з Македонїи до Перъсиды до великости єго цр҃м перского Дарїм задѵнайскаго, поморъского.** В тій главі знаходимо однак крім подій оповіданих у Хітар. також історію першої війни Персів під проводом Саркидона з Македонянами, про побитє і смерть Саркидона, далї історію другої битви, де Александер стрічаєть ся з Дарієм і розбиває його і в кінцї епізод про рицаря Ляшка, що визвав ся зрадою вбити Александра, але не осягнув сего — епізоди, яких нема в Хітарськім рукописї. в) **Покѣсть книги славнои Александрѣи, како цр҃ъ Дарїй пишетъ до цр҃м Пора инъдийскаго просячи єго ѿ помочъ на Алеѯандра цр҃м Македонъского** — нема в Хітарськім рукописї. г) **Покѣст славнои книги Алеѯандрѣи, ꙗкъ цр҃ъ Александеръ сам ходивъ посломъ до цр҃м Дарїм Кр҃ла перъского** — нема в Хітар. рукописї. д) **Мѵдрость Александрова** — дальші пригоди в часї того посольства, нема в Хітар. рукописї.

5. **О цари Ярхидонѣ селѵньскомъ**, сього епізоду в угрор. Александрії нема, натомість зараз по скінченю оповіданя про Александрове посольство, по відступі але без окремого титулу йде оповіданє про війну Александра з Дарієм. Се оповіданє, якому в Хітар. ркп. відповідає розд. 10 (зовсїм відмінний від него змістом), веде річ від виходу Александра з Македонїї, має далї окрему главу „Битва потѵжная“ і кінчить ся смертю Дарія і заручинами Александра з його дочкою Роксанною.

6. Похід Александра на Рим. Анальоґічний сьому епізод маємо в угрор. рукоп., але в иньшім місцї, а власне по завойованю Єрусалима, про що в Хітар. говорить ся в розд. 8.

7. Ѡ полѕденныхъ странахъ и дивныхъ людехъ розманитыхъ, сего епізоду в угрор. ркп. нема.

8. Ѡ приходѣ Алеѯандровомъ до Іерѕалимѕ, сей епізод в угрор. рукоп. іде зараз за оповіданем про смерть Дарія і має титул: Ѡходъ Александров до Єрѕалимѕ вѣдѣти моцност' єго и хотѧчи єго ѕѧти.

9. Ѡ Єгиптѣ великом' како Алеѯандеръ к него вйхалъ. В угрор. за попереднїм роздїлом іде оповіданє: „Повѣсть славной книги Александрѣи како пошовъ цр҃ь Александеръ ѿ Єрѕалима до Римѕ на заходнїе стороны", — в тім самім роздїлї оповідаєть ся також про завойоване Трої і Вавилона. Тілько потім іде роздїл: „Ѡтоль пошолъ Александер до Єгіптѕ".

10. О цари Дарїи перскомъ. Хітарський рукопис тілько тут оповідає про війну Александра з Дарієм і про смерть Дарія, про що в угрор. ркп. уже давно була мова. В сьому місцї угрор. ркп. має знов епізод, якого нема в Хітар.: Й тѣтъ сѧ знов Першане йзбѣнтовали на Патоломея й на Александра, не хотѧчи сѧ поддати емѕ, й Патоломей хотѣли с Персиды выгнати.

11. Сказанїе ѡ скотехъ и ѡ звѣрехъ дивныхъ человѣкообразныхъ и ѡ жонахъ и ѡ мѕравахъ и птицѧхъ. Сього роздїлу в угрор. рукоп. в тім місцї нема, але в иньшім місцї, а власне за оповіданем про Александрів похід на Гога і Магога, додано детальне поученє про всякі „високі" і недовідомі речі, починаючи від небесних кругів, а кінчачи дивними зьвірями, рибами і птахами.

12. Сказанїе ѡ Ракліи царї и ѡ шесторѕчныхъ и ѡ шестоногыхъ и дивныхъ людехъ — сього епізоду в угрор. рукоп. нема.

13. Сказанїе, ѩкъ Александеръ на їндийского цара Пора пойдетъ. Сей епізод оброблений в угрор. рукописї дуже широко і йде зараз за оповіданем про бунт Персів.

14. Сказанїе, ѩк прїйшли поганїе царѣ з дары — сего епізоду в угрор. ркп. нема.

15. Ѡтходъ Александровъ на Мастридонскїе стороны — епізод з таким самим титулом є і в угрор. ркп. зараз за оповіданем про побите Пора. Як звісно, в Хітар. ркп. сей епізод захований тілько в частинї, в угрор. він увесь і до оповіданя про битву з мастридонськими жінками додано ще оповіданя про битви з ріжними дивоглядами.

16. Ѡход Александровъ на сѣверїѧ стороны, на югъ, сего епізоду в угрор. ркп. нема.

17. **Ѡтходъ Александровъ на сѣверные стороны и на поганыхъ царевъ на Гога и Магога**, анальогічне оповіданє і в угрор. ркп. пз. „Ѡход цѣсливый Алеѯандров на сѣверные, далекїе стороны на царей поганыхъ на Гога и Магога и прочїи“. Про додане до сего розділу в обох ркп. поученє про недовідомі речі ми згадували вже висше; тут подаємо сей уступ [1]), що тоном і способом викладу зовсїм випадає з рамок оповіданя, як причинок до пізнаня того погляду на сьвіт і природу, який наші інтелїґенти ще в XVIII в. вважали „висшою наукою“:

„Пишетъ бг҃ословци ѡ сем сѣтѣ през Дх҃а ст҃аго. Єсли сѧ хочешъ навчити, оу҃чиж҃ сѧ книгъ бг҃ословскїх вышшои наоукы, бѫдешъ и ты знатї высокый и мѫдрый речї справы боскои. Знай же и ты невкѣ не глѫбокий оу навцѣ, и ты простый члѣче, ꙗковъ є҃ кр҃гъ того видимого сѣта, ꙗков є҃ кр҃гъ земный, ꙗков є҃ст҃ кр҃гъ небесный, ꙗков ё҃ кр҃гъ слнечный, ꙗков є҃ кр҃гъ мѣсѧца со звѣздамї, ꙗковъ є҃стъ кр҃гъ морскїй, ꙗковъ ѳ҃ кр҃гъ[2]) *вѣтрѫный, ꙗковлѧ єст под нами преисподняꙗ сторона: чи ѡна темнѧ єстъ, чи ѡна єст свѣтлѧ. Ѡтоже знай и навчи сѧ, не бѫди невѣжею простим, бо сѣтъ єст, ꙗкъ ты видышъ, оувес кр҃гъ власне ꙗкъ ꙗблоко або коло или ꙗйце кр҃глое.

Изображеніе таковое свѣта.

[1]) Подаємо текст колляционований із обох рукописів, не зазначуючи дрібних відмін, а вибираючи ту, що по нашому являєть ся правильнїйшою. Важнїйші відміни, додатки або пропуски в однім або другім ркп. зазначуємо в нотах.

[2]) Тут в угрор. ркп. прогалина, яку доповнюємо з Хітар. ркп., зазначуючи її звіздками.

Свѣтъ, ꙗкъ видиш тото кольце, такъ кр8гло єстъ, чловече, свѣтъ, а землѧ єстъ оусѧ оу кр8зѣ и море ѡбъходитъ оу коло свѣта, ꙗкъ пише оу книзѣ „Зеръцали“, иж то земълѧ 8сѧ єстъ оу серединѣ неба, такъ власне, ꙗкъ л8шъпина оу ꙗблицѣ и зернѧта, або ꙗкъ жолътокъ оу ꙗйци, такъ земълѧ оу небѣ. Ѡбъдержитъ бо землю небо и зверха и зи спод8, зо всѣхъ четырохъ сторонъ а кр8гъ сего свѣта зображенїе такъ сѧ ѡбертаетъ, ꙗкъ млинное колесо або ꙗкъ млинний каменъ. Й тое небо видимое, которое видаемо, блакитъное, носитъ на собѣ свѣтъ, носитъ на собѣ сольце на третемъ предѣлѣ Богомъ сотворенно, ꙗкъ пишетъ царъ Давидъ через Дх҃а сѵ҃того (ѱалм. нѓ҃.): „Нб҃са повѣдаютъ славѹ божїю, твореніе же р8кѹ его възвѣщаетъ твердъ“. Й твердь сѧ называет небо. Мѣсѧць, звѣзды носитъ сии нижный предѣлъ, и такъ ѡброты и кѣги небесъныи сѧ ѡбертаютъ, ꙗко точило или колесо со солн*цемъ й мц҃емъ й со звѣздамй й планетамй нб҃нымй. Й то собѣ читай и навчи сѧ з' богословїй. Коли т8тъ дн҃ь, то под нами ночъ, а коли т8 ночь, а под нами чинитъ дн҃ь. Й так сѧ ѡбертаетъ коло свѣтовое и чинит ти, чл҃вче мѣзерный, и роки, лѣта, дн҃ы и часы: бо сѵ҃т ѡдинадцатеры нб҃съ, десатеры кремъ сего трепредѣлного видимаго нб҃а, бо и сїе на трое оу҃ горѹ роздѣлено. Й на третем предѣлѣ сл҃нце поставилъ премѹдрый мештер Бг҃ъ Савао҃ѳъ. Бо коли бы сл҃нце т8 на сем низкомъ предѣлѣ [стало], то бы горячестю своею вес свѣт выпалило й рѣкы бы высѹшило, ꙗкъ пише оу҃ бг҃ословїи. Й так коли сл҃нце йдет через море ал'бо понад морем ѡкїанском, то много є҃го ꙗсностю своею й променамй горячимй выбиратъ. Й дла того море ѡкїанское вшитки рѣкы, йсточнїки, потоки й кир'ницѣ оу҃ себе пожираетъ. Й еще єст дивнаѧ речъ инъшаѧ, як' сѧ й томѹ неоу҃кѹ й ты простакѹ єще не зачѹдѹешъ! єст оу мори ѡкїанском такаѧ рыба Бг҃омъ сотвореннаѧ на початкѹ свѣта, котораѧ то лежитъ [головою][1]) на сходѣ сл҃нца й ѡ҃сновала й ѡ҃горнѹла ѡ҃коло всего свѣта з морем ѡ҃кїанскїмъ й знов8 хвостом своймъ притѹлила до головы своей й накрила голов8 свою. Тота рыба єст дш҃а воднаѧ, а има є҃й Левіаданъ. Тою то рыбою вода жива, а тота рыба жива бж҃їим промыслом, бо то все справила премѹдрост небеснаго Бг҃а Савао҃ѳа, а не чл҃вечаѧ й не їнъшихъ бг҃овъ поганыхъ, которым сѧ кланают геретики зловѣрные.

Є҃ще ти є҃ст речъ дивнаѧ, для чого часом [бывает'][2]) вода мала в рѣкахъ: знай й тото! Й то таким' способомъ: є҃ст' оу҃

[1]) Додано із Хіт. [2]) дод. із Хіт.

мори ѡ҃кіанскомъ в҃і. ѣврѣпинъ, попростѵ двнадцат вѣкенъ, вырвъ йли пѵповъ, которые аж до самой прейсподней глѵбиною [сѧгаютъ]. Й море передѣлено ест пѣскомъ, ꙗкъ пише: „Полагай морю предѣли пѣсокъ“. Отожъ знай, йжъ то межи моремъ, то ест межи водами, й межи бездною прейсподнею передѣливъ й перегородивъ Бг҃ъ пѣском твердымъ й тмою под пѣскомъ, ꙗбы то не вшитка вода йшла и оуѵпала под земные стороны. Йле то на початѣкѵ свѣта й на заѡснованию земли так оуѵчинивъ Панъ Бг҃ъ: оуѵчинивъ ѡ҃кна до прейсподней стороны, и ѣстъ при тых ѡ҃кнахъ в҃і. Велїорыбов[1]), то ест китовъ великихъ ѿ початкѵ свѣта. Й по росказѵ бж҃ом коли тоты киты рыбы мало фстѵпат ѿ тых ѡ҃конъ, тогды вода ѡ҃бернет ся в дньѵ во прейсподнѧѧ страны наполнаючи и там мѣсца через росказ бж҃ій.

Й тым ся чинатъ рѣкы малы й сѵхое бывлетъ лѣто. Й коли тоты кытове злагѵт тоты ѡ҃кна, тогды ся море й рѣки й поточины й кырницѣ до сытости ся наполнаютъ. Й знов, чѧвче, коли бы тоты киты фстѵпили на довго ѿ тыхъ ѡ҃кенъ, то бы ся вшитка вода, моря, рѣки, потоки, кырницѣ, ѡ҃бернѵло бы ся во прейсподнюю сторонѵ, тѵ бы й кроплѣ воды не было, й все створенѧ на сем свѣтѣ погыбло й люде. Йле тота рыба бѵдет и перед кончиною свѣта. Тогда Бг҃ъ повелитъ фстѵпити китом тымъ ѿ тых ѡ҃кенъ, й тогда моря высхнѵтъ й рѣки й кырницѣ [и] потоки.

Й знов й то: коли бы тоты велиѡ҃рибове[2]) то ест китове в҃і. за росказом бж҃имъ залегли тых в҃і. ѡ҃кенъ й ѿ них не фстѵпали долго, то бы так стало ся, ꙗко во днй Ноевы, коли потопъ быкъ, ꙗкъ пише в Бытїахъ; ѡ҃бернѵла бы ся вшитка вода на лице земли й згѵбила бы вшитко створенѧ сего свѣта. Бо так ся то чинило во дни потопа, коли Бг҃ъ небесный хотѣкъ погѵбити потопом людей за грѣхи: тогда повелѣкъ тым кытомъ стражникомъ [заткати] тых в҃і. ѡ҃кенъ, й тогда легли моцно на тыхъ ѡ҃кнах, й ѡ҃бернѵла ся вода всѧ на верхъ земли. Й до того ѣще ѿтворили ся былй хлабы небесный, й иллав ся дождъ прѵткій й ѡ҃бликний м҃. днїй й м҃. ночій, й затопило [было] всю вселеннѵю, ꙗжъ была вода подъ небеса. Й токмо то ся спасло, що з Ноемъ было во ков'чезѣ. Й стоѧв потопъ на земли г҃і. мц҃ій, ꙗ коли выстоѧло г҃і. мц҃ій, тогда повелѣкъ Бг҃ъ тымъ кытом великим фстѵпити ѿ тых ѡ҃кен, й ходили собѣ по своей воли поты, поки имъ Бг҃ъ не повелѣкъ. Й коли имъ Бг҃ъ повелѣкъ знов ся

[1]) В Хіт. рыбъ великихъ [2]) В Хіт. порожня.

привернѫти и ѡ҃ни коли легли по потопѣ, то южъ Ѡстѫпают по росказѫ Бж҃омѫ до дорого [sic! у обох ркп. зам. второго] пришествїа бж҃ого. Бо оу҆же дрѫгаго потопѫ водного не бѫдет, оу҆же бо пред страшнымъ сѫдом затопитъ Бг҃ъ свѣтъ потопомъ ѡ҃гненным', который то ѡ҃гнь называютъ католики, то єст Лѧхи, чистцемъ. И҆ такъ пише письмо, и҆жъ тотъ потопъ так бѫде завышкы, покы был потопъ тот перши҆й воданый. Тѧжко бо и҆ тогда збыти всѣкомѫ сътвореню, и҆ вшитко згоритъ. Бо ꙗкъ пише, и҆ж так тот ѡ҃гнь бѫдетъ горѣти, и҆жъ горы каменные бѫдѫтъ сѧ розсыпати и҆ ростоплѧти ꙗко воскъ и҆ ѡ҃лово. И҆ вода знов҃ всю землю охолажает'.

И҆ то знай совѣ, члв҃че, и҆жъ оу҆ земли сѫтъ дѣрки власне ꙗкъ оу҆ чоловѣцѣ жилы кровю наполненый, и҆ моцѫютъ члв҃ка; так и҆ вода скроз вшитко҃ землю тыми ѡхланѧми, тыми дѣрами протѣчет и҆ проходитъ [и҆ землю прохоложает' и҆ фол'гѫ ей чинит][1]).

Знай и҆ тото, члв҃че мѣзерный: є҆стъ оу҆ земли нѣкоторые называют сѧ вѫл'каны: тѣсные барзо мѣсцѧ, ин'шїе рѫдые, и҆нъшїе солоные, и҆нъшїе горкые, конѧчїе, и҆нъшїе квасные, скроз которїе то проходитъ ꙗко колвекъ вода сѧ тиснѫчи силою, ... такова бывает: є҆стъ вода рѫдѧ, є҆стъ вода прикро солонѧ, є҆ вода горкѧ, є҆стъ вода конѧчѧ, смердѧчѧ, гнилѧ, є҆ вода солодко солонѧ, є҆ст' вода прикро солодкѧ, є҆ст' вода бѣлѧ, є҆ст' вода сивѧ, є҆ вода жовтѧ, є҆ вода квасна; скрозѣ которые вѫлканы, проходы сѧ тисне и҆ проходитъ, и҆ такова и҆з землѣ на свѣтъ выникаетъ. И҆ то все справила премѫдрост нб҃наго Бг҃а. И҆к' же ты сѧ, мѣзерный члв҃че, не задивѫешъ таковой бж҃ой премѫдрости и҆ справѣ? И҆ чомѫ сѧ не хочеш навчити, ѧбыс' не был глѫпым дѫрнемъ, ѧле ѧбыс зналъ премѫдрость бж҃їю? Бо лѣпше є҆, члв҃че, розѫмъ на свѣтѣ, премѫдрость над вшитки скарбы и҆ клейноты. И҆ле то люде глѫпый нѣ за цо є҆м совѣ важат и҆ оу҆ простотѣ на тымъ сѧ свѣтѣ калѣетъ, ѧ ѡ҃ справах҃ боскихъ нѣчого не знает и҆ ѡ҃ своей дш҃и не гадает.

Нѫжъ єще простакѫ, цо гадаешъ ѡ҃ небеснои краинѣ и҆ ѡ҃ невидимом мирѣ? Знаеш ли и҆ навчил'есь сѧ, цо сѧ там чинитъ? Знай же и҆ навчи сѧ з пис'ма сѣ҃того; и҆ ѡ҃ том бо сѧ в писмѣ сѣ҃том пише и҆ называет „видимый же миръ и҆ невидимый“. Чи знаешъ же, цо то є҆ [„видимый миръ и невидимый?“] Знай же:

[1]) Дод із Хіт.

видимый миръ — на сем свѣтѣ, люде, чѣвци; а невидимый горѣ, то єстъ въ небесехъ ѧгґлове бжїи. Бо ꙗкъ на земли много є людей, так и в небѣ є много ѧгґловъ и стыхъ. И то єстъ миръ невидимый, которого мы не видиме, бо десѧтери є небес[1]), а единадцѧтое ємпїрейское нб̃о, где сам бґ̃ъ почивалъ, ꙗкъ пише ψалмиста: „нб̃о небесе“, бо и небеса мают над собою нб̃о, власне ꙗкъ мы над собою, на которомъ бґ̃ъ, Троица трисвѣтлаѧ почивает, Ѻц̃ъ и Сн̃ъ и Дх̃ъ стый, там майстатъ є, тамъ ѿген моцный ємпїрейскїй, палаючїй непрестанно, тамъ не потреба сн̃ца, там не потреба свѣта, там бґ̃ъ сам сн̃це и свѣтъ, тамъ херувими и серафими ѿгнистии пламенные, там не потреба днѧ анѣ ночи, бо все ровно закше свѣтлость бжїѧ. А верхъ того нб̃а найвышшого нѣт там ничого инъшого, єдно вода, ѿ которой то водѣ пише ψалмиста: „и вода ꙗже превыше нб̃съ“. Ѻ той то водѣ пише, бо тот водѣ там бґ̃ъ положивъ на початкѣ свѣта. Читай ѿ том Битїѧ и навчи са: „Ризы же быша бѣлы ꙗко свѣтъ“. А мѣсяць сотворен Ѻ солнца третей часъти, а звѣзды Ѻ семой части, бо то єст все ѿгнистаѧ речъ. Мц̃ь со звѣздами положилъ бґ̃ъ на сем видимом небѣ. А так не знает нихто, ꙗкова єст глѵбина южъ подъ преисподнею краиною и поки там небо ѿперло и где небѵ край, томѵ то крѵг нб̃сномѵ, токмо сам Бгъ ѿ том знает, который то его ѡснова и оучинїл.

По тім поученю в обох рукописах іде оповіданє про похід Александра до гір Сімплеґадів, епізод про рибу, в якій знайдено камінь-самосьвіт званий „кормаколос“, про чоловіка, що знайшов золото і не хотів брати і про воєводу Ярослава, що обголив собі бороду і за се Александер докоряв йому. На сьому оповіданє в угроруськім рукописї уриваєть ся, хоча маємо ще кілька обшарпаних карток.

18. Ѻтходъ Александровъ на полѵденнѵю сторонѵ до Капернаѵма и до Вифсаиды и до Зина городовъ славныхъ и до Тирѵ, до Ефесѵ, до Сидонѵ, до Понта великаго, ѿкрѵжаючи оувесь свѣтъ. Сей самий епізод дословно схожий був і в угрор. ркп., та з него заховали ся тілько дві карточки з титулом дословно згідним з Хітарським.

19. Приходъ Александровъ до Кандакии царици морскои в поселствѣ. Із сього розділу заховали ся дві картки в угрор. рукоп.

[1]) Хіт. десѧтеры небеса сѣтъ.

20. Порѣшена Александрово на восточные стороны далекые, знати, що сѧ чинитъ оу тыхъ сторонахъ восточныхъ, тут же оповідано і про смерть Александрову. В угрор. рукоп. сего закінченя нема.

Не вдаючи ся в детальне обговорюване сих текстів, яким надію ся присьвятити окрему розвідку, скажу тілько, що обі ті перерібки мають одно спільне жерело — Александрію так званої сорбської редакції, але автори їх користували ся сим жерелом не однаково, розширюючи, вкорочуючи, перемінюючи порядок епізодів або додаючи нові епізоди з якихсь иньших жерел. Варто уваги, що коли в початкових уступах наші тексти ріжнять ся дуже значно і формою і змістом, чим близше до кінця, вони сходять ся чим раз близше, так що кінцеві епізоди, як ось висше наведена космоґрафія, мають текст в основі тотожний, де відміни лежать тілько в писарських помилках та недоглядах.

Подаю ще тут титули леґенд, що знаходять ся в Хітарськім рукописї обік Александрії, бо ними вяжеть ся сей рукопис із иньшими в одню сїм'ю. Ті леґенди були вже друковані д. Гнатюком у Записках т. XVI, 1–38.

1. Повѣсть о єдиномъ короли, который ходивъ со злодѣємъ в ночи красти; єсли бы был красти не пошол, то бы был изгинулъ злою смертію (Зап. стор. 4—8).

2. Слово от Патерика о покутѣ, якъ она чоловѣкови грѣшному єстъ пожитечная, хто ся по правдѣ выдержитъ, хоч и не на велкы час, абы по правдѣ (стор. 9—13), пор. дод. VII, ч. 11.

3. Уважъ теды, чоловѣче, же муснмо муки претерпѣти албо на сем, албо на тамтом свѣтѣ; лѣпше єднак на сем, нѣж на тамтом покутовати (стор. 13).

4. Сказаніе о єдном рыцері славном, который надѣяв ся на сілу свою и пробаловал щастя своєго воєвати из кождим, а на останок из смертію (стор. 14–18), звісне оповіданє про лицаря (Анїку) і смерть.

5. Сказаніе о єдном цесарі Іовіанѣ, котрый был поднѣс пыху супротивко Богу, которого Богъ каралъ (стор. 20—27), пор. Gesta Romanorum, ed. Oesterley, 360 і паралелї 722.

6. Слово о Давидѣ разбойнику (стор. 27–29).

7. Слово о Флавіянѣ разбойнику, который хотѣл розбити монастиръ чернїческий, але и сам спасе ся (стор. 29—31).

8. Слово о єдном пустелніку, который хотѣлъ звѣдати судовъ божихъ, который у пущи сѣдѣвъ ѧ. лѣтъ и на послѣдку хотѣв стратити свою покуту и душу, єсли бы єму ангелъ не повѣлъ (стор. 31—36), пор. Славяно-русскій Прологъ, изд. Пономарева, т. I, стор. 210.

9. Слово от путніку кніги, како въ Цариградѣ святѣйший патріярха Терентий випил бил лютую трутизну из рук єдиного жида (стор. 36—38), пор. дод. VII, ч. 10. Деякі варіянти до сих лєґенд подав проф. Поліївка, див. Narodopisny Sbornik československý, svazek III, 103—104.

XII. Рукопис Степана Самборини.

Так називаю сей рукопис, що переховує ся тепер у бібліотеці перемиської капітули під сиґн. LI, l. 8, від його колишнього властителя, що підписав ся на марґінесї. Се показна книжка, писана кількома руками в першій половинї XVIII в. десь у західно-карпатських горах. Письмо полуустановне, папір грубий, зложений у 4-ку, книга крім титулу добре захована, в старій шкіряній оправі, має на хребтї старий напис: „Историе розмаите зъ Рымскихъ и тежъ иншихъ авторовъ коротко зебране“. Карток ненумерованих 409, початку тексту і загального титулу нема. Ось докладний зміст рукопису.

1. Казанє над покійником, без титулу і без початку (сторона 1—13).

2. Частина євангелия сьв. Івана в перекладї на народню мову. Починаєть ся словами: „церкви, где сѧ вшитки жидове сχожали, не мовилем по тихѕ“; кінчить ся так: „запечатовали камѣн и страж поставили. и ми, намѣлѣши χристиане, страстем' его поклонѣм сѧ, абы нам рачил живот вѣчный даровати, а по смерти в лицѕ его кролевати“ (стор. 15—22).

3. Оповіданє без титулу: убійця боячи ся кровавої пімсти від брата вбитого, в велику пятницю прилюдно покаяв ся перед тим братом і одержав від него прощу, а за те Ісус тому милосердному явив ся в снї і сповістив його, що за його добрий учинок виняв із пекла його брата і батька (стор. 22—24).

4. Повѣсть преподобнаго отца нашего Макарія про загробне житє і митарства (стор. 27 – 47).

5. Св. Василій архіепископ повѣсть сказует (стор. 47—55), винято із Пролога під днем 19 октоврія.

6. Слово стаго отца нашего Кирила о исходѣ души и о митарствахъ (стор. 55 — 71), винято із Пролога під д. 29 лютого.

7. Слово Иоанна Златоустаго о тварехъ божіихъ и о кончинѣ смертнѣй и о покаяніи (стор. 72—75), винято із якоїсь книги „Соборникъ“ глава 37.

8. Повѣченіе стаго Василія, бяхъ отче (стор. 75 - 80). Почин : „Навчи са кѣрныи чловече благочестію дѣлателъ“ і т. д.

9. Казаніе на Богоявленіе Гдне (стор. 80—104).

10. Слово стаго отца Кирила о перевозданнѣмъ (стор. 104 – 108).

11. Житіе прпдбнаго отца Дѣда бывшаго прежде разбойника (стор. 109—113), винято із Пролога під д. 6 вересня.

12. Гисторие розманите з' римскіихъ и тежъ иншихъ авторовъ [sic!] коротко зобраны (стор. 115—480). Се переклад звісної збірки Gesta Romanorum, доконаний із польського. Подаю тут титули поодиноких роздїлів:

1) О пониженю порожнеи хвалы (стор. 115 – 121) і Выкладъ тогож обычаю (стор. 121 – 123).

2) О вважаню вѣчности (стор. 133 – 129) і Выкладъ того обычайный (стор. 129 – 131).

3) Гисториа о Аполонѣ князю Тирскимъ и Тарсиеи королевнѣ, на прикладъ, ижъ смутокъ перемѣняет са ко радости (стор. 131—199).

4) Прикладъ о хитрости дияволскей, яко суды боски суть справедливи (стор. 199—207).

5) Прикладъ о дивномъ рядѣню Божомъ и о початю стого Григориа (стор. 207 — 236) і Выкладъ того обычайный (стор. 236—242).

6) Прикладъ о пышнымъ цезарю Иовиянѣ и о его униженю, иже Гдь Бгъ частокротъ пишныхъ понижа [sic!] а покорныхъ подвыша [sic!] (стор. 242—257), і Выкладъ того обычайный (стор. 258—263), пор дод. XI, ч. 5, стор. 90.

7) Прикладъ о досконалости (стор. 263 — 269) і Выкладъ того обычайный (стор. 269—274).

8) Прикладъ ѡ памѧти смерти, абы чловекъ не грѣшилъ (стор. 274—279) і Выкладъ т. жѳ. (стор. 279—282).

9) Прикладъ ѡ ѕтратѣ дѕшней и ранах дѕшъ закивающихъ (стор. 282—289) і Выкладъ (стор. 289 - 291).

10) Прикладъ ѡ ростропности, абысме вшитко добрїм ѕмыслом чинили (стор 291—301).

11) Прикладъ ѡ хитрей зрадѣ невѣсткой и ѡ заслѣпленю зрадченыхъ (стор. 301—311) і виклад (стор. 311—315).

12) Прикладъ ѡ нездѧчности члокечи з добродѣистѣ повшехныхъ (стор. 315—329) і виклад (стор. 329—331).

13. Прикладъ, же не маме женам вѣрити, ани юм' жадныхъ таємнїцъ ѡповѣдати (стор. 326—329) і виклад (стор. 329—331).

14) Дрѕгий прикладъ, ыко не маме женам' жадныхъ таємницъ вѣрити (стор. 331—333) і виклад (стор. 333—334).

15) Прикладъ ѡ несправедливости и лакомствѣ и караню за не (стор. 334—339) і виклад (стор. 339—342).

16) Прикладъ ѡ сталости в добрыхъ ѕчинкахъ вѣрным пожиточный (стор. 342—359) і виклад (стор. 359—362).

17) Прикладъ ѡ вѣрности и милости, же правда ѿ смерти выкавлѧтъ (стор. 362 - 370) і виклад (стор. 370—372).

18) Прикладъ ѡ великон справедливости божей, иж сѕди его скрыти сѕт (стор. 373—376).

19) Прикладъ ѡ пожитѣ ѡпатрности во вшиткихъ рѣчахъ (стор. 376—379) і виклад (стор. 379—381).

20) Прикладъ, же кажды пастыръ ма старати сѧ ѡ ѡвечкахъ сконхъ (стор. 381—383) і виклад (стор. 383—385)

21) Прикладъ ѡ страшномъ сѕдѣ ѡстатнѣмъ длѧ вшиткихъ грѣшныхъ (стор. 385 389).

22) Прикладъ, же кто неѡкрещеный, не бѕде звавленый (стор. 391—393) і виклад (стор. 393—394).

23) Прикладъ, абысме чѕли ѡ зрадѣ дїабелскей, абы насъ злый дх̃ъ не зрадилъ (стор. 394—397) і виклад (стор. 397—399).

24) Прикладъ, ыко правды длѧ преслѣдованѧ не маме Ѡстѕповати (стор. 399 - 400) і виклад (стор. 400—401).

25) Прикладъ хвалебный, же милосердными ѕчинками маме wфѣрѕ чинити Гд̃ѕ Бг̃ѕ (стор. 401 - 404) і виклад (стор. 404—405).

26) Прикладъ, же тылко сами справедливы внийдѕтъ до царства небесного (стор. 406 - 407) і виклад (стор. 408—409).

27) Прикладъ, же порожне єстъ коханѧ во вшыткихъ рѣчахъ свѣцкихъ (стор. 409—414) і виклад (стор. 414—416).

28) Прикладъ, абысме сталость мали в добрых ѕчинкахъ (стор. 416—418) і виклад (стор. 418—420).

29) Прикладъ, абысме чистость и вѣрность малженскѕ любили (стор. 420—424) і виклад (стор. 424—425).

30) Прикладъ, же маме правдѕ вызнавати аж до смерти (стор. 426—427) і виклад (стор. 427—428).

31) Прикладъ приводячий, абысме были покорного и чистого и скрѕшенного сердца (стор. 429—432).

32) Прикладъ приводячий, абесме сѧ невдячности каровали (стор. 432—434) і виклад (стор. 435—436).

33) Прикладъ, же лакомство вншго [sic! зам. много] людии заслѣпат, абы правды не ѕзнавали (стор. 436 — 439) і виклад (стор. 439).

34) Прикладъ [sic!], же кождый грѣхъ безъ розпачи не вѕде ѳпѕщенный (стор. 439—442) і виклад (стор. 442—444).

35) Прикладъ, абысме памѧтали на добродѣйство намъ ѕчинено (стор. 444—445) і виклад (стор. 446).

36) Прикладъ напоминаючи, абысме ѡбѣтницѕ иншимъ выполнили (стор. 446—450) і виклад (стор. 450—451).

37) Прикладный животъ святого Алеѯиѧ, абесме роскошами тогосвѣтными взгардили (стор. 451 — 460), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5.

38) Прикладный животъ святого Ѳвстафиѧ къ наверненю блѕдячихъ (стор. 460 - 476).

39) Прикладъ, же презрѣнию божемѕ жаден сѧ противити не можетъ (стор. 476—480). Кінчить ся словами: „Бгѕ нашемѕ слава на вѣки вѣкомъ Ямінь“. Далї на тій сторонї проба пера: „Покѕшлю карамарю, ци добрын“. Подібні проби пера, рисунки, написи і т. и. знаходимо також на стор. 481 — 485. Між иньшим маємо тут підпис: Stefan Samboryna 1766 roku, та в иньшім місцї ще ранїйша дата: Anno Domini 1742. На стор. 481 поміщено початок жартовливої статї: „Бѣ нѣкдѧ вещъ низѕ главѕ носѧще. Разгнѣвал сѧ на сїю вещъ домѕ вадка, въсади ю в темницѕ, по мнозѣ же времени выведе ю с темници и заклати ю копѣемъ проѳ . . . . . ризы же єѧ ѡгнемъ ѡжегоша сѧ, сама же бысть распята на древѣ“.

Отсей переклад „Gesta Romanornm“ доконано з польської друкованої книжки; про се можна впевнити ся порівнюючи подані тут титули оповідань з польськими (див. Historye rzymskie, wydał Dr. Jan Bystroń, Bibliot. pisarzów polskich, Kraków, 1894). Переклад держить ся невільничо польського оріґіналу, так що декуди можна

його розуміти тільки при помочи польського тексту, прим. коли польське łotrowie перекладає на лютрове і т. п.

Далї йде иньшою рукою писана збірка житий сьвятих, особливо інтересна тим, що подано тут систематичну збірку житий апостолів — розуміють ся, апокріфічних. Ось зміст сеї дальшої частини рукопису:

13. Житиє сѣтого Семїѡна столпника мц҃а сентекрїа д. а҃ (стор. 486—495), пор. дод. V, ч 9.

14. Чѕдо сѣтаго Семїѡна. Сѣтый Семїѡнъ столпникъ выгналъ бѣса из къмлоклювы (стор. 495—497).

15. Казанїа на рождество прес҃тои и славноі Влд҃чци ншеа Бц҃ы и прсно Дв҃ы Марїи (стор. 498—505), надруковано Памятки II, 57—59.

16. Житїа сѣтыхъ прародныхъ Бѣоѳц҃ъ Їѡакима и Анны (стор. 506—407), надруковано Памятки II, 110.

17. Казанїа на воздвыженїе чс҃тнаго крта мц҃а сент. д. дї҃. (стор. 508—52[1]), пор. дод. IV, ч. 3; V, ч. 8

18. Ѳ мѕченїи сѣтаго мч҃нка Хв҃а Никита мц҃а тогож д. єї҃. (стор. 521—532), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10.

19. Житиа сѣтаго Їѡанна Бѣослова наперсника Хр҃товаго (стор, 533—542), пор. дод. IV, ч. 5.

20. Казанїа на покров прс҃тои и славноі Влд҃чцѣ ншеа Бц҃и (стор. 553—557). пор. дод. IV, ч. 6.

21. Житїа сѣтаго апла Ѳомы, мц҃а ѡктоврїа д. s҃. (стор. 558—559), пор. дод. IV, ч. 7.

22. Житїа сѣтыхъ апълъ Каръдоломеа и Варнавы, мц҃а їюня дн҃а аї҃. (стор. 560—562).

23. Житїа сѣтго Їѕды апсла Хв҃а сородника, мц҃а їюня д. дї҃. (стор. 563).

24. Мц҃а ѡктоврїа д. кѣ҃. Памать або житїа сѣтаго єѵлисты Хв҃а Лѕкы (стор. 564—566).

25. Житїа сѣтаго апла Їакова брата Гд҃на (стор. 566—572).

26. Ѳ снокъ Зеведешвыхъ Клеѡпы Їыкова (стор. 573—575).

27. Ѳ снокъ Зеведешвыхъ сѣтаго апла Їакова брата Їѡаннова (стор. 576—582).

28. Житїа сѣтаго Андреа апла, брата сѣтаго апла Петра (стор. 583—589), пор. дод. IV, ч. 4.

29. Каталогъ сѣтыхъ апловъ (стор. 590—594).

30. Казаніа на сѣ́тыхъ а҃пла́ верхо́вныхъ Петра и Павла (стор. 595—630), пор. дод. IV, ч. 39; V, ч. 33; VII, ч. 6.

31. Ѡ мч҃енїи сѣ́таго Демитріа казаніа (стор. 631—642), пор. дод. IV, ч. 2.

32. Казаніа ѡ҆ страшно́мъ трч҃сѣ́ на Демитрїа (стор. 642—646), без кінця.

Далї йде третя часть рукопису, писана знов иньшою рукою і містить:

33. Наꙋка сповѣ́дни з розны́хъ из мно́гихъ оу҃чителе́й цр҃ко́вныхъ зокра́лаа (стор. 647—787). Се тзв. пенїтенціяр або підручник для сповідників, яких було богато в середньовіковій Европі. В грецькій церкві сю тему трактовано докладно в Номоканонах. Наш трактат має 13 роздїлів і правдоподібно уложений на підставі латинських взірців.

34. Ѡ цнота́хъ тѣ҃ологи́чныхъ (стор. 788—801)

35. Ѡ раздрѣ́шеню грѣ́хо́къ, котрого грѣ́хꙋ҃ не мо́жет сїе́никъ раздрѣ́шити (стор. 801—804) Далї одна сторінка порожня.

36. Сѵ҃стѣ́мы сакраме́нтокъ сѣ́тыхъ (стор. 806—810).

37. Пове́сть ѡ҆ дїа́волѣ, како прїи́де ко великомꙋ Анто́нїю къ ѡ҆бразѣ́ человѣ́честѣ хотѧ́ кѧ́сти сѧ (стор. 810—819).

38. На стор. 820 ще одна статейка без титулу про сповідь.

XIII. Рукопис о. Івана Прислопського.

Сей рукопис, писаний одною рукою і докінчений, як видно з записки на остатній сторонї, в 1760 році о. Іваном Прислопським, парохом с. Камяної в теперішнїм грибівськім повітї, то спора книга in folio в новійшій оправі з дощок оббитих шкірою з витисками (оправа зроблена, як посьвідчує напис на першій чистій картцї, в р. 1851). Первісно мав рукопис 330 карток, як сьвідчить їх стара нумерация, але тепер кількох карток не стає. В текстї і в титулах ужито декуди киновар, знаходять ся також ручні немудрі рисунки; текст обведений усюди подвійною лїнїйною рамкою, в якій містять ся часті приписки та відсилачі. На горі йде жива паґінация, в низу на кождій сторонї кустоди.

Зміст рукопису складає ся з двох частей: Псалтирі з толкованєм до кождого стиха і з оповіданя про Чистилище сьв. Патрикія. Псалтир іде від к. 1 до 314, решту займає оповіданє. Приглянемо

ся головно Псалтирі. Вона не цїла. З початку бракує 2 карток, (к. 3 вставлена між 5 і 6), а при кінцї також трьох. Тепер маємо тілько конець 2 псальма; перша катизма йде до кінця к. 11. Вона визначуєть ся тим, що кождий стих тексту писаний більшими лїтерами, а зараз під ним іде коментарий, писаний дрібнїйше і киноваром. Подаю пробу тексту і коментария:

а. ѱалмъ дв҃дъ, в'негда ѡбѣгаше ѡ лица а҃ве-саломаса҃на е҃го, г҃.

Ѱалом' дв҃дъ дх҃омъ сѣтым' ест в напи'аніе а҃зкѣщен'ный, в немже содержит са глас Христовъ къ бг҃ѕ ѡц҃ѕ наипаче к' рѣма страстное ѡ множествѣ врагов, и вопл цр҃кве сѣтыа въ преспѣаніи гонителей ея, просащи помощ бж҃.

в҃. Гд҃и что сѧтъ розмножены тыи котры ма҃ фрасѵютъ: веле а҃хъ повстае противко ма҃.

Глас Христовъ ко бг҃ѕ ѡц҃ѕ под час мѫки, а҃ко за незлословност и добротливост его . . . арцикискупи а писемници, фарисее, а҃нжента, сѫдіе жидовстїи и розмантїи народи доквчали спасеніе сѣтѕ рокащомѕ.

г҃. Веле а҃хъ мовит дш҃и моей: нема тотъ з'бавлѣна к' бг҃ѕ своим҃ъ.

Мовили непобожны Жыди на Хр҃а Гд҃а: „грѣшник ест, а҃ко сѵотѕ҃ не хранит, не выкакит его бг҃ъ, далеко бо ѡ грѣшных збавлѣна". Не знали глѫпы, же бг҃ъ ѡц҃ъ былъ съ Христомъ справѵючи збавлѣна нш҃е.

д҃. а҃ ты е҃днакъ, Пане, шкоронца мой е҃стеск и хвала моа и выноситель главы моей.

Тѫже и глас а҃дамов къ Христѕ Господѕ: гды бо Хр҃тосъ Господъ на горы трѵпѣхъ главѕ на крестѣ поднес са преклон' главѕ свою ѡдалъ дх҃а, тогди возвесе паденѵю главѕ а҃дамовѕ до перш го достомнїа.

е҃. Гласомъ до Пана воалем моимъ, и высл҃халъ ма з' горы сто҃й своей.

Возопи Хр҃съ на крестѣ на горы сто҃й Голгодѣ, на ней же збавлѣна оу҃чинилъ и высл҃хан быль ѡ Бц҃а ѡц҃а свыше, же во трет҃ій дн҃ъ воскресна его ѡ мр҃твых'.

Приведу ще деякі характерні вислови з перекладу иньших псальмів сеї катизми: Пс. III, 3: Расторгниме зкаскы а҃хъ, а зошмарме з' себе а҃рмо а҃хъ. На марґ. пояснено: расторгїи — розорки. Пс. III, 5: над Сѷномъ горовъ сто҃къ е҃гс. Пс. V, 8: мѫжомъ кырвакым; ст. 9: пропровад ма пре непрїатели мой, справлай пред ѡ҃бличностю твоюкъ дорогѕ мою; стор. 12: кѣчнѣ са радовати бѫдѫтъ и ты бѫдеш мешкалъ меджи ними. Пс. VI, 11: нех соком г'калтовнѣ трожат кшиткы непрїатели мои. Пс. VII, 2: ѡ всѣх' преслѣдовников; ст. 5: котры мѣ чинили злост; ст. 10: в никочъ са ѡ҃берне; ст. 12; бг҃ъ мюцный и терпливий; ст. 15 і 17 викладаєть ся на Юду:

єі. Ѿто родитъ несправедливост', почалъ болезнь и породилъ неправостъ.

Іюда почалъ болѣзнь, зле помышлѣнїа, и породил неправост, на сребрѣ Владыкѹ продалъ; злый ко чл҃кѹ прежде оу҃мыслитъ злость, потом' оу҃чинитъ.

зї҃. Ѡберне сѧ болезнь ѣго на главѹ ѣ҃го, й выстѹпитъ злостъ ѣго на верхъ главы ѣго.

Злочестивый Ізда за главѹ цр҃кве Хр҃а свою главѹ повѣшеніемъ погѹбки; неправда Ізді́на на верхъ ѣго снизде й погрѹзи его во дно темности.

Кадїсма вторая (Пс. 9—16, k 12 — 24 r). На початку і на кінці по рисункови: на початковім Ісус з кулею сьвіта в руці, на кінці ангел держить у руках образ Ісусового лиця на обрусї. Титул і початкові букви Псальмів писані киноваром, зрештою все чорним атраментом. Із язикових форм нотуємо з тексту псальмів сеї катизми: крѣкъ' оу҃богых, оуниженїа мое, ѿ ворют смерти, позастрѣвали народове в' затрачиню, сило = sidło, рамено = рамя, мыслѣль = myślał, воробел = wróbel, наготовили стрилы во сайдакъ, абы постримлили з' тѣни (в гірських діялектах: стрилять зам. стрілять); Панъ пытатъ сѧ; кто сѧ во злости кѡхатъ; нѹдза = nędza; бѹдѹтъ ради, быхъ былъ порѹшенный; потѣшїна; ѩ̂ престеригалъ дорогъ твердыхъ; стеречи ѩ̂ко зрініцѣ во ѡ̂цѣ; под тѣнїовъ крылъ твоих; лвикъ младый = скименъ.

Кадїсма третая (Пс. зї҃.— кг҃., k. 24 v.—42 r.). Малюнок на початку; Благовіщенє; тілько перших 5 рядків і перший інїціял писані киноваром. З характерних язикових появ нотуємо: бѹдеме в'зывати; бо-с' го оу҃передилъ; предолжїна днїй; пецъ ѡ̂гнистый; в' гнѣви своем'; выслебодилесь ихъ; хробачокъ; ковѣм' го хце; скарѹпа подънѣбнѧ = піднебіня. В поясненю до Пс. XXI, 19 (Дѣлили меджи сѧ ѡ̂дѣжа мое, а ѡ̂ шатѣ моей метали жребїй) сказано: „Ѡдѣжа Хртово жолнѣре дѣлили на чтыри части, поневажъ чтыри жолнѣре были, котры распинали Хр҃а, а ѡ̂ нешитой сѹкенцѣ кюстку метали"; з рѹки псїой = песьої; з пацекы лвїой; пренюс' ѡ̂чима; пред тварю тых; вшитку тлѹстохове земи; кыкюл' ма на дорогѹ; для їмена своєго. Цїкаво, що Пс. XXIII, 7—10, рядки дословно цитовані в Нїкодимовім євангелию, тут не прикладають ся до Ісусового походу на пекло, а лише до Вознесения, подібно, як в оповіданю Унґварського рукоп. (Памятки II, 333).

Кадїсма четвертая (Пс. 24—31, k. 42 v. — 62 v.). На початку малюнок — погруде Богородиці, на кінці ангел з гильками в обох руках. Титул і перший інїціял писані киноваром. З язикових появ нотуємо: покаж' мѣ; стейжокъ твойхъ; котры сѧ кладютъ ѡ̂ тестаментѣ ѣгѡ; кыркакыми; ѿ когож мѣ бѹде страх; хоцай бы; голосъ мой, которымем крѣчал; фалечны свѣдкове; заквитло тѣлѡ мое; дѣдѣцтво; загыр мѣлъ Панъ; мюцъ = міць;

вывюлъ єси; дюм' оу҃тѣчкы=dom ucieczki; дла ѝмена твоего; в' гнѣви=в гніві; забыто ѡ мѣ; слоречїна; рюкемъ=rzekłem; стрвожїна; шмъ рюкъ; ѿшмаренный єстемъ; над-до мною; в нѣдзѣ; гды ма тер'на коло.

Кадїсма пятам (Пс. 32—36, k. 63—82 v.). Рисунок на початку: Ісус з розтвореною книгою, на кінцї якийсь орнамент; киновар тілько в титулї і в першім інїціялї.

Кадїсма шестам (Пс. 37—45, k. 82 v. — 97 v.). Малюнок на початку: якась сьвята держить у руках модель вежі. Киновар ut supra. Пс. 37 і 38 без коментарія, тілько з дрібними увагами на марґ. Дальші пс. сеї катізми крім ширших пояснень під титулами або при кінцї мають також тілько декуди коротенькі пояснення під стихами або на марґ.

Кадїсма седмам (Пс. 46—54, k. 97 v. — 110 v.). На початку рисунок: Ісус з книгою, киновар ut supra, коментаріїв дуже мало і тілько під деякими стихами. Таким самим робом перекладено і пояснено дальші катізми до 16-ої включно, тоб то до Пс. 117 (k. 214 v.).

Кадїсма седмнадесатам. Аллилѹа. рнї. Хваленїе Бг҃ѹ ѿ закона єго. Ся катизма зложена з одного 118-го псальма (k. 241 v. — 260 r.), що поданий тут і в церковнім оріґіналї і в перекладї так, що кожда сторона в довжину подїлена подвійною лїнїєю на дві шпальти і кождий стих псальма написаний en regard у обох текстах, а під ним через цїлу сторону підписано коментарий. У вступі (k. 241 v.) пояснено, чому сей псалом такий довгий: бо був уложений до співаня по дорозї в часї перенесеня кивота, а пізнїйше для співаня Жидам в часї щорічного походу на празник до Єрусалима. „Разложенъ же є҃ — кажеть ся далї — оу҃ Єврей по алфавитѹ, сї есть по азбѹчным' словамъ; всяческое же слово содержитъ во себѣ ѡсмерицѹ стїховъ со своимъ толкомъ; паче же разположенїе то сочїни сѧ ради лѹчшаго всѣмъ пособїя памати, яко да азбѹчныѧ словеса памятїю содержаще послѣдѹющаѧ ѝмъ стїхи оу҃добїе возмогѹтъ себѣ прїпоминати и весь тако ѱаломъ совершати на паматъ“. При кінцї мішаною мовою подано ось яке оповіданє: „Бл҃женный Авгѹстин размышлялъ кедысь ѡ таковомъ разположенїи стїховъ ѱалма сего по кв. словесем' азбѹкї єврейской и ѡ всякаго слова содержащїи ѡсмерїцы стїховъ, паче же о҃ различном ѝменованїи закона по всякїх' стїхах' многажды воспомѝнаемаго. и о҃тѡ знагла оу҃зри древо прекрасное со двянадцет'ма голѹбками, и кажда голѹбка мала в сѣбѣ о҃смъ голѹзокъ малыхъ, и ѡ галѹзокъ вшиткыхъ барз' слодкы

капелки истѣкали. Подивиже сѧ толикомѵ видѣнїю древа прекраснаго и разѵмѣ, ꙗко чѵдное изображенїе бѣше ѱалма того пресладкаго".

Катізми 18, 19 і 20 подані в церковнім тексті з звичайним коментарієм під кождим стихом: текст отатнього 150 го псальма і коментарий кінчать ся на k. 293 r., котрої долїшня часть разом з 5 рядками коментария вирізана. Оборотна сторона сеї картки порожна, а на k. 297 r. іде Ѡставлшѧ сѧ кадїсми толкованиѧ [ѡ] ѩзыка славенскаго, себ то переклад кат. 8, 19 і 20 на мову зближену до народньої, таку, якою перекладено всї попереднї. Зазначаю деякі язикові появи: рѣчи котры мѣ покѣджено; сѣдили сѵдїове на сѵдѣ; Ѡкалѣ мѣ пришолъ ратѵнокъ; снад бы нас были живыхъ похланѵли; сѣтъ сѧ пюрвала, а мы кыбавлени естесме; по прожници=po próżnicy; не бѵде стерюгъ; ктож томѵ вытырѣват; сѣдлость=осїдок; позабывалъ кроле мюцны (pozabijał króle mocne); людїомъ своимъ; не машъ тѵ въ оустахъ; доброрѣчте Панѵ; мюцъ над днїом; мюць над ночѵ; кывюлъ рѵковъ мюцновъ и рамѣном высокым; черкене море; извюргъ фарѧшна и моць его; цорко вакѵлона нѵдзѣницо; барзъ велка хвала панска; кстѵпю на нѣбо; венжовый ѣдъ; во мѣ естъ; рюкемъ до Пана; праца коргъ ихъ (трѵдъ оустенъ ихъ); положь стрюжѵ оустамъ моим, а дверѣ к коло ѡгороджены воргам моим; не зрювнают сѧ; покаре мѧ; толща земли розкыршитъ сѧ.

Краткоеописанїе ѡ чыстцѵ святого Патрїкїѧ, котрого Момкрикїй и Каронїй Стѵдїок зовѵт, зѣжиковъ скатыхъ кынате (k. 315—330), буде надруковане в Памятках, т. IV. На кінцї під текстом підпис: Сїю Їсторїю преписалѣ Ѳц҃ъ Їѡнникъ Прислопскый, презкѣтер Камѧнскый, з полской книжици дрѵкованой рокѵ ҂а҃ѱг҃. Ще низше иньшим письмом підписано: Teodozy Przysłopski sołtys Kamieński. Ѳеѡдосїи Прислопскый солтис Камѧнскый. Ще иньшою рукою списані початкові слова і порядкові числа в Псалтирі сїмох покутних псальмів.

Про сей рукопис першу звістку подав пок. о. Никорович у Шематизмі перемиської епархії з р. 1879 стор. 272 додаючи звістку, що той сам Іван Прислопський переписав також кирилицею Літурґікон, Ірмолоґіон і Пісні церковні, які в Камяній доси вживають ся при богослуженю. Кілька разів я надармо старав ся дістати ті книги для перегляду і тілько перед роком менї удалось одержати отсей Псалтир при помочи Впов. д. Лїнинського і його Впов. дружини, котрим за се щиро дякую. Так само складаю подяку о. Прислопському з Білцареви, у котрого зберігає ся сей рукопис як родинна памятка, за його ласкаве визиченє.

XIV. Калуський збірник.

Так називаю невеличкий рукописний збірник, одержаний мною від д. Івана Ем. Левіцького, який знайшов його між паперами свойого пок. батька, що довгі роки був парохом у Берлогах Калуського пов. Збірничок писаний на сірім папері полууставом XVIII в., сильно зачитаний, має формат малої 8-ки і на жаль заховав ся тілько в відривках, усего 32 картки. Хоча на маргінесах знаходимо богато проб пера, то про те нема підпису ані копіста ані давнього властителя, ані не зазначено місцевости, де писано збірник. Ось його зміст:

1. Слово ѡ кражникѣ (стор. 1—10), звісне оповіданє, надруковане Костомаровим (Памятники старинной русской литературы издаваемые гр. Гр. Кушелевымъ Безбородко подъ редакціею Н. Костомарова, вып. вторый, С. Петерб. 1860, стор. 477—480).

2. Вопросы сѵ̑хъ ѿцъ (стор. 10—16), апокріфічний катехізм, без кінця.

3. Повість про Юдигу (стор. 17—33), без початку.

4. Житиѥ сѵ̑го Їѡ̑анна їже во Сочавѣ мѣченаго (стор. 33—47), пор. дод. IX, ч. 13.

5. Житїе и мч̑енїе сѵ̑ои великомч̑нцѣ Ѳѵфимїи (стор. 47—51). Стор. 52 заповнена пробами пера; між стор. 48 і 49 бракує карток.

6. Уривок Листа небесного (стор. 53—64), без початку і кінця, писаний скорописом XVIII в., мабуть тою самою рукою, що писала й попереднє. Подаю з него невеличку пробу тексту: ...„и̑ для того послах на вас карности: язики вас поплѣнят, покѹшѫт и̑ к неволю и̑ к работу поберут и̑ запровадят. и̑ не ѿвернули єсте сѧ ѿ злыхъ оу̑чинков своихъ и̑ не пошли єсте дорогою правою и̑ словъ моих єѵ̑глскихъ не хотѣли єсте слухати, якъ ємъ самъ мовилъ: „нѳ̑о и̑ земля мимо иде, а словеса моя не могут и̑ти во вѣки“. и̑ ни в чомже повеленїй моихъ не радите и сѵ̑ую неделю не чтите и не сѵ̑тите. и̑ за то пущѫ на вас зими злии̑ и̑ вѣтри силнїи, зради и̑ метѣлницѣ и̑ снѣги великїи, води поточнїи випущу и̑з матки земной, дам на вас голод и̑ смертъ лютую и̑ на все и̑мѣнїе ваши, и много знаменїѧ и̑ скорби. и̑ не покаялисте сѧ, якѡ ѿ лица моего гнѣвъ мой на вас єстъ за злии̑ оу̑чинки вашѣ и̑ за сѵ̑ую неделю, и̑жъ Бг̑а не чтите и [не] держите в чистости и̑ в набоженствѣ церковномъ, але впалисте сѧ во похот диявольскую и̑ в дѣла єго сквернїи, ѿсквернили єсте сѵ̑ую землю и̑ неделю“.

XV. Іспаський рукопис.

Сей рукопис, одержаний мною від селянина Гулейчука з Іспаса над Черемошем на Буковині, писаний двома руками в XVIII в. крім початкових трьох карток, що списані відмінним почерком і вирвані з якогось иньшого рукопису. Рукопис має 39 карток 4-ки, писаний на сїрім, міцнім папері і з виємком остатньої сторони забруканої так, що її годі відчитати, захований досить добре. Розуміеть ся, що ані початку ані кінця нема. З виємком перших трьох карток кіноварі не вживано, хоча на початку і при кінцї поодиноких статей є декуди немудрі рисунки. Ось вміст сего рукопису:

1. Вірую з поясненями (стор. 1—6), без початку. Відривок якоїсь окремої цїлости, писаний грубим полуустав ом так, що кождий „стих“ писано більшими буквами, а пояснене до него дрібнїйшими. Початку нема, бракує мабуть одної картки, бо теперішня стор. 1 починаеть ся в середині пояснення до стиха 3. Подаю для проби пояснене до ст. 4 (Насъ ради чл҃къ — и҃ вочл҃к҃чшасѧ): К семъ стихѣ Аполинаристовъ геретиковъ потопляетъ [з польського; potępia], которїе повѣдаютъ Сн҃а Божого не быти досконалого чл҃ка и дш҃и розумное не имѣючого; самъ же толко матерїю тѣла чл҃чого взялъ, мовятъ, а в' мѣсто дш҃и бжство было, а для тогожъ не досконалїи [хлѣбъ], то є҃ без власти и соли на офѣру оу҃чн҃комъ своимъ приносити казалъ. Прото таковыхъ геретиковъ потлумлаючи цр҃ковъ Хр҃а досконалимъ хлѣбомъ о҃фѣру ст҃ую чинитъ визнаваючи и скутком показуючи, ижъ Сн҃ъ Божїй досконалимъ чл҃комъ сталъ сѧ, маючимъ дш҃ю розумную в' собѣ, ѡ҃ которомъ самъ мовитъ Іѡаннъ а҃.: „Маю власть дш҃ю мою положити и маю власть зась еї взяти“. Цїкаве тут мовчане про латинників і їх оплаток, хоча автор коментария стоїть на православнім становищі, як се видно зо стиха 9 про сьв. Духа, де сказано: „иже ѡ Ѻц҃а исходящаго“, та в коментарі знов показуеть ся тілько давні ересї без найменшого натяку на пізнїйші суперечки.

2. Житїе ст҃аго праведнаго Іѡ҃сифа прекраснаго (стор. 7—12), без початку, надруковано Памятки I, 136—138.

3. Слово ст҃аго Іѡ҃анна Бг҃ослова (стор. 12—22), звісний апокріфічний катехізіс, пор. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, С. Петербургъ, т. II, 197—212.

4. Сказанїе дивное и живоносное ѻ҃ рожденїи ст҃аго ѻ҃ц҃а прп҃бнаго Григорїа рицера (стор. 23—

38), звісне оповіданє про кровосумішку, виняте із Gesta Romanorum, пор. дод. XII, ч. 5.

5. Слово человѣческое ѿ мѧдствѣ Їс Хр҃товѣ цр҃ком (стор. 39—47), апокріфічне євангеліє Томи, надруковане Памятки II, 159—164.

6. Слово ѿ Патерика, ꙗко не достоитъ ити съ цр҃кви, єгда поютъ в' церкви пѣснь бж҃ію спѣваемоую цр҃стъ [sic!], (стор. 48 — 51), оповіданє взяте із збірки „Великое Зерцало", пор. Oesterley, Gesta Romanorum, 688—691 і паралєлї 749.

7. Сказанїе и повѣсть о цр҃ю православномъ Ѧггеѩ (стор. 52—56), текст подібний до нашого надрукував А. Н. Веселовскій, Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ, N. V, стор. 147—150.

8. Притча о богатыхъ ѿ книгъ ѿ болгарскыхъ (стор. 57—60), надруковано мною в статї: „Притчата на еднорога и нейниятъ български вариантъ" (Сборникъ за народни умотворения т. XIII), пор. Яковлевъ, Опытъ изслѣдованія „Измарагда", Одесса 1893, стор. 52.

9. Житїе ст҃ого Никтора пѵстелника. Слово оц҃ъ сн҃ъ дх҃ъ ст҃ый (стор. 61—66). В низу під текстом підпис старим курсивом: Powinię gospodasz na sam przod rano ustac a pozno legac nie czekaiąc nim słonko zaydzie, wyszedszy na dwor poglądac, czy będzie pogoda lub nie. Jeżeli widząc, że pogoda miła, potrzeba ustac z mikeko łużka y wczesnie czeliadz pobudzić. А ieże — далї урвано. На остатнїх сторінках починаючи від 67 писано иньшою рукою, недбалим і невиробленим полууставом:

10. Сказанїе ѿ цр҃ю Соломонѣ, како закопа бѣсиноу ѥдиной дѣлвѣ тмами темъ, тисѧщами тисѧщъ (стор. 67—72), надруковано мною: Житє і Слово I, 136—138 і Памятки I, 291—293.

11. Прикладъ о хитрости козской (стор. 72 — 77) звісне оповіданє про ангела і пустинника, пор. Oesterley, op. cit. 396—399 і 724—725 і дод. XII, ч. 4.

XVI. Рукопис о. Іллї Яремецького Білахевича.

Отся богата рукописна збірка доставлена менї була перед кількома роками д. Дмитром Єндиком, тодї нар. учителем у Зазулинцях над Днїстром, від старого дяка Морозевича. Писана в 4-ку,

одною рукою при кінцї першої половини XVIII в. заокругленим полууставом близьким до курсива, вона цїкава тим, що подає деякі звістки про її писця, датує докладно поодинокі части, коли і де були написані. Автор збірки, о. Ілля Яремецький Білахевич був, як можемо бачити з тих записок, православним попом, а може навіть монахом; на се вказує його побут у манастирі в Путнї в р. 1749. Ми бачимо його в р. 1747 „на кондициї“, себ то на посадї в Вовчківцях „над Прутом водою при церкві Вознесения Ісусового“, 1749 р. він у Путнї в манастирі, а 1755 ми полишаємо його на парохії в Хелмінцях Хотинського пов. Може бути зрештою, що його побут у манастирі в Путнї мав яке дисциплїнарне значінє, бо-ж православні монахи не сидїли на парохіях. Але яке значінє мав його побут у Вовчківцях, де від р. 1700 офіцияльно заведена була унїя? Шо се була за „кондиция“, задля якої він пробував тут? Що се не була парафія, се видаєть ся нам певним; слово „кондиция“ в польській мові тодїшнїх часів означало приватну лєкцию або загалом якусь приватну посаду.

Рукопис о. Яремецького Білахевича дійшов до нас у досить сумнім станї, без початку і кінця, богато карток повидерано, пообшарпувано. Він писаний старанно, кожда сторона в лїнїйній рамцї, заставки розмальовані фарбами зеленою, жовтою і червоною, прикрашені немудрими рисунками; так само рисовані і мальовані інїцияли. Горою йде жива паґінация, кустодів нема, на одній сторінцї маєть ся 24—26 рядків письма. Ось зміст сего рукопису.

1. **Хожденїє Богородицы по мѵкамъ** (стор. 1—22), без початку, надруковано мною див. Житє і Слово, т. III, стор. II, 81—88, 224—237. Пор. дод. IX, ч. 10. На стор. 22 по скінченю оповіданя підписано: Eliasz Jaremecki Biłachiewicz napisał te xionżke, ktora nazwana czystec, ano Domini 1747, miesiąca oktombra dnia 2, natenczas będoncy na kondycyi w Wołczkowkach nad Prutem wodo, pod tytułem cerkwi Wniebowstomplenia pana Jezusa, pod miastem Zabłotowem.

2. **Ѡселѣ починаєсѧ книга Перѡло Многоцѣнное. Слово ѡ скончанїи вѣка сего, ѻ войнахъ Измаилскихъ и ѡ цр҃ѣ Михаилѣ и ѡ Антихристѣ і ѡ страшномъ сѵдѣ** (стор. 23—78). На скілько вірно переписано Транквілїонове „казане“, не можу сказати, не маючи під рукою „Перла многоцѣнного“. На стор. 70 в низу підписано: Anno Domini 1748 marta die 23 to sie pisało, Eliasz Jaremecki Biłachiewicz. Між стор. 74 і 75 не стає одної або кількох карток.

3. Слово ѡ главѣ Адамовѣ, како в корены лежала (стор. 79), надруковано Кіевская Старина т. XLVII, 1894, грудень, стор. 434—435 і Памятки I, 31.

4. Слово ѡ Сивидлѣ пророчици и ѡ Давидѣ царѕ (стор. 80 — 82), надруковано Житє і Слово т. Ш, 141—142 і Памятки I, стор. 277—279.

5. Слово ѡ Якраамѣ, єгда вопроситъ во домъ свой сѣю Троицѕ и поставиша трапезѕ подъ дѕбомъ Мамврїйскимъ (стор. 82— 86, докінч. на стор. 123), надруковано Памятки I, 86—90.

6. Ѡселѣ починает сѧ книга Ѡ житїи сѣихъ, и иніѣ слова повчителніе, ѡ вѣршахъ и ѡ іныхъ исторіахъ дшеполезныхъ. Слово ѡ побѣдѣ дїавола, како бесѣдовахѕ Іс Хс со дїаволом на горѣ (стор. 87—91), надруковано Памятки II, стор. 200 - 203.

7. Слово ѡ вї. пятныцахъ и ѡ градѣ Шпалѣ, рокѕ бжїѧ ѧѯ., иже єстъ на ползѕ христїаномъ (стор. 92—97), пор. висше дод. IX, ч. 17.

8. Слово ѡ исходѣ дши, єгда разрѕчает сѧ Ѡ тѣла на ѡнїи вѣкъ (стор. 97—100), про митарства.

9. Слово ѡ Мелхиседецѣ цри Салимскомъ иже во сѣихъ Ѿца Аѳанасїа архїепископа Алеѯандрїйскаго (стор. 100—104), надруковано Памятки I, 97 — 101; пор. дод. VI, ч. 28.

10. Слово сѣаго Григорїа Бѣослова о крѣтѣ Гни, ѡ Адамѣ и за два разкойники и прочаѧ (стор. 105 — 110), надруковано Памятки I, 29 - 30, 31; пор. II, 243—246.

11. Слово ѡ сѣой недели сїе єстъ Єпистолїа, приказанїе Гне, слова положен. (стор. 111 - 113). В низу підпис: Ano 1748 E. I. B. Пор. дод. XIV, ч. 6.

12. Слово ѡ снатїю с крѣта тѣла Гда ншего Іс Ха през Никодима и през Іѡсифа, а при том ламентъ або плач пртои Бцы (стор. 114—122), надруковано Памятки II, 246—252.

13. Слово ѡ Агарѣ и ѡ снѕ єа Исмаилѕ како бил сѧ со Ісаакомъ снмъ Якраамовим (стор. 123 - 124), надруковано Памятки I, 104 - 105.

14. Слово сѣаѧ Василїа Великаго архїепа Кесарїи Каппадокїйскїа, како Ѳнаѣ Євладїа Ѳ дїаволa (стор. 124—129), надруковано Житє і Слово Ш, 307 — 312, пор. дод. IV, ч. 18; VIII, ч. 15.

15. Слово ѡ невидимыхъ добродѣйствахъ божскихъ, ако Бгъ естъ рознїй ѡ видимаго створенѧ, невидимїй и непостижимїй (стор. 129—131), проповідь.

16. Слово цр҃ѕ Дв҃дѕ, како списа Псалтиръ всѣхъ псалмѣхъ т҃ц҃. (стор. 132 — 133), надруковано Памятки I, 272—273. В низу під текстом підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał marta die 16 ano 1748 sam sobie, w Wołczkowcach.

17. Слово ѻ Гдѣ нш҃емъ Їс҃ Хр҃тѣ, како йгралѧ сѧ со дѣтми жидовскими и сотворив вї. птицъ (стор. 134—137), надруковано Житє і Слово I, 227 — 230; Памятки II, стор. 169—172.

18. Слово дш҃едивно и дш҃еполезно ѡ Флавїанѣ разбойныцѣ, йже разбой творѧше к странахъ Єгипетскихъ (стор. 138—140).

19. Слово ѡ двохъ разбойникахъ ѡ Гестѣ и Дизмѣ, како сѧ зачали и како зросли і како распато ихъ на ѡбѣ странѣ Гда нш҃его Їс҃ Хр҃та (стор. 141—142), надруковано К. Стар. 1894, груд., стор. 443—444 і Памятки II, 342—343.

20. Слово ѡ ст҃ой великомч҃ныци Хв҃ой Параскевїи (стор. 142—145). Під текстом підпис: Ano 1748 marca die 29 E. I. B. D. Пор. дод. IV, ч. 9.

21. Слово ѡ честном кр҃тѣ Гда нш҃его Їс҃ Хр҃та (стор. 145—149), оповіданє про віднайдене хреста Єленою, пор. дод. IV. ч. 3; V, ч. 8.

22. Слово ѡ сотворенїю аг҃глъ и архаг҃глъ и ѡ прочїихъ безплотныхъ силахъ (стор. 149—150), надруковано Памятки I, 14.

23. Слово ѡ ст҃омъ великомч҃нкѕ Гєѡ҃ргїю, како побѣдилъ змїѧ, девицѕ ѡкоронилъ цр҃евнѕ (стор. 151—153), пор. дод IV, ч. 46; VII, ч. 4; VIII, ч. 11.

24. Слово ѡ єдиномъ пѕстелникѕ Їсихїю, како гонимъ бѣ бѣсомъ ис пѕстинѣ (стор. 154—156). В низу підпис: Ano Domini 1748 aprylis die 20. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

25. Слово ѡ см҃рти сильномѕ и роскошномѕ воинѕ, которїй на свѣтѣ роскошне жилъ (стор. 157—162), звісне оповіданє про лицаря і смерть, пор. дод. IV, ч. 56; VIII, ч. 13.

26. Сказанїе йли наѕка снаднам҃ хотѧщим разѕмѣти оц҃чителем (стор. 163—165), покажчик хронольогії, а при кінці реєстр канонічних книг. Під статею підписано: 1748 napisano.

27. Преданїе ѡ громѣ Моусєѧ громовидца (стор. 165—166), надрук. Кіевская Старина, т. XXXVI, 1·92, март, 482 - 484.

28. Слово ѡ всѣхъ дѣлахъ церковныхъ поучителное оу҃чителем (стор 166—168), вияснене значіня всіх церковних приладів. Інтересне пояснене сьвічки, яку підчас служби божої несуть перед сьвященником при великім вході: Свѣтилникъ, єже грѧдет пред їереемъ, єстъ корсѹнъ, слѹга Пилатовъ, їже бѣ возлюбленнїй оу҃ Пилата. Пилат ѡ҃ Хр҃тѣ помисливъ і рече: „Корсѹне, пойди і приведи Хр҃та“. Корсѹнъ стоѧ пред Пилатом і поклонив сѧ і поцѣловал землю й рече: „Гд҃и, Гд҃и, Їс҃ Хр҃тѣ, грѧди, грѧди, зовет тя Пилатъ“. тогда Пилатъ почѹдил сѧ вел҃ми й рече: „Корсѹне, что ти глѣшъ? Хс҃ ѣстъ не тут, не з нами, како ѹчѹет, что ти глѣш?“ Корсѹн рече: „Пане мой Пилате, Гд҃ь все знаетъ і все дѣлает, і тое видит, й нѣкт со аг҃ли глѣтъ“. Тогда Пилат почѹдил сѧ велико, ѣгда ѡ Корсѹна оу҃слишал ѡ҃нїи гласъ і ѹжасенъ бѣ велми й рече: „ѩко ти оуразѹмѣлес тое?“ Корсѹнъ рече: „Пилате, пане мой, ѣгда мене послал во Їр҃лимъ, тогда видѣлем, иж дѣти єврейскїе вѣтви постилахѹ ѣмѹ глюще: „ѡ҃санна во вишних“. Й все Корсѹнъ Пилатѹ по йстинѣ сказал. Й рече Пилат: „Твори, брате, що разѹмѣеш“. Єгда же ѹвидѣлъ Корсѹнъ веденнаго Хр҃та пред Пилата, й изїйде [sic! зам. изїйме] ис постели платно глюще: „Гд҃и Їс҃ Хр҃тѣ, зде по платнѹ постѹпи“. І того ради свѣтилникъ грѧдет пред їереем. Як бачимо, се досить недоладна перерібка пѐршої глави Нїкодимового євангелия (пор. Памятки II, 253—254, 274—275). Цїкаво бп знати, на якій основі Яремецький приточив її до пояснення лїтурґічного обряду? В низу під сим текстом підпис: napisano ano Domini 1748, maia die 4. E. I. B.

29. Сказанїе лѹч҃наго мц҃а, во которїй дн҃ь что добро твориѣти йли во которїй дн҃ь разболит сѧ или бѹдетъ живъ їли ѹмретъ, в семъ чтенїю значитъ й wбрѣщеш (стор. 169—172).

30. Исторїа ѡ҃ патрїархсехъ Їр҃лимскихъ и ѡ҃ папѣжехъ римскихъ (стор. 172—174). Між иньшим читаемо тут:

Папѣжъ Келестинъ, той ѡ҃тналъ жени ц҃ѣндзам.

Папѣжъ Сгѹстанѹсъ, той ѡ҃кранїй на папѣжство през голѹбка, бо ємѹ їз҃ ѹха йдалъ.

Портонскїй бѣскѹпъ найперѣкй латинским ѩзиком вимислилъ мшѹ ѳправовати.

Папѣжъ Оу҃рбанъ, той найперше вимисливъ з божим тѣлом, з монстранцїею по мѣстѣ ходити, ѩкъ и тераз Римляне ходѧтъ.

Папѣжъ Бутайлъ, той мѹзикѹ, ѡ҃ргани і інъшїе йгри в костелахъ постановилъ.

Папѣжъ Ѷнъ, той невѣста, жена билъ, ѓди ѡ нем пишѳтъ латинници и строни кѡтавленїа.

Папѣжъ Сергїй той дла ѡборони ереси папѣжемъ зосталъ, того папѣжа бжїимъ повеленїем 8ши зѣли.

В низу підписано: Ano Domini 1748 maia die 7 napisano E. I. B. R. D.

31. Вопроситъ стїй Василїй, ѡповѣдае стїй Григорїй] Бгословъ (стор. 174—177), апокріфічний катехізіс на біблійні теми.

32. Рождественникъ сложенъ и приведенїемъ аггловим избран (стор. 178 - 179), ворожбитська статя. В низу підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te istorye ano Domini 1748, czerwca d. 5 we wsi Wołczkowcach pod Zabłotowem.

33. Подѧкованѧ на каждом єлеѡсщенїю сладкогласна (стор. 180—181), риторична промова.

34. Подѧкованѧ ѡ дховнаго при актѣ (стор. 181—182).

35. Подѧкованѧ на стаѧ Хва Ѡца Николаѧ (стор. 182—183).

36. Подѧкованѧ на благовѣщенїе или на инїе праздникы прстїѧ Бци, премѣнаючи вважаючи (стор. 183—184).

37. Пролїогъ на рождество Гда ншего Їсъ Христа (стор. 184—185), вірша.

38. Ѥмпїлїогъ на рождество Гда ншего Їсъ Хта (стор. 185), вірша.

39. Пролїогъ на воскресенїе Їсъ Христово (стор. 186), вірша. В низу підписано: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieczne amen. 1748.

40. Житїе прпдбнаго Ѧлеѯем члвка бжїа, мца марта днѧ дї. Гди блви (стор. 187—195), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5; XII, 12, гл. 37.

41. Житїе стаго великомчника Никити мца септевріѧ днѧ єї. (стор. 196 — 202), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10; XII, ч. 18. В низу під текстом: Ano Domini 1748, czerwca d. 14 napisano житїе Никити мч. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

42. Житїе прпдбнаго Ѡца ншего Ефрема Сирина (стор. 203—213).

43. Прпдбнаго Ѡца ншего Ефрема наказанїе ѡ 8миленїи и спсенїи дши и ѡ Ѡреченїи житїа (стор. 214 — 216), без кінця. Зрештою при оправі переплутано картки статей 42 і 43.

44. Сеже Пѵтникъ (стор. 217), статя без початку, виглядає як витяг із якоїсь подорожі на схід. Приводжу сей уривок вповні: Ѡ Ефеса на вѣлое море т҃. миль, там юж недалече моря ѡтхланѣ пекелнаѣ, ѡгнь тапитъ аж под нѣса, нѣгды не ѕгасаетъ. Ѡ вѣлаго моря до домѹ Дѣдоваго полтораста миль, где Дѣдъ родилъ сѧ. тамъ сѣдъ страшнїй маетъ бити на Ѧ[са]фат долинѣ. а ѡ домѹ Дѣдоваго до города Голиѣдоваго р҃. миль. в том городѣ стоитъ конь на четирех ногах, и палаш в палацах оу ѡдвѣрка виситъ ѡ полѣднѣ на стѣнѣ, и дѣ стрѣли на столѣ лежать, и клешїѣ раковаѣ виситъ. ѕ двванадцѣтех лѣтех хлопецъ прїйдетъ и сѣдетъ на того коня, и тое ѡрѫжїе заберетъ з собою и пойдет на войнѹ и брань велїю соткоритъ. За Їерлимом рѣка жидовскаѣ Сабат течет под город Ливанїю и Сидонїю, оу весь тиждень барзо кипит и каменїе из себе аж мецет, а в пятницю ѡ д҃. часѹ становит сѧ, цѣлѣ ноцъ стоитъ и к сѵботѹ весь днь стоитъ; єно кѵпцѣ Греци, Ормлѧне, Тѵрки переходѧтъ в сѵботѹ, а Жидам не можна. За тою рѣкою Сабатом естъ городи жидовскїе, земля их не барзо великаѣ, все жиди старшиною, воєводами, старостами и иними ѵрѣдами. С тои жидовскои землѣ ѡ Сабетѹ до горъ Ѧрлатских к҃а. миль. на горах Ярлатских стоитъ Ноекъ ковчегъ т҃. лактїй сажневих в долготѹ. ї҃. в широтѹ, ѱ҃. оу висотѹ. Ѡ Їерлима до Ериконѹ р҃. миль. ѡколо Ериконѹ ѕ҃. стѣнъ, семой не маш. Бифлеѡм ѡ Іерлима полтора милѣ. Кѵпель Силоамскаѣ, два гони нивъ Скѵдель село пѣд стѣною Їерлимскою, що кѵпленное за тїи сребники, що Їѹда Хр҃та продал. Галилеѣ г҃. мили, Назарет ѕ҃. миль ѡ Їерлима. Сѵ҃тѣйшїй патрїарха Ѳеѡфанъ жилъ на сѣтѣ лѣтъ с҃. ѯ҃. з҃., преставил сѧ рок. ҂а҃. ҳ҃. м҃. к҃. на сошествїе сѵ҃таго дха. Остатня нотатка велить нам догадувати ся, що статя видавала себе за витяг із якогось писаня сього патріарха.

45. Искони соткори Бг҃ъ (стор. 218), статя властиво без титулу, а сей титулик написаний над нею в живій паїнації. Се невеличкий апокріфічний катехізіс зо вступом про недїлю.

46. Статя без титулу (стор. 218—219), апокріфічний „путник“, себ то ворожби про щасливу подорож.

47. Статя без титулу (стор. 219), хронольоґічні вказівки.

48. Ѡтроки на рождество ГДа Бг҃а ншего Їс Хр҃та (стор. 220—224), вірші.

49. Ѡтроки на воскресенїе ГДа ншего Їс Хр҃та (стор. 224—225), вірші, вирівки друковано Памятки II, стор. LVI.

50. Житїе пр҃пдбнаго ѻц҃а нш҃его Варлаама їгумена бившаго в пещерѣ (стор. 226—231), винято із Патерика Печерського. В низу підпис: Eliasz Jaremecki pisał te xionge sam sobie ano Domini 1748 lipca d. 2.

51. Житїе пр҃пдбнаго ѻц҃а нш҃его Лаврентїа затворника Печерскаго, иже принѹди бѣса исповѣдати, колико єст в Печерском монастири сѵ҃тыхъ могѹщихъ словом ізгонити бѣси и како бѣси боят ся пещеръ (стор. 232—234), винято з Патерика Печерського.

51. Житїе пр҃пдбнаго ѻц҃а нш҃его Ѳанасїа затворника Печерскаго, иже по см҃рти воскресъ і пребивъ в затворѣ дванадесать лѣтъ, і три полезнаа братїам сказа (стор. 235—237), із Патерика Печерського.

52. ѿ Патерика єгипто-скитскаго слова їзбраннїе. Исторїа сѵ҃тыхъ ѿц҃ъ и сказанїе, како претерпѣ Хс҃ Гд҃ь нш҃его ради спасенїа (стор. 237—239), надруковано Памятки II, стор. 236—237.

53. Даже ѳселѣ починает ся книга Патерикъ єгипто-скитскїй. Пр҃пдбнаго ѻца нш҃его Моусеа къ ѻц҃ѹ Пимин҃ѹ, ѕмолення҃ ѹмвшѹ ѿ него написати ся є҃мѹ, слово к҃з҃. (стор. 239—245).

54. ѿ нравахъ добрыхъ и злыхъ слово кѳ. (стор. 245—266), збірка ріжних виписок з аскетичною тенденцією.

55. ѿ Алфавита слова ѳзбраннїе ѳ єже не порабо-тити ся блѹдними помисли и скверними похотми Алфавитъ дх҃овный (стор. 267—272), збірка коротких поучень. При кінці запис: Ano Domini 1748 nowembra d. 3. Eliasz Jaremecki.

56. ѿ єже блюсты ся смѣха, празднословїа же и кощѹнствъ (стор. 272—276).

57. О єже памятствовати всегда смерть (стор. 276—280).

58. Алфавитъ дх҃овнїй сице зде положихом (стор. 280—284), азбучно впорядковані сентенції моралїзаторські.

59. ѿ єже возбѹждати себе всегда въ ѕердствованїю і теплотѣ Гд҃ней (стор. 284—286), короткі поученя. При кінці підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te xięge sam sobie.

60. ѿ селѣ починает ся книга Стѹдит (стор. 286—336), поміщено 21 поучень Студита і одно оповіданє „ѿ Палладїи монасѣ, иже без' страха бж҃їа пожи в непокорствѣ".

61. Ѡселѣ починаєт сѧ книга Прологъ [?] Слово прⷭпдбнаго ѻц҃а нш҃его Касиана Римлянина иже не возноситъ сѧ, априлѧ днѧ д҃. (стор. 337—339).

62. Слово сⷭ҃таго Ѧнастасїѧ йгꙋменa гори Синайскїѧ, апрїлѧ ѣ҃. (стор. 339—340).

63. Ѡ книги сⷭ҃таго Петра Дамаскина слово їюлѧ нї҃. днѧ, єже не ѡставлѧти молитвы кⷭ҃ждаго днѧ (стор. 341—344).

64. Повѣченїе сⷭ҃таго Василїѧ Великаго, како подобаєт дѣтемъ чтитꙋ родители своѧ, марта ѕ҃. днѧ (стор. 345—346).

65. Памѧть сⷭ҃тыхъ седми ѿтрокъ спѧщихъ августа д҃. и ѿктоврїѧ днѧ кв҃. (стор. 346), без кінця, пор. дод. IV, ч. 54.

66. Сⷭ҃тыхъ Ѧндреѧ и Ѳпифанїѧ (стор. 347), без початку. Між стор. 346 і 347 брак карток.

67. Прологъ Ѡ Їѡанна Златоустаго ѡ̀ йграхъ и҆ ѻ҆ плсанїихъ, скокахъ нечестивыхъ, марта днѧ кд҃. (стор. 347—349).

68. Ѡ книгъ Пролога, слово прⷭпдбнаго Ѳеѡктиста Стꙋдїйскаго, чтенїе мц҃а апрїлѧ днѧ а҃. (стор. 349—351). В низу: 1749 januarya jest napisany marta d. 2.

69. Слово Ѡ Пролога сⷭ҃тыхъ ѿц҃ъ, ѧже не ѿбидити вдовицъ и҆ сиротъ, нищихъ, странныхъ, апрїлѧ ѕ҃, (стор. 352 - 353), в низу підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te xionge sam sobie.

70. Повѣченїе Ѡ Патерика ѻ҃ нѣкоем старци добродѣтелнѣ, мц҃а їюлїа ко зг҃. днѣ (стор. 354—356).

71. Прологъ, слово ѡ̀ злозличнѣмъ чл҃вцѣ, мц҃а їюлїа днѧ нї҃. (стор. 356—357).

72. Повѣченїе Ѡ Притчи ѡ̀ казнехъ чадъ, мц҃а їюлїа днѧ кѕ҃. В низу підпис: Ano Domini 1749, marta 5. napisał ten Prołoh w manastyru w Putny Eliasz Jaremecki.

73. Ѡ Пролога повѣсть прⷭпдбнаго Данила ѡ̀ Ѳꙋлогїю каменосѣчци, мц҃а марта днѧ кг҃. (стор. 359—367).

74. Повѣченїе сⷭ҃тѧ Василїѧ Великого ѡ̀ лѣнивыхъ (стор. 368—369).

75. Ѡ Пролога слово сⷭ҃таго Ѧнтиѡ҃ха ѡ̀ цр҃кви нѣсномъ и҆ ѻ҆ мл҃твѣ (стор. 369—371).

76. Ѡ Пролога слово сⷭ҃таго Їѡ҃ана Златоустаго, како не лѣнити сѧ чести книги, апрїлѧ днѧ а҃. (стор. 371—372), при кінці підпис: 1749 marta.

77. Ѡ житїѧ с҃таго Ѳеѡ̑дора Ѥ̑дескаго (стор. 374—376).

78. Ѡ арменской єреси глава тридцѧтаѧ (стор. 375—376).

79. Ѡ постѣ арменскомъ Ѧрцивръцокѣ (стор. 377), обі статї виняті із південно-словянського жития Теодора Могленського.

80. Толкованїе како ѧкы сѧ Бг҃ъ Ѧвраамѡ ко Троици с҃той (стор. 378—381), теольоґічний коментарий.

81. Книгы пр҃пѣбныхъ и̑ бг҃оносныхъ о҃ц҃ъ нѣшихъ (стор. 381—386), індекс книг правовірних і апокріфічних, надрук. Памятки I, 1—7.

82. О томъ, когда и̑ кое врема Ѿ самѣхъ христїанъ иконоборство костало и̑ которїи ц҃рк҃ иконоборци бища и̑ на которомъ соборѣ зато проклѧти (стор. 386—399), кінчить ся острим осудженем Лютеран, Кальвінїстів і Аріян, між якими згадує Будного і Чеховича.

83. Ѡ о҃бразѣ с҃тїѧ Тройци (стор. 389—390), полемічна статейка. В низу підпис: Ano Domini 1749, napisano marca d. 8.

84. Починаетсѧ книга Кѵрилъ Їерѳсалимскїи. Иже во с҃тыхъ Ѳц҃а нш҃его Кѵрилла Іерѳсалимскаго сказанїе на ѿ҃смїи вѣкъ и̑ преданїе к познанїю вѣри. Ѡ пророка Даниила прологъ на первѳю главѳ (стор. 391—392).

84. О̑ Симеонѣ Бг҃опрїемци слово (стор. 392—393), апокріф, надрук. Памятки II, 137.

85. Ѡ Ѧрї̑и трекляттомъ, єгда коста на ц҃рковъ Бж҃їю и̑ ѿ ц҃рю Константинѳ Великом, ѧкъ перкїи соборъ соткорик по вознесенїи Хв҃омъ рокѳ тиї. (стор. 393—394).

86. Сказанїе ѿ҃ Їѡсифѣ о҃брѳчникѳ пр҃тїѧ Бц҃и (стор. 394—395), надрук. Памятки II, 103.

87. Родословїе пре҃стїѧ Бц҃и Ѿ котораго колѣна (стор. 395—396), надрук. Памятки II, 102—103.

88. Ѧко повелѣ Бг҃ъ соткорити Моусею змїю мѣдяннѳ (стор. 396—397).

89. Ѡ о҃бразѣ распатїѧ Гд҃а нш҃его Їс҃ Хр҃та (стор. 397), леґенда.

90. О̑ ц҃рехъ перскыхъ како прїйдоша со дари (стор. 398), надрук. Памятки II, 18.

91. Ѡ с҃тыхъ и̑конахъ, ѧко и̑ значалаѣ бишя ѥ̑ретикы завѣтѣ (стор. 399), полемічна статя.

92. Ѡ цр҃ю Константынѣ (стор. 400), оповіданє про те, як К. видів хрест на небі, пор. дод. III, ч. 27; IV, ч. 3.

93. О Моусеи́ како преведе Жиды (стор. 400—401), коротеньке оповіданє з Біблії.

94. О Моусеѡ҃выхъ книгъ з битїйскихъ (стор. 401), поученє про шлюби.

95. Ѡ єлинскихъ мѫдрѣцехъ, иже ѿ части пророчествоваховѣ ѡ превишнем Бж҃ествѣ и ѡ рожествѣ Хр҃ѣ ѿ пречистїа Бц҃ы (стор. 401—404), надруковано Памятки II, 33—35.

96. Пророчество ѻ Хр҃тѣ и пр҃чтой Бц҃ы в кѣмирницѣ єллинскаго кѣмира Аполона (стор. 404—405), надруковано Памятки II, 2—3.

97. Ѡ йерействѣ иже в ст҃ром законѣ (стор. 405—406). На горі напис: 1749, maia d. 3.

98. Не требѣет Бг҃ъ свѣдковъ на сѫдѣ своем (стор. 406) поученє, без кінця.

99. Житїе пр҃пдбнаго Їсаакїа Затворныка Печерскаго, иже прелъщенъ бѣ ѿ дїавола мѫлшаго сѧ во ѡ҃бразѣ Їс҃ Хр҃тѣ и плсанїем ѿ прелстившаго ѵтрѫжденъ много пострада, таже творѧше юрод Хр҃та ради (стор. 407—409), в середині картки ушкоджені, то й текст не повний. Винято із Патерика Печерського.

100. Повѣсть ѡ мѣсцехъ ст҃ыхъ во кратцѣ ко которыхъ землѧхъ (стор. 409—410), початок статї, поданої під ч. 40, на жаль текст дефектний.

101. Ѡ толѧ починаетъ сѧ Книга Библѣа

а) Ѡ книгъ Моусеѡ҃выхъ Бытїа глава кѳ҃. (стор. 411—413).

б) В началѣ соттвори Бг҃ъ нб҃о и землю (стор. 414—415).

в) Ѡ книгъ первыхъ Моусеѡ҃выхъ ѻ Їѡ҃сифѣ глава лѳ҃. (стор. 415—417). І далї переповідано аж до кінця Бития на стор. 417—426. В низу підпис: 1749 maia d. 28 napisał.

г) Вторыхъ книгъ Моусеѡ҃выхъ ѻ исходѣ сн҃овъ Їи҃левыхъ (стор. 427—434).

д) Книга Товїа зовемлаѧ ѿ Библѣи взята (стор. 435—447). В низу підпис: Списа сѧ рѧком бж҃їим Їлїемъ Йр҃емецким Бѣлахевичем Дрѫговицким, писалъ сам себѣ, во ѡ҃бители Пу҃тной, в земли Молдавской, ano Domini 1749, Maia d. 30 дописахъ Товїю книгѫ.

е) Книга Ремирось [мб. Премудрость] Їсѹса сн҃а Сирахова, з Библѣи (стор. 448—456).

ж) Книги прр҃ка Данїила з Кѣкалкѣ взятаѧ (стор. 457—461).

з) ѿ книгъ Маккавейскыхъ слово взятое, аѵгѵста во а҃. дн҃ь (стор. 462—464).

и) ѿ книгъ Ездры слока ѻ цр҃ю Дарїю Перскомъ (стор. 464—467).

і) ѿ книгъ цр҃твъ третихъ ѻ Соломонѣ премѵдромъ сн҃ѵ Дв҃довѣ (стор. 467—468).

к) ѿ книги Еклесїастъ з Кѣкалкѣ взято повченїе (стор. 469—470).

л) Книгы Пѣсны пѣсней, ѵважай читателю й чты (стор. 470—471).

м) ѿ книги Сѵдей Їїлевихъ ѿ войнѣ Гедеѡновой со Мадїам. (стор. 471—473).

н) Плачъ Їеремѣй прр҃ка егда бисть по плѣненїи Їїлевѣ (стор. 473—474).

В низу підпис: Koniec xionżki Yieremiasza.

102. Из Номѡканона нѵжднѣйшихъ правилъ йзмѣленїе (стор. 475—490). Під текстом дописка: Всѣхъ пунктовъ естъ ѿ Номоканона тѵтъ написанихъ рзї҃. Єписа сѧ рабом Бжїимъ Їлїемъ Йремецкым Кѣлахевичемъ во ѡбители Пѵтнянской в земли Молдавской при хрмѣ оу҃спенїѧ Пр. Б. в лѣто ѿ сотворенїѧ свѣта ѕ҃сни, а ѿ воплощенїѧ Бг҃а Слова ѧ҃ѱмѳ҃. Pisał te xionge Eliasz Jaremecki Biłachiewicz sam sobie, ano Domini 1749. Тут же дописана оловцем назва передостатнього властителя рукопису: Морозевичъ, 1881.

103. Книга зовемаѧ Семїѡнъ новїй Бг҃ословъ (стор. 491—498).

104. Бл҃женаго Нила черноризца посланїе ко Харикїю презвитерю сѵрово нападающѵ на согрѣшающаѧ, гл҃ющѵ: не довлѣетъ на покаанїе їсповѣданїе ѵстенъ, але й дѣла постническїѧ не бѵдѵтъ (стор. 499—501).

105. Презвитера цр҃кве Їерлимскїѧ пр҃пдбнаго Ѻц҃а нашего Йсихїѧ словеса дш҃еполезнаѧ читателнымъ (стор. 502—503).

106. Пр҃пдбнаго Ѻц҃а нш҃его Йларїѡна великого повченїе къ їноческомѵ чинѵ (стор. 504—506).

107. ѿ мысленнѣмъ ѺкровенїЙ дѣйственнаго бжественнаго свѣта (стор. 507—509).

108. Глѣтъ къ нам ст҃їй Йнастасїй Сѵнайскїй, како добро причащати сѧ ст҃ыхъ тайнъ Гн҃ыхъ (стор. 509—512).

109. Слово поучителное къ сѣтїй великїй четвертокъ йже во сѣтыхъ Wцѣа ншего Їѡана Златоуста (стор. 512–513).

110. Словоѡ исповѣдии Wтцѣ Патерика Єгипто-скытцкаго (стор. 514). На кінці дописка: Ano 1749 pisałosie to sierpnia d. 2. E. I. B. D. w Putny.

111. Мцѣа wктоврїа днѣа кѳ. житїе сѣтаго великомчнка Димитрїа (ст. 515–521), пор. дод. IV, ч. 8; XII, ч. 31.

112. Мцѣа апрїлѣа днѣа кѣ. житїе сѣтго великомчнка Геѡргїа (стор 521—529). В низу допис: Ano Domini 1751, пор. дод. IV. ч. 45; VII, ч. 5.

113. Мцѣа июлїа днѣа еї. Житїе сѣтаго равноапостолнаго кнѧза Владимера нареченнаго ксѣтомкрещен. Василїа (стор 530—548).

114. Сказанїе учителѧ церковнаго Їеронима сѣтаго ѡ Їюдѣ предателѣ Гда ншего Инса Христа (стор. 549—554), без кінця, надрук. Памятки II, 343–346.

115. [Чуда сьв. Николая], без початку (стор. 555–585). Маємо тут ось які чуда:

1) Про злодіїв, яким сьв. Николай велів звернути покрадене (стор. 555), без початку, пор. київський друк ч. 15.

2) Чюдо сѣтаго Николаѧ ѳ Сумеѡнѣ (стор. 556—557), київський друк ч. 12.

3) Чюдо сѣтаго Николаѧ ѡ ковръ (стор. 558–565), київ. друк ч. 14; дод. IV, ч. 14, гл. 7.

4) Чюдо ѳ нѣкоемъ дѣтищи утопшемъ, єгоже сѣтїй Николай жива сохрани (стор. 565–569), к. др. ч. 7; дод. IV, ч. 14, гл. 15.

5) Чюдо о Петрѣ нѣкоемъ военачалныцѣ, єгоже сѣтїй Николае из темныци йзбави (стор. 569–575), к. др. ч. 5.

6) Чюдо ѳ трехъ йконахъ сѣтаго Wтцѣа Николаѧ чюдотвор. (стор. 576—582), к. др. ч. 4.

7) Чюдо ѡ Христофорѣ попѣ, како сѣтїй Николае йзбавилъ єго Ѡ посѣченїа меча (стор. 582—585), к. др. ч. 2; дод. IV, ч. 14, гл. 6.

116. Мцѣа декемврїа въ шестїй день. Житїе и жизнь и Ѡ части сказанїе ѡ чюдесѣхъ иже въ сѣтыхъ Wтцѣа ншего Николаѧ архїепїскопа Муръ Ликїйскихъ чюдот. (стор. 585–591). К. др. к. 49–58. Під текстом підпис: Ano Domini 1755. Te czuda pisał oyciec Eliasz Jaremecki przezwiter wsi Kelminiec w Хотѣнском покѣтѣ.

117. Чѵдо сѣаго Николаѧ ѡ Половчинѣ Татаринѣ сотворшим сѧ въ градѣ Кїевѣ (стор. 592 - 598), к. др. ч. 11; дод. IV, ч. 14, гл. 16.

118. ѠВ велицѣмъ Ѳци Николаи, како темницѵ пріѧть и многа зла претерпѣ Ѳ Хр̃тоненавистныхъ мѵчителей (стор. 599—601), к. др. к. 59—60.

119. Чѵдо сѣаго Николаѧ ѡ гладѣ бывшемъ въ странѣ Ликїйстѣй (стор. 601—602). К. др. к. 62. На кінці допис: Їерей Їлиа Їеремецкїй Вѣлахевич написалъ сїа чѵда сѣаго Николаа року Бжїа ѧѱнѳ. мца июлїа дописах дни з. на той часъ бѵдѵчи на парохїи ко веси Хелминцѧх к повѣтѣ Хотѣнском.

XVII. Вѣчность пекелная.

В бібліотеці Перемиської гр. к. капітули знаходить ся під знаком L. C. 1 рукописний збірник із половини XVIII в., котрого зміст подаємо тут. Се книжочка зложена із 126 карток 4-ки, ненумерованих, у старій оправі, писана кількома руками, скорописом XVIII в. На першій картці знаходимо титул: Вѣчност пекелнаѧ або ваѕенїе і ѡгон людей потопленныхъ к пеклѣ. Твір під сим заголовком займав більшу часть рукопису, та на жаль він не дійшов до нас цілий. Маємо тут лише:

1. Роздѣл а. (стор. 1—25).

2. Роздѣл вторый. Першаа мѵка вѣчности пекелноі темность (стор. 25—46).

3. Роздѣлъ третий. Дрѵгаа мѵка пекелноі вѣчности плачъ (стор. 46—47). На стор. 47 писано иньшою рукою, нїж доси, і перервано на кінці. Стор. 48 порожна.

4. Роздѣлъ д. третіаа мѵка вѣч[но]сти пекелной голодъ (стор. 49—94). Кінця бракує, далі велика часть рукопису видерта, а від стор. 95 писано иньшою рукою.

5. Роздѣлъ десатїй. Вѣчность оуставичное людїй покожныхъ вздиханє (стор. 95—102).

6. Роздѣлъ ѡдинадцатїй. Вѣчность сонъ страшнїхъ злыхъ людей (стор. 103—112).

7. Роздѣлъ вї. ѡ несказанномъ а заѳше новомъ каранію людей потопленныхъ (стор. 112—131).

8. Роздѣлъ гї. ѓ. наоуки с прошлихъ роздѣловъ винати (стор. 131 - 156).

9. Зобранє або сѫма того, що сѧ ѡ вѣчности в той книзѣ повѣдило (стор. 156—167). На стор. 165 перерва, і тілько 9 рядків, а далї порожнє місце; стор. 166 порожня, на стор. 167 зачинає ся остатнїм словом якогось незвісного реченя.

10. Роздѣлъ чотирнадцатый. Котрїи сѫть дрока й которам страва огнѧ пекелного, а вразъ ѡ неслиханой тѧжкости грѣхѫ смертелнаго (стор. 167—198).

11. Роздѣлъ пятнадцатыи. Чомѫ грѣхъ смертелныи оденъ вѣчними бивается мѫками каранїй (стор. 198—211).

12. Роздѣлъ шеснадцатый. Неслиханнам слѣпота и глѫпство народѫ людского такъ въ ѕважаню грѣхѡвъ, яко й каранѧ вѣчного, которое за грѣхи справедливость божкам назначила (стор. 211—223).

13. Роздѣлъ седмнадцатый. Зобранїа того всего, що ѡ вѣчности пекелной повѣдало сѧ (стор. 224—245).

14. Замкненїа вѣчности (стор. 245—248). Конець видерто. Далї йде ряд леґенд про загробне житє, що мабуть належали до того самого твору, значить, узяті з того самого орігінálу, що й „Вѣчность пекелная“.

15. Роскоши збытъноѧ заживаючи жена до пекла погрѫжена, а мѫжъ єи, животъ працовитыи і ѫправленыи ведучи збавлен, цорка иж з видения ѡбога [польське: oboyga] ихъ на добрыи животъ єстъ навернена (стор. 249—252).

16. Жолнѣръ ѡден през двѣстѣ лѣтъ небеснои хвалы заживаючи, за ѡднѫ годинѫ розмѣлъ (стор. 252—254).

17. Законникъ ѡденъ слѫхаючи краснаго спѣванїа пташка ѡдного през т. лѣтъ в пѫщи трвалъ, а тому сѧ ємѫ за ѡднѫ годинѫ здало (стор. 254—256). Пор. устне оповіданє нар. Житє і Слово II, 185—188.

18. Ѡ милосердїю бжом, которое всѣ грѣхи людскиа переходитъ (стор. 256).

19. Дѣвъка ѡдна Фїцїа и маткѫ забила, якъ мꙗрдїа бжого достѫпила (стор. 257—258).

20. Великии мѫки пекелныи оуготованы грѣшным, меновите настоятелем церковным за непроповѣдание людем слова бжого (стор. 258—259).

21. Страшное виденїе потопленыхъ панов великих дѫховныхъ як й свѣцкихъ (стор. 259—261).

22. Хвалы небѣсноѧ и мѫкъ пекелныхъ ѡгледанєм новоначальныи в законѣ вытрвал (стор. 261—271).

23. Дїаволъ ѡдинъ з дрѹгого дїаволя насмѣкался ся, же ѵтраты ѡднои дш҃и жаловалъ, а мѣл би ся дати затраченыи чотырохъ дш҃ъ ѡпекѹномъ веселити (стор. 271—273)

24. Прикладъ ѡс҃ѹ непослѹшномъ родичовъ (стор. 273—274).

Від стор. 1—47 одно письмо, відси до стор. 57 иньше, дрібнїйше та красше; відси до 94 перша рука, далї від 95—110 знов друга. Між стор. 110 і 111 прогалина, від 111 починає третя рука до 167, відси починає знов друга рука аж до 248, а відси четверта аж до кінця. В тій остатнїй части титули писані киноваром і скорописю; друга рука пише титули полууставом, перша великими скорописними буквами. На стор. 95, 97, 101, 103 в низу вкладна: Сиа книга Пекелнаа вѣчность (на стор. 99 і 101 назву вишкрябано) и не можетъ бити ѿтолъ ѿлѹченна вѣчними часы. Рокѹ Бж҃. ѧ҃ѱ҃н҃. мц҃а сентев. дня к҃. В низу сторін усюди кустоди, на бокових марґінесах декуди цитати з Письма сьв. Про сей рукопис згадує проф. Калужняцький у своїй працї „Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма находящихся въ библіотекахъ и архивахъ львовскихъ“ (Труды Ш. археол. съѣзда, Кіевъ, 1878, т. II, 237 і 290). Він називає книжку про „Пекелную вѣчность“ „извѣстною“; кому і де вона звісна, сего він не згадує. Що самому проф. К. вона мало звісна, се видно з того, що він бачить у нїй „статью о предметахъ народной пытливости“, де буцїм то показані „ужасы загробной жизни“. Тимчасом „Пекелная вѣчность“ зовсїм не апокріф і не оповідане, а широка схолястична моралїзація, тілько де-де оживлена коротенькими примірами. Судячи по мові і по укладї твору, се безсумнївний переклад із польського.

XVIII. Сокольський рукопис.

Отсей рукопис, писаний одною рукою з разу дрібним полуставом, а в другій половинї курсивом, у XVIII в., заховав ся у одного селянина в с. Соколя, Мостиського пов., від котрого я одержав його за ласкавим посередництвом д. Сїчинського. Рукопис без початку і кінця, зрештою досить добре захований, писаний на грубім сїрім папері в 4-ку, на сторінцї в першій половинї 28, у другій 29 рядків. Над кождою сторінкою жива паґінація, в низу кустоди; титули і жива паґінація киноварні, так само й великі букви в текстї. На початку рукопису, на жаль знов з великими прогалинами, маємо другу, де в чому поправнїйшу копію „Пекел-

ної вічности", якої опис подано в дод. XVII. Ось зміст нашого рукопису:

1. Пекелная кѣчность, без початку, конець другого роздїлу (стор. 1 - 3), пор. дод. XVII, ч. 2.

2. Роздѣлъ третїй. Дрѵгая мѵка пекелной кѣчности плачъ (стор 3—14), пор. дод. XVII, ч. 3.

3. Роздѣлъ четвертый. Третя мѵка кѣчности пекелное голод (стор. 14—26), пор. дод. XVII, ч. 4.

4. Роздѣлъ пятый. Четвертая мѵка кѣчности пекелное смродъ (стор. 26—44), без кінця.

5. [Роздѣлъ ѿсмый. Седмая мѵка кѣчности пекелной ѿгонь] (стор. 45—53), без початку, між стор. 52 і 53 брак карток.

6. Роздѣлъ девятый. Ѡсмая мѵка кѣчности пекелной стогнанїе (стор. 54), кінця нема.

7. [Роздѣлъ ?—? мѵка кѣч. пек. робакъ иж не оумре] (стор. 55—64), без початку і кінця.

8. [Роздѣлъ ?—? мѵка пек. кѣч. вазенє пекелное] (стор. 65—78), без початку і кінця.

9. [Роздѣлъ ?—? мѵка пек. кѣч. безнадѣйность] (стор. 79—90).

10. [Роздѣлъ десятый. Прагненє кѣчности] (стор. 91—97), без початку, пор. дод. XVII ч. 5.

11. Роздѣлъ одинадцатый. Кѣчность сонъ страшный злыхъ людей (стор. 98—108), пор. дод. XVII, ч. 6.

12. Роздѣлъ кї. Ѡ несказанномъ а закше нокомъ караню людей потопленыхъ (стор. 108, 113—131), пор. дод. XVII, ч. 7. Стор. 109—112 належать до якогось иньшого роздїлу. На стор. 120 у горі дописка: Senko Kidan ożeniony w roku 1826.

13. Роздѣлъ гї. ѓ. нѵки с прошлыхъ роздѣлов кынатыи (стор. 131—154), пор. дод. XVII, ч. 8.

14. Зобране ѣбо сѵма того всего, що са ѿ кѣчности пекелной в той книзѣ повѣдило (стор. 155—163), пор. дод. XVII, ч. 9.

15. Роздѣлъ чотырнадцатый: котрыи сѵтъ дрова й которая страва ѿгня пекелного. Я зразъ ѿ неслыханной тажкости грѣхѵ смертелного (стор. 163—199), пор. дод. XVII, ч. 10.

16. Чомѵ грѣхъ смертелный ѿденъ кѣчными кывлетъ мѵками каранный. Роздѣлъ єї. (стор. 199—212), пор. дод. XVII, ч. 11.

17. Роздѣлъ шеснайцатый. Неслыханая чиность видѵ таковаго родѵ людского такъ въ оуважаню грѣховъ яко й ка-

рана вѣчного, которое за грѣхи справедливост Божая назначила (стор. 212 - 224), пор. дод. XVII, ч. 12.

18. Роздѣлъ семнадцатый. Зобране того всего, що ѡ вѣчности пекелной повѣдилося (стор. 224—225), пор. дод. XVII, ч. 13.

19. Замкненє вѣчности (стор. 225—229), пор. дод. XVII, ч. 14.

20. Докончене писма, але где є҃ конец' карань вѣчного? (стор. 229).

21. Дочителника ласкавогѡ (стор. 230—235). Половина стор. 235 порожня і записана пробами пера. Стор. 236 також порожня. На горі дрібним письмом напис: Roku Pańskiego Tysiąc siedm set dwudziestego pierwszego maia dnia 8. Під сим иньшою, пізнїйшою рукою: 1721, d. 8 maia ta xiążka spisana.

22. О єп҃ѣ Оудонѣ (стор. 237 — 243), без початку, пор. дод. IV, ч. 59.

23. Приклад ѡ женѣ потопленой в пеклѣ, иж для встид҃ таила грѣхъ смертелный на споведи (стор. 244—246).

24. Приклад ѡ женѣ в збытныхъ шатах кохаючой ся, якъ страшливе ся сн҃оки показала и якъ справедливе ѡс҃ѫжена и потоплена была (стор. 246—248).

25. Слово ѡ женѣ оу҃таившой грѣх смертелный на споведи (стор. 248—251).

26. Небо м҃кою Хр҃ою ѡ творене знов҃ грѣшныи люде замыкают и яко колше є҃ жен для строев потопленыхъ, ниж самыхъ вѣсок (стор. 251—252).

27. Роскоши збытнои заживаючи жена до пекла погр҃ѫжена, а м҃жъ єи, живот працовитый и оу҃трапленый вед҃чи збавленъ; цорка их з виджены ѡ бойга их на добрый животъ є҃стъ навернѐна (стор. 253—256), пор. дод. XVII, ч. 15.

28. Слово ѡ том, который по см҃рти дознал м҃къ пекелныхъ, а по змертвыхъ своем встаню велми дивно пок҃товалъ (стор. 256—258).

29. Барзѣ грѣх смердитъ перед Бг҃ом и а҃нглы, ниж стервъ всякїй (стор. 258 - 259).

30. Пр҃тая Бц҃а жолнѣра ѡдного, который каждого дня мовил м҃тв҃: Бц҃е Дв҃о радѫи ся, през д҃н. лѣтъ ѿ дїявола стерегла (стор. 259—260).

31. За страннопрїемство пастѵх королем остал, а кролъ кыгнанъ с кролевства за непринятїе на ночъ (стор. 260—261).

32. Чѧкъ ѡден кысповѣдавши сѧ й покѵт принявши за ѡднѵ ночъ чтыри короны принялъ (стор. 262—265).

33. Жолнѣръ ѡден през двѣстѣ лѣтъ небескои хвали заживаючи за ѡднѵ годинѵ розмѣлъ (стор. 265—267), пор. дод. XVII, ч. 16

34. Законникъ ѡден слѵхаючи красного спѣвания пташка ѡдного през т. лѣт к пѵщитрвалъ, а тое сѧ ємѵ за ѡднѵ годинѵ здало (стор. 267—268), пор. дод. XVII, ч. 17.

35. Великїи мѵки пекелныи оу҃тованы грѣшным, меновите настоятелем цр҃ковным, за непроповѣдане людем слова Бж҃ого (стор. 269—270), пор. дод. XVII, ч. 20.

36. Страшное виденїе потопленых панов великих так дх҃овных, ак и свѣцких (стор. 270—271), пор. дод. XVII, ч. 21.

37. Хвалы небеснои й мѵкъ пекелных ѡглажданем новоначалный к законѣ вытрвалъ (стор. 272—277), пор. дод. XVII, ч. 22.

38. Розмова ѡдного рыцера з дїяволом ѡ дш҃ах людей оу҃мерлыхъ (стор. 277—279).

39. Дїяволъ ѡденъ з дрѵгого дїявола насмѣкал сѧ, же оу҃траты ѡднои дш҃и жаловалъ, й мѣлъ бы сѧ дла затрачены чотыроx дш҃ъ ѡпекѵновъ веселити (стор. 279—282), пор. дод. XVII, ч. 23.

40. Прикладъ ѡ сѵнѵ непослѵшномъ родичомъ (стор. 282), пор. дод. XVII, ч. 24.

41. Ѡ кр҃щенїи Жидовина пѣском в небытїи водѵ (стор. 283—284).

42. Сказанїе ѡ першиx князеx Рѵскиx й о Кїевѣ (стор. 284), із Ґізелевого Синопсиса, стор. 14—17.

43. Ѡ крещенїи Рѵси (стор. 284—287), ibid. стор. 62—65.

45. Ѡ писменаx рѵскиx, когда йx знати почали (стор. 287).

46. Ѡ Мосохѵ прародителю Московском (стор. 287), ibid. стор. 11—12.

47. О зкѵренію Кіева и Печерского монистыра през Батіа (стор. 288), ibid. стор. 150—159.

48. Сказаніе ѡ житіа сты ѡтецъ, како претерпѣ Гдь нашъ Іс Хс спсенія ради чловческаго (стор. 288—290), надрук. Памятки II, 236—237.

49. О птаствѣ дивномъ (стор. 290). Приводжу першу половину сеї статейки: В сарацинской земли є птаство названое Сороктесъ, которое гды страстный тиждень прийдетъ, анѣ спѣваетъ, анѣ ѣсть, але якъ мертвое на знакъ креста зложивши крыла, на деревахъ зависивши са, якъ мертвіи до воскресенія зостаютъ. А гды Хво вскрнїе прийдет, то на скѣтаню пришедши до себе спѣваютъ.

50. Чѵдо которыи са стали, гды Хс перед Іродом до Єгиптѵ оуходилъ (стор. 291—292), без кінця, надруковано Памятки II, 154—156.

51. Конець якогось катехізіса (стор. 293).

52. Оустакъ людем ѡ крацѣхъ (стор. 293 - 294), без кінця, із Номоканона.

53. Слово м. Златоустово ѡ посланіа к. ко Тимофею (стор. 295—297).

54. Тогожде ѡ перваго посланіа (стор. 297).

55. Слово ѡ ѡци Серафимѣ, како спсе кладницѵ (стор. 297—298). До сего слова додано кілька дрібних леґенд.

56. Сказаніе оучителя церковнаго Гіеронима сѣаго ѡ Іудѣ предателѣ Хмъ (стор. 299—303), надруковано Памятки II, 343—346, пор. дод. XVI, ч. 114.

57. О покаанїи (стор. 303).

58. Слокеса йзбраннаа (стор. 303). Подано ось яку загадку: Отецъ мй роди, аз же родихъ секѣ женѵ, жена же моа роди мнѣ дитя, дитя же мое роди ѡцѵ моемѵ матер У викладї сеї загадки сказано: Отецъ є Бгъ, йже созда Ядама, а вынявши ѡ него ребро создалъ ємѵ женѵ, ѡ ней же рече: родихъ себы женѵ. А жена моа роди дитя, из неяже роди са Бца. Тое же, рече, дитя мое роди ѡцѵ моемѵ мтръ, то є прествю Бцѵ.

59. Чѵдо ѡ намѣстникахъ, єкономахъ й ігѵменахъ мертвыхъ, живым в ноши в трапезѣ показавшихъ са (стор. 303—304).

60. Чѵдо кы в нѣкоей ѡбители, йже ікони сты Павла й Николаа бесѣдовала со сокою й Павловъ мечъ кровакый ѡкрѣте са оу Николы, й крест Николин оу Павла (стор. 305—306).

61. Сентенціï і поученя без осібного титулу (стор. 306—308).

62. Слово ѡ вѣрнїи їз мертвыхъ Карина и Левгина сновъ великаго Сумеѡна законника, иже сказаша, како Гдъ до Ада прийде и стыхъ изведе, в Стидитѣ написано (стор. 308—318), надрук. Памятки II, 305—314. В низу на стор. 318 підписано: Xiędz Borecki umar roku 1825.

63. Чудо Богородичине без початку (стор. 319—320), пор. Pfeifer, Marienlegenden, Stuttgart 1846, N. XX.

64. Слово ѡ колящем и пред ѡбразом Спсовым йсповѣдающемъ грѣхи своя и йсцѣликшемъ по споведи (стор. 320—321).

65. Жена грѣшная пришедши споведати са и не хотяше грѣховъ своихъ поведати ѡйде и ѡкрѣте на пути колящаго и вземши его в дом свой помаза миром и ѡпущенїе грѣхов своих ѡ Бга прїять (стор. 321—322).

66. Слово ѡ прешедшой горѣ ѡ мѣста своего въ рѣку Нилъ (стор. 323—325).

67. Слово како йскушаетъ дїаволъ мниха (стор. 325—326).

68. Киденїе души малого дитяти през стую Їоанну, которая душа просила ей, жебы матцѣ его поведила, жебы карала дѣти свои, бо за злое выховане стислый рахунок будет Бу ѡдавати (стор. 327).

69. O widzeniach, obiawieniach, zachwyceniach, pokazywaniu się anyołow dobrych y złych iako rozumieć (стор. 328—331).

70. O widzeniu duszy iedney z ognia wychodzącey nad słońce iaśnieyszey (стор. 331—332).

71. Oszukanie pustelnika iednego przez czarta (стор. 332—333).

72. Dusza ktora naznaczona do nieba, będzie w nim chociaż by y zgrzeszyła, a ktora nie iest naznaczona do nieba, chociaż by y w dobrych uczynkach żyła, na koncu iednak odpada przez wysokie o sobie rozumienie y pychę (стор. 333—335). На кінцї дописано: Roku 1826-go d. 7-a 9-ber snieg mały upadł i zaraz zginął, potem deszcz szedł do samego Bożego narodzenia polskiego, takie błoto było, że nie można się było na świat wyiawić, a od polskiego Bożego narodzenia trocha był mroz, a od nowego roku ruskiego wiatr panował.

73. O postawie Jezusa Christusa. Czasow Oktawiana cesarza niektory Lentulus w stronach żydowskiey ziemi, Heroda króla urzędnik Senatowi y wszystkiey radzie rzymskiey tak napisał (стор. 337—338), надрук. Памятки II, 205—206.

74. Люцидар ѡ знаймѹючий ѡ рєчах сотворєнных на нб̃си и на земли, з ґрецкого на рѹский прєложєнь (стор. 338—356), без кінця, писано курсивом.

75. Житїє прп̃д. Ѳц̃а Павла Ѳивейскаго ѡ с̃. Їеронима написано, жилъ рокѹ снг̃. (стор. 357—362).

76. Слово ѡ смиренїи, йже всю силѹ дїаволю побѣждаетъ (стор. 362).

77. Житїє стои Марины дв̃ци, йже в мѹжеском ѡбразѣ сп̃се см (стор. 363—369), пор. Н. А. Янчукъ, Юбилейный сборникъ въ честь Вс. Ѳ. Миллера, Москва 1900, ст. 365—366.

78. Житїє Єѵлогїѧ Александрїйскаго и ѥдинаго ѡктѧтаго (стор. 369—371).

79. Приклад ѡ незгодѣ братерской и ѡ гнѣвѣ, для которого дїавол' справил' то, иж сп̃єникъ много мѹчен за Хр̃а на конци Ѳрек сѧ ѥгѡ, не простив брата, а йже ѡ него проценїи просив и не полѹчив, коронѹ мч̃кою к' мѣсто ѥгѡ полѹчивъ (стор. 371—375).

80. Житїє стого Пав'лина єп̃па Полеского, который себе в неколю за сн̃а вдовина замѣною ѡдалъ (стор. 375—376).

81. Житїє прп̃дбнаго Ѳц̃а Оѵ̃ара чѹдотворца, йже Ѳрочати тридневномѹ проглѧти сотвори и капицѹ свою на променю завѣси (стор. 377—384).

82. Житїє и мч̃ние стого Ѳеѡдора стратилата, то ѥ̃ полковника (стор. 384—390).

83. Житїє и мч̃нїе стоѧ великомч̃нци Єкатерины (стор. 390—399).

84. Сказанїе аг̃лово стомѹ Макарїю ѡ оѵ̃мершихъ дш̃ах и ѡ мѹках (стор. 399—404), без кінця, пор. дод. XII, ч. 4.

XIX. Дрогобицький збірник.

Про сей рукописний збірничок подав я відомість у-перве в „Зорі“ 1886 р. стор. 155—156. Пізнїйше я передрукував із него дещо в „Кіевской Старинѣ“ і в Памятках (т. I, 23—26, 31—32, 255, 270—271, 273—274 і II, 50—65). Се властиво шматок більшого ру-

копису, 15 карток 4-ки, записаних досить дрібним письмом, без киноварі, що вжита тільки на однім рисунку. Ті картки я одержав від о. М. Зубрицького. Оповідання поміщені тут, списані переважно церковною мовою, хоч значно підмішаною народніми елєментами; тільке декуди переважає народня мова. Ось зміст сего рукопису:

1. Конець оповідання про Самсона (стор. 1), без початку, надруковано в „Зорі“ 1886 стор. 156, і Памятки I, 270—271.

2. **Ко имѣ Ѿца й сн҃а и ст҃аго Дх҃а амин** (стор. 2—4), звісний апокріф, „Епистолія о недѣли“, без кінця, списана мовою близькою до народньої, часть надруковано в „Зорі“ loc. cit. Перед текстом рисунок: хрест на Адамовій голові, над ним напис: **ЇѢЦЇ**, а по боках близше до хреста: **Їс. Хс҃. ни. ка. м. л. р. б. т. к**; дальше від хреста з правого боку буква під буквою: **Б. Ш. Г. Н. Р**, а з лівого **Й, З. М. Г. Х. Б.**

3. Вирівки із Слова сьв. Григорія про хрестове дерево, з вини переплетника порозкидані. І так маємо: **Ѡ древѣ томже, иже изросте изъ кѣнца Ядамова** (стор. 17—18), **Ѡ третѣмъ древѣ, на немже распя сѧ разбойникъ невѣрникъ** (стор. 18), конець оповідання про дерево, що принесли Соломонови демони (ст. 5) і **Ѡ главѣ Ядамовѣ, которѣю принесли дѣмони з древомъ** (стор. 5). Ті відрівки були опубліковані мною, див. Памятки I, 31—32; II, 242—246.

4. **Слово ст҃аго Василїа како їзгони бѣса из человѣка, писало сѧ в** 1743 **г.** (стор. 6—8), без кінця, пор. дод. XVI, ч. 14.

5. **Житие Пана Бг҃а нш҃его Їс҃ Хр҃а їм҃рѣ его** (стор. 9—14), опубліковано Памятки II, 50 — 65. Тамже вказано, що початок сего оповідання — дословний переклад першої глави Опецьової книги „Żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa“.

6. **Слово ст҃аго Ѳца нш҃его Яданасиа патриарха алеѯандрийскаго ѿ Мелхиседецѣ**, 1742 anno (стор. 14—16), пор. Памятки I, 97—100 і дод. XVI, ч. 9.

7. **Житие ѿ Ядамѣ їѢвѣ їѡ согрѣшенїи йхъ й йзгнанїю йз рам й яко кил по согрѣшенїю** (стор. 23—24, 19—22), друковано в „Кіевской Старинѣ“ і в виємках Памятки I, 23—26.

8. Конець оповідання про те, як Давид писав псалтир (стор. 23), друковано Памятки I, 273—274.

9. Конець оповідання про те, як Сиф ходив до раю (стор. 17), пор. Памятки I, 35—36.

10. **Мц҃а марта в҃ дн҃ь. Преподобнаго ѻц҃а нш҃его Алеѯѣа чловека Бж҃їа** (стор. 25 30), пор. дод. XVI, ч. 40. остатні дві картки дуже пообдирані по рогах разом з текстом.

На стор. 3 на марґ. на горі підпис: Kondratko Jawor, на стор. 4 Іван Kondratkow. На стор. 23 під текстом: Pisał Stanisław Mi (решту вишкрябано). **Писало сѧ** 1743 anno. Pysało sią przy petri Czorniewiczowi Mieszczanin Drohobycki.

На одній сторонї на внутрішнїм марґінесї здовж тексту була написана нар. пісенька:

Ой дай хоть трошечки,
Кѵплю тобѣ панчошечки;
Ой дай, потѣшѵ сѧ,
Ѥк не даш, покѣшѵ сѧ.

На жаль при переплетї сей напис залїплено.

XX. Камянський Богогласник 1734 р.

Отсей рукопис, визначений менї за ласкавим посередництвом д. Кароля Бандрівського, старшого комісаря податкового в Грибові, з села Камяної грибівського пов.,— то книжечка в малу 4-ку, писана одною рукою, з виємком кількох карток влїплених пізнїйше, досить старанно, полууставом, з киноварними титулами і грубо рисованими заставками. Книжечка в новійшій оправі, захована досить добре, хоч на картках (сїрого, грубого паперу) видно слїди довгого і частого вживаня. Деякі картки пороздирані і позаклиювані; де инде старе писане залїплено картками і на них написано відповідний текст новим почерком. На кождій сторонї пересїчно 20 рядків тексту в лїнїйній рамцї; на горішнїй лїнїйцї на серединї йде жива паґінация писана киноваром, а з боку кирильська паґінация, але ведена з помилками. Остатня сторінка має число 247; але по стор. 19, 20, 59, 60, 70, 89, 93, 153, 154, 155, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 180, 181 лишено по одній сторонї непаґінованій, натомісь числа 61, 70, 89, 93, 149, 153, 179 і 229 покладено по два рази. Бракує карток, що мали стояти як стор. 11—14, 100—148 і 182—183; натомісь вставлено по дві картки пізнїйше писані і непаґіновані між стор. 205—206, 209—210, 223—224 і 227—228; ся остатня сторінка має однак замісь 228 паґіну 229, що повторяєть ся зараз на дальшій сторінцї. Таким робом виходить, що рукопис мав первісно 258 сторін або 129 карток, а тепер має їх лише 105 крім ненумерованої титулової карти. На тій картї, приклиєній до руко-

пису пізнійше, бачимо серед орнаментів подовгасте колісце, а в ньому киноварний титул: Пѣсни третѣ четырдесѧтници и ѳ̈ницы ѿ нд̑лѣ мытарекой даже до пѧтюнкы, списанный рокѣ ⁘а̑ѱлд̑. Сей титул, певна річ, належить тілько до одної части збірки, а власне до тої, що має далї окремий титул „Компендїюмъ“. Але чи й верхній титул „Пѣсни третѣ“ стосується тілько до тої одної части, чи до цїлої книжки? Може бути, що в титулї виставлено спеціяльно пісні великопісні для того, бо ся часть була найважнїйша в цїлій збірцї, а „Пѣсни третѣ“ належать до цїлої книжечки, що була третьою частиною більшої збірки. Я склонюю ся до такої думки з огляду на те, що иньші групи пісень у отсїй книжцї — а в їх, як побачимо — більше нїж три, не мають нїякої спеціяльної нумерациї; далї з огляду на те, що в тій самій околицї того самого року був списаний иньший збірник духовних пісень, якого зміст, о скілько можна догадувати ся, доповнював зміст отсеї збірки, так що міг бути першою або другою її частиною.

А. Начало съ Богомъ пѣсней на праздники Бг̑ородичныи (стор. 1—33).

1. На рождество пр̑той Влд̑чици нш̑ей Бц̑и пѣснь а̑. (стор. 1—3), поч. Сей днь Гд̑нь ликѳйте.

2. Пѣснь в̑. под. Ярхаггли (стор. 3—5), поч. Радѳйте сѧ вси людїе, дв̑а сѧ раждаетъ.

3. Пѣснь г̑. ѿ фамилїй Їс̑ Хс̑та (стор. 5—6), поч. Самопата Ѧнно ст̑а.

4. На Покровъ прес̑той Бц̑и пѣснь а̑. под. Не плачъ Рахили (стор. 6—10), поч. Бг̑ъ на пр̑толѣ к' нѳсномъ колѣ.

5. Пѣснь в̑. на той праз. (стор. [1]0), без кінця, поч. Ѩко Богом' прейзкраннѳю.

6. Конець пісні на Введеніе (стор. 15—16).

7. На зачатїе пр̑тыѧ Бц̑а (стор. 16—18), поч. Слава вѳдъ Бг̑ѳ к' Тр̑ици ѐдиномѳ.

8. Пѣснь в̑. под. Бц̑е кѣрным (стор. 18—20), поч. Завитай цорко ѿца предкѣчнаго.

9. На Благовѣщенїе прес̑тыѧ Бц̑а пѣснь первѧ (стор. 20—22), поч. Да прїйдетъ всемѳ мѣрѳ радость, пор. Богогласникъ 1790, ч. 98.

10. Пѣснь в̑. на той празник (стор. 22—24), поч. Прїйде арх̑аггл̑ъ к Назаредъ къ дв̑ѣ.

11. Пѣснь г̑. на тойже праз. под. Ярхаггли з нб. (стор. 24—25), поч. Посланъ бы̑ аггл̑ъ Гаврїилъ къ Дв̑ѣ пр̑той.

12. На положенїе чтнымъ ризы прътой Бцы пѣсн на под. Завитай цорко (стор. 26—27), поч. Ѡ преславнаѧ двѣ престаѧ.

13. На ѵспенїе престой Бцы пѣсн' а. под. Похвала (стор. 27—29), поч. Прїйдѣте з' аггелы вси концы земныи.

14. Пѣснь в. на той праз. под. Послан бы (стор. 29—31), поч. Ярхаггли з' нба пришли до Бцы.

15. На положенїе чтнаго пояса прътой Бцы пѣснь а. подобен Слична ютренко. Иже в напастех' и въ оклеветанїи сѵщи да поют (стор. 32—33), поч. Иже ѿ срдца до тебе в'здыхаемъ. В низу: Конецъ пѣснѧмъ на празники Бгородичныѧ.

Б. Починают' ся пѣсни прътѣй Богородици всегда пѣваемаѧ (стор. 34—64).

16. Пѣснь ѿ прътой Бцы а. соложеннаѧ в' рокѵ ѧѱла. (ст. 34—37), поч. Чтаѧ двѣ, нѣсна царице. Читаємо тут між иньшим:

Змилѵй ся Панно над пол'сковъ коронѫкъ,
ѵсмирѧй звады, згодѵ меджи паны
найспокойнѣша дай Панно над панны.
Геретиковъ засъ срдца камен'ные
Змягчъ и лютерске блѵды оувертые.
Которасъ славна в Сокал'скомъ ѿбразѣ
и в Чен'стоховскомъ славнѣйша, где князѣ
Тобѣ покорный поклонъ и царїе
Ѳдаютъ и всѣ под ноги людїе
Твои падаютъ, чѵдамн вславїона.
З Жировицкого малого икона
великы ласки просящимъ роздаешъ,
и в Борѵнской ся цркви величаешъ,
Борки кохаешъ, гдысъ ся тамъ завила,
и Ярославскесъ поле збогатила
своими ласками, котрыми пред вѣки
Бгъ тя оувел'билъ медже человѣки.
Львовска каплица кравае слезы знае
твои, коли Львовъ моръ тяжкїй чекае.
И Почаевска тебе славитъ скала,
и в Подкаменю в' велкой-съ славѣ стала.

Судячи по мові, се виглядає на переклад із польського. Вичислені тут чудотворні ікони Сокальська, Ченстоховська, Борецка (коло Ряшова), Ярославська, Львівська і Підкаменецька — латинські, а Жировицка, Борунська і Почаївська — руські, пор. Ks. Sadok

Barącz, Cudowne obrazy Matki najświętszej w Polsce. Lwów 1891, під відповідними назвами.

17. Пѣснь ѳ. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 37--37), поч. Звѣздо морска, ты ГДа, переклад з польського.

18. Пѣснь і. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 38—39), поч. Радуй сѧ Матку Бж҃а пред вѣки.

19. Пѣснь ѯ. Бц҃и, под. Прѣчтаѧ панно (стор. 39), поч. Ѳ Мр҃іе чтаѧ.

20. Пѣснь ѳ. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 39—41), поч. Бж҃ойзбраннаѧ Мт҃и ѡтроковице.

21. Пѣснь ѕ. Бц҃и, под. Чтаѧ Бц҃е (стор. 41—42), поч. Звѣздо ѩкламующаѧ сл҃нца.

22. Пѣснь з. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 42), поч. Ѳ Мт҃и дв҃о чтаѧ.

23. Пѣснь и. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 43), поч. Ѳ Мт҃и дв҃о стаѧ.

24. Пѣснь ѯ. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 43—44), поч. Стаѧ Бц҃е, грѣшнымъ людемъ помоцнице.

25. Пѣснь і. Бц҃и под. Возлюбила мт҃и (стор. 44), поч. Пр҃таѧ панно, тѧ непрестанно молим оу҃стнами.

26. Пѣснь аі. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 44—45), поч. К тебѣ Бж҃іа Мт҃и прибѣгаемъ.

27. Пѣснь кі. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 45—46), поч. Бц҃е цр҃ице, прчтаѧ Владычиче [sic!], пор. Богогл. ч. 139.

28. Пѣснь гі. ѡ пр҃той Бц҃и, под. Слична ютренко (стор. 46—47), поч. Бц҃е вѣрным ѻбороно.

29. Пѣснь ді. ѡ пр҃той Бц҃и, под. тойжде (стор. 47—48), поч. Слѣчна ютренко до сл҃нца прибрана.

30. Пѣснь еі. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 48—49), поч. Роже сличнаѧ, дв҃о чтаѧ.

31. Пѣснь ѕі. ѡ пр҃той Бц҃и, под. Бж҃ойзбранна (стор. 49—50), поч. Прчтаѧ панно, а҃ггляска цр҃ице.

32. Пѣснь зі. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 50—53), поч. Чтаѧ дв҃о цр҃ице, Мр҃іе Бж҃ородице.

33. Пѣснь йі. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 53—54), поч. Радуй сѧ цр҃це, нша застѫпнице.

34. Пѣснь ді. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 54—55), поч. Дв҃о мт҃и прѣбѣлаѧ.

35. Пѣснь кі. ѡ прѣстой Бц҃и (стор. 56), поч. Ѳ пр҃таѧ Дв҃о, помоцнице моѧ, пор. Богогл. ч. 142.

36. Пѣснь кѣ. на добраноц҃ѣ пр҃тѣй Бц҃и (стор. 56—57), поч. Ѡ Госпоже возвеличенна.

37. Пѣснь кѣ. на всѧкъ дн҃ь за ѵтра пр҃той Бц҃и (стор. 57—58), поч. Завитай рана ютренько, перекл. з польського.

38. Пѣснь Кіевскаѧ, под. Возвесела вест наст. (стор. 58—61). Подаємо тут повний текст сеї пісні:

Пѣснь Кіевская.

Побѣдителнаѧ всѣмъ Кіевскіѧ странѣ
Воспойте мц҃ѣ бж҃ой пришедшой ѿ врани.
Ѡ Вишъгорода Днѣпра Кіевоподолѣ,
Єгда варварскім полком преславно ѿдолѣ.
Преизбраннаѧ всѣмъ родомъ воєвода
Потопи силѵ в Днѣпри ѧгарѧнска рода.
Й ꙗко йногда в морі Фараѡна силна,
Под Константином полем Скипрска звѣрѧ дивна.
В тисѧщном рокѵ шест сот шесть десѧтом в҃торомъ
Хотѧчи плисти през Днѣпръ за своим табором,
Взѧли йконѵ на плот къ Вышъгородском храмѣ,
в Днѣпровой Ѧгарѧне да не потонѵт ѣмѣ.
Стопоша на йконѵ вси врази во водѣ, —
дивна побѣда є силной Воєводѣ. —
Столпомъ ѡгненным страшным над Днѣпром ꙗвленным,
шѵмом вѵрным, ѡблакомъ дождевным.
Бц҃ородична же йкона намѣстна,
Дв҃а пречѵдна, славна мц҃и безневѣстна
Носѧщи на рѵкахъ єдинородна сина,
взѧла на свой ѡбраз врага Татарина.
Й не ѵтопе дв҃а странѵ Днѣпра винѵ,
лічъ Днѣпромъ в дождь понесет [в] кіевскѵ долинѵ.
Єгда же ста под Кіевъ Мр҃ія невѣста,
плѣненна Кіевѧном в҃зявши невѣдѣста,
Же й ѡбразом быти Мц҃и Бц҃а жива
Хотѣла плысти Днѣпром, й преславна дивна,
Рождшіѧ творца свѣтѵ, вѣкѵ стремленію
противко йдет Бц҃а по повеленію.
Манастырь Брат҃цкій просто в Днѣпр измѣрает,
же недвижнѵ противѵ вещ в тѧ оу҃вѣрает.
Познавши люде чѵдо, йноци пришедши
сосѵд взѧли бж҃ествень висер произведшій.
Ѡ якъ щасливые сѵть води Днѣпровые,

йво сосѵды ѣстъ неба перловые.
Ѿ воды взмли ковчегъ Мойсѣа новаго;
желалъ Кїевъ оу҃сердно здавна таковаго.
Ѿскчен'нїй ѿ гори камен' Бишъгорода
взмли такова в' Днѣпри поразивши рода.
Над воды выходитъ дши фарао҃на;
к' твоемѵ врегѵ спѣшит горнаго Сїѡна,
в' нейже Бг҃ъ а҃вленъ ѣ҃ благоволилъ жити:
гора сїа хощетъ твой Їѡрданъ здобити.
С таким тривмфом [въ] мѣсто по войнѣ приходитъ,
на знакъ видѣти ѿ Татаръ единаго приводит.
Оу҃подоби сѧ кѵпцѵ Владимерѵ крестѧцѵ,
бисеръ показалъ й дв҃ѵ несѵцѵ.
Бо wрѵжїем' незносным князїа два брата
к' Кїев' дворъ свой wтчают, ѿмѣтают врата.
Ѻцнїй сѧ, цнїй Могило, витай Бг҃а и мт҃ѵ,
приходит фѵндаторка к' тебѣ в' недостатѵ.
Ѻкрїй Могило смр҃ти могилѵ й жмѵ,
йзволи сѧ зде быти премѵдрости храмѵ.
Оу҃явленъ ѡбраз й ѡквѣшенъ вербомъ
в' рокѵ тисѧщном шест' сот' пятдесятом первом'.
Ю҃ж' малярскаѧ ѣго рѵка малювала,
не замалювання в нем а҃зва зостала.
Бл҃ародарственнїѧ вси Кїевскїѣ страни,
воспойте Мт҃цѣ Братцкой пришедшей ѿ врани.

39. Пѣснь прѣ҃той Бц҃и ѡ҃ чѵдовномъ ѡ҃бразѣ в' Самбори (стор. 61–62), поч. Дивны твоѧ тайны, пор. Богогласникъ 1790, ч. 133.

40. Пѣснь к҃. ѡ҃ том, под. Источникъ (стор. 62—63), поч. Днѣ҃ цр҃ица велегласно во всѧ страни возгрѣмѣла.

41. Пѣснь пр҃той Бц҃и, под. Излиѧ сѧ благ. (стор. 63—64), поч. Прч҃та дв҃о мати рѵскаго краю, пор. Богогласникъ 1790, ч. 134 і Kantyczki z r. 1785, I, 48—49.

В. Начало съ Бг҃ом' пѣсней на праздникї Гд҃ьскїѧ й нарочитым ст҃ым' (стор. 65—136). Мц҃а септевр҃їа въ начало і҃ндикта єже єсть новаго лѣта.

42. Пѣснь а҃. къ Гд҃ѵ нш҃емѵ Їс҃ѵ Хт҃ѵ, подобенъ Непостижим. (стор. 65–66), поч. Самовластномѵ твомѵ вченїю.

43. Пѣснь в҃. Їс҃ѵ сладкомѵ (стор. 66—67), поч. Похвалѵ прїнесѵ сладкомѵ Їс҃ѵ.

44. На всемирное воздвиженїе чⷭтнаго крⷭта Гⷭа пⷯснь а̃. подобенъ Стала мⷭти болюч. (стор. 68—70), поч. Крⷭтъ стый днⷭ возноситъ см.

45. На сщⷯенномⷭченика Їωсафата казанїе пⷯваемое ѻ страданїи ⷭго, под. Цр̃ю Хⷭ пане (стор. 70—73), поч. Послⷭхайте що зрокила, перекл. з польського, пор. Богогласникъ 1790, ч. 147 і Kantyczki z r. 1785, IV, 75—78.

46. На зачатїе стⷭго прⷭрка и̃ прⷭдтечи крⷭтлѧ Гⷭа Їωанна, пⷯснь тѧ ноты той, ꙗко Прїйде архагглъ (стор. 73—74), поч. Аггглъ с нⷭбесе въ Їωдею.

47. На преставленїе Їωанна Бⷭослова къ кⷭ. Септⷭвр. Пⷯсн' ноты той: G Каркаро мⷭнице (стор. 75—76), поч. Їωанна Бⷭослова, пор. Богогласникъ, ч. 190.

48. Мц̃а ѡктокрⷭїа въ д. дⷭ. преподобной матерⷭ нашей Параскевїи, еже ⷭсть Пⷭтцⷭ Терновской, пⷯснь а̃. под. Дⷭво мⷭти прⷭвлагѧ (стор. 77—80), поч. Процвила еси пⷭстыни.

49. Пⷯсн' к̃. прⷭпⷭбной Парас. под. Прⷭтѧ пѧнно (стор. 80), поч. Возлюбила мⷭти аггласко жити.

50. Стⷭомⷭ всехвалномⷭ аⷭпⷭлⷭ Лⷭвцⷭ пⷯснь а̃. подобенъ: Бц̃е вⷯрным ѡⷣ. (стор. 81—82), поч. Прїйдⷯте вⷯрны, въ пⷯснехъ восхвалимъ.

51. Пⷯснь к̃. подобенъ тойже (стор. 82—83), поч. Что тѧ нарекⷭ, аⷭпⷭле стый.

52. На стⷭго и̃ славнаго великомⷭчника Димитрїа пⷯснь а̃-ѧ, подобенъ Веселѧ нам новина (стор. 83—85), поч. Прїйдⷯте вси днесъ вⷯрнїи.

53. Пⷯснь к̃. под. Бц̃е цⷭрице (стор. 85—86), поч. Ликⷭйте свⷯтло празднⷭюще.

54. Мц̃а ноⷭврⷭа въ а̃. на стⷭыхъ безсрⷭбрникъ Козмы и̃ Дамїана пⷯснь самоподобна (стор. 86—89), поч. Сⷯтыхъ' безсребрникъ и свⷯтила темныхъ.

55. Пⷯснь к̃. под. Бц̃е вⷯрным ѡкор. (стор. 89—90), поч. Свⷯтлый косїѧ нам днес сей всⷯмъ праздникъ.

56. На соборъ ⷭрхистратига Михаила пⷯснь а̃., подобенъ Закитай цⷭрко (стор. 91—93), поч. Прїйдⷯте вси днⷭ честно восхвалⷯте.

57. Пⷯснь к̃. под. Похвалⷭ прим. (стор. 93—96), поч. Хвалим тѧ вси згодне.

58. **Мц҃а ноємврїа къ г҃ї. пѣснъ сто҃мѹ Іѡанѹ Златоѹстомѹ** (стор. 96—98), поч **Златокованнѹю трѣбѹ**, пор. Богогл. ч 160.

59. **На сто҃го а҃пла Андрея, пѣснь ноты той ꙗко Розмышлай себѣ** (стор. 98—99), поч. **Воспойте вѣрны Петрока сродника.**

60. **Мц҃а декамврїы. Сто҃й великомч҃ници Варварѣ пѣснь, можеть пѣти на тѹю ноту, ꙗко тая: Смѹтне ме ср҃дце** (стор. 100—102), поч. **Краснаа дв҃о, кровъ та оу҃крашаетъ.**

61. **Пѣснь в҃. под. Їѡана Бг҃ослова** (стор. 103—104), поч. **Ѡ Варваро мч҃нице**, пор. Богогласникъ ч. 165.

62. **Йже въ сты҃х о҃тцѹ нш҃емѹ Николаю архіеп҃пѹ пѣснь а҃-а, подобенъ Дв҃о мт҃и преблаг.** (стор. 105—107), поч. **Николае сщ҃ителю.**

63. **Пѣснь в҃. с҃. Никол. под. Фалшиваа Ю҃но** (стор. 107—110), поч. **Що ти за похвалѹ воздамъ Николае.**

64. **Пѣснь г҃. с҃. Никол. под. Чтаа дв҃о цр҃це** (стор. 110), поч. **Весела намъ всѣмъ настало.** Кінця нема. Між стор. 110 і 111 затрачено, судячи по старій паґінації, 50 сторін.

65. [**Пѣснь на Богоꙗвленїе, поч. Їорданъ рѣко оу҃готовисѧ**], без початку, конець на стор. 111. Пор. Богогл. ч. 28. На марґ. приписано: Atanas Przysłop[ski] sowtys Kamięski Dnia 9.

66. **Пѣснь в҃. под. Ѡ оутроб. дв҃ыа** (стор. 111—113), поч. **Крецлетъ сѧ Влдка во Їѡрдани**, пор. Зап. н. т. і. Шевч. XIV, misc. 11 і т. XV, стор. 48.

67. **Пѣснь г҃. под. Ѡ прест҃аа дв҃о** (стор. 113—114), поч. **Горы сладост веселїа нѣнѣ йспѹлайте.**

68. **Пѣснь д҃. под. Ѡ оу҃тробы дв҃ыа** (стор. 114—115), поч. **Ѡ Галилеа Хр҃тосъ**, пор. Зап. н. тов. ім. Шевч. XIV, misc. 11.

69. **На соборъ сто҃го Їѡана кр҃тителѧ пѣснь ноты той ꙗко: Весела нам всѣм** (стор. 115—116), поч. **Сты҃й великїй пр҃рче.**

70. **Мц҃а февр҃ѹарїа къ в҃. ден на Стрѣтенїе Г҃а нш҃его пѣснь а҃. подобен Непостижимый** (стор. 117—118), поч. **Неописанный Бг҃ъ слово ꙗви сѧ.**

71. **Пѣснь в҃. Стрѣт. под. Їѡрдане рѣкко стан** (стор. 118—120), поч. **Симеѡне днес трезви сѧ**

72. **Мц҃а апрїлѧ въ к҃г. денъ. пѣснь сто҃мѹ великомч҃никѹ Гєѡргїю** (стор. 120—123), поч. **Страдалче Гн҃ь, сщ҃е Геѡргїе.**

73. Мц҃а маѧ въ ѕ҃. день, на пренесенїе мощей с҃того Ѡц҃а наш. Николаѧ пѣснь а҃. под. Похвалѧ прїнес. (стор. 124—126), поч. Тебе похваляемъ чѧдне Николае.

74. Пѣснь в҃. Никол. под. предвѣчный род. (стор. 126—127), поч. Ой хто хто Николаѧ любитъ пор. Пѣсни набожныя, Перем. 1834, стор. 98—100 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 35—36.

75. Мц҃а йюнїѧ въ кд҃. днь, на рождество с҃таго Їѡана кр҃тлѧ Гд҃на пѣснь сїѧ на под. Похвалѧ прїнесѧ (стор. 127—129), поч. Горнаго Сїѡна, пресвѣтлаго слн҃ца.

76. Сѣтым апт҃ломъ Петрѡ и Павлѡ пѣснь сїѧ под. Смѧтне ми ср҃дце (стор. 128—130), поч. Прїйдѣте вѣрныхъ хр҃тїанъ соборы.

77. Мц҃а їюлїа въ к҃. днь, сѣтомѹ и славномѹ пр҃рцѣ Їлїй пѣснь самоподобна (стор. 131—132), поч. Источниче бл҃годати, пор. Богогл. ч. 201 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 42—43.

78. Мц҃а авгѹста на с҃тое прѣображенїе Гд҃ Бг҃а, пѣснь а҃. под. Ѡ пр҃стаѧ дв҃о (стор. 132—133), поч. На Ѳаворѣ прѣобразисѧ, пор. Богогл. ч. 70.

79. Пѣсн҃ в҃. под. Побѣдител҃ всѣм҃ (стор. 133—134), поч. Възыграйте радостне Ѳаворскыѣ горы.

80. На вѡзнесенїе честной главы кр҃тлѧ пѣснь сїѧ на под. Ѡ востока восїѧ (стор. 134—136), поч. Бѣглѧ въ пѹстыню свѣта вдалиѭ сѧ.

Г. Компендиѹм҃, си ѥ҃стъ събранїе пѣсней четыредесѧтници и пѧтдесѧтници (стор. 137—228).

81. В нд҃лю мт҃ы мытари и фарис. под. Страшливаго маистатѹ (стор. 137—139), поч. Ѹмиленой мт҃ѣ смиренои.

82. Пѣснь в҃. под. Ѡ вторыѣ дв҃ѣ (стор. 139—141), поч. Различїе разѹмѣй дшѣ вѣрнѧ.

83. В нд҃лю блѹднаго сн҃а пѣснь а҃. под. Їѡрдан҃ рѣко (стор. 142—144), поч. Превзыйдоⷯ мїра соломи, ѡ мой Бж҃е.

84. Пѣснь в҃. (стор. 144—145), поч. Нѣсмъ достоинъ нарещи сѧ сн҃ом твоимъ.

85. В сѹботѹ мѧсопѹстнюю пѣснь а҃. ѡ разлѹчении дшѣи ѿ тѣла, под. Ѡ востока восїѧ (стор. 146—147), поч. Єгда дша ѿ тѣла разлѹчаетъ сѧ, пор. Богогл. ч. 235.

86. Пѣснь в҃. Прошенїе за мр҃твыѧ (стор. 147—149), поч. Дн҃ъ гнѣвѹ, дн҃ъ лютѣ бѣдѣ. Се переклад звісного латинського гимну Dies irae, dies illa, польський текст Kantyczki IV, 59—61.

87. К неделю мясопѹстнюю ѡ сѹдѣ, пѣснь а̃. подовенъ: ѠО прекраснаѧ пѹстыни. (стор. 150—151), поч. Плачѹ сѧ и оужасаю.

88. Пѣснь в̃. под. Радуй сѧ цр̃ице (стор. 151—152), поч. З болестїю ср̃дца къпїю до Бг̃а.

89, Пѣснь г̃. ѡ страшом сѹдѣ (стор. 152—154), поч. Гд̃ь приходитъ грѣшныѧ мѹчити.

90. Пѣснь д̃. ѡ страш. сѹдѣ, под. Їшрд. рѣко (стор. 154—157), поч. Слухай цо живо глас страшливогw.

91. Пѣснь ѣ̃. ѡ сѹдѣ грѣшныхъ (стор. 157—158), поч. Плачъ дше и рыдай горе, пор. Богогл. ч. 37.

92. Пѣснь s̃. ѡ чтирехъ рѣчах ѡстат., ѡ смр̃ти, ѡ сѹдѣ, ѡ пеклѣ, ѡ ц̃рствѣ, подовенъ . . . . . (стор. 158), кінця брак, є тілько одна строфа, що поч. ѠЦкнїй сѧ дше, бось блиска смр̃ти. Між стор. 158 і 159, судячи по старій нагінації, брак 12 сторін.

93. Нд̃лѧ г̃. стг̃о поста кр̃тѹ поклоненїе, пѣснь ѡ кр̃тѣ Гд̃немъ самоподобна (стор. 159—161), поч. ѠО требленное древо.

94. К нед̃лю четвертюю ст̃ого поста трен ѡ страсти Хр̃ои жалосный (стор. 161—162), поч. Їс̃ъ Хс̃ всегw скѣта.

95. Трен в̃. жал̃о. о стр̃ти Хр̃ой (стор. 163), поч. ѠО якъ ѡкрѹтна в' ср̃дцѹ моемъ рана.

96. В' сѹботѹ пѧтой нд̃ли, похвала прес̃той Бц̃и, пѣснь Бц̃и самоподобна (стор. 164—166), поч. Хвалять тѧ бл̃жаще пр̃тлѧ дв̃це. Картка 165—166 в горі передерта так, що бракує верхньої третини разом з текстом.

97. К нд̃лю пѧтюю ст̃гw поста трен ѡ мѹкахъ Хр̃ыхъ (стор. 166—169), поч. ѠОче Бже всемогѹщїй, переклад з польського пор. Kantyczki IV, 3.

98. Трен в̃. ô мѹкахъ' Хр̃тыхъ' (стор. 169—170), поч. ѠО Їс̃е, творче цр̃ю.

99. Трен г̃. ѡ мѹкахъ, под. Слична ютрен. (стор. 171—172), поч. ѠО сроґїй плачѹ, ср̃дце прожалешъ.

100. Трен д̃. ô мѹ. Хр̃то. под. Смѹтне ме ср̃дце, под. Що ти на добрѹ нощъ Їс̃е, Їс̃е (стор. 172—174), поч. ѠО кто бы мнѣ то далъ, абымъ былъ wрлатомъ.

101. В' неделю цвѣтнюю пѣснь перваѧ сам. под. (стор. 175—177), поч. Їерѹсалиме воспрїими днесь Хр̃а. Акростих: Їшаннъ Бѹховецкї.

102. Пѣснь ѳ. под. Їѡрдан рѣкѡ (стор. 178—179), поч. Денесь благодатъ насъ собираетъ.

103. Пѣснь ѯ. подоб. Слична ютрен. (стор. 179—182), поч. З йѣа зосланый сйъ Бга живогѡ. Далі додана на тій самій стор. Стихира глас д. Днес бл҃годатъ ст҃аго дх҃а насъ съкра, без кінця. Первісно теперішня стор. 183 наступала зараз по стор. 178, так що конець пісні ч. 102 маєть ся на стор. 183 і другий раз на 179; дві картки (стор. 179—182) вставлено пізнїйше.

104. Въ ст҃ый й великїй четвертокъ тренъ первый (стор. 183—184), поч. Царю Хр҃те Пане милый, пор. Богогласникъ ч. 39 і Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 52—53.

105. Тренъ второрый (стор. 184—186), поч. Юже декретъ подписѳетъ, пор. Богогл. ч. 41 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 55—57.

106. Въ ст҃ый й великїй пѧтокъ тренъ жалостный а. (стор. 186), поч. Исъ Хе҃ пане милый, пор. Богогл. ч. 40.

107. Тренъ жалос. ѳ. под. Ѡ дв҃це прч҃тѧ (стор. 187—188), поч. Послѳшайте, що зробила проклятыхъ Єврєєвъ сила.

108. Въ сѵ҃ѳю й великѳю сѳкотѳ тренъ жалосный (стор. 189), поч. Що ти на добрѳ нощ їсе оу҃спленный.

109. Въ сѵ҃ѳю великѳю нд҃лю Пасхи на Воскресенїе Христово пѣснь первая самоподобна (стор. 190—191), поч. Їс Хс҃ воскресъ йнѣ, пор. польський текст Kantyczki IV, 37—38.

110. Пѣснь ѳ. на Воскрнїе Хв҃о (стор. 191—194), поч. Веселый нам днес днь настал, переклад з польського, пор. Kantyczki IV, 36.

111. Пѣснь ѯ. на Воскр҃нїе Хв҃о, под. Ѡ оу҃трок. (стор. 194—195), поч. Воскрес Їс҃ Ѿ гроба, радость всїм.

112. Пѣснь д. на Воскр҃нїе Хв҃о (стор. 195—196), поч. Йзыйдѣте аг҃ли лики въ стрѣтенїе Бл҃дки, пор. Богогл. ч. 52.

113. Пѣснь ѥ. под. Ѡ прекрасна пѳст. (стор. 196—198), поч. Въ вечеръ же сѳботный.

114. Пѣснь ѕ. на Воскр҃. Хв҃о (стор. 198—200), поч. Іс Хс҃ з мертвыхъ всталъ єсть.

115. Въ четвертокъ Вънєсенїѧ пѣснь первая, подобенъ: Воскрес Їс҃ Ѿ гроба (стор. 201—203), поч. Иерѳсалим же град й ст҃ый Сїѡнъ, акростих: Иѡан Бѳховецкї.

116. Пѣснь ѳ. Вознесен. под. Похвалѳ прин. (стор. 203—204), поч. Прїйдѣте кѣрный совокѳпленный.

118. Пѣснь д. Вознес. подоб. З болестїю ср҃дца (стор. 207—208), поч. Дховенїемъ дх҃а Хс҃ дѣетъ нѳждымъ, акростих: Димитрий Рїйницкый.

119. В неделю пятдесятнꙋю пѣснь первая, подобенъ Іерꙋсалим (стор. 209—211), поч. Исъ спситель ншъ лпломъ сердца, акростих: Иwан Кꙁховецкї.

120. Пѣснь к. под. Размышлай сѣкѣ (стор. 212—213), поч. Цр҃ю нб҃ному и ст҃кшителю.

121. Пѣснь к҃. о тройци, под. Иwрданꙋ рѣко (стор. 213—215), поч. Тройце ст҃ая, Бж҃е ласкавый, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 30.

122. Пѣснь д҃. о тройци ст҃ой, под. Тебѣ честь хвалꙋ (стор. 215—216), поч. Творче и Бж҃е, пане ласкавый.

123. Въ неделю всѣхъ ст҃ыхъ пѣснь а҃. wб҃ тройци ст҃ой, под. Яко Б҃гом предизб. (стор. 216—218), поч. Пресвѣществен'ная тройце.

124. Пѣснь к҃. wб҃ ст҃ых' и грѣшныхъ (стор. 218—219), поч. Тамъ за горою за нб҃ною ст҃ый веселят ся.

125. Въ деватый четверъ Бж҃ия плоти, пѣснь а҃-а. подобен Іwрдан рѣко (стор. 219—220), поч. Тебѣ честь хвалꙋ нш҃ъ кѣчный Бж҃е, з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 42.

126. Пѣснь к҃. тойже (стор. 220—221), поч. До тебе Пане смиренно воламе, переклад з польського, пор. Kantyczki IV, ст. 45.

127. Пѣснь г҃. (стор. 221—222), поч. Їс҃е, Їс҃е, Їс҃е, Їс҃е, покарме нб҃ный.

128. Въ патнюнкꙋ ї҃. по Воскресенїи ламент колесной Б҃ци первый (стор. 222—226), поч. Южъ та жегнавъ мой наймил'шїй сн҃ꙋ Хр҃тꙋсе перекл. з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 23.

129. Ламентъ к҃. пр҃той Дв҃ы (стор. 226—228), поч. Стала мт҃и болѣюча, переклад латинського гимну Stabat Mater dolorosa, пор. польський текст Kantyczki IV, стор. 20.

XXI. Угроруський сьпіванник А.

Сей сьпіванник, привезений д. Гнатюком із північної Угорщини, списаний, судячи по письмі, при кінці XVIII або в початку XIX в. і хоч має більшину пісень таких, які знаходять ся в друкованім Почаївськім Богогласнику, то про те, здаєть ся, зладжений незалежно від нього, на основі иньших рукописних збірників. Про се переконує нас не тілько текст пісень ідентичних з почаївськими, тут значно відмінний, але також брак порядку подібного до друкованого Богогласника і значне число пісень, яких нема в тім виданю і які звичайно не стрічають ся в сьпіванниках копіованих із друкованої книги.

Рукопис — невеличкий зошит сїрого паперу в більшу 8-ку, сильно затовщений, але зрештою досить добре захований, писаний досить гарним полууставом; текст пісень не роздїлений на вірші, тілько кожда строфа зачинаєть ся а capite і початкова її буква так само як титул кождої пісні написані киноваром. Початку анї кінця рукопису нема і хоча текст першої пісні маєть ся весь, але нема титулу, що певно був на попередній картцї. Рукопис має тепер 12 карток і містить ось які пісні:

1. **Ѧнгелъ пастыремъ мовилъ**, (стор. 1 – 2), пор. руський текст Зап. н т ім. Шевч. т. XVII. ст. 62 63; польський Kantyczki II, 12.

2. **Пѣснь сѵ̑тлю Василїю** (стор. 2—4), звісна пісня про Василия і Евладия, надрукована мною з галицьких копій у Житю і Слові Ш, 307 - 312.

3. **Пѣснь Богоявленїю Гд̑ню, под. Воскресъ Їс̑ъ ѿ гроба**, поч. **Крещает ся Ѩкл къ Їордани** (стор. 4—5). Пісня не поміщена в Богогласнику, але друкована в пізнїйших пісенниках Ставропігійського видання і доси дуже популярна в горах і на галицькім Підгірю, пор. дод. XX, ч. 66.

4. **Пѣснь Богоявленїю Гд̑ню** (стор. 5—6), поч. **Їорданъ рѣко оу̑готови ся**, пор. Богогласникъ ч. 28; дод. XX ч. 65.

5. **Пѣснь Стрѣтенїю Гд̑ню, под. Радуй ся Цр̑ице** (стор. 6—7), поч. **Свѣтло днесь ликуйте, ѱалмы воскликайте.**

6. **Пѣснь ко нд̑лю ѿ блудномъ** (стор. 8 - 9), поч. **На рѣкахъ сидѧше горка Ѩкилона**, — се властиво перевіршований псалом, пор. Богогл. 34.

7. **Пѣснь къ нд̑лю мясопустнюю** (стор. 9—10), поч. **Плачи душе, рыдай горе**, пор. Богогл.ч. 37; дод. XX, ч. 91.

8. **Пѣснь ѿ страшномъ судѣ** (стор. 10—14), здаєть ся угроруського складаня, подаємо першу строфу:

Горѣ, горѣ душе моѧ ко творцу своему
Бѣжи, бѣжи съ ѣленемъ къ источнику живому,
к' нему тамо припади
ѝ его ся наслади,
который закше памѧтаетъ,
кто ко нему прибѣгаетъ.

Ся пісня має акростих, що дає назву автора: Гедеон Пазїй.

9. **Пѣснь Благовѣщенїю прѣстой Богородици**, поч. **Ликуй днесь Сїоне** (стор. 14—17), пор. Богогл. ч. 107.

10. Пѣснь великопосна (стор. 17—19), поч. Ѡ дѣвице пречистаѧ, пор. Богогл. ч. 109 і Зап. н. т. і. Шевч, т. XVII, стор. 53—54.

11. Пѣснь Воскресенїю Гд҃ню (стор. 19—20), поч. Воскресъ Їс҃ъ Ѳ гроба, радость всѣѧ, пор. дод. XX, ч. 111.

12. Пѣснь Вѣханїю Гд҃ню, под. Взыйде Бг҃ъ ко высокой горѣ, поч. Радуй сѧ сѣло, дщи Сїона (стор. 20—24), пор. Богогл. ч. 49.

13. Пѣснь Вознесенїю Гд҃ню (стор. 24), поч. Взыйдетъ Бг҃ъ ко высокой горѣ (без кінця), пор. Богогл. ч. 64.

XXII. Угрор. співанник Б. Митра Дочинця.

Так називаю сей співанник на основі підпису того, хто 1832 р. писав одну його, найпізнїйшу частину. Властиво-ж співанник складає ся з трьох частей, писаних ріжними руками і в ріжних часах, відмінних одна від одної і папером і навіть форматом. Часть перша обіймає перших 16 карток і писана десь у початку XIX в., полууставом, без киновареі і без записок на марґінесах чи де инде; друга часть має 36 карток, з тих 4 порожні, писана скорописю, досить недбало, на грубім сивім папері більшої 8-ки, рукою Митра Дочинця в р. 1832; третя часть має тілько 14 карток і є очевидно вирівком якогось більшого збірника, не має анї початку нї кінця, писана грубим полууставом, але заокругленим і декуди близьким до курсива, почерком дуже подібним до того, яким писана одна Керестурська Пасия з кінця XVIII в., привезена д. Гнатюком. Зміст сеї збірки ось який:

1. Пѣснь в нд҃лю ѡ блудномъ, под. Фалшикаѧ юност, поч. На рѣкахъ сидяще (стор. 1—2), пор. дод. XXI, 6.

2. Пѣснь ѡ Станомъ [sic! зам. ѡстатномъ] судѣ, под. Где ѩкаю сѧ поч. Горѣ, горѣ, дш҃е моѧ (стор. 2—5), пор. дод. XXI, 8.

3. Пѣснь в нд҃лю сыропѫст. ѡ Ядамѣ и Евѣ, под. Ѡ дѣвице прест҃ (стор. 5—7), звісний плач Адамів, поч.

Плакал сѧ Ядамъ под' раєм,
же выгнанъ былъ з райскихъ краєвъ
Ѳ архагг҃лскихъ воєвъ.

4. Пѣснь Благовѣщенїю п. Бц҃и самоподобна поч. Да прїйдетъ всемѫ миръ радост (стор. 7—8), пор. Богогл. ч. 98.

5. **Пѣсн' вѣханїю ГД҃ню, под. Взыйде Бг҃ъ** поч. **Радуй см҃ sѧ кло** (стор. 9—11), пор XXI, 12.

6. **Пѣсн' Воскресенїю Хв҃у**, под. **Бг҃ъ оу҆ емпѣрѳ горнѣм** (стор. 12—13); ось перша її строфа:

Їи҃съ Хс҃ з' мертвыхъ всталъ,
мертвымъ животъ даровалъ
и҆ житїе нам исправилъ,
смерти вѣчной нас избавилъ.
Кирїе, кирїе е҆лейсон', аллїлѫ,
ГД҃и, ГД҃и помилуй,
Фкѳпил' есть насъ кровїю.

7. **Пѣсн' Вознесенїю ГД҃ню, под. Радуй см҃ sѣло** поч. **Взыйде Бг҃ъ** къ **высокой горѣ** (ст. 13—16), пор. дод. XXI, 13.

8. **Пѣсн' Сошествїю с҃. Дх҃а, самопод.** поч. **Источникъ дховный** (стор. 16—18), пор. Богогл. ч. 61.

9. **Пѣсн' с҃. а҃пломъ Петрѳ и҆ Павлѳ, под. Фалшивам юност.** (стор. 18—19); ось перша її половина:

Ѳрганы и҆грайте,
Петра величайте,
а҃плѳ Павлѳ радо҃но заграйте!
Нероне незбожный,
фарашне проклѧтый,
казалъ є҆ мордовати,
я҃кь Пилат' Понтїйскїй.
А҃пла Петра казал' мордовати,
а҃плѳ Павлѳ казал' главѳ стѧти.
Нероне безбожный,
фарашне проклѧтый,
вѳдеш' ты на вѣки оу҆ пекло горѣкти.

10. **Пѣсн' на Прѣо҃бражен҃ѣ ГД҃не, под. Михаиле: кто яко Бг҃ъ,** поч. **На Ѳаворѣ прѣшбраз см҃** (стор. 19—20), пор. Богогл. ч. 70.

11. **Пѣсн' Оу҆спенїю пр҃той Бц҃ы, под. Радуйте см҃ вси людїе** (стор. 20—22), без кінця; поч. **Ѧрхаг҃гли з' нб҃а прїйшли до Бц҃ы**, пор. дод. XX, ч. 14.

12. Пісня про Ісуса Зарваницького (стор. 23 - 24), угроруська, без початку. Читаємо тут:

Роды земный соберѣте сѧ,
оу̑ Зарваници веселѣте сѧ:
Возвышаетъ Бг̑ъ
хр̑тїанскїй рогъ.

Надъ Стрѣпотою̑ град Зарваница,
в' королествѣ Угерском зрит сѧ царица:
надъ водами гласъ,
Бг̑ъ взываетъ насъ.

Людїе тебѣ днес сѧ кланяютъ,
оу̑ Зарваници поклон' ѿдаютъ,
взираетъ миръ вес
приходѧще днес.

Явы Ягарѧномъ сокрꙋшилъ главꙋ,
вѣрномꙋ скиптрꙋ додай державꙋ,
з высокости страх,
сокрꙋшъ враговъ в прахъ.

Ся остатня строфа велїла-б думати, що пісня зложена ще при кінцї XVII в. під вражінєм турецьких нападів на Угорщину.

13. Пѣсн' на Покровъ прс̑. Бц̑и, под. Бц̑е вѣрнымъ ѡ̑ корона (стор. 25—26), поч. Предста цр̑ца на высокомъ тронѣ.

14. Пѣсн' с̑. архистратигꙋ Михаилꙋ под. На Ѳаворѣ прѣѡбразил сѧ (стор. 26—29), поч. Михаиле: кто яко Бг̑ъ! велми возопѣлъ ѥ̑.

15. Пѣсн' Воведенїю прс̑той Бц̑и, под. Радꙋй сѧ цр̑це (стор. 29—30), поч. Свѣтлѧ зорнице, оу̑тренняѧ деннице.

16. Пѣсн' с̑тителю Николаю̑, под. Предвѣчный роди сѧ (стор. 30—33), пор. Зап. н. т. ім. Шевч. XV, 35.

17. Пѣсн' Рождествꙋ Хр̑товꙋ (стор. 33—34), поч. Скинїѧ всезлатаѧ, ковче завѣта.

18. Пѣснь Ядамови и Євѣ (стор. 34—36), поч.

Размышлѧвъ себѣ Ядамъ,
Чого бы сѧ добре звѣдалъ.

19. Пѣсн' великого поста самопод. Не плачь (стор. 36—37), поч. Ѡ Дѣвице прѣч̑таѧ, мт̑и благословеннаѧ, пор. Богогласникъ ч. 102.

20. Стихира надгробнаѧ (стор. 37—38), вірша місцевого складаня:

Зачало премꙋдрости — страхъ Гд̑ень!
Кто бы то завше примати годенъ

страхъ Господнѧ, чистъ пророковъ
Давыдовъ возвѣщаетъ . . . отъ . . .
По божественномъ страхѣ
в цѣломѫдренномъ оу҃жасѣ
оу҃сѣ любви набоженства
не прагнетъ и̑ малженства.
Кто оу҃ Бога проситъ мѫдрости,
вознести покаѧниемъ...
Покаймо сѧ злости,
дастъ намъ Бг̑ъ во мѫдрости
оумерти . . . оу҃ды,
Не чинѣмо блѫды.
Кто тѣло тѣчитъ,
того Бг̑ъ наоучитъ;
кто тѣлѫ оугаждаетъ,
дѫшѫ изражаетъ;
кто тѣлѫ форлѣетъ, [sic! зам. фолгѣетъ]
дц̑и смертъ готѣетъ.
Смертъ не боит сѧ прѣта,
грѣшникомъ люта,
страшна и погана,
не боит сѧ пана.
Ѥсть за грѣхи покѫта,
не вѫде смертъ люта.
Постом сѧ смѣримо,
во грѣсѣхъ не мрѣмо.
Кто спѣвати годенъ,
таковы подобенъ:
плачлива стихира;
смертнаѧ секїра,
оу҃сѣхъ ѻна сѣчетъ,
никто не оу҃течетъ.
Того сѧ не . . . . (кінця бракує).

Початок сеї „стихири“ дуже попсований Було-б дуже пожадано віднайти і опублїкувати її всю, а також вивідати, чи її співають, чи може відмовляють при похороні і серед яких обрядів.

21. Пѣснь заздоровна, поч. Кажѫтъ люде (стор. 39—41), пор. Богогласникъ ч. 256.

22. Пѣснь Богоѧвленїю, поч. Йѡрданъ рѣко (стор. 41—43), пор. Богогласникъ ч. 28.

23. **Пѣснь Бцы** (стор. 43–45), поч. **Ѡ мати дѣво сѧ**, **мати пренепорочнаѧ**, пор. дод. XX, ч. 22.

24. **Пѣснь Рожествѹ Христовѹ** (стор. 45—47), поч. **Бг̃ъ предвѣчный народил сѧ**, пор. Пѣсни наб. стор. 6—8.

25. **Пѣснь Василїю** (стор. 48—50), пор. дод. XXI, 2.

26. **Пѣснь въ нед̃лю сѷропѹстнѹю** (стор. 51—54), пор вище 3. На стор. 50 і 53 в низу підпис: **Сиѧ пѣсни дѣка Кѹшинцкого.**

27. **Пѣснь в сѹботѹ Лазаревѹ, подоб. Ѡ дѣвице пречистаѧ**, поч. **Чл̃вкъ єдинъ богачъ былъ** (стор. 55—56).

28. **Пѣснь во нед̃лю цвѣтнѹ, под. Иѡрданъ рѣко** (стор. 57—59), поч.

Церкве Сиѩнскаѧ южъ весели сѧ
ѡ том, же царь твои днесь приближи сѧ.

29. **Пѣснь Воскр̃нїю, пд. Крещает сѧ Вѣдка** (стор. 59–61), поч. **Воскресъ Їс̃ъ ѡ гроба, радость всѣѧ**, пор. дод. XXI. ч. 11.

30. **Пѣснь на Вознесенїе** (стор. 62—66), пор. Богогласникъ, ч. 60

31. **Пѣснь на Сошествїе ст̃го Дх̃а** (стор. 67—71), пор. Богогл. 261. На стор. 71 під текстом підписано: **рокѹ ѧ̃ѡлв̃. Ѡселѣ Дочинецъ Митеръ списа на семъ листѹ сиа пѣсни, рѹка, пѹтъписъ Дочинецъ Митрова.** Далї йде відмінне чорнило і почерк Дочинця.

32. **Пѣснь на Воскресени Хр̃во** (стор. 72—74), радше на Томину недїлю, поч. **По востании твоемъ Хр̃тѣ преславно ѩви сѧ оученикомъ твоимъ [ѩвно].**

33. **Пѣснь сѣцка** (стор. 74—76), ось вона:

Ѡхъ ми тышкыи жалъ не малыи,
многи скорби мнѣ ѡбѧли.
Ѡца матерь ѡставилъємъ
и самъ ѡ нїхъ заблѧдикъ ємъ.
Оусѣхъ живыхъ ѩ ѡставилъ,
а днесь слышѹ, ишъ померли.
Ѡтецъ мати престави сѧ,
во мнѣ серце расъдвои сѧ
Ци не плохыи розѹмъ сталъ сѧ,
же в чѹжинѹ ємъ загналъ сѧ?
Хоть померли, не видаю,
в чѹжемъ краю пребываю.
Плачте ѡчи, слезы лѣїте,

Ѿца, матерь южъ невъзрите.
Оу чѫжинѣ мѧтѫ жити
и з блискими сѧ не видѣти;
оу чѫжинѣ пребывати,—
такъ чѫжинѫ треба знати:
ани чести, ни похвали,
токмо досытъ изневаги.
Оу чѫжинѣ пребывати —
не дай Христе оумирати!
Сльзы моѧ Хр̃те приїми,
житие чисто дарѫй ми!

34. Пѣснь ѡ страданию на великомъ постѣ, подобенъ Царю Хр̃те (стор. 76—79), поч. Южъ сѧ жиды изобрали.

35. Пѣснь ко сто̃и Бц̃и чѫдотворнои Повчанскои, подобенъ: Нова радость стала (стор. 79—80). Се живцем перенята новосамбірська пісня, пор. Богогл. ч. 133, тілько в другім рядку зам. Новосамборская церковь поставлено: Нова церковъ Повчанскаѧ.

36. Пѣснь погрѣбанию Лазанѣтиѧ, подобенъ Изъточнїкъ слезы[1] (стор. 81—82), пісня на смерть якогось Мукачівського епископа; читаємо тут:

Ѡ Мѫкачъ, Мѫкачъ ѡсироцѣныи,
такъ тешикъ Єръделъ[1]) барѣзо смѫцѣныи.
Весь народъ людски южъ лѫменѣтѫетъ,
Оуграхъ, Волохахъ велми жалѫетъ.
Смѫтнаѧ бо трѫба южъ затрѫбѣла,
штроґаѧ смерте мѣтлѫ трѫтила.
И патериць изъ рѫки кыиала,
и арѣхиерейскѫ пла[ш]чѫ поде[р]ла.

37. Пѣснь во неделю крестопоклонѫю (стор. 82—83), поч. Їсѫсе царю распѧтыи на кресте древълѧномъ.

38. Пѣснь на Рождество Хр̃то, подобенъ: Нова радость стала (стор. 84—85), поч. Ѡ востока восиѧвыи, звѣзда ѧсна показавыї.

39. Пѣснь ѡ долѣжности пастырѧ дѫшекнаго, подобенъ (стор. 85—87). Се неповний варіянт звісної „Пісні Пастелія", Мукачівського каноніка з кінця XVIII в., опублїкованої

[1]) З мадярського: tessék, Erdely — прошу, Семигород.

з відпису о. Кралїцкого пок. Драгомановим (Житє і Слово I, 452—453). Подаємо тут сей варіянт, що хоч не дає повного тексту, але цікавий одною строфою, доданою очевидно пізнїйше:

Пасътырю дшевный, ты попе избраный,
лють грѣшныї wчищати W Бга єсь данъныї.
Якъ же дрзгыхъ wчищаєшъ,
кеть самъ сквернымъ изостаєшъ
жиючи блзднo?

. . . . . .
. . . . . .

А ты якъ самъ во тмѣ ходишъ
и всѣхъ со собою водишъ
во рокъ пекелъныхъ!

Идзтъ лѣта, попе, приходитъ конечина,
абы ты не застала лютая година!
Глзбоко спишъ — пробзди ся!
Заблзднвъ єсь — наверни ся!
W попе, покай ся!

Wхъ покай ся попе, бо ты чортъ козметъ,
коли не зостаєшъ, тогды ты порветъ.
Такъ ся тѣчишъ, wбъгѣдзєшъ,
же чрево тѣгати не бирзєшъ, —
попе, вже покай ся!

Тѣсенъ пзть до раю, врата гзскиї;
людемъ показзєшъ посты твердыя,
а сам гѣшъ, пиешъ стравы дорогыї.
Глзбоко спишъ — пробзди ся,
заблзднвъ єсь — наверни ся,
W попе, покай ся!

37. Пѣснь сто̃мз архангѣлз Михаилз (стор. 87—89), поч. Хвалимъ ты всѣ згодне зкройне.

38. Пѣснь Адамз человѣкз пръвомз сѣта, подобенъ (стор. 90—92), кілька строф із звісної „Вірші про сотворене сьвіта“, надрукованої в повнім тексті з галицької копії в Житю і Слові II, 216—222, в коротшім із Яворівського співанника див. Записки наук. Тов. ім. Шевченка XIV, misc. 2.

39. Пѣснь к̃. Адамз во неделю сыропзснзю, подобен: W Дѣвице (стор. 92—94), пор. вище ч. 3.

40. Сонъ присѣтои Бц҃ы (стор. 94—96).

41. Сказанїе Гд҃не (стор. 96—97).

42. Во имя о҃ца и сына и с҃таго Дѫхаламѣнъ (стор. 97—103), всї три прозові тексти, звісні апокріфи.

43. Пѣснь свѣцкая (стор. 111), варіянт звісної пісні: Кажут люде, що я умру.

44. Сон Богородицї, без титулу (стор. 111—112).

45. Епістолія про недѣлю, без титулу (стор. 112—116), пор. вище ч. 42.

46. Пѣсъ покаина ко с҃той Бц҃и (стор. 116—117), поч. Плачите сѧ серца.

47. Пісня без титулу (стор. 117):

Конецъ свѣтѫ юшъ приходитъ,
не горасъ сѧ цю день робитъ:
паны злыи наставаютъ,
мѣзерныи зневажаютъ.

Ѥки таки з доломаномъ
келитъ себе звати паномъ.
Посли Боже слѫги свои,
цю . . . . . дѫша моя.
Посли Боже ласкѫ свою,
возми, возми дѫшѫ мою.

48. Пѣсъ ѡ страданїи Хр҃а (стор. 118—119), поч. Дѫше моѧ грѣшнаѧ, востани раненько.

49. Пѣсь при ѡ҃статной смерти (стор. 120—121), поч. Ѳ широкый свѣте, нѣкъде в тобѣ жити.

50. Пѣсь на рождество Хр҃о (стор. 121—122), пор. вище ч. 24.

51. Пѣсь ко с҃той Бц҃и (стор. 122—123), поч. Богородиц. вѣрнымъ ѡ҃борона, пор. дод. XX, ч. 28.

52. Пѣсь на погребѣ (стор. 124—125), поч. Источникъ слезы расъливаите сѧ.

53. Пѣснь ѡ҃ старости (стор. 126—127), поч. Фалъшивыи юность, нечесна фортѫна.

54. Пѣсь ѡ҃ маѓности свѣта (стор. 127), поч. Что мы человѣцѣ есмы и съчезаемъ.

55. Пѣсь ѡ҃ страданию Х҃та (стор. 128), уривок із пісні Богогл. 39.

56. Пѣсь надъгробна (стор. 129), поч. Плачи дц҃е, рыдай горе, пор. XXI, 7.

57. **Пѣсь набожнаго человѣка**, поч. **Горѣ, горѣ, дш҃мом** (стор. 130), пор. дод. XXI, ч. 8 і XXII, ч. 2.

58. **Пѣсь ко дѣ[тѣ]мъ малолѣтнымъ** (стор. 131—132), поч. **О҃ Бж҃е** ласкавый, **Вче** безконечный.

59. **Пѣсь на Благовѣщеніе** (стор. 132—133), поч. **Ликѣй днесъ Сиѡне.**

60. **Пѣсь на воскр҃ніе Х҃тво** (стор. 134—135), поч. **Їс҃ъ Хс҃ъ з мертвыхъ сталъ**, пор. вище 6.

61. **Пѣсь воскреснам** (стор. 135—136), пор. дод. XXI, ч. 11; XXII, ч. 29.

62. **Претвѣчный роди сѧ пѧтъ лѣты** (стор. 136), тілько одна строфа, пор. Богогл. ч. 17.

63. **Пѣснь ко сто́мѵ ѿцѵ Николаю** (стор. 137—138), пор. вище 16.

XXIII. Калуський сьпіванник XVIII в.

Сей сьпіванник, з якого лишило ся всего 19 цїлих карток і два врывки, писанний у другій половинї XVIII в., одною рукою, скорописом, без киноварі. Я одержав його, як і рукопис описаний під ч. XIV, від д. Івана Ом. Левіцкого, який знайшов його між паперами свойого батька, що був сьвященником у Берлогах Калуського пов. Збірничок був писаний в части по руськи, в части по польськи і містив духовні і сьвітські пісні. Ось його зміст:

1. **Предвѣчный родил сѧ под лѣти** (стор. 1—4), пор. Богогл. ч. 17, хоча тут текст повнїйший.

2. **Новам радость свѣту сѧ зявила** (стор. 4), уривок, пор. Богогл. ч. 19.

3. Польська пісня „Witaj święta Wniebowzięta“, без початку (стор. 5—6).

4. Pieśń natalis **Хѵ҃** (стор. 6—7), поч. Anioł pasterzom mówił, пор. Kantyczki II, стор. 12.

5. Pieśń na boże narodzenie (стор. 7—8), поч. Paśli pasterze woły, пор. Kantyczki II, стор. 51.

6. **Ѱалма Їѡанѵ Златоустоу** (стор. 8—9), поч. **Златокованную трѵбѵ**, пор. Богогл. ч. 160.

7. **Пѣснь на воведенїе прес҃той Бц҃и** (стор. 9—11), поч. **Патриарси трїумфѵйте**, пор. Богогл. ч. 93; Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 72.

8. Oratio gratulatoria Navitatis Xti Dei (стор. 11—13), поч. Dziwna metamorfozis y ledwie do uwierzenia.

9. Пѣснь на сѣтой Троицы, под. Їѡрдан рѣкѡ (стор. 13—14), поч. Троице сѣтаа, Бѣже ласкавый, пор. Зап. наук. Тов. ім Шевченка т. XV, стор. 40.

10. Пѣснь ко прѣстой Бц̑и (стор. 14), поч. Прѣтлам Дв̑о мт̑и рѳскаго краю (більше нема, далї очевидно бракує карток).

11. [Пѣснь на рождество Хв̑о], без початку (стор. 15—16), поч. Я̑ ви дв̑и и холми возиграйте со нами.

12. Пѣснь пр̑стои Бц̑и (стор. 16), поч. Ѡ прѣтлаа пн̑о, дв̑о Бц̑е, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XV, стор. 39.

13. Пѣснь на рождество пр̑той Бц̑и (стор. 17—18), поч. Рождество дв̑и а̑гломъ славити.

14. Пѣснь великопѣснаа (стор. 18), поч. Ѡ все створена под ѹмершим паном, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 57.

15. Пѣснь [на страсти Хв̑и], титул ушкоджений (стор. 19), поч. Їгглкїй цр̑ю, предвѣчнїй Бж̑е, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 68.

16. Пѣснь на страсти Хв̑и (стор. 19—20), поч. Цр̑ѹ Хр̑те пане милїй, пор. Богогл. ч. 39.

17. Пѣснь на воскресенїе Хв̑о (стор. 20—21), поч. Воскрес Їс̑ Ѡ гроба, радост восїа, пор. дод. XX, ч. 111; XXI ч. 11.

18. Пѣснь сѣмѡ Їѡанѡ (стор. 21—22), поч. Блаженъ оученичє, апостоломъ слава.

19. Ѱалма на благовѣщенїе пр̑ѣтой Бц̑и (стор. 22—23), поч. Послан бих а̑гглъ Гавриилъ ко дв̑ы пр̑ѣтой, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 69.

20. Пѣснь на страсти Хв̑и (стор. 24), поч. Скажи мѣнѣ соловїю правдѹ, пор. Головацкій, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. II, стор. 736.

21. Пѣснь ѡ Савлѣ цари [и] Давидѹ (стор. 25—26), поч. Во великом смѹтку Савелъ зостает, друковано мною із сего рукопису, див. Кіевская Старина, 1891, ч. 9, стор. 481.

22. Пѣснь на рождество Хв̑о (стор. 27), поч. Радѳйте сѧ вси людїе, пор. Пѣсни наб. 1834, стор. 5—6.

23. Ѱалма на пренесенїе мощей сѣтаго [Николаа], (стор. 27—28), поч. Миро многоцѣнное истѣкает з мощей твонх.

24. Пѣснь на Рождество Хр̑тво (стор. 29—30), поч. Предвѣчнїй родил сѧ под лѣти, пор. вище, ч. 1.

25. Пѣснь свѣцкаа (стор. 30), без кінця.

Щаслива фортꙋно, где же сѧ подꙗла,
Якъ мнѣ во паненствѣ вѣрне є̑ служила,
Я тепер' в малженствѣ послужи мнѣ мало,
Даби моє ср̑дце болше южъ не вяло.

Да коли-б же знала свою лихꙋ долю,
Не терпѣла би я тяжкую неволю.
Я всеж то справꙋет нелюбовь мого пана,
Же я молодая якъ рожа зовꙗла.

26. Пісня без початку (стор. 31), поч. Ѡ гляди мт̑ко на кр̑тѣ южъ пана.

27. Пѣснь пр̑той Бц̑и Панковецкой (стор. 31—32), поч. Цвѣтъ мисленїй и кринъ полнїй во Панковской веси, пор. Зап. наук. тов ім. Шевч. т. XVII, стор. 79.

28. Пѣснь прє̑той Бц̑и (стор. 32—33), поч. Преꙋкрашена бж̑ю славою.

29. Пѣснь на стр̑ти Хв̑и в четвертоκ (стор. 33), поч. Ѡ Їсе творче цр̑ѕ, пор. дод. XX, ч. 98.

30. Пѣснь на рождество Хв̑о (стор. 34), поч. Нова радост стала, пор. Богогл. ч. 22.

31. Psalma na rozdestwo Chrystowo (стор. 34—35), поч. Христос сѧ с пани раждает, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, стор. 64.

32. Пѣснь на рождество Хв̑о (стор. 35), поч. Скинїѫ всеꙁлатаѧ, пор. дод. XXII, ч. 17.

33. Pisni na bohoiawłenїє hospodne (стор. 36), поч. Їѡрданъ рѣкко, пор. Богогл. ч. 28.

34. Пѣснь скѣцкаѧ (стор. 40—47), через неввагу переплетчика переплутано сторони. Приводжу сю пісню в цїлости:

„Бѣднажъ моя̑ голова
оꙋ лихого мꙋжа,
тꙋгажъ мнѣ готова
тай на ср̑ци нꙋжа:
нѣ мнѣ погулꙗ̑ти,
нѣ пожартовати,
мнѣ сѧ втѣшити,
нѣ поговорити
мнѣ з людми не даетъ.
Нѣсть мнѣ ꙋтѣхи,
коли мꙋжъ лихїй,
тилко на печи
лежитъ ворчачи,
а всежъ мене лаетъ:
„Богдай трꙗсцю зѣла!
Я ти би сѧ ꙁзила;
тебѣ сѧ регоче,
а мнѣ сѧ не хоче.
Ѡй кадꙋк же твою ма',
чомъ не маешъ сорома,
тилко би сѧ̑ реготала
и з инчими розмовлꙗла".
„И молода, ти старїй
и видит сѧ краснїй!"

Меже ними незгода, — | ѣкъ з нелюбимъ жити,
ахъ доле нещасна! | с человѣкомъ лихимъ
Лѣпше на пѹщи бити, | ѣкъ з ведмедемъ дикимъ
терпѣти.

35. Пѣснь свѣцкаѧ (стор. 37—38).

Жадалас пари, красная дѣвонко,
тѹжачи бѹвши на воли;
мовилас нераз: „Бѣдна головонко,
чого тѹжѹ в тѣй неволи?
Час же би юже, бой мои лѣта
ѹжити хотѧт повабного свѣта
гладячи [sic!] на скѣт, на люде“.

Шожъ, колиж бо то красненкїи wчи
заздростъ чини[ли] каждомѹ:
не спали ѹ день, рѣдко коли в ночи,
спрѧ̂али тилко єдномѹ,
поглядаючи тѣшили сѹ̑дцко,
що бѹдѹт мати вѣрно[го] борзенко
собѣ прѧ̂телѧ̂.

Молодости твоѧ з милостю хотѣла,
щобъ тебе тилко злѹчити
не тим, которого·с сѹ̑дцемъ полюбила,
трабa южъ бѹде з нимъ жити.
Ковъ єно тилко*) часом не блѹдило,
ѣкъ прийдет товѣ слѹхати не мило,
а терпѣти-жъ треба.

Спомѧ̂нижъ собѣ, счо вѣкъ коротати
треба южъ бѹде, з ним жити,
щобъ ти не пришло крѣпко жаловати
хорошенкой ѹроди, —
або попадешъ в тыжкѹю неволю,
проклинати мѧешъ свою долю
и молодостъ свою.

36. Ѱалма на рождество. Pieśń 4-ta (стор. 42—39—40), поч. Снидѣм сѧ вси во Ефлеѥм.

37. Ѱалма на рождество Хо (стор. 41—42), поч. Вселенная весели сѧ, пор. Богогл. ч. 9.

*) В рукоп. тилто.

38. **Уривок якоїсь сьвітської пісні** (стор. 43), без початку, до того картка в одній третій части ширини передерта від гори до низу і віддерта часть пропала. Лишило ся ось що:

Ѡй кѕпи мѕжѕ ключ . . . .
замикай мене ѕ коморон[цѣ . . .]
. . . плю ꙗ ти мою комороч[. .]
ѡй не поможе ключъ колодоч[ка],
[ꙗк сꙗ оу]дастъ вѣсока дочка.
Коли ꙗ сѣочѕ з хлопцѣми [гѕлѧти],
[бѕдѕт] сꙗ твои замки падати;
ꙗкъ мене станѕтъ хло[пцѣ любити],
бѕдѕт сꙗ твои замки л[омити].
Коли ꙗ сѣочѕ, вѣкном [вискочѕ],
Своєго милого закше зе[качѕ]
Постараю ꙗ сꙗ соло[. . . . .]
[помо]жѕтъ хлопцѣ с хлѧѕп . . . .
ѡй не поможе вѣрна . . . .
ѡзми . . . . . .

39. **Весело спѣвайте**, уривок якоїсь пісні (стор. 43).

40. **Пѣснь Ѿци Почаевской**, (стор. 44), уривок без початку.

41. **Пролѣг на Рождество** (стор. 45—46), заховали ся тілько шматочки якоїсь рождественської вірші, писаної латинськими буквами. Поч.:

Gdy usłyszał Yró[d mor]derca,
że sia wrodył [świta] samoderżca,
Zaraz poszłet . . . . . znyia ludy po . . .
. . . ty. W . . . . . .
[Yro]d bezbożny stał oszukanyi
[. . . . .] nystoy obohoy stany [sic!].

XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича.

Отсї вірші, написані коло 1847 р. а надруковані у Чернівцях 1849 р., варті уваги як один із остатніх проявів того самодїлкового письменства, яке жило в карпаторуській териториї в XVII—XVIII віцї. Книжечка Ферлеєвича в Галичинї велика рідкість, на Буковинї стрічаєть ся досить часто у сьвященників. Перший подав про неї звістку Ів. Ом. Левіцкий у своїй Гал.-рус. Біблїографії I, 129

подавши там дословний текст другої титулової карти (без означеня, де кінчить ся recto, а зачинає ся verso), але не згадуючи нїчого про її зміст. Проф. Ст. Смаль-Стоцкий у своїй праці „Буковинська Русь“, (Чернівці 1900, стор. 85—89) подав доповненє до бібліоґрафічного опису сеї книжки, а власне текст п е р ш о ї титулової картки (обложки), деякі виписки, і схарактеризував дуже вірно Ферлеєвича як „послїдного писателя середного періоду нашої літератури, котрий тягнув ся на Буковинї аж до 1849 р.“. Маючи під рукою примірник Ферлеєвичевих віршів, дарований менї ласкаво о. Козарищуком, парохом у Конятинї, подаю тут її докладний опис разом з деякими виписками. Книжечка малої 8-ки, сторони нумер. 1—67 і 74—79, а надто між 67 а 74 має 7 ненумерованих сторін таблиць і на кінцї одну ненумеровану стор. друкарських помилок, — має дві титулові карти. На обложцї читаємо:

Сїи пѣснѣ ѱалми стихи, которїй ѱалми, йма, й прозванїе характеръ и селенї к немже w҃бытаетъ краегранесїемъ w҃бавляетъ. Оу҃ типографїй Черновецкои 1849. (Тут автор хотїв звернути увагу на той факт, що кожда пісня його складаня має акростих, у якім показано його імя і стан). Друга титулова карта задрукована по обох боках, має ось який текст. Recto:

Ко славѣ с҃тыа єдиносщныа животворящїа и нераздѣлимыа Троицы, Оц҃а, й Сн҃а й с҃таго Дх҃а. Пѣснѣ, ѱалми йли стихи со Ірмологїйнскими нотами й версамй оуподобленнѣ й оукрашеннѣ на концй Индїктїйнъ зерцалw Пасхалїй новозданнои w҃брѣтает см. Повелѣнїе [sic!] й благословенїем' йхъ високопрешсщенства Єуґенїа Гакмана єпископа Бѣковїнскогw ї йхъ консистора, й всегw Собора чрезъ цйнзурѣ пресмотреннѣ й йсправленнѣ й до типографїй печатати придати позволенннѣ подъ Но 3245. Рокѣ 1847.

Verso: Сїи пѣснѣ ѱалми стихи сложенній и написаннїй сѣть власною рѣкою w҃ їерм Вас. Ферлеєвїча пароха веси Товтрѣкъ въ єпархїи Бѣковинѣ на 1000 е҃земплар. своимъ коштомъ оу типографїй Черновецкои напечаталъ й оумножилъ й мїрѣ на скѣтъ вѣдалъ на ползѣ дѹшевнаго спасенїа й для тѣлесногw воздержанїа родѣ хрестїанскомѣ. Которїй ѱалми, йма, й прозванїе характеръ й селенї к немже w҃бытаетъ краегранесїемъ w҃бавляетъ. Товтри 20 мая 1847. Їwаннъ Єкхардтъ и синъ, Тїпограф оу҃ Бѣковїнѣ. 1849.

В титулї киновару не вживано, далї всї титулики і початкові букви кождої строфи, що творять акростих, друковані киноваром.

1. Ѱалмъ Ѿ початкѹ й до конца свѣта иже Бг̃ъ сотворилъ, подобенъ гласъ на троне вышный. (Стор. 2—14). Перша строфа під нотами:

Ѣ началѣ Бг̃ъ свѣтъ сотворйлъ
небо й землю преоу̃красилъ
солнцемъ мѣсѧцемъ звѣздамй,
хлѣбомъ солю й водами,
рѧжнѣ скоти,
всѧкѣ плоти,
рай во єдемѣ,
дѧшѧ въ адамѣ,
Єв̃ѧ с кости
Ѿкѹдѧ злости
скоро ѧвили.

В другій строфі згадуєть ся, що Бог у раю заказав прародичам „древа страсти имъ ни части". Виганяючи їх із раю Бог говорить: „А ти Єв̃ѡ бери живѡ кѹшькѹ въ рѧки". Виганяючи їх із раю ангел „вїетъ по плещах нагихъ рѣзкою" і наказує їм: „йдѣтъ изъ царства на подданства, рескаль й мотикѹ бери въ свою рѧкѹ, копай, сапай, на хлѣбъ старай до своей смертй". Вірно завважив проф. Стоцкий, що Ферлеєвич, як видно з сих слів, ще в 1847 р. вважав підданство наслїдком первородного гріха! Вродженє Каїна оповідає Ф. на основі звісного апокріфа:

Єгда Каїн сѧ народилъ,
привыдѣнїе дїаволъ сотворилъ,
ѧки дитѧ седмъ главъ малѡ,
кровъ й сосци зъ Єви сцалѡ.
Єв̃а плаче,
Ядамъ рече:
Чтож ѣ сотворю,
плачъ твой оу̃толю?
нима врача,
намъ Ѿроча
Ѿ седмъ главъ сцѣлити.

Диявол береть ся помогти йому, а за се

Людей оу̃сѣхъ Ядамъ записалъ,
кровю своевъ запись запечаталъ:
хѣба би оу̃ свѣтѣ такїи былъ,
чтобы два рази сѧ родилъ,
разъ оу̃миралъ

й воскресалъ,
може власть мати
запись роздрати,
людей одобрати,
тебе звязати,
Тартарь предати.

Як бачимо, апокріфічне оповіданє, популяризоване на нашій території в XVIII в. (див. Памятки II, 177—178 і 187), дійшло до Ферлеєвича вже з новим додатком, а власне з умовою: хто буде міг роздерти Адамів запис; про таку умову в давнїйших оповіданях нема згадки.

В дальшій строфі (стор. 9) подає Ферлеєвич леґенду про хрестове дерево також у формі відмінній від тої, яку вона має в старших апокріфах:

Єгда Адамъ вже оумиралъ,
Сиѳа сйнъ запокѣдалъ:
сѣменъ зъ раю принеси ми
й на гробъ посади ми,
кипарисовш
й певговш
кѵпно й кедровш;
бѵдет расти древш
трйлиственъное,
спасителное
всѣмъ человѣкомъ.

Як звісно, старші апокріфи (Памятки I, 29–30; II, 295—296, 306—307) говорять, що Адам посилав Сифа до раю за олїєм милосердя, але ангел не дав йому його, а тілько дав три прути з дерева вічного житя; вмираючи Адам зоплїв собі з тих прутів вінець і вложив їх собі на голову; з тим вінцем його й похоронено, але з него на його могилї виросло дерево з трьома пнями сплетеними разом.

Далї оповідає вірша Ферлеєвича, як Адам по смерти пішов до пекла, згадує про потоп і зараз перескакує на вродженє Ісусове, що „прежде всѣхъ вѣкъ w wцa роди́л сѧ, на послѣдокъ вѣка w дѣви воплотил сѧ й оумиралъ й воскресалъ, клятву потребилъ, Адама свободилъ, запись растерзалъ, Сатанъ связалъ, Тартарь предалъ“. Згадавши про Ісусове вознесенє і заснованє церкви о. Ф. пише далї:

Осма тысѧща годовъ наст8пила,
злоба наша сѧ оу҃множила;
ꙗкъ бы дн҃й Бг҃ъ не прекратилъ,
всѧкᲂ8 плоть бы Бг҃ъ ни простилъ;
нынѣ пѧнства
и҃ блазенства;
горе намъ бᲂ8де,
Бг҃ъ нас забᲂ8де.
еще Бг҃ъ намъ терпитъ,
покѣкъ сѧ свѣтъ скончитъ,
избранныхъ ради.

Акростих сеї пісні: Васїлїи Ферлеиевїч парѫх.

2. Пѣзнь [sic!] на рождество Хр҃тово (стор. 15—20), перша строфа під нотами, акростих той сам, зміст не має апокріфічних деталів.

3. Пѣснь страстемъ Хрїстовим' (стор. 21 — 26), перша строфа під нотами, акростих той сам. Зміст дуже хаотичний; апокріфічних деталів нема хиба крім одного, що Ісуса розпяли „на главѣ Ѧдамовї“ (пор. Памятки II, стор. 342).

4. Пѣснь Преѕкатїи Богородици подобенъ Пречистаѧ дѣво Мати (стор. 27—30), перша строфа під нотами, акростих: Васїлїи Ферлеиевїч. Нотую форми: на фронѣ, ꙗкко, вице, ѵ҃весъ.

5. Пѣснь архаг҃гл8 Мїхаил8 и прочїихъ безплотниҳ силъ (стор. 31—35), перша стр. під нотами, акростих ut supra. В першій строфі вичислено девять ангельських чинів, але як девятий замість „престолів“ покладено „тьму“. Про Михаїла сказано:

Л8ципера ланцомъ сѧзалъ,
на главѣ егѡ ногою стоѧлъ;
мечъ ѿгнемъ паллетъ,
въ десници егѡ сїѧетъ,
ѵ҃сѣхъ враговъ ѵ҃страшлетъ,
громомъ страшно ѵ҃бивлетъ,
горе всѣмъ.

В строфі 9 і 10 оповідаєть ся про боротьбу Михаїла вже не з Луципером, а з Сотонаїлом, очевидно на основі апокріфа подібного де надрукованих у нас (Памятки I, 11—16).

6. Пѣснь ст҃аго великом8ченика Їѡана новаго иже въ Сочавѣ (стор. 36—41), перша строфа під нотами, акро-

стих: Василїи Ферленевїч парох Товтрїв; пісня зложена на основі жития, пор. дод. IX, ч. 13; XIV, ч. 4. Цїкава тут строфа:

Въ разбою Тѣрковъ и Москви
възмѣтѣ моцѣ аждъ до Жолкви
многw времна тамъ пребѫли,
до Сочави сѧ вернѫли. 1783.

7. Пѣснь великомѫченици Варварѣ (стор. 42—47), перша строфа під нотами, акростих як у 1, пісня на основі жития пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12; VI, ч. 9. Цїкава тут строфа:

Варвара йстата
до Киева взата
й до нынѣ шкытаетъ,
хр҃тїанъ поздоровлметъ;
хто ю҃ призиваетъ,
нагло не вмираетъ.

8. Пѣснь ѿ притчей єѵангелскихъ (стор. 48—52), перша строфа під нотами, акростих як 1, зміст: моралїзация, при кінцї притча про блудного сина.

9. Пѣснь шжизни человѣческой нынѣшнаго нѣдѫщаго вѣка (стор. 53—54), строфа перша під нотами, акростих як 4. Нотую форми: мѣнѣ по гѣлом (по дѣлом), къ нѫждѣ великѣ; хто й҃ сѧ молитъ (хто їй); оу҃ безнѫ, ни вѣйдѫтъ.

10. Пѣснь шстрашномъ и трепетномъ сѫдѣ на дором пришествїи Хр҃тѣмъ (стор. 55—59), перша строфа під нотами, акростих як 6; се перерібка звісної пісні Прийдет година, з дуже слабими додатками самого Ферлеєвича.

11. Пѣснь їхъ висшкопрешскѧщенствѫ Єѵгенїю Гакманѫ, їхъ консїсторѫ и всемѫ сокорѫ (стор. 60—62), перша строфа під нотами, акростих як 4. Приводжу деякі строфи сеї чудернацької пісні:

Всѣ оу҃важаймо, честь и хвалѫ даймо
пречестномѫ консисторѫ,
Архїпастирю й҃ нашемѫ царю
й҃ кождомѫ асесорѫ.
Совѣтъ благїй, ѿ всѣхъ драгїи
на сессїи зложаютъ,
Інтереса наша въ папери вписаша
до насъ присилаютъ.
Фїларетъ Бендевскїи, архимандрет' консисторскїи

совѣтникъ былъ всемѵ.
Єугенїй Гакман' ёдинъ ѿ всѣхъ избранъ
на Архипастирѫ,
єдина єстъ глава, въ Бѵковинѣ слава
архипастиръ мїра.
Їєугенїй свѧтитель ѡснова̀лъ ѡбитель
въ Черновецком градѣ,
Что ю ѡсвѧтилъ й крестъ водрѵзилъ
при великой парадѣ.
Хощемо знати, же всѣмъ церквам мати
къ краю Бѵковинѣ,
Їни кѵла болша, ни кѵла славънѣйша
ѿ вѣка й до нынѣ.

12. Пѣснь монарсѣ Їмператорѵ Франц҃ѵ Їѡсифѵ (стор. 63—65) строфа 1 під нотами, акростих: Ферленевїч пароχ Тѡктрїв. Зовсїм недоладне віршоване.

13. Пѣснь пѣквцем' подокенъ предстоѧщихъ' Ѱалмокъ' (стор. 66), без нот, акростих: Б Тѡктраχ. Вірша pro domo sua, — ось її текст, що вказує в авторі якесь хоробливе вподобане в тім, щоб його імя, борони Боже, не було забуте.

Всѣ оўважаймо, лѣтера складаймо
початковѣ въ ѱалмахъ,
Того изгадаймо, нй забѵваймѡ,
когда спѣваемъ в домахъ.
Ѡнъ сѧ трѵдилъ сїи ѱалми зложилъ,
любовъ малъ оў сердци;
Всѣхъ призивайте, красно заспивайте
маленькѣ младенци.
Того лѣтера на передъ папера
предъ оўказѵетъ,
Рѵжнїи пѵнкта сего и того свѣта
на имѧ компонѵетъ.
Й егѡ роботѵ, дай Бже ѡхотѵ
оўслѣмъ нам спѣвати.
Хощемо знати, Бга̀ въ сердцѵ мати,
свѧтихъ вихвалѧти.
Конецъ пѣснй и Бга̀ хвала,
на вѣки амйнь слава.

На стор. 67 читаємо ось яке nationale автора: „Василїи Ферленевїчъ пароχъ веси Товтрѣквъ въ епархїи Бѵковйнскои рожденъ

1783, 1 февр8арїѧ, їзкомпоновалъ сїю новозданнꙋю пасхалїю, ключъ граници 133 лѣтери". Далї йде поученє, як уживати пасхалїї, а в низу дата: Токтрй 5 юлїѧ 1847, ѿ созданїѧ мїра 7355 сочинытел сѧ книги Класїлїи Ферленевїч парохъ Токтрквъ.

14. Индїктїѡнъ, зерцало пасхалїи новозданнои (стор. ненум. 68—71) таблиці на чвертках більшого формату.

16. Початокъ гласам ї евангелїам воскреснимъ (стор. ненумер. 72), табеля.

16. Настанїе или рожденї мѣсѧцем (стор. ненумер. 73), табеля.

17. Ѻглавленїе (стор. 74).

18. Оустакъ пасхалїи такъ треба шꙋкати ключъ граничъ (стор. 75—76).

19. Пѣснь ѡ оумиленїи дꙋши (стор. 77—78), без нот, акростих: Класїлї Ферленевїч, каліченою церковщиною.

20. Ѻписанѣ 12 вещеи, которїй нѣкогда доброго порѧдкꙋ ни зробатъ (стор. 79). Ось ті річи: 1. Мꙋдрый без ꙋчинкꙋ. 2. Богатый без милостинѣ. 3. Оубогый гордыи. 4. Старыи нибогобоиный. 5. Младенецъ нипослꙋшный 6. Жона без встидꙋ. 7. Люде без права. 8. Война без фрики. 9. Панъ без власти. 10. Хрестїанынъ сварливый. 11. Царъ гнѣвливый. 12. Дꙋховный лѣнивый. Стор. 80 порожня.

21. Погрѣшностї йлї ѿбмилки оу типографїи слꙋчили сѧ (стор. ненум. 81). Стор. 82 порожня.

XXV. Супліка селян із Залуча з р. 1840.

В р. 1885 одержав я був від о. Гаморака із Стецеви снятинського повіта оріґінал отсеї супліки, написаний на піваркуши грубого паперу, кирилицею на одній сторонї. Знявши собі копію, яка тодіж була мною опублїкована в „Дѣлѣ", я оріґінал звернув о. Гаморакови. На зверхнїй сторонї сего паперу був ось який адрес:

„До Пречестного оурѧдꙋ Намѣстничого грек. кат. городенского й надзирателѧ школного. Покорна прозба вѣдъ на низꙋ пѣдписаних ъ." Бꙋдте ласкави причинѣт сѧ за нами вѣдними й поратꙋйте, ѧби наша наꙋка в школѣ на завше нашихъ дѣтей бꙋла. ѧкъ въ серединѣ".

А в середині стоїть ось що:

Пречестни 8рад8 намѣстниче греко: като: городен-
ски й надзерателю шкѣлний:

Громада наша сама поклала школу й ôбѣцала сѧ платити оу̂чителеви, й платитъ ѣби нашѣ дѣти оу̂чивъ читати, спѣвати, й писати, й 15 лѣтъ ми сами школу будинокъ ôтримуємо, й дѣти посилалисмы, низнати що сѧ значитъ же нашѣ теперѣшнѣ дѣдичѣ нилюбатъ на нашу школу.

1. Заразъ ѣкъ прийшли К: К: П: Ѓйвасъ, Григора Боєвудку котрий в Кнѧжу дѫкувавъ й дѣти зачавъ оу̂чити, казали зловити з' Рекрутами; хоцъ вѣнъ горбати, кричали на него, же безъ ôповѣди панскои оу̂читъ дѣти, ѣ же вѣнъ казавъ же тоє длѧтого робитъ, же му Духовни каже, бив го й кайдани вковавъ.

2. Сего року нашего оу̂чителѧ Даннинла Боєвудку, котрий 4 роки нашѣ дѣти оу̂читъ, пѣславъ двѣрскихъ слѫгъ з' вѣтомъ в' ночи до школи, запровадивъ в' двѣръ, ѣ рано взявъ до арештy, й меже рекрутами окувавъ; а належитъ, ѣби сесъ зоставив' сѧ в' громадѣ й оу̂чивъ дѣти; бо вже трох братѣвъ в' жовнѣрах: до сего разу таке нивѣробѧли пани нашому оу̂чителеви, ѣжъ тепѣрѣшни панъ, видимо же радиби ѣби школи нибуло.

3. Хлопцѣвъ котрѣ оу̂мѣютъ читати, берутъ до плуга, й насмѣваютъ сѧ моватъ: забудеш азбукѕ. вѣдъ плуга ниможутъ ходити до церкви, й черезъ тото видѧтъ сами пани же мусѧтъ призабувати, й длѧ того такъ говорѧтъ.

4. Видимо же ми вѣднѣ простаки, нивмѣлисмо добре ôтченашу, ѣ хоцъ котрий оу̂мѣвъ то забувъ, такъ теперъ оу̂чинилисмо школу; хочутъ, ѣби котрий оу̂мѣютъ читати, й тото забували.

5. Насъ вѣднихъ простакѣвъ вѣдавъ нѣколи нидопустѧтъ, ѣбисмо хоцъ тѣлко вмѣли читати, ѣбисмо бога, й царѧ чтити знали.

6. Чуємо же нѣмихъ, й глѫхихъ оу̂чатъ читати, ѣ ми нѣ глухѣ, нѣ нѣмѣ, й сами платимо за школу, низнаємо що сѧ значитъ же такъ нилюбатъ нашу школу; каждому котрий до сего разу навчив сѧ, допѣкаютъ, ѣ ми вѣднѣ простаки нѣкому нѣчого никажемо, що хто вмѣє.

7. Нимаємо пасовиска, до каждои ходобини дѣти ниволимо ѣби пасли. черезъ тото ôдривают сѧ на лѣто вѣд школи, й богато забуваютъ; низнаємо що сѧ значитъ, же нашъ Духовни й нашъ намѣстникъ Снатински на тоє мовчутъ; ми видимо, же Духовни видѧтъ й знаютъ хто перескажає ѣби школи в про-

стакѣвъ нибуло, длячого нѣчого никажутъ, ми того низнаємо, намъ сѧ здає же нашѣ Духовнѣ за нами повинни сѧ оўпѣмнуги.

Просимо покѣрне, будте ласкаве, причинѣт сѧ за нами до високои зверхности Духовнои, ѧби насъ поратували, и ѧби наша наука вшколѣ нашихъ дѣтей на завше була.

Залуче надъ Черемшовъ Днѧ кд. Окт: ѧѡм.

Знакомъ креста сѣтаго пѣдписуєм сѧ

Idor Romaniuk Plenipotentes, Mytro Kulzenko dtto., Ioan Kulzenko dtto., Сѣмонъ Боєвудка з громади, Штифанъ Купчукъ, Данило Василикъ, Микита Червѣнски, Федоръ Чиберикъ, Василь Копанюкъ, Микита Оробецъ, Мѣхайло Романюкъ, Федоръ Романюкъ нагор., Никифоръ Гнатюкъ, Їоанъ Романюкъ, Николай Їоанъ кос:, Штифанъ Оробецъ, Сѣмонъ Оробецъ Їѧков:, Олекса Лолованъ, Василь Гнѣданъ, Грицко Дѧкуръ, Онѳфрѣй Романюкъ, Николай Романюкъ, Сѣмонъ Оробецъ, Микита Николайчукъ, Костъ Дѧкуръ, Василь Оробецъ, Федоръ Оробецъ, Ганаско Оробецъ, Григоръ Тутецки, Прокопъ Миронюкъ, Николай Бѣрстюкъ. Мѣхайло Солованъ, Митро Грудей, Ѧндрѣй Фочукъ, Тимофѣй д:, Ѧковъ д:

ДОПОВНЕННЯ.

1. **Звістка про Бодянське Учительне євангеліє.** До того, що сказано вище на стор. 5–7 про Карпаторуські Учительні євангелия, треба додати ще звістку про той уривок рукописного Учит. еванг., який знаходить ся в манастирі Бодян у північній Угорщині. Першу звістку про сей рукопис подано в часописї „Лѣтопись сербска“, що видавалась у Будимі від 1825 р.; в кн. 11 (р. 1827), стор. 20 подав якийсь Серб відомість про сей рукопис, що має назву „Пооученнıа недѣльнаа“, додаючи три сторінки тексту як пробу сербщини для автора зовсїм загадкової. Учений Шафарик у своїй книжці „Abkunft der Slaven“, виданій 1828 р. заявив, що євангеліе писане не сербською, але словацькою мовою, тілько що кирильськими лїтерами. Против сих думок виступив Копітар у однім із додатків до своєї праці Hesychii glossographi discipulus et epiglossistes Russus in ipsa Constantinopoli sec. XII—XIII, Vindobonae 1840, стор. 27—28. Він заявив, що сей рукопис руський, lingua ecclesiastica vetere plus minus mixta hodierna vulgari; solent enim omnes Slavi, in hodierno suarum scholarum statu linguae suae sacrae semidocti, pro suae domesticae dialecti varietate librorum sacrorum obselatam linguam hodierna quisque sua variegare“. Варто би заглянути до того манастиря, чи заховав ся ще там той рукопис і чи нема крім него й иньших.

2. **Польські „кантички“.** Цитую люксембурське видане, без означеня року (маб. 1867) пз. Kantyczki podług wydania 1785. Paryż, księgarnia Luksemburska, ulica de Tournon 16, wydanie 3-e, в чотирьох томиках. Крім цитованих у мене пісень мають ся тут польські оріґінали пісень Камянського Богогласника (дод. XX) ч. 8: Zawitaj córko Ojca przedwiecznego I, 37; ч. 17: Gwiazdo morza I, 28; ч. 36: O gospodze uwielbiona I, 27; ч. 37: Zawitaj ranna jutrzenko I, 76. Маємо в тій збірцї також дві руські пісні: Пречистая дѣво Мати I, 48, передруковану не з Почаївського Богогласника, а з тоїж Кантички 1785 р., і відтамже передруковану різдвяну віршу „Посмотри ся чоловіче“, яку недавно видав В. П. Перетц із рукописної кантички Ф. Бернацкого з р. 1693 (Извѣстія отд. русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ 1899, кн. 3).

ЗМІСТ.

	Сторона
Карпаторуська лїтература XVII—XVIII віків	1— 22
Додаток	
I. Другий лист небесний	23— 27
II. Данилівське (угрор.) Учительне євангеліє	27— 37
III. Староміський рукопис	37— 44
IV. Рукопис Ст. Теслевцьового	44— 55
V. Унґварський рукопис	55— 61
VI. Рукопис із с. Лїтманової А.	61— 64
VII. Рукопис із с. Лїтманової Б.	64— 66
VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського	66— 72
IX. Рукопис Павла Кузикевича	72— 77
X. Пісня про Віденщину 1683 р.	77— 80
XI. Дві Карпаторуські перерібки „Александрії“ з XVIII в.	80— 91
XII. Рукопис Ст. Самборини	91— 96
XIII. Рукопис о. Ів. Прислопського	96—100
XIV. Калуський збірник	101—
XV. Іспаський рукопис	102—103
XVI. Рукопис о. Іллї Яремецького Білахевича	103—116
XVII. Вѣчность пекелная	116—118
XVIII. Сокольський рукопис	118—124
XIX. Дрогобицький збірник	124—126
XX. Камянський Богогласник 1734 р.	126—137
XXI. Угроруський сьпіванник А.	137—139
XXII. Угрор. сьпіванник Б. Митра Дочинця	139—147
XXIII. Калуський сьпіванник XVIII в.	147—151
XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича	151—158
XXV. Супліка селян із Залуча з р. 1840	158—160
Доповнення	161—

612454

B-3286
1986 1992
B 3.286